

НАУКОВІ ЗАПИСКИ
МІЖНАРОДНОГО
ГУМАНІТАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
НАУКОВЕ ВИДАННЯ

ЗБІРНИК

Видається з 2004 року

Випуск 22

Матеріали
щорічної звітної конференції
студентів, магістрантів та аспірантів
Міжнародного гуманітарного університету
16 травня 2014 року

Відповідальний редактор випуску – канд. юрид. наук, доц. А. А. Березовський

Одеса
2014

УДК 338.24-658.014

Наукові записки Міжнародного гуманітарного університету : [збірник]. – Одеса : Міжнародний гуманітарний університет, 2014. – Вип. 22. – 270 с.

Викладено результати досліджень аспірантів, магістрантів та студентів у галузях права, філософії, історії, політології, економіки, менеджменту, лінгвістики та перекладознавства, технічних наук, медицини та фармації.

Збірник розрахований на наукових та науково-педагогічних працівників, аспірантів, студентів вищих навчальних закладів.

Друкуються відповідно до рішення Вченої ради Міжнародного гуманітарного університету протокол № 4 від 07.03.2014 року

Редакційна рада:

С. В. Ківалов, академік Національної академії правових наук України, д-р юрид. наук, проф. – голова Ради; А. Ф. Крижановський, д-р юрид. наук, проф., засл. діяч науки і техніки України – заст. голови Ради; А. А. Березовський, канд. юрид. наук, доц.; О. М. Головченко, д-р екон. наук, проф.; О. А. Івакін, д-р філос. наук, проф.; М. П. Коваленко, д-р фіз-мат. наук, проф., засл. діяч науки і техніки України; І. В. Ступак, д-р філол. наук, проф.; Г. П. Пекліна, д-р мед. наук, проф.

Редакційні колеги за напрямками:

Філософія та соціально-гуманітарні науки

К. М. Вітман, д-р політ. наук, проф.; Е. А. Гансова, д-р соціол. наук, проф.; Л. І. Корміч, д-р іст. наук, проф.; Т. О. Крижановська, канд. філос. наук; В. Г. Пішемуха, канд. іст. наук, доц.; М. А. Польовий, д-р іст. наук, доц.; Г. Х. Яворська, д-р пед. наук, проф.

Юридичні науки

Берназ В. Д., д-р юрид. наук, проф., засл. діяч науки і техніки України; Т. С. Ківалова, д-р юрид. наук, проф.; О. С. Кізлова, д-р юрид. наук, проф., засл. юрист України; Д. В. Кравцов, канд. юрид. наук, доц.

Економіка і менеджмент

Н. О. Ботвіна, д-р екон. наук, доц.; А. Г. Гончарук, д-р екон. наук, проф.; В. І. Захарченко, д-р екон. наук, проф.; О. М. Кібік, д-р екон. наук, проф.; М. М. Меркулов, д-р екон. наук, доц.; О. В. Садченко, д-р екон. наук, проф.; В. Ф. Сухоруков, канд. екон. наук, проф.

Філологічні науки

Ш. Р. Басиров, д-р філол. наук, проф.; К. Б. Зайцева, канд. філол. наук, доц.; М. І. Зубов, д-р філол. наук, проф.; В. Д. Каліушенко, д-р філол. наук, проф.; Л. І. Морошану, канд. філол. наук, доц.; О. М. Образцова, д-р філол. наук, проф.; В. Г. Таранец, д-р філол. наук, проф.

Технічні науки

В. Г. Головань, канд. техн. наук, проф.; С. М. Гончарук, д-р техн. наук, проф.; Д. А. Зайцев, д-р техн. наук, проф.; А. А. Кобозева, д-р техн. наук, проф.; В. Х. Корбан, д-р техн. наук, проф.; А. В. Лемешко, д-р техн. наук, проф.; Ю. П. Красний, д-р фіз.-мат. наук, проф.; В. М. Рудницький, д-р техн. наук, проф.

Медичні науки

М. Г. Антіпов, канд. мед. наук, доц.; В. А. Бочаров, д-р мед. наук, проф.; В. А. Бачериков, канд. хим. наук, доц.; Т. С. Воляжина, канд. биол. наук, доц.; В. А. Малиновський, канд. мед. наук, доц.

Відповідальний секретар – *Крижановська Тетяна Олександрівна*

**Статті друкуються мовою оригіналу за авторською редакцією.
Відповідальність за достовірність матеріалів несуть автори публікацій.**

Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 8958 від 13 липня 2004 року

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1. НАЦІОНАЛЬНЕ ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

Головченко М.

Особливості розробки та реалізації
регіональних програм культурного розвитку 9

Завітасєва А.

Спеціальні знання у криміналістиці: історичний аспект 13

Коломоєць О.

Історичні засади дослідження митної функції сучасної держави..... 16

Потапова А.

Деякі особливості розірвання шлюбу в Україні
та в Англії: порівняльно-правовий аналіз 18

РОЗДІЛ 2. ФІЛОСОФІЯ, ГУМАНІТАРНЕ ЗНАННЯ

Богданова Д.

Конституція Пилипа Орлика 1710 року:
основні правові і політичні ідеї та її історичне значення 23

Борисенко О.

Особливості співвідношення язичництва
та християнства в українській культурі..... 25

Гаврилов В.

Философия экологии: проблема твердых
бытовых отходов в современном мире..... 29

Гайворонский К.

Международный терроризм как философская проблема 32

Грезина Е.

Проблемы юридической социологии: анализ некоторых аспектов 35

Грезіна О.

Свято-Покровський монастир – видатна пам’ятка
історії і культури України 38

Густая Е.

Социальное время как значимый фактор эмпирической социологии..... 41

Густа О.

Українське козацтво як феномен культурно-історичного дослідження 44

Євтушенко К.

Історія української гривні 48

Жила И. Будущее человечества. Глобальная проблема: разрушение озонового слоя Земли	52
Князев Е. Мировоззренческие проблемы увеличения автоматизации производства.....	55
Коробина К. Григорий Сковорода: единство мысли, слова и дела.....	57
Крыжановский Н. Происхождение культуры и ее психосоматическое наследие	60
Лапатан Л. Символіка колядок.....	65
Марченко А. Молодая семья в Украине: проблемы и перспективы	69
Марченко А. Образ «старшего брата» в романе Дж. Оруэлла «1984»	72
Налиткина Е. Проблема образования украинского народа в протестантских школах в XIV-XVII вв.	75
Некрасова Д. Формирование элиты в различных типах обществ	77
Новікова К. Природний характер слов'янської міфології (на прикладі міфу про тополю).....	81
Павлишина В. Противопоставление «свой-чужой» в архаических культурах.....	84
Пестов А. Проблемы демократического процесса в Украине	87
Разинкин Н. Религиозное сознание в современном мире: социологический аспект.....	90
Рябокоть К. Проблема бытия у М. Хайдеггера	93
Снитникова В. Одиночество как социально-психологическая проблема	96
Щербіна К. Міфи стародревньої Греції.....	98

РОЗДІЛ 3. ЕКОНОМІКА І МЕНЕДЖМЕНТ

Агафонова О. Формування сучасних інформаційних систем управління підприємством	103
--	-----

Бабий И. Деятельность бизнес-инкубаторов в разработке стартап-проектов молодых предпринимателей	106
Беленко О. Використання сучасних методів обґрунтування і прийняття управлінських рішень	109
Беленко О. Сучасний стан та проблеми розвитку інноваційної діяльності в Україні	114
Блохіна А. Сутність поняття «бізнес-ангела» та їх роль в сучасній економіці	117
Вовченко А. Роль таможенної політики и ее перспективы в Украине	121
Вовченко К. Проблеми міграції робочої сили в Україні: причини виникнення та наслідки	125
Глинська О. Застосування кіс у логістиці	129
Дімова О. Сучасні інформаційні технології в менеджменті	133
Конуп О. Особливості оподаткування суб'єктів малого бізнесу	137
Косецька С. Використання технологій бенчмаркінгу в сучасній стратегії управління підприємством	139
Крицький Д. Моделі сучасного фінансового менеджменту	142
Кульчаковская И. Роль бизнес-ангелов в финансировании инновационной деятельности предприятия	146
Михайлова Ю. Использование информационных технологий в управлении предприятием	150
Омельчук О. Вплив оцінки міжнародних рейтингових агентств на інвестиційну привабливість України на міжнародному ринку	153
Петрова А. Использование современных аналитических методов в практике предприятий	157
Подаров А. Стратегия развития государства в условиях глобализации: инновационные аспекты	160

Позняк Я. Фінансова безпека держави	164
Порохова О. Перспективи розвитку проектного фінансування в Україні	166
Снитникова В. Налог на прибыль в Украине, Германии и Великобритании. Проблемы и усовершенствование механизма его взимания	170
Степанова І. Теоретичні основи фінансової безпеки підприємства	173
Тарасова Н. Система аналитического обеспечения экономической безопасности предприятия.....	176
Шишкіна О. Технології брендінгу територій.....	179
Шишковская О. Таможенная политика и ее сущность	182
Лебедева Н., Шкапова К., Макарова А. Особенности и основы проведения маркетинговых исследований для обоснования экономической эффективности развития мультимодальной транспортной сети Украины	185
Щитко І. Деякі аспекти регулювання грошового обігу	189

РОЗДІЛ 4. ЛІНГВІСТИКА І ВИКЛАДАННЯ МОВ

Говорова Е. Германское язычество и понятие «бог».....	193
Горбик Н. Особенности использования грамматических трансформаций при переводе	196
Катрич С. Двойственное число в английском и арабском языках.....	198
Мартынюк О., Дунаевская Д. Лингвистические особенности жанра дистопии.....	200
Мартынюк О., Лёгкая С. Обращение как средство номинации	203
Мартынюк О., Логан В. Особенности передачи категории рода при переводе сказок.....	207
Мартынюк О., Разнотовская Ю. Реалии в романе М. А. Булгакова «Мастер и Маргарита» и трудности их перевода на английский язык	210

Образцова Е., Бурлака А. Классификация слов-реалий в романе Т. Капоте «Завтрак у Тиффани»	213
Образцова Е., Иовчева А. Проблема переводимости каламбура (игры слов).....	219
Образцова Е., Степанюк И. Английские фразеологизмы с элементом цветообозначения: проблематика перевода.....	224
Степанцова А. Использование парадокса как литературного приема	230
Ткач А. Каузативные глаголы.....	234
Шевченко А. Употребление герундия в различных функциях	237
Шумакова Д. Особенности диалектов английского языка.....	239
Яковлев Б. Країнознавчий аспект у німецьких фразеологізмах.....	243

РОЗДІЛ 5. МЕДИЦИНА ТА ФАРМАЦІЯ

Деревенська М., Морозова В., Бондар О., Дробик Л. Імуномодулятори в системі лікування та профілактики атопічного дерматиту	248
Морозюк Ю., Шестакова О., Хуторнова І., Меньшикова К. Особливості кандидозу слизових оболонок роту та шкіри з наявністю левуридів.....	251
Ошовська О., Кавдерко О., Орлова К., Калова Т. Хронотерапія в дерматології та косметології	254
Степанова О., Селеверстова А., Розумна О., Грибовська Т. Диференційований підхід до проблеми лікування демодекозів	257
Тещук В., Тещук Н. Патофізіологічні особливості перебігу гострих порушень мозкового кровообігу.....	259
Новосядлий В., Лунько Т., Гайдоржи А., Філатова Л. Альфа-ліпоєва кислота в системі комплексного лікування хворих на вугрову хворобу	266

Розділ 1

*Національне
та міжнародне право*

*М. Головченко,
аспірант кафедри теорії та історії держави і права
Інституту національного та міжнародного права,
Міжнародний гуманітарний університет*

ОСОБЛИВОСТІ РОЗРОБКИ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ РЕГІОНАЛЬНИХ ПРОГРАМ КУЛЬТУРНОГО РОЗВИТКУ

Завданнями держави в галузі забезпечення і збереження культури є, по-перше, розробка загальної концепції культури, уявлень про місце і роль культури в житті суспільства; по-друге, узгодження інтересів усіх суб'єктів культурного життя на всіх рівнях; і, найголовніше, пошук ресурсів, за рахунок яких буде реалізуватися державна культурна політика.

Проблеми місця і ролі культури в нових економічних відносинах піднімалися такими авторами, як А. Агеєв, Ф. Бродель, Л. Востряков, М. Гельвановскій, А. Крюкова, Н. Зарубіна, Д. Тульчинський і багатьма іншими [2-7]. Однак ніхто з них не розглядав питання інвестування культурних програм, та співвідношення джерел інвестування культурних проектів.

Вся історія існування і розвитку держави показує, що економічні та політичні права не можуть бути реалізовані у відриві від соціальних і культурних прав. Культура закладена в основу формування системи цінностей, терпимості, співіснування, формує поведінку і спосіб мислення людини [1]. Таким чином концепція розвитку і збереження культури повинна розроблятися нарівні з економічної і політичної концепціями. Інвестиції в культуру формують суспільний розвиток в такій же мірі, як інвестиції у виробництво і розробка політичних стратегій. Основним пріоритетом у напрямку розробки культурної стратегії, яка відповідає вимогам нинішнього сторіччя, є формування культурного середовища, яка об'єднує соціальну спрямованість розвитку та культурні потреби особистості.

Головним суб'єктом державної культурної політики є держава, яка має необхідними для цього ресурсами та відповідними управлінськими органами, які роблять безпосередній вплив на різні сектори культурної сфери [4, с. 47].

Основу соціально-культурного розвитку Одеси та Одеської області складають її культурні та духовно-історичні цінності. Одеса – особлива за ступенем збереженості культурних традицій територія. Недарма як особливі поняття виділяються поняття «одеська культура», «одеський мова», «одеські традиції» і т.п. В основі одеської культури завжди лежала багатонаціональність і духовна єдність, які вироблялися на перетині економічних і культурних інтересів багатьох національностей, традицій і релігій. Ця духовно-моральна спільність формувала свідомість, гарантувала стійкість соціуму і спадкоємність культури. Духовна спрямованість, яка не розвивалася свідомо, дуже сильна в одеському характері. Культурна спадщина Одеси та Одеської області має стати основою побудови всієї системи культурної політики в регіоні. Накопичений потенціал культури обумовлює необхідність комплексної та цільової підтримки розвитку найважливіших напрямів сфери культури регіону.

Основна функція органів культури – організація культурного життя регіону, тобто всієї сукупності можливостей спілкування людини з художньою культу-

рою. Спосіб такої організації – програмне регулювання, координує традиційні та експериментальні форми, етнічне і загальнокультурний різноманітність, елітарне і масове в культурі, професійне та аматорське творчість, використання спадщини та створення нових цінностей [7, с. 57].

Як не дивно, на сьогоднішній день у всіх пропонованих програмах соціально-економічного розвитку Одеси, культура згадується в одному або декількох пунктах, і, як не сумно, жодного разу не була запропонована самостійна муніципальна або регіональна програма розвитку сфери культури міста Одеси і регіону в цілому.

Саме наявність самостійної програми могло б стати засобом, яке дозволило б визначити пріоритети, скоординувати і встановити черговість необхідних перетворень у культурній сфері на муніципальному та регіональному рівнях. Програмне регулювання передбачає особливі принципи фінансування, коли фінансуються не об'єкти, що не захід, а регіональна соціально орієнтована культурна політика.

Регіональна програма культурного розвитку повинна враховувати нові умови, що включають «тиск» ринку, процес дерегулювання, приватизації функцій держави. Програма може бути орієнтована на збереження і розвиток культурного потенціалу та культурної спадщини Одеси та Одеської області, забезпечення потреб населення Одеської області в послугах, що надаються закладами культури та освітніми установами у сфері культури та мистецтва.

Джерелами фінансування для реалізації заходів державної програми повинні стати кошти державного бюджету, обласного бюджету, місцевого бюджету та коштів від позабюджетної діяльності державних установ культури Одеської області та муніципальних установ культури Одеської області. Практика підтверджує ефективність вирішення проблемних питань розвитку сфери культури програмним шляхом. Програмний підхід дозволяє з максимальною соціальною та економічною ефективністю вирішувати завдання культурного розвитку, збереження і примноження культурних цінностей, прилучення до культурних благ та творчої діяльності різних категорій населення. Одна з актуальних проблем Одеси та Одеської області – формування інвестиційної політики. І тут серйозні можливості для вирішення може запропонувати культура. Інвестуючи в культуру, місто і область вирішує не лише економічні, а й соціальні і культурні завдання.

Маючи в своєму розпорядженні потужний культурний потенціал, Одеська область є перспективною територією для розвитку культурного туризму як засобу залучення додаткових фінансових джерел, формування її інвестиційної привабливості. Подібний шлях економічно виправданий в існуючих в Україні ринкових умовах, досвід інших країн доводить його ефективність і особливо він важливий для тих територій, які володіють багатющим потенціалом культурної та історичної спадщини.

Роль культури як чинника розвитку людського капіталу найбільш яскраво проявляється на прикладі міжнародного культурного співробітництва. Тому міжнародне культурне співробітництво має стати важливою складовою регіональної програми культурного розвитку. Адже саме міжнародне культурне співробітництво вносить великий вклад не тільки в якість культурного середовища, а й у поширення у світі української культури. Регіональна програма культурного розвитку як, втім, і будь-яка інша програма вимагає джерел фінансу-

вання. Світовий досвід фінансування, підтримки та розвитку сфери культури показав, що існує три основних типи економіки культури залежно від механізму її інвестування [4, с. 47]:

1. «Романський» тип (наприклад, в Італії, Іспанії, у Франції), коли культура фінансується переважно централізовано, за рахунок державних коштів.

2. «Німецький» тип, характерний для ФРН і країн Скандинавії. У цьому випадку центральними властями виявляється тільки патерналістична підтримка, а державне фінансування здійснюється переважно з місцевих бюджетів і через незалежні структури та фонди.

3. «Англо-американський» тип: держава виступає лише натхненником і патроном певних напрямків, а фінансування здійснюється за рахунок залучення приватного капіталу, в тому числі за рахунок податкових пільг.

Переважає більшість закладів культури не мають своїх власних джерел доходу, або їх рівень невисокий і його недостатньо для покриття всіх необхідних витрат. Тому вони або повністю фінансуються з державного бюджету (за рівнем приналежності установи), або отримують з нього кошти, необхідні для покриття частини витрат. У цьому випадку має місце фінансування по кошторису поточних витрат [2, с.185]. У 90-ті р. ситуація дещо змінилася у зв'язку з введенням програмного принципу фінансування. Аналогія бюджетної дотації збереглася у вигляді мінімальних гарантій підтримки матеріально технічної бази та господарського змісту установ культури. Маються на увазі такі статті, як заробітна плата штатних працівників, витрати на тепло, електроенергію та інші « захищені » статті бюджетного кошторису, що гарантують мінімум коштів поточного утримання, підтримки діяльності установ культури. Необхідні капітальні вкладення фінансуються з державного бюджету з особливих кошторисами. На всіх рівнях формування з коштів бюджету утворюються спеціальні фонди, метою яких є фінансування не склалася мережі закладів культури, а здійснення конкретної діяльності. Йдеться про державні, регіональних та місцевих культурних програмах, що фінансуються з відповідних фондів розвитку культури і мистецтва. Програмне фінансування фактично є поширенням на бюджетні кошти механізму договірних відносин. Інакше кажучи, з 90-х р.р. бюджетні кошти стали виділятися не тільки у вигляді дотації, а й в договірній госпрозрахунковій формі. Діяльність закладів культури може фінансуватися не тільки з бюджетних коштів на сферу культури, але з міжгалузевих і міжрегіональних програм, місцевих комплексних програм. Однак, всі ці бюджетні кошти використовуються для фінансування виробника послуг у сфері культури.

Тому слід згадати практику ряду зарубіжних країн, де частина бюджетних коштів йде на безпосереднє фінансування споживача в соціально-культурній сфері [7]. Мова йде не про споживача взагалі, а про тих його групах і категоріях, які потребують підтримки бюджетними коштами (незаможні, діти, тощо). Представникам таких категорій можуть бути видані талони на певний мінімум послуг у сфері культури (це може бути відвідування бібліотек, музеїв, пільгові квитки в театр). Ці талони гасяться у відповідних установах та оплачуються установам культури під гарантії бюджету. У цьому випадку знімається проблема компенсаційних виплат незахищеним групам населення, а заклади культури стають зацікавлені в таких клієнтах, реалізуючи тим самим необхідний мінімум послуг.

Крім того, як форма фінансування не всієї, а окремих напрямків програм культурного розвитку, залишається спонсорство. Спонсорство – це цільові субсидії для досягнення взаємних цілей, тобто взаємовигідне співробітництво, реалізація спільних проєктів. Спонсорування може здійснюватися у вигляді виділення фінансових коштів, оплаті рахунків, зворотних або частково – зворотних платежів, закупівель устаткування, інструментів, інвентарю, заснування премій, стипендій, гонорарів, призів, тощо. Окремою формою фінансування культурних програм є патронаж – заступництво, не тільки фінансове, але і організаційне, який чиниться на стабільній і довгостроковій основі.

Зазвичай патронують конкретні установи та організації, окремі особи. Патронаж може оформлятися довготривалим договором або навіть організаційними документами, коли патрон входить до кола співзасновників установи культури з певними правами та зобов'язаннями. Прикладом може служити «членство» (membership), що широко практикується в зарубіжній музейній справі. Більш поширена, наприклад, у сусідній Росії інша форма патронажу – foundation – створення фондів підтримки та розвитку відповідних установ культури. У правління таких фондів входять чільні представники великих комерційних організацій, банків, торгових фірм. Ще одним важливим джерелом фінансування культурних програм може стати благодійність. Благодійність є проявом філантропії, яка не припускає якихось фінансових та інших зобов'язань з боку тих установ, що отримують підтримку. Благодійник демонструє акт вільної волі при наданні підтримки. Тому й оформляється благодійність зазвичай актом дарування.

Слід відзначити таке можливе джерело фінансування культурних програм, як міжнародні проєкти і програми. В даний час досить активні такі міжнародні організації, як ЮНЕСКО, ІКОМОС, Фонд Сороса, Міжнародний науковий фонд. Гранти на фінансування виділяються юридичним і фізичним особам. Інформація про терміни подачі заявок, характері і напрямках можливої підтримки публікується в ЗМІ.

І, нарешті, традиційним позабюджетним джерелом фінансування у сфері культури є власна комерційна діяльність установ культури. У даному випадку мова йде про чіткої орієнтації на потреби відвідувачів, на ті види діяльності, які користуються підвищеним попитом. Крім традиційних платних культурних послуг, це можуть бути і банківський депозит, і здача приміщень в оренду, тощо.

Тому слід розвивати додаткову активну комерційну діяльність. Наприклад, мова може йти про створення банку культури – традиційного комерційного банку, з тією лише різницею, що він матиме пільгову тарифну ставку, різниця якої, наприклад, із середньозваженою ставкою може йти на потреби підтримки та розвитку сфери культури, в тому числі і через спеціальні фонди розвитку культури і мистецтва. Надзвичайно перспективним видається і розвиток страхової діяльності в сфері культури.

Аналіз можливих джерел фінансування програм культурного розвитку дозволяє зробити наступні висновки.

По-перше, для розробки і реалізації програми культурного розвитку Одеси та Одеської області необхідно визначення джерел фінансування.

По-друге, необхідно визначення можливого співвідношення між бюджетним і позабюджетним фінансуванням даної програми. Інакше кажучи, яка частина

програми культурного розвитку може забезпечуватися на комерційній основі, а яка – тільки на основі бюджетного фінансування.

В третьому, визначення пріоритетів для бюджетного фінансування: кому і що має бути гарантовано у сфері культури державою.

В четвертих, яким чином для реалізації програми культурного розвитку можуть бути залучені й акумульовані (зібрані воедино) кошти з різних джерел.

Пошук і структурування джерел фінансування дозволить ефективно реалізувати програми культурного розвитку, що значно посилить вплив держави на культурну сферу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про культуру [Електронний ресурс]: закон України від 14.12.2010, № 2778-VI. – Електрон. дан. (1 файл). – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua> – Назва з екрана.
2. Агеев А. И. Предпринимательство: проблемы собственности и культуры. М.: Наука, 1991 С. 185.
3. Бродель Ф. Материальная цивилизация, экономика и капитализм., XV–XVIII вв. – М.: Прогресс, 1986. Т.2. Игры обмена. – М., 1988. Т.3. Время мира. – М., 1992.
4. Востряков Л.Е. Культурная политика: подходы и концепции западных исследователей // Научные труды Северо-Западной академии государственной службы. 2011. Т. 2. Вып. 1. С. 42–52., с. 47
5. Гельвановский М., Крюкова А. Рынок: формула счастья или трудный путь к согласию. // Общественные науки и современность, 1992, № 2. С. 5-12.
6. Зарубина Н.Н. Социокультурные основы хозяйственной деятельности. // Социологические исследования, 1994, №№ 8, 9.
7. Экономические отношения в социально-культурной сфере: Межвуз. сб./ Под ред. Ф.Ф. Рыбакова. – СПб.: Изд-во Санкт-Петербург. ун-та, 1992. – 145 с.

*А. Завітасєва,
курсант I групи юридичного факультету
Науковий керівник: О. Ф. Запорожець,
кандидат економічних наук,
Академія митної служби України*

СПЕЦІАЛЬНІ ЗНАННЯ У КРИМІНАЛІСТИЦІ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

З давніх часів для розслідування злочинів, особливо пов'язаних із вбивством, а також із заподіянням тілесних ушкоджень, застосовували спеціальні знання. Для цього запрошували осіб, які розумілися в цій сфері, і вони допомагали розв'язувати складні завдання у процесі розслідування.

Актуальність проблеми обумовлена тим, що історичний досвід використання спеціальних знань у розслідуванні злочинів має значення для сучасного розвитку криміналістики та інших наук, необхідних для практичної слідчої роботи. Не випадково, що ця проблема отримала висвітлення в юридичній науці як в Україні, так й за кордоном, зокрема в роботах Я. Падоха, І. Архіпова, М. Коротгах, Людвіг фон Ягесман, М. Орлов, Г. Гросс та інших.

Виходячи з вище зазначеного, не претендуючи на вичерпне висвітлення проблеми, поставлено мету на конкретних працях узагальнити історичний дос-

від використання спеціальних знань у слідчій роботі та показати його значення для сьогодення.

Слід зазначити, що перші спеціальні знання були досить примітивні і стосувалися переважно медицини. Ці знання застосовували під час огляду трупів для встановлення причин смерті, для медичного огляду потерпілих. Так, Папа Римський Інокентій III (1200 рік) для того, щоб з'ясувати причини смерті особи наказував звертатися до лікарів. У відомому Кодексі «Кароліна» (*Constitutio Criminalis Carolina*, 1532 рік) було встановлено обов'язкову участь лікарів у розслідуванні злочинів проти життя та здоров'я [1].

Проте перші спеціальні знання мали більше емпіричний (знання отримані шляхом експерименту, на практиці, основані на досвіді та спостереженні [3, с. 135]), ніж теоретичний (знання отримані шляхом висунення і розвитку наукових гіпотез і теорій, формулюванням законів та виведення з них логічних наслідків, а також зіставлення різних гіпотез і теорій [2, с. 385]) характер, тому їх носіїв вважали обізнаними людьми. Сьогодні їх називають спеціалістами. У цьому зв'язку історію криміналістики прийнято розглядати ґрунтуючись на розвитку та становлення спеціальних знань у кримінальному судочинстві, у взаємозв'язку з розвитком судової експертизи й виникненням експертних установ а, отже, формуванням і виникненням безпосередньо науки криміналістики.

За часів царювання Олексія I Михайловича Романова почали зустрічатись хімічні експертизи (в сучасному розумінні). Особливо вони проводились для дослідження властивостей різного роду трав і рослин, якими користувалися знахарі й чаклуни. Отруту досліджували експериментально. Для того, щоб виявити, котрий із двох порошоків є миш'яком, ними годували голубів: той порошок, від якого голуб гинув, і був миш'яком.

До цих часів належать також свідчення про виникнення психіатричної експертизи, у якій першими «експертами» були монахи. В зв'язку з розвитком цих напрямків знань у державі виникають спеціалізовані установи. Першими експертними установами були Аптекарьський приказ та Іванівська площа в Москві (з другої половини XVII ст. – дослідження підроблених документів та надання «юридичних» послуг). Експертна діяльність на місцях здійснювалась Лікарськими Управами при губернських управліннях поліції, у штаті яких був судовий медик.

Крім судово-медичної, хімічної та психіатричної експертизи, варто увагу приділити також експертизі документів. Відомо, що у Давньому Римі підробка документів була досить поширена. Існували фахівці зі встановлення підробок. Часто підроблялися заповіти, документи про позики і це був поширений засіб збагачення. Також є давня історична згадка, датована 26 квітня 1686, про проведення почеркознавчої експертизи в Московському царстві [4, с. 15].

У Російській імперії, до якої входили землі сучасної України, експертиза документів (особливо підроблених) і грошей розвивалася завдяки створенню Експедиції виготовлення державних паперів у 1818 р. Статут Кримінального судочинства 1864 р. передбачав відсилання всіх підроблених паперів до Експедиції виготовлення державних паперів для встановлення їх достовірності [5, с. 182].

Криміналістична експертиза виникла на основі судово-медичних досліджень, результатом чого було створення на початку XIX ст. Медичної ради при медичному департаменті Міністерства внутрішніх справ Російської імперії, що здійснювала судово-медичну експертизу. Власне, це була перша експертна установа на території Російської імперії [6].

Відомо, що українські вчені одними з перших почали здійснювати судово-медичні дослідження слідів крові. Піонером у цьому напрямку був Харківський університет. Там ще в 1866 р. Ф. Ган захистив докторську дисертацію, присвячену судово-медичним дослідженням слідів крові, а в 1893 р. приват-доцент С. Дворніченко написав дисертаційне дослідження на тему «До питання про відміну крові людини від крові ссавців тварин у судово-медичному відношенні» [7].

Таким чином, можна зробити висновок, що за допомогою праць Я. Падоха, і. Архіпова, М. Коротгах, Г. Гросс та інших вчених, які досліджували питання зародження науки криміналістики, можемо визначити які саме спеціальні знання застосовувалися у слідчій роботі. Ці спеціальні знання застосовуються у слідчій діяльності і сьогодні. Наприклад, судово-почеркознавча експертиза. В Давньому Римі експертиза документів полягала фотографічному і хімічному дослідженні та складався акт про проведення експертизи. Експедиція виготовлення державних паперів, яка проводила експертизу, підтверджувала чи спростовувала наявність підробки документа. Сьогодні, ми бачимо, що до цих знань додаються ще такі як: можливість встановлення факту виконавця рукопису в незвичних умовах або в незвичайному стані, визначення статі виконавця, а також належності його непевної вікової групи. Це лише приклад судово-почеркознавчої експертизи, а скільки знань ще містить криміналістика?! Тому, якщо б не було перших знань про криміналістику, ми б не змогли їх використувати і розвивати сьогодні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кароліна: кримінально-судове укладення Священної Римської імперії німецької нації 1532 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.law-students.net/modules.php?name=Content&pa=showpage&pid=298&page=1>
2. Білуха М.Т. Методологія наукових досліджень: підручник. – К.: АБУ, 2002. – 480 с.
3. Мала гірнича енциклопедія: [в 3-х т.] / за ред. В. С. Білецького. – Донецьк: Донбас 2004. – 652 с.
4. Коротгах М.И. Отмена телесных наказаний в России. Реформа 1863 // Советское государство и право. – 1988. – №8. – с. 12–16.
5. Статут: Российское законодательство X – XX веков: Судебная реформа: [в 9-ти томах]. Т. 8 / отв. ред. Виленский Б.В.; под общ. ред. Чистяков О.И. – М.: Юридическая литература, 1991. – 496 с.
6. Первые сто лет истории: экспедиции заготовления государственных бумаг (1818–1918 гг.) [Електронний ресурс] / сост. Т. Н. Смекалова, А. В. Мельников, Н. М. Вечерухин. – СПб.: Нестор-История, 2009. – 426 с. – Режим доступу: http://www.nestorbook.ru/mod_cat/-files/paper.pdf
7. Криміналістика (криміналістична техніка): курс лекцій [Електронний ресурс] / П. Д. Біленчук, А. П. Гель, М. В. Салтевський, Г. С. Семаков. – К.: МАУП, 2001. – 216 с. – Режим доступу: <http://studentbooks.com.ua/content/view/1105/76/1/0/>

*О. Коломоєць,
аспірант кафедри теорії та історії держави і права
Науковий керівник: А. Ф. Крижановський,
доктор юридичних наук, професор,
Міжнародний гуманітарний університет*

ІСТОРИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МИТНОЇ ФУНКЦІЇ СУЧАСНОЇ ДЕРЖАВИ

Дослідження митної функції сучасної держави має базуватися на міцних методологічних та історичних засадах. Насамперед, це визначається тим, що реалізація митної функції у наш час суттєво трансформується, докорінно змінюється уявлення про те, яким чином держава має діяти у сфері митного регулювання. Саме тому слід поєднати два аспекти проблеми: визначити історичний шлях митної функції держави та вивити методологічні аспекти реалізації митної функції у сучасній державі [1].

Функції всіх без винятку сучасних держав схильні до впливу науково-технічних досягнень ХХ ст. (а тепер вже і ХХІ). Цей вплив є двояким. З одного боку, з'являються життєво важливі напрями діяльності держави: підтримка науки, особливо фундаментальної, використання її результатів, розвиток і збагачення інтелектуального потенціалу суспільства. З іншого – обмеження небезпеки, яка походить від неконтрольованого появи і використання сучасних науково-технічних досягнень (ядерні технології, генетика, медична біологія, проблема клонування тощо) [2].

Також до числа факторів, що впливають на еволюцію функцій держави безсумнівно можна віднести екологічний фактор. Якщо сучасні держави не візьмуть на себе обов'язок підтримувати умови існування людей на своїй території, і не почнуть взаємодіяти з іншими державами, то в самий найближчий час настане неминучий громадський колапс, глобальна криза.

Для розгляду митної функції сучасної держави як самостійного напрямку діяльності держави важливим є звернення до історичного процесу становлення митної справи. У цьому зв'язку актуально простежити, яким чином формувалися уявлення про митну діяльність в історії української державності.

Перші документальні відомості про митні збори Київської Русі зафіксовані в договорах з Візантією. Так, 907 р., взявши в облогу Цареград, князь Олег як одну з умов договору поставив вимогу протягом шести місяців видавати руським купцям продукти харчування, влаштовувати лазню, створювати умови для безмитної торгівлі. Це посилення Л. Маркова за дослідженням К. Лодиженського.

Деякі автори висловлюють іншу точку зору. Є. Осокін, зокрема, зазначає, що систему митних зборів запровадили грецькі священники, запрошені князем Володимиром для хрещення Русі, отже, ця практика з'явилася у 988–989 рр.. К. Лодиженський, як пише Л. Марков, заперечує такі твердження і вважає, що ще до прийняття християнства Русь підтримувала торгові зв'язки з сусідами, мала на кордонах застава, спеціальні служби, які здійснювали митні збори.

Про становлення митної справи в Київській Русі писав також А. В. Кольбенко. З його публікацій випливає, що митна, система вже у той час розвивалася залежно від розширення міждержавних зв'язків і торгових відносин. І. Франко, виходячи з проведених ним досліджень з історіографії і права у старій Русі, писав: «Маємо тут сліди найстаріших руських принагідних записок, найстаріші документи міждержавних зносин Русі з Візантією» [3].

Історії розвитку митного права та проблемам його реалізації присвячено праці К. Сандровського. Митні заходи і митна політика загалом внутрішньо властиві будь-якій державі. Вони здійснюються з того часу, відколи існує сама держава, оскільки вже на ранніх стадіях формування державності практикувалися зовнішньоторгові зв'язки, проте лише протягом наступних століть формувалася зовнішньоторгова і митна політика в сучасному розумінні.

А. В. Кольбенко, досліджуючи митну політику козацької доби, приходять до висновку, що лише після закінчення національно-визвольної війни 1648-1654 рр. Б. Хмельницький спрямував свою діяльність на розвиток ремесл, промислів, торгівлі, на розширення економічних зв'язків України з іншими державами і саме тоді почала зароджуватися митна політика козацької держави. Тут були свої погляди на митно-тарифну політику. Спостерігалось заохочення ввезення і обмеження вивозу золота. Зовнішньоторговельне мито на різні товари, золото, срібло, діаманти, ідо вивозилися, сплачувалося дзвінкою монетою. Привізні коштовні метали і каміння не обкладалися митом. Товари іноземних купців, які з метою ухилення від мита вдавалися до посередництва місцевих купців, котрі видавали ці товари за власні, конфіскувалися митними чиновниками. Половина цих конфіскованих товарів надходила до гетьманської скарбниці [3].

В X ст. Київська Русь займала особливе місце у Візантійській зовнішній політиці, зав'язувалися переговори, умови диктувала не імперія, а Київський князь Володимир в зв'язку з воєнною силою.

Вже тоді на всіх шляхах біля застав стояли митники. Мито збирали на торгових площах у вигляді тамги. Трохи пізніше, крім ринкових, виникли проїзні збори у вигляді мостівщини (за проїзд через міст), перевозу (за переправу через річку), гоювщини (подушний збір за проїзд) та ін. Однак ці збори не мали прикордонного характеру. Вони стягувалися повсюдно, застави створювалися в містах і селах, слободах, на ринках і біля міських воріт. Поступово мито почало сплачуватися не з людей, а з самих товарів, які переміщалися через кордон, що мав прикордонну митницю [4].

На певному етапі розвитку окремі області, князівства, міста об'єдналися в єдине ціле – державу, і мито збиралося на її кордоні. Вже тоді митні збори набули, на думку П. М. Шеремета, сучасного змісту. Однак це сталося не одразу і поряд з митницями на державному кордоні ще довго зберігалися внутрішні застави. Древньоруська держава взяла в свої руки контроль над торговими шляхами всередині країни. Вона уклала перші політичні і торговельні угоди з іншими державами. Ними Київська Русь зміцнювала своє міжнародне становище [5].

Утім, становлення митної функції у числі самостійних функцій держави є результатом не лише історичного розвитку митної справи та розгортання законотворчої діяльності у незалежній Україні. Головна причина, на нашу думку,

полягає в усе більшій економізації сучасної правової сфери, що має коріння, передовсім, у глобалізації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алиев Р. М. Трансформация экономических функций государства в условиях глобализации: автореф. диссертации доктора эконом.наук; спец.: 08.00.01 – экономическая теория / Р. М. Алиев. – М., 2005. – С. 2 (46 с.).
2. Додін Є. В. Виникнення та розвиток митного законодавства в Україні / Є. В. Додін // Актуальні проблеми держави і права: зб. наук. праць. – О.: Юрид. л-ра, 2012. – Вип. 65. – С. 76 (С. 76–83)
3. Кольбенко А. В. Становлення та розвиток митної справи на півдні України з давніх часів до 1917 року (на матеріалах миколаївської митниці): автореф. дис. ... канд. юрид. наук; спец.: 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень / А. В. Кольбенко. – О., 2004. – 21 с
4. Павлов А. П. Торговельна і митна справа в Києві у IX–XIX ст. / А. П. Павлов, К. Є. Гальський. – К.: ЛАТ&К, 2008. – С. 210 (320 с.).
5. Шеремета П. М. Етапи становлення митниць і формування митно-тарифної політики / П. М. Шеремета. – Л.: Край, 1997. – С. 19 (24 с).

А. Потапова,

аспірант кафедри цивільного та господарського права і процесу

Науковий керівник: О. С. Кізлова,

доктор юридичних наук, професор

Інституту національного та міжнародного права,

Міжнародний гуманітарний університет

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗІРВАННЯ ШЛЮБУ В УКРАЇНІ ТА В АНГЛІЇ: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

Інститут розірвання шлюбу є одним з найважливіших та найвпливовіших інститутів сімейного права не тільки нашої держави, але й інших країн світу. Досить цікавим буде розглянути і порівняти підстави та особливості розірвання шлюбу в Україні та в Англії.

Отже, в українському сімейному праві та згідно з діючим законодавством, а саме п. 2 ст. 104 Сімейного кодексу України (далі – СК України), за життя подружжя шлюб може бути припинений внаслідок волевиявлення одного чи обох із подружжя шляхом його розірвання (розлучення) [2]. Терміни «розірвання шлюбу» та «розлучення» розглядаються в теорії українського сімейного права і вживаються у правозастосовчій практиці органів РАЦСу та судів як синоніми [4, с. 918].

На відміну від українського права в Англії застосовується лише один термін для визначення поняття «розірвання шлюбу» – «divorce», тобто розлучення. Питання щодо розлучення в Англії не регулюється якимось спеціальним законом, актом чи положенням, але існують деякі акти, які містять в собі норми, що регулюють порядок та процес розлучення, це саме «Акт про розлучення» від 1857 року (Divorce Act of 1857) [5, с. 17], «Реформований акт про розлучення» від 1969 року (Divorce Reform Act of 1969) тощо.

Згідно з чинним законодавством України, а саме ст. 105 СК України, припинення шлюбу внаслідок його розірвання відбувається: а) за спільною заявою подружжя або одного з них (ст. ст. 106, 107 СК України), б) за спільною заявою подружжя на підставі рішення суду (ст. 109 СК України); в) за позовом одного з подружжя на підставі рішення суду (ст. 110 СК України) [2]. Крім того, шлюб може бути розірвано за постановою органу РАЦСу або за рішенням суду.

Отже, розірвання шлюбу відбувається органом РАЦСу: 1) *за заявою подружжя, яке не має дітей* (в такому випадку орган державної реєстрації актів цивільного стану складає актовий запис про розірвання шлюбу після спливу одного місяця від дня подання такої заяви, якщо вона не була відкликана) [2]. Відповідно до ч. 3 ст. 106 СК України шлюб розривається незалежно від наявності між подружжям майнового спору. Такий підхід здається цілком виправданим. Відомо, що розгляд судами майнових спорів подружжя нерідко має тривалий характер. Що ж до їх особистих відносин, то вони на момент звернення до суду, як правило, вже непоправно зруйновані. Тому немає сенсу штучно пов'язувати питання щодо майнового спору з питанням припинення шлюбу. Ніщо не завадить подружжю і після розірвання шлюбу вирішувати спірні питання щодо майна в суді [3, с. 101-102]. 2) *за заявою одного з подружжя якщо другий із подружжя визнаний безвісно відсутнім або недієздатним* [2].

В інших двох випадках розірвання шлюбу здійснюється, безпосередньо, судом.

Відповідно до ст. 109 СК України шлюб може бути розірвано за спільною заявою подружжя на підставі рішення суду. В такому випадку, подружжя, яке має дітей, має право подати до суду заяву про розірвання шлюбу разом із письмовим договором про те, з ким із них будуть проживати діти, яку участь у забезпеченні умов їхнього життя братиме той з батьків, хто буде проживати окремо, а також про умови здійснення ним права на особисте виховання дітей. Договір між подружжям про розмір аліментів на дитину має бути нотаріально посвідчений. У разі невиконання цього договору аліменти можуть стягуватися на підставі виконавчого напису нотаріуса. Суд постановляє рішення про розірвання шлюбу, якщо буде встановлено, що заява про розірвання шлюбу відповідає дійсній волі дружини та чоловіка і що після розірвання шлюбу не будуть порушені їхні особисті та майнові права, а також права їхніх дітей. Суд постановляє рішення про розірвання шлюбу після спливу одного місяця від дня подання заяви. До закінчення цього строку дружина і чоловік мають право відкликати заяву про розірвання шлюбу [2].

Ст. 110 СК України закріплює право на пред'явлення позову про розірвання шлюбу. Необхідність наділення одного з подружжя в даній ситуації правом на звернення до суду пов'язана з тим, що інакше він не зможе добитися розлучення. Адже примусити з'явитися до органу РАЦСу особу, яка не бажає цього, неможливо.

Ситуація щодо розлучення в Англії досить сильно відрізняється від української. Однією з причин цієї відмінності, мабуть, являється те, що Англія відносить до англо-американської системи права та керується переважно судовим прецедентом, на відміну від України. Тим самим, це питання є досить цікавим для розгляду.

По-перше, англійське право містить деякі підстави та причини для розлучення, але вони є різними для чоловіків і жінок. Для нашої держави це є досить незвичним явищем та суперечить ст. 21 Конституції України, яка проголошує, що усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах (тобто не залежно від того чоловік це чи жінка) [1]. Отже, відповідно до англійського права, чоловік має право на розлучення, якщо його дружина зрадила йому (*A husband is entitled to a divorce if his wife has committed adultery*) [5, с. 23]. В той самий час, дружина не має права на розлучення у випадку тільки зради чоловіка, а лише в тому випадку, коли чоловік здійснив інцест, двошлюбність, зґвалтування, содомію, зоофілію, зраду у поєднанні з жорстокістю, зраду у поєднанні з залишенням дружини без поважних причин протягом двох років і більше (*a wife is not so entitled unless her husband has committed incestuous adultery, bigamy, rape, sodomy, bestiality, adultery coupled with cruelty, or adultery coupled with desertion without reasonable excuse for two years or more*) [5, с. 23]. Але, не дивлячись на це, дружина може отримати свідоцтво про розлучення (*a decree of divorce*) на підставі зради поєднаної з жорстокістю (*adultery coupled with cruelty*) лише в тому випадку, коли є докази цієї жорстокості, а саме тілесні пошкодження або шкода здоров'ю, а також коли є поважна причина для затримання та утримання одного з подружжя. Крім того, необхідною умовою є фіксування кількості «актів жорстокості» (*acts of cruelty*) чоловіка над дружиною; їх повинно бути не менше двох з боку чоловіка. Актом жорстокості з боку чоловіка також вважається передача ним венеричних захворювань, при усвідомлюванні ним факту його хвороби.

Сама процедура розлучення в Англії є також досить цікавою та неабияк відрізняється від вітчизняної практики в цій галузі.

Отже, за наявності підстав і причин для розлучення, особа, що бажає отримати розлучення подає петицію до відділення у справах про заповіти, розлучення і морські справи Вищого Суду з правосуддя (*The application for a divorce is made by a petition to the Probate, Divorce and Admiralty Division of the High Court of Justice*) [5, с. 23].

Досить цікавим є питання щодо найменування сторін в процесі про розлучення в Англії. Так, особа, яка звертається до Вищого Суду з правосуддя з заявою називається заявник (*the petitioner*), а особа проти якої звертається до суду заявник називається відповідач (*the respondent*). Особа, з якою, на думку чоловіка, зрадила дружина називається співвідповідач (*the co-respondent*). А особа, з якою, на думку дружини, зрадив чоловік не являється учасником у справі (*The person with whom a wife alleges her husband has committed adultery is not a party to the suit*). Тим не менш, жінка, що викрита в процесі розлучення, за спеціальним рішенням може отримати дозвіл щодо участі у судовому процесі в якості сторони (*as an intervener*) [5, с. 23-24].

Подача петиції є не останньою дією в процесі отримання розлучення.

Заявник або відповідач має право подати позов у спеціальній формі, яка називається *in forma pauperis* (в тому випадку, коли дохід особи перевищує 1 фунт в тиждень, вона не має права подати позов в такій формі). Після цього, особа повинна заплатити податок та підготувати письмову заяву по своїй справі, яка бути містити у собі підстави для позову та захисту (*sue or defend*). Ця

заява повинна бути розглянута адвокатом особи для підтвердження відповідності закону. Щодо розгляду цієї заяви адвокат в письмовій формі складає документ, де засвідчує свою думку по справі. Потім, заявник надає письмові свідчення під присягою (*affidavit*), подає свою заяву і письмовий документ від адвоката, де закріплена думка адвоката щодо фактів по справі. Ці письмові показання реєструються у Реєстрі Розлучень (*the Divorce Registry of Somerset House*) та протягом двох днів, у випадку правильності всіх поданих документів, заявник отримує згоду на подання заяви у формі *in forma pauperis*. Ніякий податок за таку заяву не вноситься, так само як і за наступний процес. В процесі, відкритому у формі *in forma pauperis* адвокати не приймають участь [5, с. 24].

Підбиваючи підсумки бачимо, що англійський процес є досить відмінним від українського, має свої особливості, які не є досить не зрозумілими та навіть заплутаними для нас. Але, не зважаючи на це, є досить цікавим для розгляду та аналізу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України, Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141.
2. Сімейний кодекс України, Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2002, № 21-22, ст. 135.
3. Сімейне право України: Підручник / Л. М. Баранова, В. І. Борисова, І. В. Жилінкова та ін.; За заг. ред. В. І. Борисової та І. В. Жилінкової. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – 200 с.
4. Цивільне та сімейне право України: підруч. / За ред.. Харитоновна Є.О, Голубевої Н.Ю. – К.: Правова єдність, 2009. – 968 с.
5. Marriage and Divorce Laws of the World, Edited by NYACINTHE RINGROSE, D. C. L. Author of «The Inns of Court», 2009 – 276 p.

Розділ 2

Філософія, гуманітарне знання

*Д. Богданова,
студентка III курсу Економіко-правового коледжу
Науковий керівник: Т. О. Крижановська,
кандидат філософських наук, доцент,
Міжнародний гуманітарний університет*

КОНСТИТУЦІЯ ПИЛИПА ОРЛИКА 1710 РОКУ: ОСНОВНІ ПРАВОВІ І ПОЛІТИЧНІ ІДЕЇ ТА ЇЇ ІСТОРИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ

2014 рік є роком 304-річчя прийняття Конституції гетьмана Пилипа Орлика – видатної пам'ятки, унікального правового документа, найвищого досягнення розвитку не тільки вітчизняної інтелектуальної, а й усієї європейської конституційно-правової думки Нового часу [1]. Це перший документ на європейських просторах, що став відправною точкою для написання інших конституцій модерного часу.

Саме гетьману в еміграції Пилипу Орлику належить спроба створити новий політичний маніфест, декларацію-конституцію ранньомодерної України, який відображає насамперед менталітет українців, їх еліти кінця XVII – початку XVIII ст. У російській літературі Пилипа Орлика та його сина Григорія характеризують як зрадників, негідників, ворогів Російської імперії. Конституція Пилипа Орлика практично невідома російським дослідникам, бо український гетьман довгі роки був забороненою темою. Ця тема і зараз залишається білою плямою для Росії, про яку фактично мало хто знає і яку ніхто не досліджує [2]. У 1706 р. Іван Мазепа призначає його генеральним писарем. Багатство та зростання його впливу серед генеральної старшини забезпечили йому виняткове становище сподвижника гетьмана Мазепа. Він стає найдовіренішою особою гетьмана, бере участь у переговорах із монархами, був свідком усіх таємних нарад.

Орлик був посвячений у всі державні секретні справи, в тому числі, плани створення незалежної України. Він був найпершим помічником і соратником гетьмана І. Мазепа під час повстання і після Полтавської катастрофи, разом з гетьманом відбуває в еміграцію. У науці побутує теза: «Те, про що думав Мазепа, – Орлик втілював у життя». Сам П. Орлик не прагнув гетьманства, але прийняв цю посаду з наказу і довіри товариства. Одночасно з актом вибору гетьмана було затверджено «Конституцію прав і свобод Війська Запорозького». 10 травня 1710 р. відповідно до тогочасних вимог міжнародного права конституція набула чинності після підтвердження її аксесуарним дипломом, виданим протектором України, шведським королем Карлом XII.

Конституція покликана була забезпечити права і вольності при чинному і наступних гетьманах, захист демократії та недопущення встановлення необмеженої влади гетьманом, від посягань на споконвічні права і вольності Війська Запорозького, від встановлення свавільних законів, від втрати авторитету національною елітою, від відступу від національних традицій та наслідування московського абсолютизму.

Конституція П. Орлика була написана двома мовами в просторому латинському і дещо скороченому староукраїнському варіанті. Цей політичний маніфест з усіма ознаками літературного твору є стилістично довершеним і гармо-

нійно укладеним. Конституція 1710 р. має складну внутрішню структуру. Вона складається з двох частин – Преамбули, 16 статей та тексту присяги гетьмана Пінську Запорозькому. Конституція складається з комплексу документів, власне тексту самої конституції та оригінального конфірмаційного підтверджувального диплома короля Швеції Карла XII на обрання Пилипа Орлика гетьманом. Автентичність документів підтверджує підпис гетьмана Пилипа Орлика і печатка Війська Запорозького на рожевому воску з червоною тасьмою, а також підписом Карла XII на дипломі.

Проголошувалась вічність і недоторканність території України (ст. 2), стратегічною метою якої було відродження держави в межах етнографічної території.

Конституція закріплювала назву Української держави, – рівнозначними якій були назви Україна, Мала Русь, Військо Запорозьке. Декларувалась державницька ідеологія, ідеологія шляхетсько-козацької верстви як основи незалежності України.

Ідеальний суспільний лад в уявленні автора конституції – це суспільство, яке «співзвучне задумам старшини» і яке базується на авторитеті еліти, особистості. Конституція легітимізувала, узаконювала владу та панування козацької старшини над частиною територіальної княжої спадщини Рюриковичів, здобутої в процесі визвольної війни проти Польщі [3].

Конституція визнавала гетьмана главою держави і главою виконавчої влади, він виступав символом держави (народу). Найвищий його обов'язок «всім серцем сумлінно дбати про суспільні справи Вітчизни, раду радити, уряд рядити і провадити...». Гетьман обирався представниками усіх верств населення та складав присягу на вірність державі.

Конституція радикально позбавляла самодержавних прав і значно обмежувала владу гетьмана (ст. 6-8). Це був наслідок піврічних переговорів із запорожцями і козаками та досягнення з ними компромісу гетьманом з метою забезпечення йому підтримки в умовах еміграції двома найбільш впливовими верствами населення.

Гетьман очолював уряд, до якого входили генеральні старшини. Нововведення конституції – запровадження посади генерального скарбника з його апаратом. Генеральний скарбник відав державною казною, прибутками: «індиктими» і «екветами» – мито із ввозу й вивозу товарів, податками з користування гутами, млинами, які були державною монополією та витратами держави.

За конституцією, влада на місцях здійснювалась відповідно до адміністративно-територіального поділу, характерного для Гетьманщини – полкового ладу. Основною адміністративно-територіальною одиницею поділу був полк.

Конституція Пилипа Орлика стала найвищим досягненням розвитку правової і політичної думки України у XVIII ст. Вона отримала високі оцінки державних діячів, учених. У науковій літературі вона набула визначення «першої європейської конституції в сучасному її розумінні», «першої української конституції», яка заклала ідеї побудови модерної України [1].

Д. Дорошенко писав: «Це мала бути конституція самостійної Української держави, за яку боровся Орлик і його однодумці...», «перейнята ліберальним і демократичним духом...», «вона цікава як показник того рівня політичної дум-

ки, якого досягли українські діячі з кругів Мазепи і Орлика», «найцікавіша пам'ятка політичної думки того часу в Європі [3].

Формально Конституція Пилипа Орлика діяла на Правобережній Україні в 1710-1714 рр. – в державі, утвореній за Прутським (1711 р.) та турецько-українським (1711-1712 рр.) договорами, але яка реально не існувала за винятком військових козацьких експедицій.

Конституція 1710 р., без сумніву, є геніальним витвором талановитого майстра. Її дослідження актуалізує 304-річчя з дня її відзначення та знайдення у 2008 р. її унікального україномовного оригіналу в Російському державному архіві давніх актів.

Конституція потребує подальшого концептуального осмислення, глибокого дослідження її сутності, змісту основних положень, впливу на подальший розвиток українського конституціоналізму, її державотворчого потенціалу, пізнання її юридичної природи, осмислення в контексті політично-правових уявлень епохи, в яку вона створювалась, дослідження багатогранної особистості її головного творця, його діяльності в широкому культурно – історичному європейському контексті. Сам Пилип Орлик залишився найпалкішим прихильником ідей та ідеалів; викладених у його Конституції 1710 р. , про що він писав 30 серпня 1741 року у своєму останньому листі до французького канцлера Флері. Він втратив все – спадкоємця, добробут своєї родини, власне здоров'я, але ніколи не зрадив справи – боротьби за незалежну Україну.

ЛІТЕРАТУРА

1. Орлик Пилип. Конституція. Маніфести та літературна спадщина. Вибрані твори / Пилип Орлик. – К., 2006. – С. 678.
2. Стецюк П. Основи конституції та конституціоналізму. Частина перша / П.Стецюк. – Л. : Астролябія, 2003. – С. 232.
3. Конституція Української гетьманської держави / Староукраїнською та українською мовами. – Л. – К. Право, 1997. – С.89–117.

О. Борисенко,

студент III курсу

Економіко-правового коледжу

Науковий керівник: Т. О. Крижановська,

кандидат філософських наук, доцент,

Міжнародний гуманітарний університет

ОСОБЛИВОСТІ СПІВВІДНОШЕННЯ ЯЗИЧНИЦТВА ТА ХРИСТИЯНСТВА В УКРАЇНСЬКІЙ КУЛЬТУРІ

Актуальність обраної теми полягає в тому, що релігійні уявлення відіграють неабияку роль у формуванні культури народу. Релігія на протязі існування суспільства постійно розвивається та завжди оказує вагомий вплив на його розвиток та на ціннісний ґрунт спільноти. Язичництво та християнство як культурні феномени були предметом дослідження таких авторів як Г. Булашев, Г.

Воско, І. Крип'якевич, В. Люля, І. Нечуй-Левицький, А. Теклюк та інші. Але історичний джерельний матеріал про дохристиянські вірування українського народу невеликий, а головне – неповний, і він часто не дає змоги говорити про українські давні вірування, які були тією призмою, через яку переломлювалось східно-римське християнство на слов'янській території.

Метою даної теми є визначення особливостей співвідношення язичництва та християнства в українській культурі.

Автором були поставлені такі завдання: визначити первісну слов'янську віру, без застосування її до одного якогось народу; роль релігії та вірувань у формуванні культури в українського народу; зв'язок між цими релігіями та віруваннями; вплив християнства на усну народну творчість.

Культура (лат. culture – «обробіток», «обробляти») – сукупність матеріальних та духовних цінностей, створених людством протягом його історії [4]. У цій статті ми розглядаємо культуру, як форму та засіб самопізнання народу через релігію та вірування.

Слов'янський народ у своїх віруваннях багато одержав іще з доби індоєвропейської, коли він жив більш-менш спільним життям зі всіма іншими народами, а про це виразно свідчить те, що в народних віруваннях індоєвропейських народів іще й тепер чимало спільного. Ще більше спільного в первісній вірі народів слов'янських, і тому виділити з нього чисто українські вірування часто нема змоги. Первісна людина широкими очима дивилася на все своє довкілля, на все те, що її оточувало, від чого залежало все її життя. Люди вірили, що кругом у природі були живі духи, що панували над певними своїми ділянками. Все, що сильніше за людину згодом стало розумітися, як вища сила, як божество, з яким треба було скласти відповідні лояльні стосунки. Це й був уже зародок первісної релігії.

Початкові вірування були найтісніше зв'язані з життям, – з природою свого довкілля, бо це вимагалось своїм господарським побутом, – це були вірування натуралістичні, побудовані на певному ставленні до оточуючого довкілля, – до сонця, води, землі, дерев, і т. ін., а особливо до звірини. Первісна віра була віра практична, домова, господарська, необхідна людині на кожному кроці, бо була міцно пов'язана з її працею. Це була релігія реального життя, пізніш хліборобська, як частина життя людини, коли її віра й життя були пов'язані сотнями ниток.

Людина вірила, що все кругом неї живе: почуває, розуміє, має свої бажання, бореться за своє існування, як усяка жива істота. По цьому людина стала все своє довкільне персоналізувати, віра ставала антропоморфічною (гр. antropos – людина). Ці три елементи: анімітизм – оживлення, анімізм – одухотворення й антропоморфізм – уподібнення до людини, – становлять основу давнішого дохристиянського вірування. Анімістичний світогляд був основою всіх давніх вірувань, глибоко просяк навіть розвій нашої мови, в якій позостався аж до сьогодні. Ми говоримо: сонце сходить, заходить, сідає, ударив грім, буря виє, вітер свище, несе його, небесне світило, і сотні інших, – усе це вирази анімістичного світогляду, хоч ми тепер не звертаємо уваги на їхній реальний зміст, а сприймаємо тільки як свій словарний фразеологічний трафарет. Тож, анімітизм, анімізм і антропоморфізм – це основні риси дохристиянського віру-

вання, які пережили довгі століття, і живі в українському народі ще й досі і мають вираз у піснях, казках, загадках, приказках, у мові тощо.

Давня слов'янська віра не встигла розвинути в закінчену повну релігійну систему, тому що християнство спиноло цей розвій. Давні Літописи показують нам, що слов'янські племена, наші предки, не були однаковими, щодо своєї культури, а це значить, мали деякі різниці і в своїх віруваннях [2, с. 5].

Дослідники вбачають основну причину введення християнства на Русі в тому, що старі язичницькі вірування та ідеї, сформовані за часів панування первіснообщинних відносин, вже не відповідали новим державним структурам. На їхню думку, саме для освячення експлуатації широких народних мас молодим класом феодалів і був необхідний новий Бог. Тому внаслідок всебічної оцінки різних релігійних систем верхівка давньоруського суспільства і обрала християнство за православною обрядовістю як найвигіднішу ідеологічну доктрину.

Християнство давало нові можливості розвитку духовного і матеріального. Християнство, як віровчення, побудоване на Біблійних книгах, принесло в Руську державу писемність. Кирило та Мефодій створили алфавіт з метою перекладу Святого Письма руською мовою. Це стало початком письменства та розвитку літератури (і оригінальної, і перекладної). Крім того, християнство принесло на слов'янські землі нові уявлення про світ та людину як такі, що створені Богом та віру в єдиного Бога-Творця, а також віру в Ісуса Христа – єдиного Божого Сина, що прийшов у світ, щоб стати жертвою за гріхи людства і цим спасти людей, дати їм вічне життя.

Разом з новим віровченням, християнство принесло в Русь нову мораль, що будувалась на біблійних заповідях, основу яких становить любов до Бога та до ближнього, новий погляд на сім'ю та шлюб, що укладається між двома людьми (до того не було закону про моногамну сім'ю, і не тільки прості люди, а й князі мали по кілька жінок а то й наложниць); а також – негативне ставлення до язичництва, до магії та чаклунства, поганських жертвоприношень, ритуальних оргій, закону кровної помсти, поклоніння силам природи і т. ін. – як тому, що протистоїть вірі.

Будучи абсолютно відмінним від існуючого на Руських землях язичницького світогляду, християнство вступило у довгу боротьбу зі старими традиціями. Протягом цієї боротьби християнська культура перетворювала місцеву, часом сама підпадаючи під впливи місцевих звичаїв. Після прийняття християнства в Києві і на периферії ще довго поклонялись поганським богам. Часто християнські храми чи просто хрести ставились у гаях поряд зі старими ідолами, де здійснювались поганські обряди. Неосвічений народ, який не мав змоги читати Біблію, не міг зрозуміти нового віровчення, намагався «прилаштувати» його до старої системи обрядів. На основі зіткнення двох світоглядів створилось нове явище, яке старими руськими пастирями називалось двовір'я – тобто поєднання у свідомості народу язичницького та християнського світоглядів [1, с. 70].

Релігійний синкретизм знайшов відображення на обох рівнях давньоруської культури (як елітарної, так і народної), наклав певний відбиток на поведінку, критерії цінностей і практичний бік діяльності людей. Двовір'я не замикалось тільки в колі вірувань та обрядів, воно впливало і на розвиток філософсько-світоглядних ідей, включаючи етичну та естетичну свідомість, історичне мислення, уявлення

про суспільство. Весь комплекс пам'яток матеріальної культури й писемності, усна традиція в зафіксованих найдавніших шарах, живопис свідчать про взаємодію та взаємопроникнення в культуру Русі кількох світоглядних шарів. Як приклад, на початку II тис. н. е., на рівні елітарної культури, в письмових джерелах це насамперед відбивається в тексті «Слова о полку Ігоревім», написаному через два століття після введення християнства. Тут згадуються старі божества (Велес, Стрибог, Хорс, Див та ін.), а також наводиться активне ставлення сил природи до різних етапів походу новгород-сіверського князя Ігоря Святославича на половців в 1185 р. Не менш показовим є і «плач» дружини князя Ярославни, яка, щоб допомогти своєму чоловікові, звертається не до християнських святих, а до вітра-вітрила, Дніпра-Славути, світлого сонця, а також діалог між полоненим князем та рікою Дінцем [3].

«Збіги християнських і язичницьких свят... занадто численні, щоб бути лише справою випадку. Вони свідчать про компроміс, до якого церква у час свого торжества вимушена була вдатися з протидіючими культами, що навіть переможені, ще не втратили свого впливу» [1, с. 71].

Про те, що після офіційного прийняття християнства продовжували існувати язичницькі капища, свідчать археологічні розкопки, зокрема святилище Збруцького культового центру. Археологи пов'язують формування цих городищ з реформою 988 року, яка супроводжувалась ліквідацією практики ідолопоклонства.

Треба зазначити, що на той час виділялися два основні шари населення: перший становили освічені люди, що прийняли християнство, а другий, незрівнянно численніший, складала народна маса, яка не читала книг і хоча й звикла до християнського обряду, лишалась «на колишньому щаблі». В народній масі відбувалося змішання предметів поклоніння та давніх богів з християнськими святими (Перун – Ілля Пророк, Велес – святий Власій та ін.).

На основі цих двох світоглядів – церковного та двовірського відбувся остаточний розподіл між літературою (що опиралась на перший) та фольклором (що розвивався та побутував на основі другого). Не бажаючи відмовлятися від старовини, люди намагались об'єднати язичництво та християнство в єдине ціле. Часто в цьому їм сприяли і священники, які були або мало обізнані з новим віровченням, або надто прихильні до старих обрядів. О. Потебня з цього приводу зазначав: «Сама церковь во многом волею-неволею содействовала этому сбережению язычества» [цит. з 1].

На календарно-обрядовий цикл, в основі якого лежали старі вірування та уявлення, накладалися християнські свята, які за своєю суттю, традиціями та ритуалами залишилися язичницькими. Скрізь, де християнство злилось із місцевими традиціями, утворилася своєрідна нова релігія. Звідси – різні варіанти християнства на різних землях.

Таким чином, давньоруська епоха стала епохою протистояння старої і нової релігійних систем, що привело до появи такого духовного феномена, як двовір'я. Християнство впливало на розвиток народної творчості в різний спосіб: спочатку – у вигляді окремих елементів та вкраплень у твори усної словесності, що до цього часу зберегли свій язичницький характер, а згодом – значно глибше. Незаперечним залишається той факт, що під впливом християнства в

усній народній творчості, як і в культурі в цілому, утворився своєрідний релігійний синкретизм (поєднання), що виявився у співіснуванні язичницьких поглядів, мотивів, обрядів та символів із християнськими.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лановик М.Б., Лановик З.Б. Українська усна народна творчість: навчальний посібник / К.: Знання-Прес, 2006. – 591 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.e-reading.bz/bookreader.php/1006554/Lanovik_-_Ukrainska_usna_narodna_tvorchist.html
2. Митрополит Іларіон. Дохристиянські вірування українського народу: Історично-релігійна монографія. – К., 1994. – 424 с. [Електронний ресурс]–Режим доступу: http://trisu.org.ua/php_uploads/files/articles/ArticleFiles_50869_mytrIarion_Doxrystyjanski-viruvannia.pdf
3. Моця О. П. Історія української культури [Електронний ресурс] / О. П. Моця. – Київ, 2001. Том 1. – Режим доступу: <http://litopys.org.ua/istkult/ikult07.htm>
4. Культура // Вікіпедія: свободна енциклопедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki>

В. Гаврилов,

студент I курсу

Інститута національного і міжнародного права

Научний керівитель: Т. А. Крыжановская,

кандидат філософських наук, доцент,

Міжнародний гуманітарний університет

ФИЛОСОФИЯ ЭКОЛОГИИ: ПРОБЛЕМА ТВЕРДЫХ БЫТОВЫХ ОТХОДОВ В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ

Проблема утилизации отходов и переработка продуктов потребления и производства сейчас, в начале XXI века, достигает своего апогея. С постепенным увеличением количества людей на планете, увеличивается и количество выброшенного мусора во всех странах мира, что влечет за собой необратимые последствия.

Тема работы была выбрана исходя из ее актуальности. Сотни тысяч людей каждый день выбрасывают тонны бытовых и промышленных отходов, которые попадают в почву и уничтожают ее, делая не пригодной для засева на сотни, а то и на тысячи лет. Такое пренебрежительное отношение особенно наблюдается в СНГ и странах третьего мира. В этих странах у людей только начинает пробуждаться совесть и ответственность перед собой и перед природой.

Цель исследования: выяснить причины безответственного отношения людей к природе, рассмотреть сознание человека как способ отношения к миру и к самому себе, показать негативное влияние бытовых отходов на почву и пути ее решения. Исходя из заданной цели, можно выделить следующие задачи: отобразить важность сохранности почвы, как для людей, так и для животных; исследовать эгоистичное отношение человека к природе; узнать причины загрязнения почвы и показать перспективы разрешения этой проблемы.

Земля для наших предков издавна была способом обогащения и пропитания как для себя, так и для всего племени. Культура обработки земли началась еще в каменном веке: «В эпоху же этой более новой каменной культуры он (чело-

век) уже имел домашних животных, мог кормиться мясом и молоком от своего стада. Начал обрабатывать землю, сеять хлеб и растирая зерно на жерновах, получал грубую муку, род крупы, из которой мог печь лепешки или варить кашу» [4, с. 37–38]. Земля также нужна для выращивания продуктов питания, необходимых как для людей, так и для животных. Трава, листья, дикие плоды кустов и деревьев, мясо животных и насекомые – все это важная часть ежедневного рациона многих животных, необходимая для их выживания и сохранения как вида. Но постепенное увеличение площади посевов, вырубка лесов и технико-хозяйственная деятельность человека ставит под вопрос не только выживания животных, но и выживание человеческого рода в том числе. «Человек всегда думает про себя; это никогда не остается без влияния на его поведение» [2]. Вот и каждый из нас думает только о себе, не замечая больше никого. Мы не задумываемся о том, что сейчас кому-то нужна наша помощь, считая, что нас это не касается. Мы не думаем о выкинутой бумажке, которую мы бросили на пол. «Дворники все уберут» – мелькает мысль у людей, и говорят они так же. А ведь с чего все начинается? Все начинается с детства. «Создает человека природа, но развивает и образует его общество» [3]. Ситуация развития человеческого индивида обнаруживает свои особенности уже на самых первых этапах. Главная из них – это опосредствованный характер связей ребенка с окружающим миром. В этой исходной ситуации развития ребенка и содержится зерно тех отношений, дальнейшее развертывание которых составляет цепь событий, ведущих к формированию его как личности. Общество оказывает прямое влияние на ребенка и на человека в целом. Оно заставляет нас думать так, как положено в той или иной социальной группе и этим ставит нам «рамки». Ребенок пытается осознать себя и весь окружающий мир, но сознание не дано изначально и не порождается природой: сознание порождается обществом, оно производится. Поэтому, если ребенок кинул ту же обертку от конфет, он кинул её не потому, что он так захотел, а потому, что он увидел, как это делают его родители, либо другие взрослые. Ребёнок старается идентифицироваться под родителей, быть как они, ведь только в них он чувствует защиту. Дети – это наше будущее, и мы несем ответственность за него. Сегодня каждый из нас решает – жить будущим поколениям в одной большой свалке (а наша страна, по-моему, все больше напоминает именно свалку) или на чистой земле. Мы не должны ждать пока за нас все сделает власть, мы должны взять инициативу в свои руки. Ведь земля для человека – это все. Это наше средство, причем не только материального, но и духовного обогащения. Мы неразрывно связаны с ней еще с момента нашего рождения. Именно поэтому у нас возникает желание вернуться к ней, именно поэтому люди уходят с городов и начинают жить в гармонии с природой. Благодаря природе мы знаем таких великих людей как Эйнштейн, Пифагор, Шекспир, Цицерон, Сократ и многих других. И как бы мы не пытались нажиться за счет природы, как бы не старались возвыситься над ней, за свои эгоистичные цели мы уже платим своим здоровьем, сокращением функции репродуктивности, всевозможными психологическими расстройствами, и это, может быть, еще только начало. «Не будем слишком обольщаться нашими победами над природой. За каждую такую победу она нам мстит» [5].

Но всё-таки, почему так опасно выбрасывать наши твердые бытовые отходы просто в мусорный контейнер (хотя еще не все и это делают)? Ответ очень прост: потому что мы его не перерабатываем, по крайней мере, в нашей стране, хотя первые попытки уже наблюдаются, например: «19 сентября 2013 года Национальный проект «Чистый город» объявил о начале привлечения инвесторов для строительства в Украине первых 10-ти экологических комплексов по переработке отходов (ТБО). Об этом «Украине Коммунальной» сообщили в пресс-службе Гостинвестпроект» [1]. Вот только какие страны захотят строить здесь заводы, если все столкнулись с аналогичной проблемой на своей территории? Никто нам не поможет, кроме нас самих, и это пора запомнить. Нам самим уже давно пора не выбрасывать, а перерабатывать отходы цивилизации. Количество бытового мусора во всем мире увеличивается постоянно. Люди пока не научились меньше выбрасывать, больше перерабатывать и повторно использовать отходы жизнедеятельности. Зато мы научились уничтожать нашу землю такими способами как вторичное засоление, опустынивание, заболачивание и т.д. Хотя все эти процессы могут происходить и природным путем, но в основном это происходит искусственным. Хотелось бы также заметить, что проблема утилизации батареек и аккумуляторов, даже для развитых стран, сейчас очень проблематична. Экологически чистой и рентабельной технологии, которая позволила бы переработать исчерпавшие свой срок аккумуляторные батареи, с получением продуктов надлежащего качества не существует!

Но что же делать со всем накопившимся мусором? «В США ежегодно производится около 230 млн тонн ТБО (в среднем 760 кг на человека), около 30% перерабатывается, а также производится компост, 15 % сжигается, 55 % захоранивается» [6]. В европейских странах вводятся социальные проекты, которые направлены на развитие у населения более сознательного отношения к сортировке и сбору мусора и мотивирующие население к сортировке отходов. Комплекс подобных мер направлен в первую очередь на уменьшение загрязнения окружающей среды. Хотя проблема ТБО в разных европейских странах решается по-разному, каждая эта страна в ежедневной борьбе с мусорной проблемой имеет довольно высокие результаты и достижения. Для преодоления этой проблемы, европейские страны еще в начале 80-х годов начали сортировать мусор. Стекло, пластмасса, органические продукты и т.д. сортируются по отдельным бакам. Тот мусор, который можно переработать, европейцы перерабатывают и используют вновь и вновь. Ну а то, что нельзя переработать, они сжигают, получая из бытовых продуктов электричество и тепловую энергию.

Все эти способы показывают нам, каков широк выбор спасения нашей земли, нашей природы. Чтобы сохранить Землю нужно руководствоваться не только своими целями, но и думать о благе всего человечества. Я думаю, что современный человек не совсем понимает значимость почвы для своего здоровья и жизни в целом. Мы слепо идем и добиваемся своих целей любой ценой. И когда же мы достигнем нашей цели, после нас уже ничего не останется.

ЛИТЕРАТУРА

1. Болотова К. Заводы по переработке ТБО ищут инвесторов [Электронный ресурс] // Украина коммунальная. – 19.09.2013. – Режим доступа: <http://jkg-portal.com.ua/ru/publication/one/zavodi-po-pererobc--tpv-shukajut-nvestorv-34522>

2. Выготский В.Л. Проблемы общей психологии [Электронный ресурс] / В. Л. Выгодский. Собрание сочинений: в 6-ти т. Т. 2. [под ред. В. В. Давыдова]. – М.: Педагогика, 1982. – 504 с. – Режим доступа: http://elib.gnpbu.ru/text/vygotsky_ss-v-6tt_t2_1982/
3. Высказывания, цитаты и афоризмы Белинского [Электронный ресурс] // Афоризмы великих людей. – Режим доступа: <http://www.wisdoms.ru/pavt/p21.html>
4. Грушевский М.С. История Украины с иллюстрациями и дополнениями / М. С. Грушевский [под ред. И. И. Брояк]. – Донецк: ООО ПКФ «БАО», 2010. – 576 с.
5. Маркс К., Энгельс Ф. Диалектика природы [Электронный ресурс] / К. Маркс, Ф. Энгельс. – М: Государственное издательство политической литературы, 1953. – 353 с. – Режим доступа: <http://marxistphilosophy.org/diahismat/txt11.htm>
6. Пути отходов [Электронный ресурс] // Вокруг света. – Режим доступа: <http://www.vokrugsveta.ru/vs/article/7755/>

К. Гайворонский,
студент I курса
Института национального и международного права
Научный руководитель: Т. А. Крыжановская,
кандидат философских наук, доцент,
Международный гуманитарный университет

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ТЕРРОРИЗМ КАК ФИЛОСОФСКАЯ ПРОБЛЕМА

Терроризм принадлежит к числу тех проблем, с которыми человечество столкнулось уже много десятилетий назад. Но исключительную остроту и опасность это системно-социальное явление приобрело в наше время, в условиях глобализации, масштабы которой особенно ощутимы уже в начале XXI века. Терроризм в любых формах угрожает безопасности многих стран и их граждан, приводит к политическим и экономическим потерям, имеет мощнейшее психологическое воздействие на значительные массы людей, лишает жизни десятки тысяч мирных граждан [2, с. 3]. Исходя из этого, актуальность рассмотрения проблемы терроризма не вызывает сомнений. По нашему мнению, раньше терроризм применялся в основном государствами по отношению к своим гражданам: репрессии, ссылки, и т.д. Теперь же, когда внутригосударственное насилие носит не такой явный характер, терроризм выходит за государственные рамки и становится международным феноменом. Что кроется за понятием «международный терроризм»? Какой смысл имеют действия, которые причисляются к террористическим? Человек, который был объявлен «террористом номер один» американскими спецслужбами, в одном из своих интервью сказал следующее: «Почему те разрушения, которые несут американцы, – это свобода и демократия, а сопротивление им – это терроризм и фанатичная нетерпимость?» [4].

Исследование мировоззренческой составляющей такого явления как международный терроризм и является целью нашего исследования. Мы не ставим перед собой цели лишь исследовать это социальное явление, нам важно выделить мировоззренческую, философскую, а исходя из этого, и политическую

проблему непонимания между людьми и попытаться разрешить её. Из этого вытекают задачи, которые мы ставим перед собой: раскрыть понятие «международный терроризм»; показать главную, по-нашему мнению, проблему терроризма; предоставить возможный альтернативный вариант разрешения этой проблемы.

Терроризм сегодня стал неотъемлемым спутником нашей жизни, порождая во всем мире страх, неуверенность в завтрашнем дне и огромный политический и экономический ущерб. Однако, феноменом мирового масштаба и глобальной угрозой современности терроризм можно назвать только с начала 90-х гг. XX в., когда он вышел за рамки локального явления и стал международным. Международный терроризм – это специфическая форма терроризма, зародившаяся в конце 1960-х годов и получившая значительное развитие к концу XX – началу XXI века. Основными целями международного терроризма является дезорганизация государственного управления, нанесение экономического и политического ущерба, дестабилизация, которые должны побудить правительство к изменению политики. Основными чертами международного терроризма являются глобализация, профессионализация и опора на экстремистскую идеологию [3], то есть, приверженность к крайним взглядам и, в особенности, к крайним мерам. Именно к таким мерам относятся террористические акции. Росту экстремизма обычно способствуют: социально-экономические кризисы, резкое падение жизненного уровня основной массы населения, тоталитарный политический режим с подавлением властями оппозиции, преследованием инакомыслия. В таких ситуациях крайние меры могут стать для некоторых лиц и организаций единственной возможностью реально повлиять на ситуацию [5]. Мы считаем, что главная проблема терроризма – это разобщённость и разъединённость людей на уровне понимания друг друга. Ведь любой террорист или фанатик убеждён в том, что он совершает «правое» дело, что он всё делает правильно. Однако, кто может установить, действительно ли это так? Ведь не существует единой системы ценностей, по которой можно судить таких людей и их действия. Конечно, существуют всеобщие гуманистические принципы, такие как свобода, равенство, справедливость. Но даже они присутствуют сейчас не везде и чужды некоторым народам и странам. Из этого всего и следует, что нельзя быть категоричным в отношении терроризма.

Также, одной из важнейших проблем мирового терроризма является разное философское восприятие и представление мира всеми народами. То есть, в некоторых регионах и странах эту глобальную проблему смягчают, облачают в форму священного долга индивида перед своим народом, близкими. Мир в таком мировоззрении делится по принципу «свой-чужой». Это – установка традиционного типа, в которой все, кто не входит в круг «своих» являются врагами. И это мировоззрение усиленно поддерживается определёнными заинтересованными людьми. Ведь на религиозных, национальных, семейных чувствах можно очень хорошо играть, поднимать волну эмоций. А люди, которых она заденет, плохо владеют своим разумом.

Я думаю, что в ближайшие десятилетия главной проблемой человечества будет борьба против терроризма, причем эта борьба станет международной, т.е. большинство стран ее будут вести совместно.

Преыдущие сто пятьдесят лет терроризм считался вполне допустимым средством борьбы, и очень многие страны, в том числе СССР и США, обучали и финансировали террористов для борьбы друг против друга. Теперь им зачастую приходится бороться с террористическими организациями, которые они в свое время сами создали. Следует отметить, что проблема терроризма, как явления, сложна и многогранна. Она не имеет простых решений, понимание этого очень важно. То есть, нет какой-то конкретной формулы решения этой глобальной проблемы. Для этого нужно много времени и сил представителей всех стран и народов.

Мы считаем, во-первых, что проблему терроризма не стоит замалчивать. Ведь то, что обсуждается, выплывает, образно говоря, из мутных вод эмоций и страхов на поверхность сознания. Борьба с международным терроризмом требует изучения характерных юридических явлений: нарождающихся институтов международного уголовного права, отражающих глобализацию современного общества и сопровождающую его эскалацию терроризма; роли международного и внутригосударственного уголовного права в сдерживании новых негативных явлений в развитии феномена международного терроризма [1, с. 12].

К тому же, как можно бороться с тем, о чём не имеешь достаточно обширного представления? Следует распространять знания на эту тему, информировать мировое сообщество, начиная ещё с младших поколений. Чаще всего принято скрывать правду о многих вопросах от детей. С одной стороны, это делается для того, чтобы не травмировать их несформировавшуюся психику, но с другой, мы часто получаем поколение, которое не способно социализироваться из-за недостатка информации об окружающем их мире. По нашему мнению, терроризм и другие глобальные проблемы мира стоит начинать рассматривать ещё со школьной скамьи. В идеале, это отдельный предмет или факультатив, на котором в мягкой, но достаточно-информационной и полезной форме рассматриваются такие аспекты нашей жизни. То есть, молодёжь нужно постепенно готовить к жизни в мире, в котором есть террор и насилие, и только тогда она поймёт, что необходимо с ним бороться.

Во-вторых, как уже было затронуто выше, проблему терроризма не стоит рассматривать однобоко и категорично. Нельзя делить всё только на две категории: хорошо и плохо. В эту проблему и упирается весь смысл нашей работы. Мы хотим показать, что люди должны отнестись не только с осуждением к террористам и к их действиям, а понять, что привело их к такому выбору, что побудило их так поступить. Необходимо понять их философское представление мира через призму культуры, быта, традиций, религии, которая им присуща.

В-третьих, правительства стран должны всерьёз заняться проблемой терроризма в мире, уделить ей достаточное внимание. Хотя сейчас и существуют различные организации по борьбе с террором, но их деятельность малоэффективна и практически не влияет на общую ситуацию.

Таким образом, в нашей работе мы осветили не только явление терроризма, но и выделили проблему, попытались найти пути её решения. Мы пришли к выводу, что данный тип насилия изначально считался допустимым и применялся, в основном, в системе государственного регулирования. Однако сейчас,

в XXI веке, мы должны переосмыслить прошлое и бороться за будущее, в котором не будет места терроризму.

ЛИТЕРАТУРА

1. Антипенко В.Ф. Борьба с современным терроризмом: международно-правовые подходы. – Киев: Из-во «Юнона-М». – 2002. – 436 с.
2. Канцір В.С. Тероризм у сучасному глобалізаційному просторі: філософсько-правовий вимір: монографія / Володимир Степанович Канцір. – Львів: Край. – 2011. – 558 с.
3. Международный терроризм [Электронный источник] / Википедия: свободная энциклопедия. – Режим доступа: <http://ru.wikipedia.org/wiki/>
4. Правила жизни Усама бен Ладена [Электронный источник]. – Режим доступа: <http://esquire.ru/wil/osama-bin-laden>
5. Экстремизм [Электронный источник] / Википедия: свободная энциклопедия. – Режим доступа: <http://ru.wikipedia.org/wiki/>

*Е. Грезина,
студентка III курса
Экономико-правового колледжа
Научный руководитель: Л. А. Панкова,
кандидат философских наук, доцент,
Международный гуманитарный университет*

ПРОБЛЕМЫ ЮРИДИЧЕСКОЙ СОЦИОЛОГИИ: АНАЛИЗ НЕКОТОРЫХ АСПЕКТОВ

Юридическая социология призвана осуществлять взаимосвязь между институтом права и гражданским обществом. Данная функция обладает непреходящей актуальностью, поскольку находится на пересечении макро– и микропроцессов в социально-правовой сфере. Современная юридическая социология привлекает внимание как правоведов, так и социологов, поскольку результаты социально-правовых исследований представляют интерес для обеих отраслей знания.

Целью статьи является исследование некоторых аспектов юридической социологии, актуальных в современном украинском обществе. Исходя из этого, мы ставим перед собой следующие задачи: – проанализировать содержание юридической социологии; – рассмотреть некоторые из её проблем.

«Юридическая социология» – термин, который широко использовал французский юрист и социолог Ж. Карбонье в одноименной работе, опубликованной в русском переводе в 80-е гг. Нельзя согласиться с наметившейся в литературе тенденцией отождествления юридической социологии с социологией права на том основании, что всякая юридическая наука так или иначе изучает право. В качестве аналогов можно взять медицину, в которой исследуется человек, однако данный факт не мешает ей иметь разветвленную сеть самостоятельных отраслей медицинского знания [1, с. 31].

Выделим самые важные, по нашему мнению, положения, на которых настаивает исследователь. Карбонье провел четкое разграничение юридической

социологии и официальной государственной юриспруденции. Ж. Карбонье считал, что последняя является носителем догматического подхода, когда изучаются структура закона, составные части статей кодекса, виды санкций, формы наказаний, признаки преступления и правовой системы государства.

Догматический подход в данном случае не имеет негативной оценочной нагрузки. Напротив, здесь речь идет о классической юриспруденции, т. е. той видимой правовой действительности, которая отражена в юридических документах, в юридических законах, в юридических фактах всего того, что называют «догмой права».

Юридическая социология, в отличие от догматической юриспруденции, изучает социальный аспект функционирования права в обществе. Например, формирование в массовом сознании украинцев положительного образа правовой системы, который укладывался бы в модель политической структуры государства, не вступая в противоречие с историческим сознанием большинства поколений, является труднореализуемой задачей. Однако можно построить политическую модель «компромиссного» типа, к которой большинство представителей поколенческих когорт проявят толерантность. Задача не в том, чтобы все они признали предлагаемую политическую модель социально справедливой, а в том, чтобы была осознана объективная целесообразность такой модели для социального компромисса и целостности государства.

Многополярность в политических установках, равно как и политических интересах – явление объективное и отражает разное положение групп населения в общественном разделении труда, их разную долю в прибавочном продукте. Если нет причин для перерастания этих противоречий в антагонистические, они разрешаются компромиссно, по принципу «социальной справедливости». Такие противоречия, будучи предметом острых политических дебатов во время электоральных кампаний, в целом разрешаются в рамках права и обычно не затрагивают основ государственного строительства [4].

В украинском законодательстве сегодня нет консенсуса общественного мнения и властных структур. Затруднения в гражданской самоидентификации порождают ту или иную степень правового нигилизма касательно общегржданских прав. Нет оснований утверждать, что украинцы безгранично привержены правовым принципам общественной жизни, правовому государству. Причиной тому является кризис в стране.

Большинство граждан нуждается в повышении своих правовых знаний для решения бытовых проблем и трудовых споров. Трудности в обращении за помощью в правовые учреждения, носят либо бюрократический характер (волокита, невнимание, грубость), либо были следствием недостаточной правовой грамотности обращающихся. Население испытывая потребность в правовой информации, не всегда легко ее находят.

Надо признать, что перечисленные направления исследований не охватывают всей проблематики юридической социологии. Например, юридическая социология пытается вычленил также правовые аспекты неюридического социального. Неюридические документы не говорят языком права, которое скрыто в них в гуще нравов, в неюридических документах правовое содержится в формах, которые более не существуют, принадлежат истории. Здесь необходи-

мо уметь выделить юридическое из социальной и индивидуальной повседневной жизни. Что касается общественной практики, право часто спрятано в нравах, стереотипах, когда за внешними нормами правового института может скрываться нечто, что ускользает от юриста и т. п. Представляется, что в подобных замечаниях содержится зародыш догадки о том, что юридическое иногда существует в скрытых формах[3, с. 155].

Дело в том, что общество можно уподобить айсбергу, у которого надводная часть – «визуальная социальная реальность» является лишь небольшой видимой и эмпирически фиксируемой частью. Значительный пласт социума составляет криптоционная реальность: действия индивидов, групп и их результаты, которые существуют латентно, скрыто. Здесь нет никакой мистики. Речь идет о том, что явления и процессы нередко остаются незаметными для многих, потому что внешне прикрыты стереотипными социальными моделями (например, социальными ритуалами), или заслонены сиюминутными психологическими переживаниями человека, и остаются в тени повседневного общения, или же специально утаиваются. Результаты деятельности индивидов могут быть прикрыты временем и проявиться только в жизни следующих поколений [2, с. 167].

Одной из центральных и остро актуальных для юридической социологии проблем является проблема фактических прав. Истоки ее осмысления восходят к концепции правового плюрализма П. Блау. В современном обществе параллельно функционируют две принципиально различные системы: поле юридических прав и поле фактических прав. Если юридическое право – это право формального равенства, то фактическое – право неравенства. Если юридическое право – это право свободы, то фактическое – право господства и подчинения. Если юридическая система права выражает общее благо, т. е. согласуемые интересы разных лиц, то фактическое право реализует первоначальную форму частного интереса в его двойной ипостаси: стремление к выгоде путем отрицания других людей[1, с. 39].

Фактическое право – не закрепленная в законе модель определенного поведения в сложившейся ситуации. Оно рождается в самом акте взаимодействия индивидов, когда один выполняет функцию руководства, а другой – исполнения. Причем речь идет не о должностном лице, а о стихийном, скрытом, осуществляемом в частных интересах, неофициальном руководстве-доминировании, которое спонтанно возникает между людьми, присутствует в любой организации под прикрытием ее авторитета и формального статуса. Функция руководства дает возможность присваивать многие неписанные права. Узконормативная теория права молчаливо отрицает существование фактического права на произвол[3, с. 169].

В качестве примера можно привести те исключительные права, которые руководитель – доминант присваивает «на свой страх и риск», и которые являются фактическими привилегиями. Исключительное неофициальное право руководителя «решать судьбу индивида или небольшой группы людей» – привилегия фактическая, из которой исторически и формационно вырастает ещё одна ветвь социальной власти – сила единичного господина.

Таким образом, рассмотрев только некоторые проблемы юридической социологии, мы увидели, насколько обширна проблемная область данной смежной дисциплины. Повседневная социально-правовая практика порождает множество социальных феноменов, которые могут быть поняты только на стыке юриспруденции и социологии.

ЛИТЕРАТУРА

1. Грибакина Э. Н. Актуальные проблемы юридической социологии / Э. Н. Грибакина // Социология и право. – 2001. – № 2. – 39с.
2. Сивирин Б. С. Проблемы современной социологии / Б. С. Сивирин // Социально-гуманитарные знания. – 2002. – № 8. – 177с.
3. Яшин И. Д. Основы социологии / И. Д. Яшин. – К.: Основы, 2005. – 365 с.
4. Шереги Ф.Э. Социология права: прикладные исследования / Ф.Э.Шереги. – Москва, 2002. – 447 с.

*О. Грезіна,
студентка III курсу
Економіко-правового коледжу
Науковий керівник: Т. О. Крижановська,
кандидат філософських наук, доцент,
Міжнародний гуманітарний університет*

СВЯТО-ПОКРОВСЬКИЙ МОНАСТІР – ВИДАТНА ПАМ'ЯТКА ІСТОРІЇ І КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ

Сучасна історична наука приділяє багато уваги дослідженню виникнення пам'яток української історії і культури. Свято-Покровський монастир – одна з таких видатних пам'яток України. Вчені називають цей монастир серцем Харкова. Це те місце, навколо якого в середині XVII століття зароджувалося духовне життя мегаполісу. Актуальність цієї теми полягає у тому, що серед вчених немає спільної думки щодо процесу виникнення Свято-Покровського монастиря, як першої духовної установи на території Харкова. Також серед наукової спільноти існує багато різних, протиставлених міркувань щодо першої території знаходження монастиря та його цінності серед інших храмів. Ця тема невичерпна, актуальна та дуже цікава, бо кожного року знаходяться нові джерела інформації і, нові знахідки, які суперечать одна одній. Дослідженням цієї теми займалися такі вчені як: Жукова І.М., Марченко О.Д., Морозова Л.Г., та інші [1, с. 325].

Метою доповіді є дослідження історії Свято-Покровського монастиря, як видатної пам'ятки України. Виходячи з цього, ми ставимо перед собою наступні завдання: – проаналізувати різні версії історії побудови Свято-Покровського монастиря; – дати характеристику монастирю – як осередку освіти і науки Харкова.

Викладач Харківського інституту Жукова І.М. у своїй науковій роботі, присвяченій Свято-Покровському монастирю, виклала матеріал власного дос-

лідження. Її міркування полягали у наступному. До побудови Покровського храму всі харківські слобідки вже мали свої церкви. У Залопанській і Захарківській слободах їх було аж по дві. Усі церковні споруди були дерев'яними. І тільки в 1685-1688 роках було збудовано перший цегляний храм Харкова – Успенський собор. У цей же період за північним міським валом неподалік від Московських воріт виріс ще один цегляний храм – Свято-Покровський. І вже значно пізніше до нього приєдналась Озерянська церква. Вкупі вони створили єдиний церковний комплекс, який згодом і став осередком культури і науки Слобожанщини [1, с. 415].

Але серед науковців існує й інша думка. Наприклад, Марченко О.Д. багато років досліджував історію виникнення Свято-Покровського храму і знайшов докази того, що будівництво цього храму почалося у 1682 році. Більше 300 років тому на високому валу харківської фортеці піднявся вгору тонкий і вишуканий храм Покрови Пресвятої Богородиці. Як засвідчують історичні дані, Свято-Покровський храм став надією городян на захист і спасіння від зовнішніх ворогів. Освячений у 1689 році белгородським митрополитом Авраамієм, Свято-Покровський храм став основою для пізніше створеного на його території чоловічого монастиря, одного з чотирьох найвідоміших в Україні монастирів.

Озерянська церква, побудована на території чоловічого монастиря більше як 100 років тому, теж являє собою архітектурну пам'ятку минулого. Її було побудовано у базилічному стилі псевдо-візантійських архітектурних форм. За радянських часів її було перетворено на сховище обласного історичного архіву. Наслідки перебудови страшенно вражали, адже чиясь жорстока рука свідомо чи несвідомо вбивала величезні цвяхи кріплень прямо в очі святих. Реставрацію цих розписів доводилося розпочинати двічі. Коли роботи було вже майже завершено, на подвір'ї спалахнула пожежа, яка спричинила продовження руйнування [2, с. 70]. І хоча роботи ще дуже багато, храм діє. Щонеділі тут відбувається служба, бувають навіть іноземні делегації. Навіть атеїсти заходять, щоб помилуватись співом одного з найкращих церковних хорів України. Храм було побудовано на честь Озерянської ікони Божої Матері, яка вважалася харківською святинею. Ця ікона зберігалась у Курязькому монастирі і щороку урочистим хресним ходом переносилася сюди.

Що стосується освіти, то тут вчені прийшли до спільної думки, а саме до такої, що Свято-Покровський монастир став осередком науки і освіти Слобожанщини. На його базі відкрився перший харківський навчальний заклад – слов'яно-греко-латинська школа, яка згодом переросла в Харківський колегіум. У колегіумі викладали філософ Сковорода, художник Саблуков, диригент Ведель. Тут навчався перекладач «Іліади» Гнедич, перший клініцист Базилевич, перший електрофізик Петров, архітектор Ярославський. У колегіумі почала діяти перша харківська бібліотека [2, с. 63].

Атмосфера, яка панувала в монастирі, спонукала до розвитку ремесел та до благодійництва: там годували голодних, допомагали бідним. Монастир і колегіум допомагали один одному, бо на чолі їх стояла одна особа – ректор колегіуму був настоятелем монастиря. Монастир і колегіум стали могутнім фактором морально-просвітительського і культурного розвитку Харкова і Слобожанщини.

Як і кожна установа, Свято-Покровський монастир зазнавав і злетів, і падіння. Злет припав на другу половину сімнадцятого століття, яке відзначалось економічним і культурним піднесенням Слобожанщини. Це піднесення вплинуло не тільки на розвиток освіти, а навіть на зовнішній вигляд храму. Цей час ознаменувався появою значної кількості родинних артільей, які будували і розписували храми, дотримуючись власних традицій.

Втілення таких традицій у побудову монастирських споруд відчутне у Покровському храмі – двоповерховій триглавій будівлі, яка завершувалася дзвіницею. На нижньому поверсі розташовувалася тепла Трисвятительна церква, на верхньому – Покровська літня.

Виконано будівлю із великомірної литовської цегли. Архітектурна форма має поглиблення – аркади в нижній частині і світлові грані бань у верхній частині, що і надає споруді легкого вигляду. Нижня частина Покровського храму зазнала найбільших руйнувань, а саме – вівтарна частина, що мала форму шестигранника, перекритого зімкнутим цегляним сводом, і має дещо аскетичний вигляд, бо руйнування підвалин призвело до деформації стелі верхнього храму. І навіть металевий каркас покрівлі та металеві гани, вмуровані в стіни для міцності споруди, не допомагають запобігти руйнуванню [1, с. 411].

Храм переживав різні занепади. Вперше такий занепад відбувся в 1709 році, після відвідування Харкова царем Петром I під час будівництва нової харківської фортеці. Харків'яни змушені були молитись у слободах, а за Покровською церквою залишилось 87 дворів, вона стала самостійною і бідною. Злет у розвитку монастиря припадає на другу половину вісімнадцятого століття, коли в Харкові почалася реконструкція за проектом архітектора Квасова, для якої необхідно було відродити монастирські кордони. Харківський архітектор Васильєв розробив новий проект, запроєктувавши на подвір'ї монастиря архієрейський будинок, який і було зведено у класичному стилі. У XVIII-XIX століттях Покровський храм змінився у зв'язку з побудовою кам'яної дзвіниці, а з 1800 року він став кафедральним собором Харківської єпархії. Подальші роки стали періодом розквіту храму і розпочалися роботи по золоченню бань і хрестів, церковні розписи було виконано учителем Іллі Репіна, чугуєвцем Іваном Бунаковим [1, с. 418].

З другої половини XIX століття монастир розбудовується у класичному стилі: зводиться доходний будинок на Бурсацькому узвозі, службові будинки по вулиці Клочківській, монастирські крамниці, узпродовж вулиці Університетської, приміщення трапезної на честь Озерянської ікони. А в 1903 році на місці старого корпусу колегіуму виріс новий корпус келій, які і стали останніми монастирськими будовами [3, с. 503].

Розписи церков зникли назавжди, залишилися лише їх описи. Але доля людей була ще жахливішою: ченців вислали, дозволивши взяти з собою лише білизну, одяг і взуття. Про їх подальшу долю ми можемо лише здогадуватися.

Змінився час. Восьмого квітня 1990 року Покровський собор було знову освячено, там відбулася перша служба. У 1991 році на базі монастиря було відкрито товариство сестер милосердя та дитячу недільну школу. А 27 квітня 1992 року у Покровському храмі було зібрано Всеукраїнський собор Української

православної церкви, на якому обрано митрополита Київського і Всієї України Володимира [3, с. 516].

Отже, проаналізувавши викладені вище положення, можна дійти висновку, що дослідження Марченко О.Д. більш обґрунтовані ніж дослідження інших науковців. Згідно з його думкою Свято-Покровський монастир дійсно є першою духовною установою Харкова, видатною пам'яткою України. Зробивши вагомий внесок до освіти та культури Свято-Покровський монастир і сьогодні є серцем міста Харкова і видатною спорудою України. Його цінність серед інших храмів полягає у тому, що він являє собою архітектурну пам'ятку минулого. Храм було побудовано на честь Озерянської ікони Божої Матері, яка вважається харківською святинею, що має цілющі здібності.

Свято-Покровський монастир і надалі робитиме свій вагомий внесок не лише в культурні надбання нашої країни, а і в її духовність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Жукова І.М. Золота колекція історичних записок. – Донецьк: ООО «БАО», 2008. – 608 с.
2. Марченко О.Д. Видатна пам'ятка Харківщини / О.Д. Марченко // Історичні записи. – 2010. – Вип. 5. – С.60-88.
3. Морозова Л.Г. Історія та культура України. – Х.: Веста: Видавництво «Ранок», 2006. – 718 с.

*Е. Густая,
студентка III курсу
Економіко-правового коледжа
Научный руководитель: Л. А. Панкова,
кандидат философских наук, доцент,
Международный гуманитарный университет*

СОЦИАЛЬНОЕ ВРЕМЯ КАК ЗНАЧИМЫЙ ФАКТОР ЭМПИРИЧЕСКОЙ СОЦИОЛОГИИ

Изучение социального времени является очень актуальной темой в рамках эмпирической социологии. Многие учёные работают над этим вопросом, чтобы понять значение, происхождение и дальнейшее развитие социального времени. Социальное время является мерой изменчивости общественных процессов, исторически возникающих преобразований в жизни людей.

В эмпирической методологии внимание направлено на то, чтобы описать жестко определённую, приводящую к планируемому результату логику исследования, представить классический набор из нескольких методов сбора информации, сформулировать терминологию измерения и использовать методы обработки данных. Довольно часто данные процедуры носят преимущественно учебный характер – а именно, подаются как не проблемные, описываются чисто инструктивно, процедурно или схематично, из рассмотрения опускается вариативность решений в разных исследовательских ситуациях (например, не показывается специфика проблемы измерения и актуализации первичных данных в разных видах опроса, наблюдения, контент-анализе и др.). Из рассмот-

рения упускается множество принципиальных методологически значимых моментов. И время среди них – также забытая, слабо актуальная категория эмпирической методологии [3, с. 8].

Прежде чем обсуждать методологическую значимость времени для исследований, нужно рассмотреть более широкий контекст, в котором производится эмпирическое знание в социологии. Чтобы понимать значимость того или иного существенного фактора исследования, мы должны учитывать всю совокупность значимых «участников» исследовательского предприятия. В качестве глобальных принципиальных факторов, определяющих ход и в конечном итоге результаты эмпирического исследования, выделяются следующие:

- «социальная реальность» (в отличии от реальности, которую изучает физика, математика, химия и другие науки);
- «эпоха на дворе» (как определяющая глобально и локально принципиальные параметры человеческого существования, состояние ума и представление в обществе, конкретные особенности жизни человека);
- «время» (физическое, календарное, социальное);
- «сама социология» (уровень её развития, разработанные теории и аппараты, методы и предпочтения, в ней существующие);
- «социальная проблема» (социальная коллизия или проблемы, выбранная для данного исследования).

Безусловно, ряд факторов этим не ограничивается [1, с. 34].

«Время» – это то, что имеет отношение к актуальной социальной реальности, «эпохе которая стоит на дворе», специфическим глобальным параметрам ситуации в мире, регионе, стране, городе, событиям, которые наполняют эту реальность. Это то, что относится к «духу эпохи», однако необязательно глобального масштаба. «Время» – это и общая, и более конкретная ситуация, как бы «привязанная» к более конкретным календарным годам, месяцам и даже датам.

Время, как нам представляется, является значимым участником исследовательского процесса и выступает в нескольких методологических амплуа. Ниже мы рассматриваем только «социальное время», оставив до лучших времён осмысление календарного и физического времени в качестве факторов, определяющих методологию эмпирического исследования в социологии.

Каждое социальное время имеет свою «содержательную фактуру», свои принципиальные компоненты (и тем самым определяет множество совершенно новых по типу и по содержанию исследовательских задач для эмпирической социологии). Уходят в небытие одни, меняются, по сути, другие, приходят третьи значимые социальные компоненты и состояния. Так, в Украине в настоящее время исчезли такие социальные коллизии как плановая экономика, социалистическое отношение к труду, исчез массовый спорт, но пришли новые проблемы, продиктованные развитием рыночной экономики.

Социальное время присутствует в исследовательской методологии в макропараметрах – в политическом строе и экономическом состоянии страны.

Социальное время определяет и систему организации науки. Раньше в нашей стране эта система была другой – исследования финансировались из бюджета, исследователи работали коллективами в структуре секторов, не торопясь

могли разворачивать крупномасштабные эмпирически базированные исследования.

Конкретное время присутствует в исследовании в виде тех технических и коммуникационных достижений, которыми характеризуется каждая эпоха. К настоящему времени это, в частности, персональные компьютеры, электронная почта, интернет, копировальная техника и др. Все это обеспечивает перспективы теоретического продвижения в методологических разработках и проводимых исследованиях.

Социальное время отражено в самом уровне развития социологии. В нашей науке появляются новые объяснительные теории, разрабатываются новые методы, осваиваются новые технологические возможности, создается новое программное обеспечение. В последние десятилетия мы наблюдаем всё более мощное звучание гуманистической ноты, расширение области исследований и обращение социологов к множеству принципиально новых аспектов социальной жизни, распространение качественного подхода и др. В социологии, кроме того, на разных этапах социального времени существует свои институциональные моды, предпочтения, заблуждения.

Социальное время меняет взаимоотношения социологии с другими отраслями знания, в частности, с психологией, экономикой, политологией, историей. В частности, в последнее время в нашей стране методология социологических исследований пополнилась маркетинговыми исследованиями из области экономики, психологические проблемы общества и развивающаяся прикладная деятельность психологов усилили актуальный интерес социологии к психотерапевтическим методам, к прикладным программам и пр.

Календарное и физическое время в социологических исследованиях требует самостоятельного анализа, однако назовём здесь некоторые моменты, не углубляясь в рефлексию по их поводу:

Физическое время и его физическая суточная и «календарная» распределённость присутствует в содержании самостоятельных типов исследования, полностью посвященных структурам распределения времени – суточные бюджеты времени индивида, бюджеты того или иного времяпрепровождения – рабочего времени, телесмотрения или радиослушания и т.п.

Время присутствует в опросниках, интервью в виде некоторых временных параметров жизни изучаемого человека – его возраста, стажей его деятельности, длительности проживания в каком-то месте и пр.

Время присутствует в исследовании как физическое время – определённое количество дней, недель, месяцев или лет, которые планируются на реализацию конкретного исследования, определяя темп реализации этапов и глубину исследования в целом [2, с.41].

Таким образом, представленный материал, посвященный методологической нагруженности фактов времени, прежде всего, социального времени, показывает множественность влияний, которые фактически испытывает исследование и исследователь в реальной исследовательской практике. Полезность такого рода представлений видится в том, что расширяется наше понимание познавательных возможностей социологии, эвристического потенциала разных

типів досліджень і додатково відкривається для дослідника багатство дослідницьких ситуацій.

ЛИТЕРАТУРА

1. Саганенко Г.И. Эмпирическое познание в социологии // Социология – 4М.– 1998.– Т.10 – 34 с.
2. Саганенко Г.И. Уровни эмпирической доказательности в социологии (дисс.на соиск.уч.ст.докт.социол. наук в форме науч. докл.) – М.:ИСАН, 1991– 114 с.
3. Ядов В.А. Стратегия социологического исследования. – М.: Академкнига, Добросвет, 2003. – 596 с.

*О. Густа,
студентка III курсу
Економіко-правового коледжу
Науковий керівник: Т. А. Крижановська,
кандидат філософських наук, доцент,
Міжнародний гуманітарний університет*

УКРАЇНСЬКЕ КОЗАЦТВО ЯК ФЕНОМЕН КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Вивчення козацтва ось вже багато років є дуже актуальною темою. Процес еволюції українського козацтва вивчало багато поколінь вітчизняних і зарубіжних дослідників, що належали до різних епох, суспільно-культурних середовищ та сфер знання. Дослідники оцінювали цей феномен по-різному, мінялися підходи й трактування бачення українського козацтва як історичного явища. Але ж не всі думки й висновки істориків – науковців витримали випробування часом, не всі аспекти цього унікального явища глибоко розроблені і осмислені. Козацтво – це не лише особливий суспільний стан зі своєрідним способом життя, самобутнім військовим формуванням, неповторною моделлю суспільного розвитку, з оригінальним соціально-політичним устроєм, традиціями, етнічними та правовими нормами та інститутами, культурою, фольклором; козацтво є символом незламного українського народного духу, уособленням вільнолюбних ідеалів народу.

Традиційно вітчизняні та зарубіжні історіографи розглядають проблеми українського козацтва як соціальне явище, що виникло в середньовічну епоху і протягом кількох століть залишалося фактором політичного життя України. Але ж від Густинського літопису, відомої статті Старовольського та деяких розділів книги французького військового інженера Гійома Левассера де Боплана, від козацьких літописців С. Величка, Г. Граб'янки й Самовидця до сучасних наукових розробок цього питання пройшло багато часу. Більш глибокі підходи до проблеми феномену українського козацтва репрезентовані у працях М. І. Костомарова, М. О. Максимовича, А. О. Скальковського, С. М. Соловійова М. С. Грушевського та інших істориків [3, с. 45].

Серйозні дослідження проблем еволюції феномену українського козацтва та оригінальні історіософські погляди започатковані у працях відомого українського історика В. Б. Антоновича, який вважав: саме в козацтві найвиразніше відзначалася «провідна ідея, що виявляла собою жадання народу», основою якої був принцип демократизму і рівного політично права для кожної особистості. Своєрідне трактування цієї багатогранної проблеми В. Б. Антонович висвітлив у передмові до 3-ї частини першого тому «Архива Юго-Западной России» (1863) [1, с. 18].

Метою цієї роботи є аналіз різних поглядів на феномен українського козацтва та його роль в історії і культурі України. Виходячи з цього поставимо перед собою наступні завдання: дослідити різні погляди щодо феномену українського козацтва; зосередити увагу на етапних моментах розвитку цього соціального явища.

Матеріалом нашого дослідження ми обрали роботи В. Котова, В. Антоновича і К. Гуслистого.

К. Гуслистий пише, що історичні джерела свідчать про появу українського козацтва в другій половині XV ст. на теренах так званого «Великого кордону», який протягом тривалого часу розділяв європейську та азійську цивілізації. Поява вцей час (1489, 1492 рр.) вільного населення була викликана логікою попереднього історичного розвитку. Причинами цього явища стали економічні, політичні, військово-стратегічні, соціальні чинники. Аналіз структур таких типологічно схожих явищ, як українське та донське козацтво, гайдуки в Болгарії, Волощині, таборити в Чехії та граничари в Хорватії наводить на думку про існування певних закономірностей процесу організації вільного населення, не обмежено жорсткими нормами феодальної держави. У різних районах виникли і функціонували соціальні явища, які мали багато спільних рис у внутрішньому устрої, господарських та військових відносинах, формах і методах діяльності. Однак подібність українського козацтва до аналогічних прикордонних утворень не виключає його особливості та унікальності щодо місця й ролі у вітчизняній літературі. Адже зародившись на прикордонні, козацтво протягом двох століть не лише зросло чисельно, а й стало вагомою військовою силою, поширило свій вплив не лише на більшу частину українських земель, піднеслося до усвідомлення та відстоювання загальнонаціональних інтересів [2, с. 8].

Котов пише, що у центрі уваги дослідження знаходиться генеза правових, економічних та духовних засад українського козацтва як соціального стану. Вона включає два діалектично поєднані процеси: формування козацтва як соціальної групи населення та утвердження за ним станових прав. Формування козацтва як стану – процес складний і довготривалий. Воно формувалося із самого початку як категорія людей, що виходила за рамки феодальної становості. Козак – воїн існував поряд з козаком – землеробом, який був вільним виробником і своє господарство вів за фермерським зразком. Застосування у них найманої праці, широкий товарний характер козацьких господарств свідчить про риси буржуазного способу виробництва (особливо в XVIII–XVIII ст.)

Розвиток козацтва як окремого стану призвів до утворення Запорозької Січі. Захована в плавнях, густих заростях лози й очерету, козацька фортеця була неприступна для турецько-татарських загарбників. Пороги утруднювали

польській шляхті підхід до неї. Козаки скористалися традиціями зведення фортифікаційних споруд часів Київської Русі, за якими важливу роль, окрім земляних укріплень, відігравали засіки. Від слова «засіка» (укріплення з дерева) і дістала свою назву Запорозька Січ. Хоча деякі дослідники вважають, що за основу назви правило слово «сітка». Запорозькою називали Січ тому, що вона лежала за порогами [3, с. 46].

Січ була притулком для всіх, хто протестував проти соціального і національного гніту, хто боровся за волю. Сюди приймали людей, не зважаючи на расу, національність, соціальне походження. Тут плекалися солідарність та дружбу синів різних народів, січове братерство. Крім українців, що становили переважну більшість, було багато росіян та білорусів, литовців і грузинів, вихідців з південнослов'янських земель, вірменів. Потрапляли на Січ італійці та французи, навіть араби.

Запорозька Січ очолила боротьбу, на яку піднявся український народ проти панування шляхетської Польщі, турецько-татарської агресії та феодално-кріпосницького гноблення.

Важливим фактором що забезпечив українському козацтву еволюцію, був той, що воно розвивалося на широкій соціальній базі, яка постійно оновлювалася і динамічно змінювалася. Уклад життя, пов'язаний з постійним переміщенням і контактами з жителями міст і сіл не лише України, а й зарубіжних держав, ламав у колишніх селян традиційні стереотипи, формував у них якісно нове світобачення, що ґрунтувалося не лише на суспільній практиці окремого села чи регіону, а на прикладах всеукраїнського і навіть європейського масштабу. Особа, яка деякий час перебувала у козацькому середовищі, залишала його вже не звичайним дрібним шляхтичем або забитим темрявою селянином, а людиною, збагаченою життєвим досвідом якісно нового рівня, який багато в чому вже не відповідав канонам та нормам середньовічного суспільства [1, с. 18].

Члени запорозької общини виробили своєрідний внутрішній суспільний устрій. Вводити жінку, хоч би рідну матір, заборонялося під загрозою смертної кари. Це зумовлювалося надзвичайно тяжкими та небезпечними умовами життя на Запорожжі, де все було підпорядковано вимогам постійної війни.

У першій половині XVII ст. запорозьке козацтво піднялося до рівня кращих європейських армій, а своєю активною, наступальною, ініціативною стратегією і маневреною тактикою перевершувало феодалні армії Європи, що послідовно додержувалися стратегії позиційної оборонної війни. Роль козацтва у всьому суспільно-політичному житті України була така велика, зв'язки з народом були такі міцні, що в документах XVII – XVIII ст. всіх українців навіть називали «нацією козаків», «українською козацькою нацією» [3, с. 46].

Минали десятиліття. Січ лишалася осередком волелюбства; звідси розходилися хвилі повстань проти панування шляхетської Польщі, проти феодалного гніту. Почалася велика Визвольна війна 1648 – 1654рр. у якій Запорозька Січ відіграла визначну роль, особливо на початку війни. На Січ почалося формування повстанського війська. Тут Богдана Хмельницького обрали гетьманом. Він розсилав по Україні свої універсали, закликаючи стати на боротьбу за визволення рідної землі. Перший тритисячний повстанський

загін на чолі з Богданом Хмельницьким виступив із Запорозької Січі в квітні 1648р. Січ забезпечила повстанців гарматами та іншою зброєю. І далі, в ході всієї визвольної війни запорозьке козацтво зберігало своє значення. Запорозькі козаки були найбільш організованими, досвідченими, боєздатним ядром повстанської народної армії. З-поміж запорожців вийшло чимало видатних військових керівників.

Багатогранне було і духовне життя запорожців. У Січі і в паланках на території Запорожжя існували загальноосвітні школи і школа співу. Серед запорожців були й такі, що здобували освіту в Києво-Могилянській академії і навіть у західноєвропейських університетах.

Серед запорожців часто зустрічалися талановиті співці і музиканти, поети і танцюристи. Гопак і метелиця народилися на Запорожжі, як і деякі інші танці. Тут був і «вертепний театр». Створені козаками думи і пісні ще й тепер викликають захоплення. Визначне явище громадського і духовного життя запорожців – кобзарство. Кобзарі були не тільки творцями і виконавцями дум та пісень. Вони закликали і запалювали на боротьбу народ, самі брали участь в битвах. Розвинулася і досягла досконалості на Запорожжі військова музика. Народна картина «Козак Мамай» кілька століть висіла чи не в кожній хаті [2, с. 17].

Багато дум та історичних пісень про запорожців склав сам народ, який уславив вікопомні звитяжні діла лицарів козацької республіки.

У цілому українське козацтво пройшло тривалий і складний шлях свого розвитку. Виникнувши у Подніпров'ї, воно з часом поширилося на інші українські землі, стало провідною соціальною групою населення на Лівобережжі, Слобожанщині і, звичайно, в Запорожжі. Процес сходження із соціальної й політичної арени цієї категорії населення також був досить тривалим. Він адекватно відбивав два явища в тогочасному суспільстві: по-перше, поступову реставрацію феодально-кріпосницьких порядків і, по-друге, наступ царизму на автономію України, на інкорпорацію її в державні структури Російської імперії.

Таким чином існування козацтва не минуло (і не могло минути) безслідно в історії українського народу. Воно наклало глибокий відбиток на всі сторони його життя, справило відповідний вплив на зміни в соціальній структурі населення, на економічний розвиток (формування капіталістичного уряду), політичну ситуацію (створення держави), етнокультурні процеси (конституювання народності і переростання її у націю) в Україні. Фактом свого існування козацтво дало помітний імпульс розвитку суспільної свідомості селянських мас, забезпечило появу в них нових стереотипів мислення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антонович В. Б. Про козацькі часи на Україною. – К., 1991 с. 18
2. Гуслистий К. Запорізька Січ та її прогресивна роль в історії українського народу К.: Держполітвидав УРСР 1954. –84 с.
3. Котов В. І. Основні фактори еволюції феномену українського козацтва // Наука. Релігія. Суспільство – 2006. –№1 с. 45-48

*К. Євтушенко,
студентка III курсу
Економіко-правового коледжу
Научний керівник: Т. О. Крижановська,
кандидат філософських наук, доцент,
Міжнародний гуманітарний університет*

ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ГРИВНІ

Історія української гривні було є і буде дуже актуальним питанням, адже паперові грошові знаки – об’єктивні свідки багатьох історичних подій, які відіграють важливу роль у системі соціально-економічних, політичних відносин як всередині країни, так і між державами.

Історія грошового обігу належить до проблем традиційно мало досліджуваних у вітчизняній історіографії, не зважаючи на те, що її розробка дає змогу ввести нові характеристики до вивчення фінансово-економічної історії Української держави усі часи наявність власної грошової одиниці вважалась символом державності, атрибутом визнання країни серед інших держав [4, с. 8].

Цей факт цілком підтверджує, що історія українських грошей, є документальним доказом багатого прагнення народу до національного та економічного суверенітету, об’єднання споконвічних українських земель. Специфічний характер історичного розвитку України дістав відбиток на її грошових знаках. Еволюція створення дизайну «нової гривні» було дуже важким та довгим процесом в історії української гривні та взагалі історії України в цілому, але воно було того варте, адже національна валюта – це свого роду «візитна картка» держави, тому, окрім функцій грошового обігу, вона презентує країну у світовому масштабі. Таким чином, сучасний вигляд гривні є досить актуальним питанням держави.

Метою даної статті являється вивчення історії та етапи розвитку української гривні від її початку існування до сьогодення. Виходячи з цього можливо поставити перед собою конкретні задачі: – запровадження української гривні; – етапи її вдосконалення. Також важливим завданням я поставила на мету обговорити значення української гривні, як національної валюти незалежної держави України.

Перш за все потрібно зазначити як грошово-лічильна одиниця гривня виникла ще за часів Київської Русі, орієнтовно в IX столітті і вже тоді назва «гривня» була відома між тодішніми населенням. Історичні відомості свідчать про те, що назва української валюти походить від жіночої прикраси зі срібла або золота у вигляді обруча, яку носили на шиї. Ці прикраси перейшли до слов’ян від скіфів, що жили до цього на території України. Гривня вважалася ознакою матеріального достатку і носити такі прикраси могли тільки дівчата і жінки з багатих сімей. Проте пізніше гривня набула вже нового значення і стала відповідати певній кількості цінного металу (наприклад, гривня срібла), але оскільки ця кількість срібла могла складатися з однакових монет, незабаром виник їх рахунок на штуки. Гривня, яка складалася з певної кількості монет, стала називатися гривнею кун. Слово «гривна» у значенні певної кількості монет вперше

зустрічається в «Повісті минулих літ». Літопис оповідає: князь Олег, прийшовши з Півночі, став владарювати у Києві і «встановив варягам давати від Новгорода гривен триста на рік, заради миру». Тобто вже у VIII-IX ст. при здійсненні торгових операцій, сплаті данини гривна використовувалась як міра ваги і лічби [1, с. 23].

Історія походження української гривні поставила великий відбиток та наріжний камінь в історії України, адже її зародження відіграє важливу роль в становленні національності та незалежності України, таким чином має велику хронологію подій свого існування від її заснування до періоду незалежності нашої держави. Так історію української гривні можливо розділити на декілька хронологічних етапів такими є: 1. Часи Київської Русі; 2. Часи УНР та Директорії; 1.1 Гривня за часів УНР; 1.2 Гривня за часів Скоропадського та Директорії; 1.3 Хронологія введення грошових знаків УНР та Української Держави; 3. Радянські часи; 4. Гривня в сучасній Україні; 4.1 Історія нової гривні; 4.2 Грошова реформа.

Дані періоди міцно взаємопов'язані між собою та переплетені низкою різноманітних факторів та подій.

Таким чином є можливість коротко охарактеризувати кожен з періодів. Як відомо розвиток та зародження української гривні розпочався з часів Київської Русі, із тих часів став стрімко розвиватися, хоч і на шляху було вдосталь перешкод та проблем. В той час сформувалось декілька видів гривень: «львівська», «харківська», «луцька» гривні. З XI ст. у Київській Русі в обігу були так звані «київські» гривні, які мали шестикутну форму і важили 150 г срібла – ці гроші існували до татаро-монгольського нашествия.

Далі історія української гривні тісно пов'язується з утворенням Центральної Ради. Проголосивши своїм Третім універсалом 18 липня 1917 року утворення Української Народної Республіки, Центральна Рада запровадила в Україні нову національну валюту. Первісно такою валютою було визначено український карбованець, вартість якого дорівнювала 17,424 долі щирого золота (1 доля = 0,044 г золота). Ухвалою Центральної Ради від 19 грудня 1917 року було видруковано перший грошовий знак Української Народної Республіки – купюру вартістю у 100 карбованців. Автором оформлення купюри та грошового знака був визначний український художник-графік Георгій Іванович Нарбут. На оформлення свої купюри, Нарбута надихнули високе почуття патріотизму та національності Української держави таким чином застосував вишукані орнаменти в дусі українського бароко XVII-XVIII століть, декоративні шрифти, зображення тризуба (родового знаку князя Володимира Великого) та куші (самострілу, герба Київського магістрату XVI-XVIII століть). Напис «100 карбованців» подавався на купюрі мовами чотирьох найчисленніших націй, що живуть на території України, – українською, російською, польською та єврейською (їдиш). З випуском нарбутівської стокарбованцевої купюри пов'язаний вибір тризуба як державного герба України. Георгій Нарбут, проектуючи ескіз купюри у 100 карбованців, звернув увагу на тризуб як знак, характерний для найдавніших національних грошей України – злотників та срібняків князя Володимира, і вмонтував його до композиції ескізу. Оригінальний знак одразу запам'ятався українським патріотам. Тризуб тут виступав як але-

горія українського державотворення ще від часів Володимира Великого, що також мало глибоко патріотичний зміст [1, с. 34].

За часів Скоропадського та Директорії українська гривня також зазнала значних змін та розвитку. Адже після прийняття закону «Про запровадження нової грошової одиниці» – гривні, яка почала поділятися на 100 шагів і дорівнювала 1/2 карбованця. Прийшовши до влади Гетьман Павло Скоропадський у квітні 1918 року, відновив як основну грошову одиницю Української Держави карбованець, що поділявся на 200 шагів. В той час Георгій Нарбута старанно віднісся до виготовлення ескізів купюр. Після переходу влади в Україні у грудні 1918 року до рук Директорії на чолі з Володимиром Винниченком та Сименом Петлюрою основною грошовою одиницею відновленої УНР знову було проголошено гривню. Далі почали відбуватися значні зміни в оформленні грошових знаків, які за допомогою ескізів Г.Нарбута, О.Красовського, І.Мозолевського, І.Золотова, Б.Романовського, а також А.Приходька сформували тодішню гривню, але на землях Радянської України, мала мізерний курс (1 золотий карбованець = 5457000000 радянських карбованців). Це становище спричинилося до проведення у 1922-1924 роках грошової реформи, наслідком якої стало введення в обіг радянського червінця (1,6767 г золота). 1924 року було встановлено курс нового радянського карбованця, який дорівнював 1/10 червінця. Ця подія стала моментом остаточного утвердження радянської валюти [2, с. 21].

Молода Українська держава узялася розробляти власні банкноти ще за п'ять місяців до розпаду СРСР. Разом із урядовцями першими, хто серцем і душею, своїм талантом прилучився до ідеї, були провідні київські художники: народний художник України О.Данченко, заслужені діячі мистецтв України В.Юрчишин, С. Якутович і В.Лопата. Останній зі славетної мистецької когорти – Василь Лопата, зрештою, став автором і творцем зорового образу української валюти. Із замовленням століття Василь Лопата впорався бездоганно.

Василь Лопата написав чудову книгу, у якій розповів про творчі муки й дерзання, сумніви й радість відкриттів під час роботи над створенням ескізів гривні. Він так і назвав її – «Надії та розчарування, або Метаморфози гривні». Вже тоді він вирішував хто буде зображений на наших гривнях. І не дивно, що було віддано багато часу, сил, енергії для добору персоналій, зображених на наших гривнях, бо це найважливіший елемент на грошах будь-якої країни. Із плином часу Україна стала незалежною, суверенною, демократичною державою і звичайно для неї потрібна була своя національна валюта. Безпосередня робота з виготовлення українських грошей розпочалася в квітні 1991 року за двома напрямками: розробка дизайну та виготовлення купюр і монет. Дизайн гривень був розроблений українськими художниками Василем Лопатою та Борисом Максимовим під безпосереднім керівництвом В.П.Матвієнка. Вже в вересні 1991 року, після розгляду і схвалення Верховною Радою, був запланований випуск банкнот номіналами 1, 3, 5, 10, 25, 50, 100, 200 гривень. Пізніше замість 3 гривень було випущено 2, 25-ти – 20 гривень [3, с. 35]

Відповідно до Указу Президента України грошова реформа в нашій державі проводилася 2-16 вересня 1996 року. У перший же день реформи за встановленим курсом було перераховано у гривні ціни, тарифи, оклади заробітної плати, стипендії, пенсії, кошти на рахунках підприємств, установ та організацій, а також вкла-

ди громадян. З початку реформи всі видачі готівки з кас банків (у тому числі для виплати заробітної плати, пенсій та інших доходів), безготівкові розрахунки здійснювались тільки у новій національній валюті [3, с. 114].

Час для цього було обрано не цілком вдалий. Грошова реформа не була підкріплена іншими заходами у сфері податкової, бюджетної політики тощо, про що свідчило, зокрема, зосередження майже половини усієї грошової маси в наступні роки в сфері тіньової економіки, значне переважання купівлі населенням іноземної валюти над її продажем. Курс гривні майже два роки утримувався завдяки жорсткій монетарній політиці, тобто штучному заниженню грошової маси щодо валового внутрішнього продукту, що посилювало грошовий голод на гривню, бартеризацію торгівлі, кризу неплатежів та ін. Разом з істотним зростанням дефіциту державного боргу та виплат відсотків по ньому, неефективним використанням бюджетних коштів, зменшенням валютних резервів НБУ, погіршенням фінансового становища підприємств тощо в 1998 це призвело до поступової девальвації гривні, яка становила 84%. Водночас при запровадженні режиму конвертованості гривні не було дотримано основних вимог конвертованості [1, с. 39].

Ось такі важкі події довелося пройти нашій українській гривні, хоч на даний момент їй все одно доводиться виборювати місце на міжнародній арені для достойного представлення нашої країни між іншими державами, таким чином українська гривня має велике значення для незалежної України.

Як видно по складному розвитку української гривні вона має велике значення для нашої теперішньої держави, та є великою роботою багатьох людей. Завдяки яким ми можемо пишатися своєю історією та становленням незалежності, адже однією з ознак державності є власна грошова одиниця. Для України національна грошова одиниця – віками омріяна, багатьма поколіннями виплекана ідея, що уособлює жадану незалежність, самоутвердження нації. Надто довгим, тернистим і складним виявився шлях України до суверенної гривні. Шлях, припорошений пилом століть, який ставив на шляху до її розвитку багато перешкод. Українські гривні – не тільки грошові знаки. На них, у них – наша історія і наш загнаний колись у підпілля, але збережений патріотизм.

ЛІТЕРАТУРА

1. Скоморович І. Г., Реверчук С. К. Історія грошей і банківництва: Підручник – Київ: Атіка, 2004.
2. Швець В. Є. Грошова система України періоду Центральної Ради // Фінанси України – № 4, 2004;
3. Дмитрієнко М., Ющенко В., Литвин В., Яковлева Л. Гроші в Україні: факти і документи. – К., 1998. – С 109-128.
4. Марковецька Г. Паперові грошові знаки і бони східної галичини: автореферат дисертації на здобуття наук. ступеня канд. історичних наук: спец. 07.00.06 «історіографія, джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни» / Г. М. Марковецька. – Київ, 2003. – 20 с.

*И. Жила,
студентка I курса
Института национального и международного права
Научный руководитель: Т. А. Крыжановская,
кандидат философских наук, доцент,
Международный гуманитарный университет*

БУДУЩЕЕ ЧЕЛОВЕЧЕСТВА. ГЛОБАЛЬНАЯ ПРОБЛЕМА: РАЗРУШЕНИЕ ОЗОНОВОГО СЛОЯ ЗЕМЛИ

Проблема экологии для людей сейчас, несомненно, одна из самых главных. В современном мире экологические проблемы постепенно выходят на первый план, одна из таких проблем – разрушение озонового слоя Земли.

Тема работы была выбрана, исходя из сегодняшней её актуальности в современном мире и обществе. Проблема разрушения озонового слоя атмосферы и пути её решения важны для человечества. Эта глобальная проблема затрагивает интересы не только отдельных людей, наций, стран, континентов, но и может повлиять на перспективы будущего развития мира; она не решается сама собой и даже усилиями отдельных стран, а требует целенаправленных и организованных усилий всего мирового сообщества, в том числе и научного. Нерешенная глобальная проблема может привести в будущем к серьезным, даже к необратимым последствиям для человека и среды его обитания.

Цель моего исследования: рассмотреть такую глобальную проблему современности как разрушение озонового слоя планеты Земля, выяснить основные её смысловые и практические причины, показать основные направления её разрешения. Исходя из сформулированной цели можно выделить следующие задачи: показать важность озонового слоя для жизни на Земле; отобразить состояние озонового слоя Земли по оценкам ученых; исследовать основные причины разрушения озонового слоя; показать теоретические перспективы в разрешении этой экологической проблемы.

Озоновый слой в стратосфере важен тем, что он поглощает определённый диапазон солнечного излучения. Сама Земля тоже испускает излучение в инфракрасном спектре. Так вот часть этого излучения тоже задерживается озоном, тем самым, предохраняя планету от охлаждения. Главной функцией озона является защита человека и всей биосферы планеты от жёсткого ультрафиолетового излучения с длинами волн от 250 до 320 нанометра. Более того, если бы не озоновый слой, то жизнь не смогла бы вообще выбраться из океанов и высокоразвитые формы жизни типа млекопитающих, включая человека, не возникли бы. Большие количества озона образуются в крупных городах с интенсивным движением автотранспорта в результате фотохимических превращений выхлопных газов автомашин. Я считаю, что разрушение озонового слоя Земли, предохраняющего все живое на планете от вредного ультрафиолетового излучения Солнца, может привести к необратимым последствиям на нашей планете.

Современные учёные-экологи выделяют ряд причин нарушения в разрушении озонового слоя Земли:

1. Запуски космических ракет. Сгорающее топливо «выжигает» в озоновом слое большие дыры. Когда-то предполагалось, что эти «дыры» затягиваются. Оказалось, нет. Они существуют довольно долго.

2. Самолеты, особенно, летящие на высотах в 12–15 км. Выбрасываемый ими пар и другие вещества разрушают озон.

3. Появление новых заводов и фабрик.

«Содержание человеческой деятельности определяется параметрами естественной среды обитания» [1]. Вопрос взаимоотношений в системе «Человек-Природа» относится к числу вечных философских проблем. Учёные, философы разрабатывают самые разнообразные пути выхода из экологического кризиса. Должна быть сбалансированность материальных и духовных ценностей. Первым делом мы должны изменить человеческое мышление, задумываться не только о будущем наших детей, но и о том, как спасти и сохранить планету.

Природа всегда была объектом внимания философов и философского осмысления. Вечные философские вопросы заключаются в выяснении взаимодействия человека и природной среды его обитания. С одной стороны, неверно противопоставлять общество и природу, скажем, сводя развитие общества исключительно к развитию сознания, в том числе к сознанию отдельных людей, как считал О. Конт «интеллектуальной эволюции человечества» [2], или же к саморазвитию мирового духа, по Гегелю [2] и т.д. Обвинять цивилизацию не стоит, она уже есть. Очевидно, поворот к науке в эпоху Нового времени абсолютизировал понятие субъекта как активного деятеля покорителя природы.

Развитие общества осуществляется в процессе деятельности людей и совершенствования их общественных отношений. Одновременно это есть развитие отдельных индивидов, которые большинство своих потребностей, в том числе духовных, удовлетворяют за счет природы. Так что наличие сознания, духовного начала в человеке и обществе не доказывает их независимости или автономности по отношению к природе. На решающую роль природы в развитии общества указывали античный мыслитель Геродот и мыслители Нового времени – Ш. Монтескье, А. Тюрго и др. Последние развивали взгляды, получившие название географического детерминизма. Его суть заключается в утверждении, что природа, которая истолковывается как географическая среда жизни общества, выступает в качестве основной причины происходящих в обществе явлений. Она определяет не только направление хозяйственной жизни людей, но также их психический склад, темперамент, характер, обычаи и нравы, эстетические взгляды и даже формы государственного правления и законодательства, словом, всю их общественную и личную жизнь.

Я думаю, что в этом все и кроется. Абсолютизация человека как субъекта, субъект-объектные отношения, в том числе и к природе ведут человечество не в ту сторону. Следствием безответственного отношения к природе, в том числе к сохранению озонового слоя Земли, может стать генетическая деградация видов, в том числе и человека – дети начнут рождаться уже с физической и умственной патологией. И мне кажется, что это связано с тем, что современное общество живет одним днем. Задача философской мысли, науки показывать новые глобальные проблемы и вырабатывать соответствующие пути и механизмы их решения, не отставая, а опережая тенденции развития сегодняшнего ми-

ра. Человек попал в зависимость от технического прогресса, который сам же инициировал. Это – своеобразный «Левиафан» [3], который создан самими людьми, а теперь их же и порабощает.

В Новое время сторонник географического детерминизма Ш. Монтескье считал, что власть климата сильнее всех властей. Именно от климата зависят особенности характера, привычки, привязанности людей. Он заявлял, что характер всех внутренних законов того или иного государственного образования зависит от менталитета людей в нем проживающих, от духа нации. В свою очередь дух нации определяется климатом и географическим положением, географическими условиями, образом жизни, качеством почвы, религией, обычаями, нравами [1]. Повышается и степень воздействия общества на природу, особенно в последнее столетие в связи с бурным развитием науки и техники. В этом проявляется усиление влияния человеческого разума на разные области природы – от микромира до мегамира. Вдохновляясь лозунгом «Назад, к природе», многочисленные ее сторонники в своих концепциях опираются на справедливый в своей сути тезис о единстве человека и природы. Проблема взаимоотношения общества и природы есть глобальная, всечеловеческая экологическая проблема. Она давно вышла на первый план и особенно обострилась во второй половине прошлого века, когда масштабы и характер воздействия человека на природу приобрели угрожающий характер для самого его существования. Сущность современной экологической проблемы заключается в глобальном изменении природной среды существования человечества, в быстром уменьшении ее ресурсов, в ослаблении восстановительных процессов в природе, что ставит под вопрос будущее человеческого общества.

На протяжении всей истории человечества люди в зависимости от своеобразия и уровня своего социального развития нуждались в природе, но видели ее по-разному, создавая различные (мифологические, религиозные, философские и т.д.) образы природы, в которых они, так или иначе, соотносили себя с природой, познавая себя через природу и природу через себя. И вследствие этого людям придется переоценивать многие устоявшиеся взгляды и воззрения.

Сегодня мы со всей определенностью осознали, что дальнейшее существование, как человечества, так и жизни на Земле зависит от того, достанет ли человечеству мудрости, разума для надлежащего устройства своих отношений с природой и с другими людьми. И, занеся ногу для очередного шага, следует внимательно посмотреть, куда наступишь. Пропasti и топкие болота роковых ошибок уже не прощают человечеству бездумной жизни. Я думаю, что рассматривая эту тему нужно объединить материальную и духовную составляющую человеческого мира. Нужно найти такой путь который позволил бы человечеству «идти на двух ногах», и на духовной и на материальной, причем понимая их взаимосвязанность и взаимозависимость.

Делая вывод из вышесказанного, отметим, что для человека существует, прежде всего, нравственность, а для человека как для индивида существует, еще и мораль. Человечеству, также как и каждому из нас нужно научиться, прежде всего, думать, а потом делать. Но человеку свойственно ошибаться. И я очень надеюсь, что люди методом пройденных проб и ошибок, научатся наконец-то любить и ценить окружающий нас мир и природу. Это очень сложная и

порой невыполнимая задача для современного прогрессирующего общества. Прогресс – дело хорошее и нужное, но не стоит забывать и о разуме. Я просто уверена, что разумное решение такой важной проблемы, как сохранение озонового слоя на земле спасёт не только человечество, но и нашу прекрасную и чудную Планету.

ЛИТЕРАТУРА

1. Захаров А.М. Идеи детерминизма: монография [Электронный ресурс] / А. М. Захаров / Научная электронная библиотека. – М.: Академия Естествознания; 2007.– 205 с. – Режим доступа: <http://www.monographies.ru/17>
2. Лавриненко В.Н. Философия: учебник [Электронный ресурс] / Библиотека Гумер / Научная литература. – М.: Юристъ, 1998. – 197 с. Режим доступа: <http://www.bookshare.net/index.php?id1=4&category=philosophy&author=lavrinenkovn&book=1998&page=1>
3. Гоббс Т. Левиафан, или Материя, форма и власть государства церковного и гражданского [Электронный ресурс]/ Т. Гоббс / Электронная библиотека. – М.: Мысль, 2001. – 240 с. – Режим доступа: <http://bookz.ru/authors/gobbs-tomas/leviafan.html>
4. Фролов И.Т. Введение в философию: учебное пособие для вузов [Электронный ресурс]. – М.: Республика, 2003. – Режим доступа: <http://philosophy.mipt.ru/textbooks/frolovintro/>

*Е. Князев,
студент II курса
Экономико-правового колледжа
Научный руководитель: Т. А. Крыжановская,
кандидат философских наук, доцент,
Международный гуманитарный университет*

МИРОВОЗЗРЕНЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ УВЕЛИЧЕНИЯ АВТОМАТИЗАЦИИ ПРОИЗВОДСТВА

Актуальность данной темы заключается в стремительном росте автоматизации промышленности и ее влиянии на мировоззрение человека. Основной задачей статьи является исследование мировоззренческой составляющей процесса нарастающей автоматизации современной промышленности. Попробуем рассмотреть все более увеличивающуюся автоматизацию труда с разных сторон, т.е. в качестве проблемы, которая как несет немало бед для рабочих людей, так и со стороны раскрытия потенциала производства в полную силу.

Для начала приведем все плюсы и минусы автоматизации производства.

Плюсы автоматизированного производства:

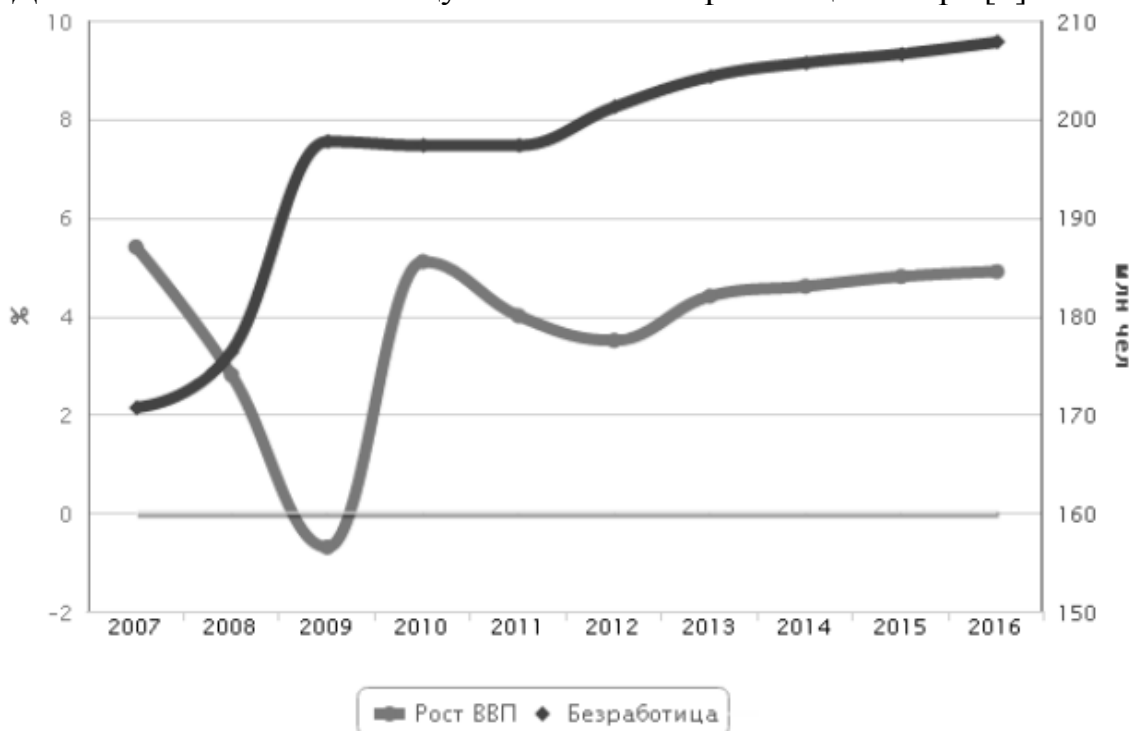
1. Увеличение выхода товара с одного завода.
2. Уменьшение травм на производстве.
3. Уменьшение внутреннего производственного штата (а плюс ли это?...).
4. Уменьшение количества людей работающих в опасных для жизни условиях.
5. Замена машинами человека в задачах, включающих тяжелый физический или монотонный труд.

Минусы:

1. Увеличение безработных.
2. Увеличение больных вследствие безработицы.
3. Увеличение смертей вследствие болезней.
4. Уменьшение населения вследствие смертности по болезням (в будущем).

Если сравнить приведенные пункты, то плюсов явно больше. Но какой значимости минусы?! Уменьшение населения вследствие смертности – это довольно сомнительное будущее. Если на это взглянуть глазами фантастов, то мир в будущем будет похож на апокалиптическое явление, в котором главную роль играют машины.

Давайте взглянем в таблицу статистики безработицы в мире [1].

Исходя из этой таблицы, можно заметить увеличение количества безработных (с 2011 до 2013 года) на 8 миллионов человек. А это только два года. По прогнозам в период с 2014 до 2016 года количество безработных увеличится на 5 миллионов. При этом происходит рост ВВП и это означает, что автоматизация выгодна для производителей. То есть, если заглянуть в будущее, то ВВП, при полностью автоматизированной промышленности, будет очень высок по сравнению с настоящим временем

Если смотреть только на плюсы, то невозможно не согласиться что преимущества довольно-таки весомые, но достигаются они, как мы считаем, слишком дорогой ценой.

Такой аргумент как уменьшение травм на производствах, довольно положителен. И я не отрицаю его полезности, но если уменьшить количество травм за счет уменьшения количества работников, то производства опустеют.

Я ни в коем случае не считаю необходимой остановку автоматизации, но и одновременно призываю к осторожному развитию этой области, ведь как говорил

немецкий философ Эрих Фромм: «Опасностью прошлого было, что люди станут рабами. Опасность будущего – что люди станут роботами» [3, с. 85].

Из всего вышесказанного можно сделать следующий вывод. Плюсы автоматизации весомые и имеют много положительных моментов, поэтому это будет частью развития промышленности. Но не стоит забывать и человеческий фактор, такой как рабочие места, и средства для выживания человека в современном мире. Поэтому автоматизация должна протекать незаметно для рабочих людей. Полностью заменять людей на машины – это очень неправильно. Человек – творческое существо, которое имеет свои идеи и предложения, в отличие от машины. Как говорил всем известный Стив Джобс (основатель компании Apple): «Я бы обменял все свои технологии на встречу с Сократом» [2].

ЛИТЕРАТУРА

1. Безработица в мире [Электронный ресурс] // Aze.az. – Режим доступа: http://www.aze.az/news_bezrobotica_v_mire_76292.html
2. Стив Джобс [Электронный ресурс] // Википедия: свободная энциклопедия. – Режим доступа: <http://ru.wikiquote.org/wiki...81>
3. Фромм Э. Здоровое общество / Эрих Фромм. – М.: Транзиткнига, 2005. – 173 с.

*К. Коробина,
студентка III курса
Экономико-правового колледжа
Научный руководитель: Т. А. Крыжановская,
кандидат философских наук, доцент,
Международный гуманитарный университет*

ГРИГОРИЙ СКОВОРОДА: ЕДИНСТВО МЫСЛИ, СЛОВА И ДЕЛА

Путь Г.С. Сковороды в философию был длинным. Из прожитых 72-х лет он отдал философской работе лишь последние 25 лет своей жизни. Только в 70-80-х годах XVIII ст. он начал создавать свои философские диалоги, трактаты, притчи и, странствуя по Украине, стал проповедовать свое философское учение. А путь почти в 50 лет был только подготовкой к этому путешествию в образе «старца» – бродячего философа-наставника.

За годы, потраченные на учебу и преподавание, у Григория Сковороды не только накапливался жизненный опыт, но и формировалось осознанное отношение к миру, его проблемам. Приобретение жизненного опыта и формирование мировоззрения происходило под действием сочетания двух взаимодополняющих и даже благоприятных факторов: его многосторонней одаренности, с одной стороны, и социальной обстановки, которая резко меняется – с другой. Особенность творческого поведения Григория Сковороды (которая потом отразилась и на характере его философского учения) заключалась в том, что при негативном отношении к миру, он избрал такую позитивную форму борьбы со злом, при которой центр тяжести из области критики политических отношений в обществе был перемещен в сферу образования, культуры и морали. Причем

его собственный образ жизни полностью совпадал с тем учением, которое он сам проповедовал.

Возможность преодоления человеком моральных недостатков Сковорода связывает не с внешними обстоятельствами, а с внутренними качествами человека. Вообще науку о человеке Сковорода считает выше всех наук. «Сквозь любовь и веру человек познает себя», – утверждает Сковорода. «Познай себя», как известно, не впервые появляется в философии. Приоритет в этом плане, конечно же, принадлежит Сократу. Новым у Сковороды является то, что он указывает на необходимость познания природы человека в таких его проявлениях, как вера, надежда и любовь. Антиподами любви и веры в Сковороды понятия сумму, тоски, скуки, страха. Они делают душу человека обреченной на расслабление, лишают ее здоровья. Поэтому Сковорода настаивает на том, что залогом здоровья человека является его радость, кураж [2].

Таким образом, Сковорода пытается сконструировать жизненное пространство человека не только с помощью рационально определенных философских понятий, но и с помощью того, с чем повседневно имеет дело человек и одновременно имеет для нее решающее значение.

На почве объединения любви и веры в познании человеком самого себя состоит категория «счастья». Счастье содержится в нас самих, постигая себя, мы находим духовный мир, покой. Счастье легко достигается, если человек шел путем любви и веры. Его достижения зависят только от самого человека, его сердца. Все люди созданы для счастья, но не все получают его, считает мыслитель. Те, кто удовлетворился богатством, почестями, властью и другими внешними атрибутами земного существования, делают огромную ошибку. Они получают не счастье, а его призрак, который в конечном счете превращается в прах. Г. Сковорода своей собственной жизнью подтверждает, что призыв «Познай себя» – это не только выражение необходимости познания человеческой экзистенции, но и указание основного пути этого познания. Сковорода указывает, что способности дает человеку Бог царство Божие внутри человека. Прислушиваясь к этому внутреннему голосу, человек должен выбрать себе занятие не только не вредно для общества, но и такое, которое приносит ей внутреннее удовлетворение и душевный покой. Все занятия хороши только тогда, когда выполняются в соответствии с внутренней предрасположенностью. Человеческое счастье он рассматривает только через призму внутренней природы человека. Истинное счастье не существует в готовом виде, а производится человеком в процессе жизни, трудовой деятельности, в бунте против социального рабства. Значит, главное – это воля, которая является даром и благом человека. Это дано ему от рождения, но злой судьбой отнято у него угнетателями и эксплуататорами. Истинная сущность человека заключается в трудолюбии, а его счастье – в познании и самосовершенствовании на основе «сродной» жизненной деятельности. Работа самой природой предназначена сопровождать всю жизнь человека, она – всепобеждающая сила; без нее нет никакого человеческого добра. В конце концов, жить – это действовать, «жизнь и дело одно и то же». Но работа становится радостью и счастьем лишь тогда, когда она отвечает индивидуальным естественным наклонностям человека, является «сродной», сво-

бодной. «Несродная» работа не приносит ни наслаждения, ни морального удовлетворения, а обществу наносит непоправимый ущерб. Такая работа является мучением, она лишает человека «радости сердечной», обрекает его на горькую грусть. Именно о такой «сродной работе» и говорится в басне Г. Сковороды «Пчела и Шершень». Чтобы ощутить себя счастливым, надо работать, как пчела – иначе окажешься в числе шершней, «что живут кражей чужого». Для человека же, я считаю, это унижительное положение. Если хочешь ощущать себя нужным человечеству, если хочешь не зависеть от других, то путь твой должен лежать в сторону пчел, так как «пчела – это мудрый человек, который в своем сродном деле работает». Что же еще является главным для того, чтобы стать счастливым? Это познание человеком мира и самосовершенствование. Ведь только познав себя, свою внутреннюю натуру, можно узнать о своих возможностях, иметь уверенность в своих способностях, определить свое место в обществе и принести ему наибольшую пользу. Что настоящее счастье человека заключается не в богатстве, славе, чинах, а в душевном покое. В «Разговоре пяти Путников» подчеркивается мысль, «что родное счастье ни в знатном чине, ни в теле дарования, ни в красной стране, ни в славном веке, ни в высоких науках, ни в богатом изобилии». Счастье живет и в нашем сердце – это любовь. Любовь ко всему миру. Ведь это – «сокровище, радость, жизнь и слава». Человек, который не умеет любить – мертв, так как он не ощущает тепла, которое дарит это замечательное чувство. Но надо не просто любить за что-то: за деньги, славу. Надо истинно любить, ведь любовь – «это начало, середина и конец, альфа и омега». Мыслитель мечтал о свободе для закрепощенного крестьянства [3].

Из философии Сковороды следует, что внутренняя натура, в конечном результате, выражается через взаимодействие с определенным видом труда. Философском учении Сковороды самым сильным и ярким для современности является тезис о счастье человека и человечестве в целом.

У Сковороды понимание счастья имеет более глубокие корни. Суть счастья он связывает с образом жизни самого человека. Наиболее полно эта суть раскрывается через высказывание Сократа: «...Другой живет для того, чтобы есть, а я – ем для того, чтобы жить. ...» – которым Сковорода открывает свой трактат под названием «Икона Алкивиадска».

Своим пониманием счастья Сковорода как бы защищает человеческую «природу» от примитивной ее сводки к потреблению и пользе. Сам он избрал такой образ жизни, который с его слов помогал ему не «жить лучше», а «быть лучше». Стремление «быть лучше» он связывал с понятием «чистой совести»: «лучше час честно жить, чем опоганить целый день».

Наибольшей глубины тезис о счастье достигает в тот момент, когда Сковорода определяет саму суть «честной жизни» и «чистой совести». Оказывается, эта суть раскрывается через трудовую деятельность человека. У Сковороды не всякий труд ведет к честной жизни и чистой совести. У него труд – это не обязанность, не долг, не принуждение (как общество считает сегодня), а, напротив, свободный выбор человека. Процесс труда рассматривается как наслаждение и ощущение счастья даже независимо от его результатов. Такому труду Сковорода дает определение «родственная». Разделение людей, которые зани-

маются «родственным» и «неродственным» трудом – это и есть самая глубокая мысль, на которую можно опираться при решении современных проблем человечества. Мысль о том, что счастье человека заключается в труде, и что она сделала мартышку человеком, посещала много философов и раньше. Но определение труда из позиций источника свободы и счастья, или источника страдания и несчастья людей встречается достаточно редко. У Сковороды впервые эта тема определилась как главная и в литературных произведениях, и в философских трактатах. Все его творчество исходит из понимания того, что человечество может объединить только труд с общественной пользой и личным счастьем – «родственный» труд. Труд же «неродственный» – источник деградации и человека, и человеческого общества [4].

ЛИТЕРАТУРА

1. Сковорода Григорий Саввич – Биография. Библиография. Философские, этические взгляды [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://vpn.int.ru/index.php?name=Biography&op=page&pid=428>
2. Сковорода Г.С. Сочинения в 2-х томах. Т. 1. – М.: Мысль, 1973. – С. 122.
3. Сковорода Г.С. Разговор пяти путников об истинном счастье в жизни / Г. С. Сковорода. Сочинения. Т.1. – М.: Мысль, С. 338.
4. Философия: учебник [для высших учебных заведений] / под ред. В. П. Кохановского. – Ростов н/Д.: Феникс, 1996.

*Н. Крыжановский,
студент,*

Международный институт глубинной психологии

ПРОИСХОЖДЕНИЕ КУЛЬТУРЫ И ЕЕ ПСИХОСОМАТИЧЕСКОЕ НАСЛЕДИЕ

Все, что окружает наш мир и его обустройство находится в полном соответствии взаимодействия всех систем между собой, где есть тесная связь органического и неорганического вещества. Внутри самой природы существует безупречная гармония. Путем длительных процессов на земле формировались условия для существования живых организмов. Клеточные организмы усложнялись структурно и дали растительный и животный мир, а затем и человека. До настоящего времени понятно, что человек возглавляет эту цепочку развития организмов. Как развивалась цепочка и как такое усовершенствование еще произойдет с самим человеком – это другая тема. Нам же необходимо обозначить факт возникновения и развития именно этих природных систем. Древние люди говорили: «Познай себя и ты познаешь мир». Если развивать эту мысль дальше, то можно сказать, что Человек – модель Вселенной.

Предлагаю идею по поводу того, что культура появляется уже в том месте, где только есть начало Разумной жизни. В этом и кроется сам смысл культуры.

Возьмем самое простое определение термина «культура». Культура – это возделывание, изменение и придание новых качеств чему-либо. Все именно так просто и обстоит в самой организации природы, она сама дает нам культуру,

лишь поэтапно вводя ее в Жизнь. Рассмотрим для наглядности русскую матрешку, как некий фрактал, в который входит несколько главных систем, наслаиваясь одна на другую. Мы видим матрешку под названием неживой природы, состоящей из разных частиц, химических и неорганических элементов: песка, глины, мела, камней, имеющих самое минимальное желание просто быть выраженными в пространстве и времени и т.д. Связующее звено между неживым и живым – вода как жидкость и одно из главных условий возникновения живых организмов. Затем в определенных условиях сформировалась другая матрешка – флора, которая априори, уже включает в себя всю систему низшего порядка неживой природы, с простыми желаниями быть, употреблять, дышать и размножаться. Следующая матрешка – фауна с более усложненными желаниями и возможностью выделяться по видам, ранжироваться внутри своего вида, проявлять иерархию. И, наконец, матрешка – человек, в которую входят все предыдущие системы с появлением интеллекта, получивший дополнительно свободный выбор между жизнью и смертью, осознав наличие жизни и смерти. И мы говорим, что человек состоит из того, чем он дышит, что он ест и пьет, включая все свойства и культурное наследие всех предыдущих систем на психосоматическом уровне. Но в том и состоит весь секрет, как человек сможет этим полученным природным достоянием воспользоваться впоследствии.

Так в чем состоит культурное начало человека? Где проявляются в жизни и развитии человека культура? Что значит для человека культура?

З.Фрейд в своей работе «Недовольство культурой», убежден в антагонизме природного начала человека и культуры. По его мнению, культура является сублимированным продуктом, исходящим из высвобожденной энергии либидо, основанная на отказе от удовлетворения сексуальных желаний. Он делает вывод, что культура уменьшает счастье человека и усиливает в нем чувство вины [1].

Культура несет запрет через закон и ограничивает человека, порождает агрессию.

В чем же состоит антагонизм культуры и человека? И наблюдается ли этот антагонизм на самом деле в природе? Как ни странно, но мы везде наблюдаем совершенство природы, истинную гармонию в ней. Где же скрыта «злая шутка природы» обнаруженная Фрейдом? Ответ прост: этой шутки просто не было. И в этой статье мы попробуем раскрыть другие горизонты и перспективы проблемы соотношения природы и культуры. Однако, по нашему мнению, в упомянутой работе З.Фрейда есть немало теоретико-практических узлов, которые подлежат более внимательному рассмотрению и переосмыслению в связи с определенными, как мы считаем, перекосами в динамике прогресса человечества, а точнее его отклонение от самой природы, от гармонии с ней.

Понятие культуры в деятельности человека возникает из нескольких главных истоков, но все же ее основы заложены еще на раннем этапе развития жизни вообще. Уже более отчетливо некие примитивные области культуры отчетливо видны в животном мире. Лиса и некоторые другие животные роют себе норы, которые служат им надежной защитой от суровых климатических условий, целой системой безопасности, в том числе обеспечении безопасности потомства. Ворон проявляет мышление и создает культуру поедания грецких орехов, взлетая на необходимую высоту, он бросает орех на твердую поверхность, разбивая крепкую

цедру. Семья муравейника строит свое жилище, и рядом строит специальные помещения, в которые заносят лепестки зеленых побегов и возделывают их, выращивая грибы для своего питания, притом они вполне питаются и другими формами. Семья пчел собирает нектар и готовит себе запасы кормов, и т.д., таких примеров проявления примитивной мысли и культуры животных можно показать сколько угодно. Кроме внутреннего ранжирования и иерархии видов, мы видим четкую пищевую цепочку в целом.

Многие попытаются сразу навесить ярлык такому вышеуказанному явлению в виде банального слова – это инстинкт. Но так ли на самом деле обстоит это? У человека, за его точно такие же действия и проявления, это будет называться социализацией и культурой. А у животных – инстинкт? Подобные скептики, подверженные нарциссизму, просто не желают объяснить себе и тем более другим произошедшее явление и в самом начале нашего дела умалчивают важное, отмахиваются от очевидного или того хуже, закладывают грубейшие неточности, которые в дальнейшем приведут к огромным ошибкам.

Однако, само возникновение жизни и ее четкая организация, последовательность преобразования уже является культурой в самом широком смысле.

Кроме всего главного, скорее и эту мысль, о неправильности хода культурного развития человечества, о его отклонении от законов природы, хотел нам донести З.Фрейд в своей работе «Недовольство культурой».

Помимо прочего, тут мы обнаруживаем еще один источник культуры более раннего возникновения, не относящийся к либидозным началам, он связан с системой безопасности видов, средствами выживания в системе пищевой цепочки. Как только возникла необходимость жизнеобеспечения субъектов за счет других видов и компонентов, у нас уже появляется достаточно оснований считать такие явления культурными.

Любая система, в том числе и техническая система, ищут возможности внутренней и наружной безопасности, создают некий барьер или противовес возможным вызовам, угрожающим выполнять функцию или повреждениям, которые ведут к утрате целевой способности и выполнения задачи. Очевидно, что культура возделывания, преобразования ландшафта, явно принадлежит своему древнему природному происхождению, вытекающему из этой самой организации безопасности, защиты. Мы заметим, что в любой системе, где сосредотачивается основная нагрузка, в местах распределения энергетических потоков, назовем эти места «Ч», всегда найдется система – «Z», (предохранитель), отвечающая за безопасность гарантирующей выполнения основных функций. Делаем небольшой вывод из данного предположения, что движения, направленные на преобразования, создающие относительное чувство безопасности на жизнеобеспечивающих участках системы ведут в культуру, и обнаруживает тут работу принципа «удовольствия». Постоянный поиск гарантий безопасности является главной движущей силой научно-технического прогресса, создает культурное наследие человечества. Значительный пласт скрытых природных возможностей играет важнейшую роль во внутренних взаимоотношениях группы, дает возможность увидеть предстоящие угрозы, найти и реализовать защитные механизмы, и этими действиями, в результате поиска и реализации идеи, получить наслаждение от своего признания, полезности изобретенного действия.

В этом действе есть возможность увидеть не только как зарождается культура в самой природе, но и истоки ее движущей силы – желаний, из которых исходит главная задача, создание условий безопасности выживания вида, реализуя принцип удовольствия без антагонизма в системах мироздания.

Примем во внимание как данность, что в природе существует пищевая цепочка, что жизнь устроена таким образом, чтобы постоянно пополнять запасы веществ, необходимых для образования питательной среды обитания, постоянного пополнения энергии. Эта необходимость в свою очередь, образует свое культурное направление, целую отрасль, индустрию, которая реализует и гарантирует постоянную потребность обмена энергией. Жизнедеятельность организмов привела к тому, что возникли новые желания, создать безопасное количество средств существования, их запас, на тот случай, если возникнут затруднительные обстоятельства.

В этом так же кроется определенная опасность. Существуют и очевидны перегибы в действии, система продуцирует издержки, которые возникают от длительного перерыва и экономии энергии, ожидания в удовлетворении, и потом чрезмерной ретивости при насыщении. Появляется вторичное желание устранить препятствия в удовлетворении функции.

Первичная агрессия возникает еще в развитии флоры, она заложена в ее экспансии служащей для популяции вида, с одной стороны. И, с другой стороны, происходит постоянное покорение новых территорий с целью реализации желания получить новые участки питательной среды. Мы также наблюдаем и первые примитивные попытки передвижения на ландшафте («я до тебя доберусь»).

Животное, получив возможность передвижения на ландшафте, одновременно получило возможность выплеснуть свою агрессию на расстоянии, в случае реальной искаженной действительности. Такие издержки агрессии иногда наблюдаются в чрезмерном убивании подвидов, источника пищи в своей пищевой цепочке, хотя в нормальных условиях этого никогда не происходит, на самом деле, «культурный» волк радуется, что зайцы растут. Однако, убийство, в основе своей служит, как способ получения средств существования.

Избыточная энергия усиливает расстройство и приводит к издержкам или сублимируется в искусство, то есть создание дополнительных источников существования.

Итак, мы рассмотрели два источника зарождения первичной культуры, но на этом не ограничимся, так как очевидна необходимость обратить внимание на другую часть культурного начала, образовавшую условия либидозных желаний.

Теперь рассмотрим новую идею того, что множиться, размножаться это и есть первичное «либидозное желание», оно заложено природой на клеточном уровне.

У растений появляются: цветок как эротический сгусток природной фиксации красоты экстаза и радостной улыбки; пестик и тычинка как инструмент достижения оргазма слияния; пыльца как семя. На этом этапе уже усматривается чувство прекрасного, и так далее. У животных эти органы также прошли определенную трансформацию, с той же присущей функцией и задачей – дать поколение. И в том же, усовершенствованном существующем виде, у человека, они превратились в пенис и вагину, прежде – как зачаточные и детородные органы. Сам

многовековой процесс трансформации этих систем и органов, вплоть до человека, следует понимать как культурный. На определенном этапе человек в полной мере осознал, что кроме основного желания продолжить свой род, тут появились новые возможности, в рамках той же системы и ее функций, реализовывать желание принципа удовольствия, а последний, заложен в глубинах самой природы, как некоторый гарант успеха, ибо неудовольствие привело бы к негативному результату. Некоторые проявления таких желаний можно наблюдать и у животных, но о степени их осознанности говорить пока не приходится, да и не стоит такая задача у нас, так же, как и задача в том, чтобы понять, в чем состоит новая парадигма развития человечества, к чему нас приведет следующее преобразование и трансформация.

Глубинный смысл философии психологии состоит в том, чтобы осознать не только истоки возникновения культуры, но и обнаружить эти механизмы возникновения, как бы дотянуться до первоисточников, дающих истинное понимание и значение сознания и бессознательных¹ процессов, протекающих в ходе эволюции.

Произошли и некоторые другие разделения, в том числе разделение по половому признаку. Нереализованная энергия либидо направилась на то, чтобы усовершенствоваться, набраться сил и опыта, и в следующий раз продемонстрировать лучшие свои качества и стать желанным объектом вождения самки.

Состязательность, выбор лучшего варианта партнера для будущего потомства, породило вторую волну агрессии, особенно у тех особей, которые не смогли поучаствовать в реализации своего сексуального желания.

Очевидность такой ситуации, продолжительность перерыва связанного с рождением и воспитанием, дало возможность обнаружить другие эрогенные зоны, как у субъекта, так и объекта сексуальных притязаний, в том числе однополого происхождения, и предприняты попытки извращенной замены уже на животном уровне. Речь идет о насилии, в случае отсутствия согласия, ведущему к невольному овладению, в том числе через другие эрогенные зоны, в дальнейшем и обусловившие появление определенных запретов и табу.

Так зародилась культура самих сексуальных отношений, так зародился закон.

Вместе с тем, мы говорим о части неутраченной сексуальной энергии, которая сублимировалась на образование творчества. Попытка удивить самку, показать свою одаренность, совершенство и отличие от себе подобных, заложена в ритуальных танцах птиц и других животных, притом, попытка, еще не гарантирующая успех. Их оперение, раскраска, позы и сексуальные движения доносят определенную информацию до объекта внимания, за которыми следует определенный выбор. Мы же осознаем в этом довербальный культурный тип отношений, в том числе как один из этапов зарождения вербальных возможностей. В развитии самого человека, в дальнейшем, подобные явления и поток информации о самой природе породили символизм, язык и письменность, позже – разнообразие искусства, (литература, поэзия, художества различных жанров и т.д.).

¹ Автор считает, что традиционное русское слово «бессознательное» искажает смысл этого фрейдовского термина и предлагает в русском варианте употреблять слово «безсознательное» как более полно отвечающее смыслу употребления приставки «без-».

Кроме того, уже на растительном этапе развития природы, постепенно происходило выделение культуры от ее физического тела – как некий прообраз будущего сознания и психического Я, которое до этого времени существовало в живом организме, безсознательно. Следовательно, о самом Я, о его рождении, с точки зрения природы, мы можем сказать уже на этапе образования химических элементов, получивших свои индивидуальные отличительные признаки и имя, наделенное способностью мышления, в дальнейшем трансформированного в интеллект.

ЛИТЕРАТУРА

1. Фрейд З. Недовольство культурой / З. Фрейд [пер. А. М. Руткевича]. – М., 1974.

*Л. Лапатан,
студентка III курсу Економіко-правового коледжу
Науковий керівник: Т. О. Крижановська,
кандидат філософських наук, доцент,
Міжнародний гуманітарний університет*

СИМВОЛІКА КОЛЯДОК

Актуальність теми дослідження. Проблема символізму в українській культурі виходить за межі академічного інтересу і співвідноситься з загальнополітичними завданнями розуміння шляхів розвитку української нації. Символ – це не тільки феномен чуттєвого пізнання, але і спосіб переведення культурних та історичних досягнень народу в буттєву надреальність, «ознаменування» наскрізних (в цьому сенсі вічних) цінностей нації. Взагалі, символіка – це знак, який має безкінечне значення, знак, який занурений у семантичне поле історії та культури народу. Отже, йдеться не просто про минуле, а й про те, що в ньому є вічно теперішнім [2, с. 3]. В наш час люди намагаються обґрунтувати природу з більш практичної сторони, а раніше народ ототожнював природу з людиною напевно маючи якісь факти які це підтверджували. Вони передавали це віками через фольклор. Напевно теперішнім науковцям слід прислухатись до них. Звернути увагу на символи зазначені в фольклорі, їх значення, можливо тоді вони найдуть відповіді на якісь не розкриті питання.

Колядки – величальні календарно-обрядові пісні зимового циклу свят, які походять з глибокої давнини. Зараз в Україні зима асоціюється перш за все з колядками, які співають на свято Різдва Христового (6-7 січня за новим стилем). Але колись колядки були язичницькими піснями, з якими Православна Церква спочатку вела безуспішну боротьбу, забороняла їх. Однак дуже стійкими виявились в Україні обряди Коляди, багато в чому позначені рисами язичницьких вірувань, що нагадують як про вшанування новонародженого сонця, так і про культ предків [3, с. 79].

Метою роботи є вивчення символіки колядок. Для досягнення цієї мети поставимо перед собою наступні завдання: показати історичні корені колядок; з'ясувати значення стародавніх українських символів для розвитку

християнської культури в Україні; дослідити значення стародавніх міфологічних символів для формування менталітету українців.

Колядки з'явилися ще у календарі за язичницькі часи і пов'язані з днем зимового сонцестояння, яке називали святом Коляди, або Коротуна.

За однією з легенд, у цей день Сонце з'їдає змію Коротун. Всесильна богиня Коляда в дніпровських водах народжувала нове сонце – маленького Божича. Язичники намагалися захистити новонародженого. Вони проганяли Коротуна, який прагнув з'їсти нове Сонце, а потім ходили від хати до хати, щоб сповістити людей про народження нового Сонця.

Щойно на небі сходилася Зоря, колядники ходили від хати до хати, щоб сповістити людей про народження нового Сонця, і зображення цього сонця носили з собою («різдвяна зірка»). Ця традиція збереглася й до сьогодні. Заходили у двір, будили господаря і співали його родині величальних пісень про сонце, місяць, зорі. Ці пісні й стали називати колядами або колядками.

Згодом, із запровадженням на Русі християнської релігії як державної (так зване «хрещення Русі») обряд колядування був пристосований до святкування Різдва Христового. Священики й ченці створили нові релігійні колядки з біблійними образами, які також набули великої популярності в народі. За обробку та відновлення колядок бралися видатні композитори: Микола Лисенко, Станіслав Людкевич та ін. У колядках, за традицією, вшановували всіх членів родини: господаря, господиню, хлопця, дівчину. Колядування поєднувалось із відповідною театралізованою виставою, танцями, музикою. Колядували групами, попередньо розподіливши обов'язки: отаман «береза», «звіздар», «міхоноша» та «ряджені».

Митрополит Василь Липківський так характеризував колядки у різдвяній проповіді «Значення колядок»:

«Як гарно в наших колядках сполучаються й останки цього ще поганського часу і величне світло віри Христової на нашому чисто народному, національному ґрунті! Колядки, це, безумовно, чисто народний твір, і по змісту, і по співах, але разом з розвитком народного життя на зміст колядок робились різні впливи, і найбільше, безумовно, з боку духовної науки. В часи розвитку наших українських братств і братських шкіл, бурсаки цих шкіл і їх навчителі, що в ту пору здобували собі до життя співами кантів і колядок у свята, внесли багато шкільної науки в колядки...» [6, с. 156].

Люди намагалися активно брати участь в природних процесах, вони вірили і знали, що від їхніх зусиль залежить продовження природного циклу на Землі, вони не були пасивними спостерігачами природних і соціальних явищ, вони були активними учасниками подій. Семантика образу зірок не зводиться тільки до долі і смерті, до культу прашурів. В колядках образ зірок порівнюється з дітьми – зерном, врожаєм, («тайно наставим стіх, як у небі звід»); з худобою на пасовиську асоціюється зірковий світ в загадці («поле не зміряне, бидло не злічене, пастух рогатий») [1, с. 291]. З'являється і порівняння зірок з козенятами (цап – символ родючості): «Цап, цап по полю басує, з паненятами гарцює, доти буде гарцювати, поки вовк не стане спати» [1, с. 291]. Це й зрозуміло, тому що тема життя і смерті в міфологічній свідомості не відокремлена. Роженьці не тільки володарки долі, віку людського, не тільки визначають, що

кому на роду написано, але й дають життя. Чітко є вираженим зв'язок люди, її життя, і природи.

Через тиждень після Коляди 31 грудня (13 січня) відзначали Щедрий вечір (день християнської святої преподобної Меланії). Цей день ще називали Меланки. За традицією, святкування супроводжувалося обходом хат із побажанням людям щастя, здоров'я і добробуту в Новому Році. Щедрували теж театралізованими групами: «Меланка» і «Василь» та «Ряжені». Коли порівняти колядки та щедрівки («Щедрик, щедрик, щедрівочка, прилетіла ластівочка»), то в щедрівках згадують ластівок, весну, сіяння жита. Це свідчить про те, що давні слов'яни відзначали початок Нового Року навесні.

Грунтовний аналіз образів українських (найбільш різноманітних і численних) колядок справив А. А. Потебня. Зв'язки з балканськими колядками (румунськими, грецькими, сербськими) встановив Олександр Миколайович Веселовський.

Дуже багато колядки та щедрівки, в повній відповідності з початковим аграрно-магічним змістом новорічних і святочних обрядів, мають своїм призначенням в «величанні «господаря і членів його сім'ї за допомогою словесних образів викликати уявлення про врожай, багатстві, приплоді і шлюб [4, с. 155]. Поетичне слово, як у багатьох інших випадках у фольклорі, виконує ту ж магічну функцію, як і супроводжуваний їм обряд. Зважаючи багатовікової давності колядок і щедрівок в землеробської селянському середовищі більшість образів пов'язано з господарськими турботами селянства, береться з господарського вжитку і природи села. Проте відповідно до магічної функцією пісні, виконавці її прагнуть до створення образів, ідеалізуючи реальний побут життя селянина. Прагнучи, наприклад, у пісні висловити побажання багатства або заклинання його, селянські співаки, природно, не задовольняються описом звичного сільського побуту, а малюють картини розкішного життя вищестоящих соціальних груп: князів, бояр, купців. При цьому треба припускати, що тут ми маємо справу не тільки з поетичною ідеалізацією селянськими поетами мужицького побуту, а і з відтворенням за традицією пісень або окремих образів, створених у поетичній творчості самих панували класів, подібно до того, як в селянській весільної обрядовості ми також зустрічаємося і з поетичною творчої ідеалізацією і з запозиченнями напр. з боярського побуту і боярської поезії. У багатьох колядках безсумнівно зберігаються образи і картини князівсько-дружинного і боярсько-феодалного ладу. Нарешті примітивні аграрно-магічні, історичні та реально-побутові елементи переплетені з рисами церковного пісенного і легендарного творчості в його народній переробці. Тут знаходимо і мотиви біблейських і апокрифічних сказань (картини Різдва Христа, поклоніння волхвів, мандри Христа, елементи апокрифічних оповідань про хресній дереві і його цілющі властивості, апокрифічний розповідь про прокляття Христом і Богородицею осики і терну і т. д.) [4, с. 187]. У багатьох колядках видно явне пристосування християнських легенд і міфів до потреб аграрної магії. В одній, поширеною у багатьох варіантах колядок, розповідається, «як сам милий Господь волики гонить, Пречиста Діва звісточки носить, а святий Петро за плугом ходить». Ця колядка, подібно до того, як це часто спостерігається у змовах, вводить в епічну частину образи богів і святих, щоб надати ще більшу магічну силу поетич-

ної формулою. В інших випадках вдається, при порівняльному аналізі варіантів, з повною очевидністю розкрити поступовість церковно-християнських на шарувань на первинні традиційно-поетичні образи. У багатьох колядках розповідається про відвідування господаря святими гостями, від яких залежить і подальше щастя і благополуччя людини; в інших варіантах «гостейкі» позбавлені християнських одягів: це – сонце, місяць і дощ, що доставляють радість і природі і людям. Сонце, місяць і дощик часто вступають один з одним в суперечку, хто з них вище (важливіше) інших; і суперечка вирішується на користь дощу, самого бажаного гостя для хлібороба.

Для праслов'ян хата мала велике значення, тому що вона охороняла їх як від соціальної небезпеки – «ворогів», так і духовної – злих духів. Хата виступає тут як сакральна споруда. Захист від злих духів пов'язаний з оздобленням її оберігами. В хаті насамперед орнаментували отвори (двері, вікна, піддашся, комин), щоб крізь них не пролізла нечиста сила. Як зазначає І. Мойсеев, «хата в цілому – магіко-практичний», («міфоужитковий») оберіг. Це відбувається тому, що хата є схованкою добра в матеріальному і моральному сенсі.

У більшості колядок немає авторів, як прийнято говорити, це – народна творчість. Вони можуть бути не цілком грамотні в літературному плані, але при цьому прекрасні за смисловим строю, по щирості і доброті. Колядка – це найчастіше маленький різдвяний розповідь про великого подію в історії та прославляння головних дійових осіб тієї Святої ночі, коли народився Спаситель світу [5, с. 12].

Таким чином до фольклорних образів українського етносу, які мають символічний статус належать: образ світу, Світового Дерева. Змія, сонця, місяця, зірок, образ шляху тощо. Ці образи мають універсальне культурне значення і лежать у підвалинах української культури. Семантичний аналіз давньоукраїнського довілля виявляє велике значення образу хати як втілення космічного устрою та антиподу хаосу. В контексті вищезгаданого аналізу цікава символіка етнографічного вбрання українців. Важливим аспектом дослідження національної самобутності українського народу є генеза походження українського слова, яка складається з аналізу стародавньої книжності [2, с. 365]. Колядки несуть в своїх словах історію давнини, люди передають те, що має цінність для народу, має мету. Люди зображували в текстах колядок свої надії, прагнення, природу і непереривний, взаємний зв'язок природи з людиною.

ЛІТЕРАТУРА

1. Афанасьєв А. Поетичні погляди слов'ян на природу [Електронний ресурс] / Афанасьєв А. Поетичні погляди слов'ян на природу: Досвід порівняльного вивчення слов'янських переказів і вірувань у зв'язку з міфічними оповідями інших споріднених народів : у 3-х т. Т. II. – М. : Академічний Проект, 2013. – 365 с. – Режим доступу: http://ezoteric.polbu.ru/afanasiev_poeticnature/ch13_iii.html.
2. Ковальчук Н. Д. Символічні структури етнокультурного процесу в Україні: дис. ... доктора філос. наук : 09.00.04 / Ковальчук Наталія Дмитрівна. – К., 2007. – 390 с.
3. Лозко Г. Українське народознавство / Галина Лозко. – Тернопіль : Мандрівець, 2011. – 215 с.
4. Мітрофанова А. Які пісні співали під Різдво / Мітрофанова А. // Православний журнал «ФОМА». – 2014. – Вип. 1. – С. 12.
5. Проповіді Митрополита Василя Липківського до Українського Народу. – К. : Видавничий відділ Патріархії УАПЦ. – 2011. – С. 356.

*А. Марченко,
студентка I курса факультета экономики и менеджмента
Научный руководитель: М. А. Кравчик,
кандидат философских наук, доцент,
Международный гуманитарный университет*

МОЛОДАЯ СЕМЬЯ В УКРАИНЕ: ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ

*Если ты думаешь на год вперед, посади семя.
Если ты думаешь на десятилетия вперед, посади дерево.
Если ты думаешь на век вперед, воспитай человека.
Восточная мудрость.*

Каждый из нас знаком со словом «семья». В семье мы рождаемся, в семье проходит наше детство, в семье формируются базовые принципы и ценности. Семья закладывает в нас тот фундамент нашей жизненной философии, на который мы впоследствии опираемся, выстраивая свою жизнь [1]. Но мы вырастем, и вот уже наш черёд создавать собственную семью и воспитывать новое поколение. И если вступление в брак еще рассматривается, как приемлемая альтернатива развития отношений, то появление детей для многих людей уже становится проблемой, сопровождаемой рядом причин. Не являются ли эти «причины» банальными отговорками и неготовностью к ответственности, либо же такому поведению сопутствуют весомые аргументы? **Целью этой работы** является исследование этих самых «причин», а также состояние и проблемы молодых семей в Украине.

Если речь идет о молодых людях, которые решили узаконить взаимоотношения? Что значит для них семья? Для девушки – это способность реализовать себя как женщину, создавая атмосферу комфорта и уюта, для мужчины – как мужа и отца, осознавая себя добытчиком материальных благ [1]. Давно сказано, что «семья, состоящая из мужа и жены, считается полной», а только из одного родителя и детей (пусть их будет хоть десять) – неполной. Иначе говоря, с формальной точки зрения семья – добровольное объединение *двух представителей разного пола* для совместного проживания и ведения хозяйства. Но есть еще неформальная точка зрения, ее всеобъемлюще и афористично выразил А. И. Герцен: «Семья начинается с детей!» [2]. **Восточная пословица гласит: «если к сорока годам жизни в доме нет детей, там поселяются кошмары».**

Как уже отмечалось, вступление в брак совершается во многом под влиянием осознанного или неосознанного биологического позыва, инстинкта продолжения рода, хотя часто об этом и не догадываются. Любовь к детям, забота о них сопровождают человека всю жизнь.

И отсутствие детей в семье – это постоянное разрушающее действие на нервную систему фактора невозможности реализации изначально, от природы заложенной потребности. Конечно, не все бездетные семьи обязательно распадаются. Однако, бесспорно, что все бездетные семьи менее счастливы, менее гармоничны в браке, чем семьи с детьми.

Появление ребенка в семье – счастливый период в жизни молодых супругов. Однако, уход за малышом – это настоящее испытание обоих на выносливость и глубину чувств по отношению друг к другу. Рождение ребенка современная психология рассматривает как переход на совершенно новый этап взаимоотношений. На двоих родителей здесь делится не только счастье, но и ответственность за то, что чувствует другой, в какой поддержке нуждается. Теперь внимание женщины тотально сфокусировано на заботе о ребёнке, а мужчина должен стать защитником и обеспечить семье необходимое для жизни. Не прост и период послеродового восстановления молодой матери, иногда он сопровождается депрессией, в эти месяцы муж часто терпит много капризов, требований и укоризненных претензий. Бывает, что силу беспричинно набирает тревога, будто муж может уйти из семьи, как следствие – подозрительность и обвинения. У кого-то перемены могут вызвать тревогу и сожаление. Постоянные сложности и ощущение большой ответственности делают обоих словно бы незащищёнными.

В некоторых семьях бытует мнение, что если отношения в молодой семье «не ладятся», то им необходимо «пополнить» семью и запланировать рождение малыша. Однако, это, конечно же, заблуждение. Известно, что существует несколько этапов в развитии супружеских отношений, которые разделены между собой кризисными периодами, проживая и преодолевая которые, пара выходит на следующий этап отношений. Отношения супругов начинаются с освоения двух ролей: «мужа» и «жены» и только после того, как отношения супругов в этих двух ролях обретут гармонию, супруги становятся готовы принимать на себя и другие роли, такие как «отец» и «мать»[3]. Неготовность супругов к принятию новых ролей родителей является основными причинами проблем, связанных с рождением малыша.

Еще 200-300 лет назад, когда основной ячейкой общества являлась большая многодетная семья, детей ценили как рабочие руки. Дети – это будущие кормильцы состарившихся родителей, о которых надо заботиться. В нынешнее же время дети – это роскошь, которую не многие могут себе позволить. Почему же родители ограничиваются одним ребёнком?

Специальные исследования, дали во многом объективный ответ на этот вопрос. Социологи спросили у будущих молодоженов – людей, подающих заявление в загс, сколько бы детей им хотелось иметь. И выяснили, что 88-89% (первая цифра – женихи, вторая – невесты) из них мечтают о двух-трех и большем числе детей. Но встретившись с теми же людьми спустя несколько лет, социологи констатировали, что почти такое же число семей решило ограничиться одним ребенком. Молодые супруги назвали в сумме 15 причин, мотивов, под влиянием которых они приняли это решение. Одна из причин отсутствия в стране многодетных семей – экономическая. С появлением первого ребенка, возникает столько затрат: и на питание, и на одежду, и на развитие (игрушки, книжки, оплата за обучение), что мысль о втором или третьем ребенке просто не появляется у родителей.

Другая причина – это усталость и занятость родителей. Ребенок требует внимания, а с появлением второго ребенка (третьего) внимания требуют уже несколько человек. Надо уследить за всеми и за каждым: их взаимоотношениями.

ями, развитием, воспитанием. У детей разный возраст, если, конечно, это не двойняшки (тройняшки...), поэтому у каждого свой режим, свои занятия. Но и работу (или домашние дела) у родителей никто не отменял. Им и о себе не хочется забывать.

Вот, пожалуй, основные причины того, почему семьи, которые мы называем многодетными, встречаются редко. Только самые смелые родители способны на такой подвиг [4].

По данным социологических исследований, в Украине именно экономические, социальные и психологические факторы оказывают влияние на то, что молодые люди начинают откладывать рождение детей в браке. Как отмечает И. Паламарчук: «одной из наибольших проблем современной молодой семьи в Украине является ее низкий уровень социальной защиты, что в свою очередь порождает ее дезорганизацию, внутренние дестабилизирующие процессы, конфликты и, наконец, ведет к распаду» [5].

Молодые люди, создающие семью, сталкиваются с целым рядом проблем, которые, как правило, сами они решить не могут. Завершение образования или продолжение получения высшего образования, получение профессии, начало самостоятельной трудовой деятельности – со всем этим связана социально-экономическая подготовленность молодёжи к браку и рождению детей. Поэтому в большинстве случаев они вынуждены опираться на помощь родителей не только в начальный период создание семьи, но и ещё долгое время.

Другой важный аспект социально-экономических проблем молодых семей в Украине связан с проблемами жилищного характера и приобретение совместного имущества. По данным социологических исследований, всего 5-7% молодых семей имеют собственное жильё. Через 5 лет совместного проживания собственное жильё появляется всего лишь у 23% семей. А остальные семьи вынуждены либо жить с родителями, либо снимать комнату в общежитии (48,5%), либо снимать квартиру. В связи с этим возникает целый ряд и психологических проблем молодых семей, вызванных как совместным проживанием с родителями, так и трудностями жизни в общежитии. Все эти факторы влияют на то, что традиции многодетности в Украине в настоящее время утрачены. И для того, чтобы их возродить требуются усилия как со стороны общества (социальная политика по поддержке молодых семей), так и со стороны, самих молодёжён.

Поэтому в качестве **выводов** хотелось бы отметить следующее: конечно же, были, есть и будут многодетные семьи, в которых родители справляются со всеми трудностями, успешно воспитывая детей. Ведь как говорил Ф.М. Достоевский: «Без детей нельзя было бы так любить человечество». Это действительно так. И как хочется, чтоб родительство было не ношей, а счастьем, и любая женщина, имеющая ребёнка, на вопрос чем она занимается, как и героиня, Наталья Гундарева в фильме «Двадцать лет спустя» давала гордый ответ: «Я – мама».

ЛИТЕРАТУРА

1. Писаревский К.Л. Правила и принципы успешной семьи // К.Л. Писаревский // [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://karpachoff.com/pravila-i-principy-uspeshnojj-semi>

2. Дети в семье // Копирайт © 2011 – 2014 // Так здорово [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://zdorovo-tak.ru/semja/255-deti-v-seme.html>
3. Глушкова И.Л. Появление ребёнка: испытание отношений// И.Л. Глушкова// [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://karpachoff.com/poyavlenie-rebjonka-ispytanie-otnoshen/>
4. Князев А.М. Дети в семье // А.М. Князев // [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://samlib.ru/k/knjazew_aleksandr_mihajlowich/uchebnikdljaroditelej-1.shtml
5. Паламарчук И. Молодая семья в современной Украине: состояние и перспективы / И. Паламарчук // [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://novostiua.net/stati/32272-molodaya-semya-v-sovremennoy-ukraine-sostoyanie-i-problemy.html>

*А. Марченко,
студентка I курса факультета экономики и менеджмента
Научный руководитель: Т. А. Крыжановская,
кандидат философских наук, доцент,
Международный гуманитарный университет*

ОБРАЗ «СТАРШЕГО БРАТА» В РОМАНЕ ДЖ. ОРУЭЛЛА «1984»

«Кто управляет прошлым, тот управляет будущим;
кто управляет настоящим, тот управляет прошлым».

Джордж Оруэлл

Как Вы считаете, Вы – свободный человек? У Вас есть собственное мнение и право голоса. Но действительно ли именно ваши мысли выражает эта «свобода»? Не являемся ли мы частью чьего-то глобального плана? Может быть «Старший Брат» определяет ваши жизненные цели, ценности, даже привычки? И вообще, кем является этот «Старший Брат»?

Современный мир представляется разнообразным. В нём присутствуют как выражения свободы, индивидуальности, самореализации, так и насилия, насаждения чужой воли, желания, образа мыслей. Как мы считаем, исследование понятия «Старшего Брата» позволяет открыть новые грани завуалированного насилия.

Целью статьи является раскрытие смысла образа «Старшего Брата» по роману Дж. Оруэлла «1984», а исходя из этого ставятся задачи: показать несовместимость между образом «Старшего Брата» и свободой человека; определить действительно ли роман является утопией, либо же «Старший Брат» и по сей день в нашем сознании.

Во все времена человек боролся за свободу в виде войн, революций и восстаний, но, когда получал своё «сокровище», то непременно передавал в руки нового покровителя. Дж. Оруэлл в своём романе пишет: «... люди в массе своей – слабые, трусливые создания, они не могут выносить свободу, не могут смотреть в лицо правде, поэтому ими должны править и систематически их обманывать те, кто сильнее их» [1]. Вот и Старший Брат стал одним из руководителей человеческого сознания. Так кем же является этот таинственный управленец?

Стоит сразу отметить, что в романе Дж. Оруэлла Старший Брат является единоличным лидером партии. Изображается в виде черноусого мужчины средних лет. Но все мы понимаем, что отождествление его с реально существующим человеком в физической оболочке будет ложным, напротив, это – образ собирательный, и представляет собой центр управления разумом в этом обществе.

Джордж Оруэлл изображает в романе систему, по логике которой личность необходимо превратить в ничто, «распылить». Главная цель подобных действий – сломать человека. Но сломать не физически, поскольку это было бы очень просто, а сломать морально. Первый этап – заставить человека думать, как того желает партия, но при этом, чтоб сам «индивид» был абсолютно уверен, что данное решение было его собственным. Ну а второй этап – заставить человека верить в абсурдные суждения. «Война – это мир; Свобода – это рабство; Незнание – сила» [1]. Подобная нелепость имеет своё название, двоемыслие – это способность искренне верить в две взаимоисключающие вещи, либо менять своё мнение на противоположное при идеологической необходимости. «В философии, в религии, в этике, в политике дважды два может равняться пяти, но если вы конструируете пушку или самолет, дважды два должно быть четыре» [1] – один из примеров обыденных рассуждений. «Двоемыслие означает способность одновременно держаться двух противоположных убеждений. Партийный интеллигент знает, в какую сторону менять свои воспоминания; следовательно, сознает, что мошенничает с действительностью; однако при помощи двоемыслия он уверяет себя, что действительность осталась неприкосновенна. Этот процесс должен быть сознательным, иначе его не осуществишь аккуратно, но должен быть и бессознательным, иначе возникнет ощущение лжи, а значит, и вины. Двоемыслие – душа англо-социализма (английского социализма), поскольку партия пользуется намеренным обманом, твердо держа курс к своей цели, а это требует полной честности. Говорить заведомую ложь и одновременно в нее верить, забыть любой факт, ставший неудобным, и извлечь его из забвения, едва он опять понадобился, отрицать существование объективной действительности и учитывать действительность, которую отрицаешь, – всё это абсолютно необходимо. Даже пользуясь словом «двоемыслие», необходимо прибегать к двоемыслию. Ибо, пользуясь этим словом, ты признаешь, что мошенничаешь с действительностью; ещё один акт двоемыслия – и ты стер это в памяти; и так до бесконечности, причем ложь всё время на шаг впереди истины. В конечном счете именно благодаря двоемыслию партии удалось (и кто знает, ещё тысячи лет может удаваться) остановить ход истории» [1]. В этой обширной цитате можно найти самые глубинные образы Старшего Брата – глобальной машины управления человеческим сознанием. Ведь для того, чтобы человек смог рассуждать самостоятельно, ему необходимо иметь собственное мировоззрение, а это и идеалы, и знания, убеждения, вера. Но если и прошлое, и внешний мир существуют только в сознании, а сознанием можно управлять, тогда что? Идеалов нет, партия каждый день меняет героев на врагов и наоборот. История пишется заново, уничтожая ненужные события и документы. Знаний, как таковых, вообще не существует. Человек превращается в механическое, дрессированное существо.

«Последние десять лет я больше всего хотел превратить политические писания в искусство», – сказал Оруэлл в 1946 году, и до нынешних дней его книги и статьи убедительно показывают, каким может стать наш мир. Большой Брат по-прежнему не смыкает глаз, а некоторые равные – равнее прочих...

В Философском энциклопедическом словаре 1983 года сказано: «За идейное наследие Оруэлла ведут острую борьбу как реакционные, ультраправые силы, так и мелкобуржуазные радикалы» [2]. И это конечно же не спроста. Оруэлл открыто заявляет о разделении общества, тем самым делая вызов существующему строю. Многие критики находят сходство между персонажами романа и реальными личностями. «Большой Брат» нашел себя в нашем мире, как проявление тоталитарного режима. «Такие книги, как Оруэлла, – мощные предупреждения, и получится очень неудачно, если читатель самодовольно поймёт «1984» как очередное описание сталинского варварства и не заметит, что это касается и нас, запада, тоже» – пишет Эрих Фромм [3].

«– Кто же донес на тебя? – спросил Уинстон. – Кто? Моя малышка, – ответил Парсонс с оттенком суровой гордости. – Она подслушала через замочную скважину. Услышала, что я говорю, и наутро стукнула патрулям. Не глупо для семилетней девчушки, а? Нет-нет, я не держу на нее зла. Я горжусь ею. Разве это не лучшее доказательство, что я воспитал ее правильно?» [1]. Если вы подумали «какой ужас!», в реальном мире такого бы никогда не произошло, то придётся вас огорчить, поскольку реальность куда печальнее нежели вы её себе представляли.

Ещё один момент – доктрина тотального наблюдения. В «1984» оно было явным – через так называемый телекран (термин Дж. Оруэлла), установленный в каждом доме, благодаря которому полиция мыслей в любой момент могла узнать о неблагонадёжности, через микрофоны в стенах домов и деревьях, через доносы членов семей. Сама семья была превращена в инструмент надзора. В нашей с вами реальности такое наблюдение неявно. Его просто не афишируют. На деле же – в той же Великобритании – тысячи камер следят за вашими передвижениями, снимая одновременно биометрические показания. В США и Финляндии детей призывают доносить на родителей, если тем не нравятся их методы воспитания, просматривают подозрительные сайты, читают «антиобщественную литературу». Дальше продолжать?

Мы все верим, что свободны в своих мыслях и поступках. Но действительно ли это возможно в наше время, когда ежедневно мы встречаемся с массой приборов, отслеживающих пребывание человека, и для нас это норма. Мы хотим верить, что свободны и независимы, но «СТАРШИЙ БРАТ СМОТРИТ НА ТЕБЯ» – и это своеобразный девиз эпохи.

ЛИТЕРАТУРА

1. Оруэлл Дж. 1984: Роман / Джордж Оруэлл [Электронный ресурс]. – М.: АСТ Москва, 2004. – 368 с. – Режим доступа: http://modernlib.ru/books/oruell_dzhordzh/1984/
2. Ильичев Л.Ф., Феодосеев П.Н. Философский энциклопедический словарь / Л. Ф. Ильичева, П. Н. Феодосеева [Электронный ресурс]. – М.: Советская энциклопедия, 1983. – 836 с. – Режим доступа: <http://www.alleng.ru/d/phil/phil009.htm>
3. Фромм Э. Здоровое общество / Фромм Эрих [Электронный ресурс]. – М.: АСТ Москва, 2005. – 448 с. – Режим доступа: <http://freck.pp.ru/hamlib/EFromm-TheSaneSociety.html>

*Е. Налиткина,
студентка III курса Экономико-правового колледжа
Научный руководитель: Т. А. Крыжановская,
кандидат философских наук, доцент,
Международный гуманитарный университет*

ПРОБЛЕМА ОБРАЗОВАНИЯ УКРАИНСКОГО НАРОДА В ПРОТЕСТАНТСКИХ ШКОЛАХ В XIV-XVII ВВ.

Актуальность выбранной темы заключается в том, что когда национально-религиозный вопрос приобрел особую остроту, украинская православная церковь переживала состояние глубокого упадка и на территории украинских землях, при наличии протестантских школ, существовала реальная угроза ополячивания украинских земель.

Целью данной научной работы является проблема образования украинского народа в протестантских школах в XIV-XVII вв. Проблема состоит в том, что православные украинцы не смогли в это время ни противопоставить воинствующим католикам хорошо организованную церковь, ни интеллектуально защищать веры, так как образованная и богатая прослойка украинского народа на конец XVI в. почти вся приняла католичество, верно служила королю и костелам, на бедных братьев-украинских смотрела как на мужиков, а на их веру – как на мужицкую. Только единицы из украинских князей и магнатов остались верны православию.

Я бы хотела выделить основные задачи данной научной статьи, которыми являются в первую очередь: основные причины, по которым украинский народ подвергся ополячиванию и возникновение протестантских школ на украинских землях, так же выделить основные направления в образовании в протестантских школах.

В первую очередь, я бы хотела выделить основные причины, по которым произошло ополячивание украинского народа, что привело к появлению протестантских школ. Во второй половине XVI в. большинство украинских земель вошли в состав польско-литовского феодального государства – Речи Посполитой, что и стало основной причиной [2, с. 264]. Также значительное влияние на культурные и образовательные традиции имел воинственный католицизм, который внедрялся через организацию протестантских школ в Украине. Он нес угрозу денационализации и духовного закрепощения украинцев, особенно в период после подписания Брестской унии в 1596 г. Большую активность проявили в этом направлении католические иезуитские школы, им удавалось привлечь значительное количество украинских ученичества благодаря как представительной, так и действительной демократичности и гуманности образовательно-воспитательного процесса, а также европейскому уровню преподавания знаний. Для получения симпатий крестьянства они даже добивались некоторого сокращения барщины, а также права барским подданным покидать села [1, с. 84].

В Украине распространялись идеи Реформации: появились протестантские общины кальвинистов, лютеран, последователи социниан и гуситов. Особенно много протестантов-социниан было на Волини, где они имели даже собствен-

ные школы. Но под ударами контрреформации и благодаря деятельности ордена иезуитов реформационные процессы в Польше и Литве было остановлено. Одержав победу, католики перешли к обращению силой в свою веру и православных [1, с. 83].

Но, не смотря на все это, когда духовная и светская элита украинского перешла на сторону врагов, в Оборону национальных прав народа стали мещане, мелкая шляхта и казаки. Они начали создавать и распространять общественную деятельность братств («братъ в Христовой вере»). Сначала мещане организовывали цеховые ремеснические братства, помогавшие церквям материально – покупали иконы, книги, свечи. Позже стали создаваться церковные братства, уже вели борьбу за православие как русскую веру. В братства вступали более отважные, самые смелые и образованные граждане украинского народа. Одним из первых организовалось братство при львовском Успенском соборе, от которого и получил название Успенского братства. Вокруг собирались деятели культуры, которые выступали против национального и религиозного преследования, против притеснений украинских и всех православных [2, с. 100].

Теперь мне хотелось бы раскрыть вторую задачу своей научной работы, а именно основные направления в образовании в протестантских школах. В конце XVI и в первой половине XVII в. на украинских землях существовало немало протестантских школ. В них изучали латинскую и греческую грамматику, риторику и поэтику, диалектику и математику. Основное внимание уделялось изучению основ вероучения и теологии. Польский исследователь И. Лукашевич, анализируя образовательную деятельность протестантов, отмечал, что именно через нее проходила популяризация новой веры, поскольку их школы создавались при религиозных общинах и выполняли пропагандистскую функцию. Характерной приметой протестантских школ в XVI в., которая качественно отличала их от других, было особое присутствие светского начала: протестантские школы создавались не как узко богословские заведения, а направлялись, прежде всего, на воспитание широко образованного, эрудированного человека, готового для участия в политической и культурной жизни [3, с. 264].

Школа на то время стала основным идейным оружием. Образовательная сфера развивалась в контексте религиозной полемики, охватившей Украину в те времена [3, с. 264].

Как показывают исследования, городские братства стали патриотическим откликом и весомой силой в противостоянии окатоличивания украинского населения, в том числе и на nive школьного образования. Братчики добивались высокого уровня образованности и роста мастерства православных проповедников, на которых лежал непростой обязанность полемики с высококвалифицированными иезуитскими миссионерами. Братства заботились о том, чтобы уровень образования в их школах не уступал иезуитским. Это движение получало все большую поддержку населения, в частности казачества, и превратился в действенный фактор социализации молодежи именно в духе украинского национального самосознания. Так проблема воспитания и социализации непосредственно переплеталась с проблемой национального самосохранения и развития [1, с. 83].

Таким образом, мне бы хотелось сделать вывод из представленного выше материала. Несмотря на то что, процесс ополячивания на украинских землях происходил очень стремительно, истинные украинские националисты, которым важна была традиция своего народа и вероисповедание, не предавали свою культуру, даже под страхом смерти. Защитить национальные интересы украинского народа и прежде всего его веру могла только вооруженная сила. Такой силой стало украинское козачество. Впоследствии православная вера снова получила своё могущество.

ЛИТЕРАТУРА

1. Богданова И.М. Социальная психология : учеб. пособие [для студ. высш. пед. учеб. заведений] ; [Электронный ресурс]. – М . : Академия, 2002. – 203. Режим доступа : http://uchebnikonline.ru/pedagogika/sotsialna_pedagogika
2. Заруба В.М., Васковський Р.Ю. Історія України : навчальний посібник [Електронний ресурс]. – Дніпропетровськ : Ліра ЛТД, 2005. – 484 с. – Режим доступу : <http://histua.com/ru/knigi/istoriya-ukraini-zaruba-vaskovskij>
3. Історія української та зарубіжної культури : навчальний посібник / за ред. М. Заковича [Електронний ресурс]. – К., 2003. – 300 с. Режим доступу: http://uchebnikonline.ru/kulturologia/kulturologiya_ukrayinska_ta_zarubizhna_kultura_-_zakovich_mm/osvita_knigodrukuvannya_xiv-xvii.htm

*Д. Некрасова,
студентка I курса факультета економіки і менеджменту
Научный руководитель: Т. А. Крыжановская,
кандидат философских наук, доцент,
Международный гуманитарный университет*

ФОРМИРОВАНИЕ ЭЛИТЫ В РАЗЛИЧНЫХ ТИПАХ ОБЩЕСТВ

Актуальность этой темы связана с тем, что состав и процесс формирования элиты общества не остаются неизменным, а подвергаются изменению. Поэтому необходимо знать, как формировалась элита в разных типах общества.

Религия и светская нравственность частично смягчают отрицательные проявления неравенства, но всё же неравенство производит далеко идущие, не всегда положительные последствия. В древнем обществе доминирующие социальные роли исполняют наиболее сильные и мудрые члены общности, которые тысячелетия спустя будут названы элитой. Поскольку общество не может существовать без управления, постольку в каждом обществе имеется своя либо настоящая, либо фиктивная элита. В первом случае общество развивается и процветает, во втором – имеет место стагнация, развитие в «обратном» направлении и распад общества. Чаще всего оно становится лёгкой добычей соседей.

Целью моей работы является исследование формирования элиты в различных типах общества. Исходя из сформулированной цели можно выделить следующие задачи: сравнить процессы формирования элиты в национальных государствах и в империях; рассмотреть особенности возникновения элиты в демократических обществах; проанализировать феномен лидерства в обществе.

Общеизвестно, что изначально люди неравны. Наследственные черты передаются из поколения в поколения, играя решающую роль в обретении социальных статусов. Н.М. Амосов писал: «Определяющей чертой человека является его характер: в первую очередь – сила, во вторую – устойчивость, в третью – оптимизм. По некоторым литературным данным мы принимаем, что средняя сила сильных втрое превышает ту же силу слабых и в два раза средних. При таких градациях сильные составляют приблизительно 10%, слабые – 20%, а остальные 70% – средние. Разумеется, встречаются и более сильные, но в очень малой пропорции» [1, с. 190–191]. Так указывается один из истоков формирования тех, кого назовут элитой, зная, сильными мира сего. Соответственно указанному раскладу, за исключением сказочных случайностей, формируются судьбы людей. Выходит, Ж.Кальвин был не так уж неправ, когда делил всех людей по отношению к ним Бога на две части: кого Бог любил, тому сопутствовал жизненный успех, кого не любил, тот копошился в нижних слоях пирамиды общества. Лишь ответственность перед Богом у всех одинакова...

Подлинная элита представляет собой совокупность *лучших* членов общества в тех или иных областях общественной жизни. Это лучшие учёные, деятели литературы и искусства, экономисты, предприниматели, военные, политики, спортсмены и др. Такие люди составляют цвет и славу общества, они – локомотив, тянущий за собой состав населения. Но существует и другое понимание элиты: к ней относят тех, кто обладает деньгами, властью, влиянием на дела государства и общества. Второе понимание представляет собой подмену понятий, и, как верно отмечает Ж.Т. Тощенко [8, с. 132], не так уж безобидно, как может показаться на первый взгляд. Клань, касты, клики совсем не прочь именовать себя элитой... Во всяком случае, этим словом охотно и бездумно пользуются журналисты.

В.Н. Титов, как и Ж.П. Тощенко, полагает необходимым уточнение терминов: «Термин «правлящий класс» достаточно удачно подходит для специфики политического устройства доиндустриальных или нерыночных обществ. Элита в подобных условиях приобретала отдельное значение, выступая узким верхним слоем «правлящего класса, либо в качестве инициатора некоторых паллиативных реформ, либо их оппонента» [7, с. 110]. Думается, это верный подход. Поэтому в качестве рабочих определений элиту следует называть элитой или аристократией, а второе её понимание обозначить словами «правлящий класс», «господствующий класс», уместно также давно известное слово «знать». Так корректнее говорить о людях, которые определяют судьбы империй и национальных государств. В этом смысле элитность объективно определяется значимыми функциями и позицией во властных структурах.

Национальное общество и государство образуются достаточно мирным путём, во всяком случае, без поглощения одним народом другого народа. В национальном обществе-государстве формирование элиты – лучших членов общества – происходит не только благодаря наличию ценных свойств у индивидов (ум, воля и др.). Такие индивиды есть почти в каждом обществе, главным же обстоятельством являются условия, при которых индивид может проявить свои способности. В национальных обществах такими условиями чаще всего являются активность самих индивидов или демократические процедуры. Эти же условия характерны и для того общества, которое ещё не стало империей. Например, Г. Саллю-

стей писал о римлянах начала Римской республики: «Даже представить себе трудно, в какой короткий срок поднялось государство, обретя свободу: так велика была жажда славы. Молодые, едва войдя в возраст, трудились, не щадя сил, в лагере, чтобы постигнуть военное искусство на деле, и находили больше радости в оружии и боевых конях, чем в распутницах и пирушках. И когда они мужали, то никакие трудности им были не внове, никакие пути – тяжелы или круты, ни один враг не был страшен: доблесть превозмогала всё. Но горячее всего они состязались друг с другом из-за славы: каждый спешил сразить врага, взойти первым на стену и в миг подвига оказаться на виду. В этом заключалось для них и богатство, и громкое имя, и высокая знатность. К славе они были жадны, к деньгам равнодушны, чести желали большой, богатства – честного» [5, с. 38].

В любую эпоху *молодое* общество выдвигает из своих рядов способных индивидов. Такими обществами являются и империи – общества и государства, образовавшиеся путём покорения других народов, например, Римская, Османская, Британская, Российская. Их лидерами являются люди острого ума и сильной воли. Вокруг них группируется, под стать лидерам, их окружение. Но и во вторичных империях (Византийской, Советской) – наследницах империй первичных, также на первых порах имеются сильные лидеры и активное окружение. Юстиниан мечтал о возрождении Римской империи в прежних границах, В.И. Ленин мыслил Советскую республику началом мировой революции. Оба заблуждались, но не лукавили и не прикрывали истинные цели идеологическими декорациями. Закономерность формирования элиты характерна и для обществ, освободившихся от власти империй. Например, первую конституцию США подписали 55 человек, которые не были ни типичными земледельцами, ни торговцами. Тем не менее, они стали элитой юной американской империи. Посол в Париже Т. Джефферсон писал послу в Лондоне Д. Адамсу по поводу списка делегатов Конституционного конвента 1787 года: «Это действительно собрание полубогов» [9, с. 51]. Иностранцы отзывались об исходном состоянии американского общества: «Многие путешественники из аристократических стран Европы отмечали отсутствие знати в Америке и преобладание духа равенства» [9, с. 52]. Знати пока не было, были лишь джентльмены, «сделавшие сами себя». Бывшая британская колония Индия также выдвинула выдающихся представителей нации.

Примеров возникновения элиты в молодом или обновлённом обществе больше, чем самих обществ. Все примеры иллюстрируют одну и ту же закономерность: настоящая элита возникает и существует при достаточно высоком уровне свободы населения. Как только уровень свободы снижается, элита деградирует и превращается в знать. Но виновно в этом не население, а сама элита. «Почему лучшие не воспроизводятся?» – спрашивал М.И. Ростовцев [4, с. 244] и находил объяснение в низком культурном уровне большинства населения. Его, население, не удастся поднять до уровня элиты, отсюда и все беды. Данный автор не видел связи состояния общества в целом и появления «лучших» людей. Их становится всё меньше, но по другой причине.

Причина изменений поведения человека кроется в его природе. Об этом много написано и сказано. Понятие самоутверждения стало разрабатываться И. Кантом, позже им занялись психоаналитики. Оно не пользовалось большой популярностью у философов, поскольку смущало противоречием идее разумности чело-

века (при отождествлении разума с рассудком). Предметом разногласий являлось само понятие природы человека, вдаваться в анализ которого не позволяет объём статьи. Отмечу, однако, что природа человека представляет собой нечто неизменное в человеке при любых, кроме потери рассудка, обстоятельствах жизни. Она проявляется в потребностях человека, количество которых совсем не так велико, как принято считать. Одной из потребностей является потребность в самоутверждении – частном случае самореализации. Суть самоутверждения заключается в достижении превосходства в чём-либо (в крайнем случае – равенства) над людьми, с которыми общается данный индивид. Самоутверждение в основном присуще индивидам, хотя возможен и групповой вариант. Стремление к превосходству естественно для каждого психически нормального человека. Оно заложено уже в известных словах «А у нас в квартире газ...». Как верно утверждали Е.П. Никитин и Н.Е. Харламенкова, «самоутверждение представляет собой одну из фундаментальнейших предпосылок существования личности и вообще существования человека. Без самоутверждения – как стремления, как процесса и как результата – нет и не может быть человека» [3, с. 7].

Ещё одним мощным средством самоутверждения элиты стала власть – установление зависимости от себя других людей. Самоутверждение властью свойственно природе человека. «Лидерство заложено в генах, и смягчить его можно только очень серьёзным воспитанием... Человек должен знать свою природу: она эгоистична» [1, с. 205]. Вопрос в том, кто сумеет стать воспитателем... Возможно, когда-нибудь цивилизованное человечество созреет до понимания того, что было понятно нецивилизованным людям – мудрости запретов. Запрет есть власть культуры над природой. Животное, насытившись, обычно не мешает насыщаться другим животным. Иное дело животное по имени «Человек». Может быть, это слово и звучит гордо, но данное животное, благодаря наличию у него рассудка, никогда не может насытиться. У него нет «тормозов», которые бы остановили его алчность, тщеславие, властность и жестокость. А в былые времена, не утруждая себя философскими обоснованиями, люди применяли самое надёжное средство против цезаризма – запрет. Табу сыграли выдающуюся роль в истории, они были «тормозом», которым обладала общность, но не обладал индивид. Показателем строгого социального контроля был суд над Демокритом, растратившим отцовское наследство. Абдериты оправдали подсудимого, но сам факт суда по поводу растраты наследства, кажущийся «свободолюбивым» современникам абсурдом, весьма примечателен. Греки были мудры. Так, например, Солон проводил политику трудовой повинности, а Писистрат провёл «закон против безделья». Перикл выразил состояние высокой нравственности следующими словами: «Мы пользуемся богатством как удобным средством *для деятельности*, а не для пустого хвастовства; и сознание бедности у нас не постыдно; большой порок – не выбиваться из неё трудом» [2, с. 73].

Пока нет понимания исторической роли табу, или нет сил сохранить баланс отношений в общности людей, в обществе, знать кичится богатством и властью, пренебрегает нравственностью и правом, утверждает своё превосходство над массой бесправных рядовых членов общества и друг перед другом. Таков закономерный финал не в меру свободного общества. В.В. Танчер обоснованно отмечает, что «элитизм расцветает там, где слабо развито гражданское общество и его инс-

титуты. В том или ином виде элита неизбежно складывается. Иначе говоря, те, кто принимает решения, определяющие общественную жизнь в национальном масштабе, и будут национальной элитой» [6, с. 21]. Такого рода определений немало в политологической литературе, но суть их одинакова: на первом плане стоят не духовные качества индивида, а его возможность влиять на дела общества, что часто предполагает иные качества.

Таким образом, можно сделать вывод, что в империи деградация элиты, превращение её из творческого меньшинства в правящее меньшинство, неизбежно. Воспрепятствовать этому процессу способно лишь подлинно гражданское общество управляемое правовым государством.

ЛИТЕРАТУРА

1. Амосов Н. М. Природа человека / Н. М. Амосов. – К.: Наукова думка, 1983. – 223 с.
2. Лосев А.Ф. История античной эстетики / Лосев А.Ф. – М.: Высшая школа, 1963. – С. 33–584.
3. Никитин Е.П. Феномен человеческого самоутверждения / Е.П. Никитин, Н.Е. Харламенкова. – СПб.: Алетейя, 2000. – 217 с.
4. Ростовцев М.И. Общество и хозяйство в Римской империи: в 2 т.; пер. с нем. И.П. Стреблова / М.И. Ростовцев. – СПб.: Наука, 2000. – Т.1. – 400 с.
5. Саллюстий Г.К. Письма к Цезарю-старцу о государственных делах: пер. с лат. С.Л. Утченко. Письмо 2. Приложение 1 / Г.К. Саллюстий // Утченко С.Л. Идеино-политическая борьба в Риме накануне падения республики. Из истории политических идей I в. до н.э. – М.: Изд-во АН СССР, 1952. – С. 243–257.
6. Танчер В.В. Теории неозлитизма в свете демократической трансформации и украинские реалии / В. В. Танчер. – Социс. – 1999. – № 10. – 16–26.
7. Титов В.Н. Политическая элита и проблемы политики / В.Н. Титов // Социс. – 1998. – № 7. – С. 109–115.
8. Томас Р. Дай, Л. Харман Зиглер. Демократия для элиты: введение в американскую политику / Дай Р. Томас, Зиглер Карман [пер. с англ. А.Ф. Горелова, Т.А. Карасова, И.М. Духанова]. – М.: Юрид. лит., 1984. – 320 с.
9. Тощенко Ж.Т. Элита? Клань? Касты? Клики? Как назвать тех, кто правит нами? – Социс. – 1999. – № 11. – С. 123–132.

*К. Новікова,
студентка III курсу
Економіко-правового коледжу
Науковий керівник: Т. О. Крижановська,
кандидат філософськи наук, доцент,
Міжнародний гуманітарний університет*

ПРИРОДНИЙ ХАРАКТЕР СЛОВ'ЯНСЬКОЇ МІФОЛОГІЇ (НА ПРИКЛАДІ МІФУ ПРО ТОПОЛЮ)

Актуальність обраної теми полягає у зверненні до основ світогляду українського народу, а значить – дослідженні його міфологічної спадщини. Однією із складових такого дослідження є етимологічна складова. Етимологія (від грец. ἔτυμον – правда, істина і грец. λόγος – слово, наука) – розділ знань, який вивчає походження слів мови. Міфологічне пояснення походження українських

слів, на нашу думку має відкрити нові невивчені обрії світогляду не тільки давніх українців, але й сучасних.

Метою статті є розкриття природного характеру слов'янської міфології на прикладі стародавнього міфу про тополю.

Завдання, що впливають з поставленої мету будуть наступними: ознайомлення з міфом про тополю; аналіз походження назви дерева Тополя.

Міф про тополю є антропоморфічним, тобто – легендою, в якій предмети чи явища дійсності набувають людських рис [1]. Вони пов'язані з анімізмом – вірою в одухотворення сил природи, а тому дійовими особами в них виступають сонце, місяць, дерева, вітер, дощ, які можуть розмовляти, виконувати різні дії, допомагати чи шкодити людині. У своєму розвитку культура змінювалась, але назва деяких речей залишилась із часів міфів та повір'їв. Міф про тополю переказують у такому вигляді:

«Жили якось Житий і Добриня. І народилися в них дві прекрасні доньки – чарівні, мов богині. Одна донька з'явилася на світ у полі (якраз під час весняних робіт), тому й нарекли волхви дівчину Полянню (або Полею).

Поля була старшою сестрою. Вона була така гарна, що навіть старі волхви не могли відвести од неї погляду. Палко полюбив Полю один юнак з Роденя – прудконогий Стриба. Він був переможцем молодецьких змагань, багато подвигів Стриба учинив на честь красуні Полі й дістав право взяти її собі у жони. Та чарівну Полянню вздрів не тільки Стриба, сам Перун з небес побачив її вроду. І розтопилося враз серце громовержця. Уперше в своєму довгому вічному житті закохався грізний Бог Перун – Бог блискавки й грому.

– Бути Полянню богинею! – вигукнув Перун-громовержець так, що слова його почули всі поляни. Вбрали чарівну дівчину Полянню в самий найкращий одяг, заплели косу до п'ят. Та ось раптом задрижала земля. Люди од страху попадали навколішки. Лише Поляна стояла горда, наче богиня. І з'явився Перун усміхаючись, Бог-красень почав наближатися до чарівної Поляни.

– Прощай, кохана моя Полю! – скрикнув розпачливо в цей час Стриба, вихопив короткий мисливський меч і встромив його собі в серце.

Жахно скрикнув натовп. Жалібно зойкнула Поля. Спохмурнів Перун.

– Ні, не хочу, щоб на шлюбі моєму замість меду кров лилася. Хай же ти, прегарна Поляно, нікому не дістанешся! – прорік зі злістю громовержець і змахнув своїми стрілами. Замість неї постало дивовижне дерево – високе й тонке та струнке, як дівчина.

– То наша Поляна! – закричав хтось з родіїв, показуючи рукою на те дерево.

– То Поля, – відгукнулися інші.

– Що то за дерево? – допитувалися задні.

– Тополя, – відповіли їм.

Так і пристала до цього дерева назва – тополя, що поширилася по всій землі полянській» [2].

При розгляді цього міфу ми бачимо, що любов народу до природи, а також одухотворення природи, тобто анімізм, чітко просліджується у світосприйнятті українців. Цілі селища та міста бачили у предметах, в цьому випадку у дереві, рідну дитину, частину сім'ї, роду.

Завдяки цим віруванням люди відчували підтримку богів, що проходила крізь предмети, вони приносили жертви, чи як у випадку з тополею, що сама стала жертвним матеріалом. Це робилося для задобрення Перуна, для того щоб він послав дощ для доброго урожаю.

Також ми бачимо те наскільки люди боялися втрачати близьких та знаходили віддушини у предметах що нагадували б їм про людей яких вони загубили, щоб мати могла прийти до дерева у якому вона бачить свою любов доню, дівчина могла подивитися на птаха і побачити коханого, що не повернувся з боїв. Ці речі робили людей більш впевненими у своїй силі, могутності та діях, що було дуже важливо в умовах важкого життя українського народу.

В даному міфі ми також бачимо, що люди боялися та поважали богів, тому не перечили їм навіть якщо це було боляче та неприємно для них, але богів також бачили як милостивих господарів, що були справедливі по відношенню до віруючих та підкорених, але вони потребують жертв та того щоб про ці жертви люди пам'ятали на віка. Тому боги створюють дещо символічне і поширюють це по всій території для поклоніння їм, та інколи залякування люду.

Щодо ім'я дерева, то ми бачимо, що Поля (ім'я дівчини) їй дісталось через місце народження, тобто дівчина, що з'явилася на світ у полі. Приставка «то» з'явилася ж завдяки виголосам з натовпу людей, які були поруч з Полею коли її зробили деревом. Саме тому ці дерева – гарні, тендітні мов найпрекрасніша дівчина, що навіки буде одна через свою вроду, стояти в полі та нагадувати про справедливість, доброту та силу богів.

Таким чином, можна побачити, що проаналізувавши міф про тополю ми бачимо наскільки сильно люди вірували у магічну силу речей та природи, наскільки боялися та поклонялися богам і вірили у жертво приношення, та в те, що навіть після смерті близька людина буде поруч, буде слугувати «містком» між світом людей та богів. Завдяки цьому люди навіть при дуже тяжкій долі були сильними та вірними.

Також українським міфам завжди притаманна історія любові і цей міф не виключення. Також притаманне покарання жінки та звинувачення її у всіх бідах, навіть за красу жінок карали, тут чітко просліджується проблематика дискримінації та подання жінки як грошового еквіваленту та жертвника. Це можна розглядати у діях матері, що як та-Поля має приносити себе в жертву за свою дитину чи свій рід.

ЛІТЕРАТУРА

1. Коротка характеристика тематичних груп легенд [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.e-reading.bz/chapter.php/1006554/123/Lanovik_-_Ukrainska_usna_narodna_tvorchist.html
2. Мифы, легенды, байки [Электронный ресурс] // Народная мудрость. – Режим доступа: <http://podskazok.net/legendyi-mifyi-bayki/mif-divchina-topolya-viniknennya-dereva-topol.html>

*В. Павлишина,
студентка III курса
Экономико-правового колледжа
Научный руководитель: Т. А. Крижановская,
кандидат философских наук, доцент,
Международный гуманитарный университет*

ПРОТИВОПОСТАВЛЕНИЕ «СВОЙ-ЧУЖОЙ» В АРХАИЧЕСКИХ КУЛЬТУРАХ

Тема Чужого становится одним из главных сюжетов современности, разворачивающимися в двух плоскостях, как в объективной реальности, так и в сфере рефлексии: философской, художественной, политической. Корни этой проблемы уходят в глубокую древность и носят антропологический характер [1, с. 50]. Таким образом не зависимо от того, какое отношение к феномену чужого и каково влияние человека на развитие этого явления, Чужой как структурный элемент социализации органично развивается, так как существующее явление независимо от человеческого сознания и первично по отношению к нему. Но если рассматривать Чужого в сфере рефлексии, то безусловно человеческие мысли материализуются, так можно утверждать, что сам индивид создает для себя Чужого с целью инновации, для нахождения выхода из затруднительной ситуации или для того что бы выйти за рамки стандартного мышления.

Проблема разграничения Своего и Чужого не нова. Она рассматривалась учеными, философами и социологами на протяжении многих столетий. Еще Платон: « в диалогах «Софист» и «Политик» он вводит такого персонажа, как мудрец – Чужеземец. С помощью этой фигуры Платон выводит собеседника за рамки привычных, расхожих представлений – например, демонстрирует всю относительность деления на мир эллинов и мир варанов» [1, с. 53]. В связи с глобализацией, разграничение понятий «свой» и «чужой» стало очень важным, так как с одной стороны граница этих понятий становится размытой. Каждый Чужой может стать Своим, что вредит культурной идентичности и национальной идентичности народа. С другой же стороны одна группа создает искусственно для себя врагов, мотивируя это тем, что они не похожи и показывая свою силу и превосходство над ними. Создать Чужого для совершенствования группы это безусловно спланирует, но нет никаких гарантий, что в скорое слепое стремление к совершенству не разрушит идеалы группы и не приведет их к бессмысленному разрушению окружающей среды.

Рассмотрение понятия «свой/чужой» в архаических культурах, является целью работы. Таким образом задачами статьи будут:

- анализ восприятия древними культурами образ Чужака;
- влияние такого разделения людей, на развитие культуры в обществе.

Если физическое эволюция человека длилась около 14 млн лет (эволюция гоминид), то культурное развитие охватывает сравнительно короткий период – всего 2-3 млн лет. Все это время укладывается в пределы последней геологической эпохи – четвертичного периода. Культурное и биологическое развитие

неразрывно взаимосвязаны и не могут рассматриваться изолированно друг от друга. С момента своего возникновения культура была одним из важнейших факторов биологического развития, осуществляла на него сильное влияние и сама чувствовала его обратное влияние [2, с. 86].

Существуют различные модели понимания Чужого, к ним относятся модель антиподов и расовая модель. При реализации модели антиподов делаются заявления, что они (носители чужой/чуждой) идеологии – наша противоположность, то, чем не следует быть. Здесь на первый план выходит моральная оценка: «все, что для нас – зло, для них – добро и наоборот». Основа мировоззрения при расовой модели: «чужие» принадлежат к иной расе – иному биологическому виду [3, с. 23]. Именно этими моделями пользовались люди и племена в архаических культурах. На подсознательном уровне древнего человека было заложено, что не похожий (другой) являлся врагом, монстром.

Превращение Чужого во Врага или Монстра есть, с одной стороны требовательное напоминание о необходимости превентивной защиты, дабы под прессом многоликого Чужого не дать распасться собственной идентичности, а с другой – процесс узнавания в Чужом (кем бы он ни был, человеком или монстром) самого себя [1, с. 53].

В древних культурах каждая группа населения поклонялась и веровала в священного животного (растение) и отождествляла свой клан с этим животным (растением). Такой тип поклонения называется тотемизм. Под этим термином принято разуметь деление племени на группы, связанные родством по женской или мужской линии, причем каждая из таких групп верит в свое таинственное родство с тем или иным классом материальных предметов – тотемом группы, чаще всего видом животных или растений; связь с тотемом обычно проявляется в запрете убивать его и употреблять в пищу, в вере в происхождение группы от своего тотема, в магических обрядах воздействия на него и прочее [4, с. 51].

На ранних стадиях своего развития общество, как ни странно, не нуждается в Чужом, да и Другой представлен в нем весьма своеобразно, имея, по сути, комплементарный характер, то есть взаимно дополняющий и составляющий некое единство. Общество, построенное на принципах тотемической организации, рассматривает Другого всего лишь как часть целого. По сути дела, индивид, не отделенный от космоса, является такой же равноправной его частью, а Другой – не что иное, как продолжение этой космической или природной целостности. Представители родственных тотемических групп, входящих в племя, конечно, Другие, но они не могут быть Чужими, так как являются частью большого социума – племени. В то же время они не могут быть и Своими, так как все же суть существа иного сорта: представитель тотемической группы Волка не может быть равен представителю тотемической группы Оленя или Черепахи, пусть и составляющих вместе одно племя. При всем том индивид, принадлежащий к тотемической группе Волка, ощущает свою близость с «волчьими» тотемными группами других племен, как, впрочем, и с самими волками [1, с. 51].

Для древних племен и наций было свойственно замкнутость в одной социальной группе. Боязнь чего-то нового непонятного заставляла их консервировать в своей группе нормы и обычаи, которые были заложены в них с детства и

использовались на протяжении нескольких поколений. Древние племена оценивали другое племя сквозь призму своих верований и ценностей, таким образом происходило осуждение противоположных традиций которые не совпадали с убеждением первых. Такой феномен называется– этноцентризмом. Это понятие было введено впервые в науку в 1883 австрийским социологом И. Гумпловичем, можно выделить два слова составляющие это понятие. Этно-исторически сложившаяся этническая общность – племя, народность, нация и центр – место сосредоточения чего-нибудь [6, с. 860]. Таким образом можно сделать вывод, что этноцентризм – это исторически сложившиеся отношения, традиции, культура определенной этнической общности, которые имеют замкнутый характер.

Проявления этноцентризма можно обнаружить в семьях, племенах, нациях, колледжах, братствах, бизнесе, церквях и политических партиях. Сознание принадлежности к «лучшим людям» служит своего рода социальным клеем, связывающим людей. Чувство групповой гордости, принадлежности и коллективного самосознания способствует росту солидарности и стабильности. Однако в то же время эти чувства порождают межгрупповые конфликты.

Итак, этноцентризм влияет двояким образом: он укрепляет ощущение единства, преодолевая противоречия внутри группы и объединяя людей, даже если они разделены экономическими конфликтами и социальным неравенством, и одновременно отдаляет людей друг от друга, усиливая их неприязнь к другим группам и общностям [5].

Даже самый беглый взгляд на генезис и развитие концепта Чужого показывает, что он архитипичен, и в нем, как в кривом зеркале, отражаются наши страхи и наши сомнения. Чужой необходим нам, мы постоянно вглядываемся в него, сталкиваясь с ним лицом к лицу или выдумывая его, превращаем его в монстра или существо, стремящиеся доминировать над нами и использовать нас в своих корыстных интересах [1, с. 54].

Таким образом можно с точностью сказать, что образ Чужака необходим был древним населением, так же как он необходим современному цивилизованному обществу. Противопоставление своей культуры, своего одноплеменника с другим, не похожим племенем имело черты превосходство Своего над Чужим. С одной стороны это хорошо влияло на развитие и консервацию культуры определенной группы, племени. Противостояние не давало им забыть истоки своего происхождения, обычаев и заставляло оберегать это «сокровище» от интеграции чужих культур. С другой стороны такая чрезмерная «опека» обычаев своей этнической общности, не давала развиваться культуре архаических народов. Рассматривая свой народ в качестве эталона, и отвергая другой народ и культуру, в древних обществах происходило торможение в развитии общества в целом. Не возможность преодолеть древними народами преграды страха, не давала им возможности двигаться в перед и достигать желаемого.

ЛИТЕРАТУРА

1. Романова А. П., Якушенков С. Н. Чужой как объективная реальность, данная нам в ощущениях и размышлениях / А.П. Романова, С.Н. Якушенков // Вопросы философии: научно-теоретический журнал. – 2013. – №2. – С. 49–55.

2. Історія української культури: навчальний посібник / під. ред. О. Ю. Павлової. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 368 с.
3. Дегальцева Е. Концепт «чужой» в практиках екстремизма / Е. Дегальцева // Власть. – 2013. – № 2. – С. 20–26.
4. Токарев С. А. Ранние формы религии / С. А. Токарев. – М., 1990. – 622 с.
5. Волков Ю., Добренъков В., Нечипуренко В., Попов А. Социология [Электронный ресурс] / 2-е изд., испр. и доп. – М.: Гардарики, 2003. – 512с. – Режим доступа: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Sociolog/volkov/02.php
6. Ожегов С. И. Словарь русского языка / С. И. Ожегов. – [изд. 6-е, стереотип]. – М.: Советская энциклопедия, 1964. – 900 с.

А. Пестов,
студент II курса
Института национального и международного права
Научный руководитель: Т. В. Перепелица,
преподаватель,
Международный гуманитарный университет

ПРОБЛЕМЫ ДЕМОКРАТИЧЕСКОГО ПРОЦЕССА В УКРАИНЕ

Одним из видов политического процесса является демократизация, которая привлекает все большее внимание со стороны как западных, так и украинских исследователей. Это связано с тем, что последние десятилетия характеризуются падением авторитарных режимов и попыткой утверждения демократических институтов во многих государствах мира [5, с. 75]. Каждый из нас должен понимать, как Украина становилась демократическим государством и какие проблемы демократического процесса есть на сегодняшний день.

Я ставлю перед собой следующие цели в этой статье:

1. Раскрыть проблемы становления демократии в Украине.
2. Обозначить суть демократического процесса.

Задачами в моей статье являются:

1. Обозначить роли правовых и социальных институтов в обществе
2. Проанализировать положение дел на сегодняшний день
3. Сделать общий вывод

Как известно, Украина находится еще на этапе построения демократии, то есть переходит от тоталитарного режима правления при СССР к демократическому [2, с. 65]. В своей статье я рассмотрю некоторые проблемы демократического процесса в Украине.

Характер проведения выборов включает в себя, прежде всего, доступность участия в выборах всех кандидатов, наличие равных возможностей конкуренции (например, политическое финансирование, доступ к СМИ), контроль за подведением итогов и применение равных и адекватных санкций за нарушение установленных правил игры. Либеральным демократиям должны быть присущи свободные и справедливые выборы, для ряда посткоммунистических режимов (в том числе Украины) свойственен переходный вариант – свободные, но

несправедливые выборы, то есть выборы, проходящие в ситуации неравенстве условий.

Роль политических партий в процессе формирования правительства и выработки политического курса в либеральных демократиях является значимой и неоспоримой. В авторитарных режимах партии выступают как явления второго порядка по отношению к режиму. По мнению В. Гельмана, критерием роли партий в переходных режимах является, в первую очередь, их способность к формированию политически ответственных правительств. Чем меньше значимость политических партий в этом процессе, тем дальше отстоит переходный режим от либеральной демократии [1, с. 24].

Роль средств массовой информации в условиях авторитарного режима и либеральной демократии является различной. В первом случае СМИ чаще всего находятся под жестким контролем со стороны государства, хотя, например, цензура может быть полной, касаться ограниченного круга тем или практически отсутствовать (в этой ситуации СМИ, по крайней мере, не выступают против правительства и/или основных принципов режима). Либеральные демократии характеризуются плюрализмом СМИ, то есть их демонополизацией, доступом к СМИ представителей различных политических сил. Процесс функционирования СМИ в посткоммунистических странах может быть различным: от варианта монополизации общенационального канала телевидения группой частных лиц и до варианта подконтрольности независимых СМИ их учредителям, которые могут быть представлены органами власти [3, с. 24].

С формально-правовой точки зрения Украина, согласно Конституции, является демократическим правовым государством с республиканской формой правления. Человек, его права и свободы объявлены высшей ценностью, гарантировать которую обязывается государство. Единственным источником власти объявлен народ, который на референдумах и выборах изъявляет свою волю. По Конституции Украина – социальное государство, политика которого направлена на создание условий, обеспечивающих достойную жизнь и свободное развитие человека. В государстве охраняются труд и здоровье людей, устанавливается минимальный размер оплаты труда, обеспечивается государственная поддержка семьи, материнства, отцовства и детства. В статьях Конституции можно найти нормы, которыми удовлетворилась бы любая развитая демократия.

Однако в Украине до сих пор практически все процессы, начиная от экономики и заканчивая социальной сферой, замкнуты непосредственным образом на государстве. Это приводит к тому, что вся жизнь граждан зависит от непосредственной деятельности властных структур. Преодолеть патерналистский характер государства в Украине пока не удается. Это приводит к тому, что государственные структуры продолжают выполнять функции не демократического, а дистрибутивного, перераспределительного характера. Поэтому реальная практика деятельности государства в Украине значительно отличается от той законодательной основы, которая существует как норма. Это приводит к тому, что многие демократические понятия, на которые опираются конституционные нормы, являются символами и метафорами, которые в зависимости от ситуации интерпретируются субъектами политического процесса в своих корпоративных интересах.

Например, мало кто в Украине знает, что собой представляют по содержанию такие понятия из словаря демократии, как «достойная жизнь», «свободное развитие человека», «гарантии социальной защиты», «единство экономического пространства», «местное самоуправление», «прямое действие Конституции», «гарантия прав и свобод согласно нормам международного права» и т.д. [4, с. 140].

Реформы в Украине проводятся под руководством нового демократического правительства. Но очевидно, что практически все изменения в настоящее время противоречат интересам широких слоев населения, поскольку в обмен на возможные перспективы в будущем они, в который раз, подвергаются лишениям в настоящем. Политическая машина действует в интересах новой элиты, причем потенциальной, поскольку для страны она еще ничего не сделала кроме фарисейской благотворительности и обеспечения населения импортными товарами, на покупку которых у основной массы населения нет достаточного количества средств.

В Конституции записано, что Украина – социальное государство, стремящееся к обеспечению достойной жизни и устанавливающее гарантированный минимальный размер оплаты труда.

Однако в настоящее время минимальный размер оплаты труда является чистым символом, таким распределительным фантомом, который никакого отношения к реалиям не имеет.

Минимальная заработная плата в условиях рынка должна позволять работнику и членам его семьи хотя бы минимальное, но полноценное социальное существование, не говоря уже об обеспечении «достойной жизни». Тот уровень минимальной оплаты труда, который может позволить себе сегодня украинское государство, не обеспечивает даже одинокому работающему возможности оплатить коммунальные услуги. О какой реальной демократии в Украине может идти речь, если бюджетникам месяцами не платят зарплату.

Практическое состояние дел свидетельствует о том, что демократия в Украине носит формальный характер, она не выражает и не может выражать интересов большинства населения, как это происходит в условиях западной демократии. Это будет продолжаться до тех пор, пока в Украине не возникнет основа демократии – гражданское общество, являющееся гарантом демократии вообще.

Это означает, что Украина представляет собой иное государство, нежели провозглашенное в Конституции. Сказать какое – трудно, поскольку нет достаточного идеологического осознания реальности. Но подобное состояние Украины с неизбежностью будет приводить к противоречию между формальными правовыми демократическими основаниями и реальной действительностью. А это противоречие не может не воспроизводить социальную раздвоенность, свойственную тоталитаризму, состояние алегитимности, теневых отношений и многих иных отрицательных явлений, которые не позволяют осуществлять демократическое реформирование на деле.

ЛИТЕРАТУРА

1. Гельман В. Я. Трансформация в России: политический режим и демократическая оппозиция / В. Я. Гельман. – М., 1999.

3. Елизаров В. От авторитаризма к демократии: две модели / В. Елизаров // Pro et contra. – 1998. – № 3.
4. Лейпхарт А. Демократия в многосоставных обществах: сравнительное исследование / А. Лейпхарт. – М., 1997.
5. Мельвиль А.Ю. Демократические транзиты. Теоретико-методологические и прикладные аспекты / А. Ю. Мельвиль. – М., 1999.
6. Политология в вопросах и ответах: учебное пособие [для вузов] / под ред. Ю. Г. Волкова. – М., 1999.

Н. Разинкин,
студент II курса
Экономико-правового колледжа
Научный руководитель: М. А. Кравчик,
кандидат философских наук, доцент,
Международный гуманитарный университет

РЕЛИГИОЗНОЕ СОЗНАНИЕ В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ: СОЦИОЛОГИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

В конце XIX-XX столетиях уникальные научные открытия и революционные технические достижения потрясли мир. Столь же интенсивно шло постижение и внутреннего мира человека. Начиная со второй половины XIX столетия стали появляться новые религии, которые предложили новые духовные ориентиры. Оригинальные религиозно-философские учения буквально перевернули мир человеческой духовности, который постепенно становился более расплывчатым и стал терять чёткие границы. Особенностью этого периода стало сочетание европейского мистического опыта с древней мудростью Востока, и для многих европейцев, находящихся в духовном поиске, всё больше открывалась глубинная общность всех религий. Но, несмотря на это, традиционные религии по-прежнему сохраняют свои позиции, и в современном мире существенным является разделение на религиозных и не религиозных людей.

Религиозный человек (лат. Homo religious) – это человек, живущий в мире под законом действенного присутствия Высшего. Как утверждает М. Элиаде, независимо от исторического контекста «он (религиозный человек – прим. Н.Р.) всегда верит, что существует абсолютная реальность, священное, которое не только возвышается над этим миром, но и появляется в нем и делает его реальным. Он верит, что жизнь имеет священные истоки и что человеческое существование реализует все её потенциальные возможности в той мере, в какой оно является религиозным, т.е. участие в реальном» [1].

Целью данной работы является анализ развития религиозного сознания в современном мире, а также установление взаимосвязи между экономическим и социальным развитием общества и количеством верующих людей, проживающих в нем.

Прежде всего, необходимо привести основную статистику, касающуюся числа религиозных людей в мире. Исследовательская компания «IPSOS» опубликовала новые данные по этому вопросу, установленные в ходе последних исследо-

ваний, в которых было опрошено около 18 000 человек из 23 различных стран [2]. Основная цель исследований установить процент людей, верящих в существование Бога. Результаты показали, что это число составило 51%, то есть чуть более половины опрошенных, верят в существование Бога. Не верят в божественное существование 18%, 17% ещё не определились.

Самыми верующие оказались жители Индонезии – среди опрошенных из них 93% верит в существование Бога, высокий результат оказался и в Турции (91%), в Бразилии (84%), не отстает ЮАР (83%) и Мексика (78%). В развитых европейских странах и в Японии статистика оказалась несколько иной. Во Франции 39% опрошенных не верят в существование Бога, в Швеции (37%), в Бельгии (36%), и далее Великобритания (34%), Япония (33%), Германия (31%). Из данной статистики мы можем увидеть следующую тенденцию, что количество религиозных людей проживающих в Европе намного меньше, чем количество верующих людей живущих в менее развитых странах мира.

Прослеживается также определённая связь между экономическим развитием государства и количеством религиозных людей проживающих на его территории. Так же можно заметить другой факт, что чем меньше развита информационная сеть в государстве (СМИ, телевидение, Интернет, радиовещание), тем больше людей подвержены влиянию не одной, а многих религий. Сразу в существование нескольких богов (политеизм) верят жители Индии (24%), Китая (14%) и России (10%).

Разные страны Европы представляют преимущественно различные направления христианства. В странах – Австрии, Франции, Бельгии, Испании, Италии, Португалии, Польше, Венгрии – большинство верующих исповедуют католичество. Страны Северной Европы – Швеции, Норвегии, Дании, Финляндии – протестантизм. В странах юго-восточной Европы – Греции, Болгарии, Украине большинство исповедуют православие.

Помимо христианства в Европе также широко распространены ислам, индуизм, буддизм и другие религии мира. Благодаря этому картина религиозной жизни современной Европы выглядит достаточно пёстрой. К тому же в крупных европейских городах много приверженцев и других, порой экзотических верований и культов. В наши дни их около 30 тыс. Новые нетрадиционные учения и культы тесно соседствуют с традиционными религиями (христианство, иудаизм, ислам).

Рассмотрим на примере Украины количество людей считающих себя приверженцами религии. Киевский международный институт социологии, Институт политики и Институт социологии НАН Украины представили результаты опроса «граждане Украины об отношении к религии», по сообщению христианского мегапортала invictory.org со ссылкой на glavnoe.kharkov.ua [3].

Результаты исследования показали, что украинцы массово верят в существование Бога. 53% респондентов согласились с тем, что утверждение «я верю в Бога в настоящий момент и всегда верил» наилучшим образом отображает их убеждения. Каждый пятый (21%) не верил раньше, однако стал верующим в настоящий момент. То есть три четверти населения Украины считают себя религиозными людьми.

Атеистов гораздо меньше: каждый девятый (11%) или же никогда не верил в Бога, или перестал верить. Еще 15% не смогли определиться с ответом. Женщины в Украине являются более верующими, чем мужчины: всегда верили в Бога 63% женщин и 41% мужчин.

Наибольшая доля тех, кто относит себя к верующим, приходится на западный регион страны (84%) и наименьшая – на южный регион (44%). В центральном регионе и в Крыму верующими назвали себя почти две трети опрошенных, в восточном регионе – 47%. Относительно высок уровень верующих среди жителей Киева – каждый второй опрошенный. В западных областях Украины люди массово считают себя принадлежащими к определенной религии. Здесь лишь 3% не разделяют религиозное мировосприятие, а в центральных, южных и восточных областях таких 13%.

Исследование проводилось с 11 по 20 октября 2008 года Киевским Международным Институтом социологии и Центром «социальные индикаторы». Выборка составила 2036 респондентов. Опрос проведен в рамках международного проекта социального исследования (issp). Впервые с 1984 года украинцы приняли в нем участие.

Количество верующих людей в Украине зависит не только от выше указанных факторов, таких как регион проживания, населенный пункт в котором проживает респондент (город или село), а также огромную роль играет социальная и материальное положение его семьи, возраст, а также его образование. Среди верующих большинство тех, чьи семьи имеют низкий уровень дохода (78%). Наименьшее количество верующих в семьях с высоким уровнем дохода. При этом, в семьях со средним уровнем дохода доля верующих составляет (20%).

По данным других исследований, наибольшее количество верующих – среди людей от 50 лет и старше (63%), колеблющиеся в этой возрастной категории составили 17% [4]. Среди молодежи и лиц до 49 лет число верующих от 53% до 56% и выше, в то же время колеблющихся – каждый четвертый. Неверующим назвали себя каждый восьмой респондент, независимо от возраста.

Из числа обучающейся молодежи наибольшее количество верующих – среди опрошенных, с неполным средним образованием (67%), со средним специальным (59%) и общим средним (57%), тогда как среди выпускников высших учебных заведений и респондентов, с неполным высшим образованием количество верующих наименьшее (50%). При этом, наименьшее количество неверующих приходится на долю респондентов, имеющих среднее специальное образование (9%).

Таким образом, на основании этих исследований можно сделать следующие **выводы**: 1) промышленный переворот и развитие научного знания привели к изменению мышления людей, что выразилось в сомнении существования «сверхъестественного»; 2) количество верующих людей в разных странах, зависит от таких критериев как: экономическое развитие государства, уровень жизни, доступ к Интернету и телевидению и другим средствам информации; 3) очевидной является такая тенденция: чем более развита страна и уровень жизни, тем меньше процент людей которые считают себя верующими. И соответственно, чем меньше развита страна, и чем меньше общество получает информации, тем больше процент людей, исповедующих религии своих предков; 4) в

Украине более 75% людей, которые считают себя верующими. Большая часть этих людей, это пожилое население (которое следует традициям, не желая менять свои взгляды и убеждения), а также люди, живущие в селах или других населённых (они в своем большинстве не имеют достаточного доступа к информационным ресурсам)

ЛИТЕРАТУРА

1. Религиозный человек // [Электронный ресурс]. – Режим доступа // <http://slovari-online.ru/word/философский-словарь/религиозный-человек.htm>
2. Сколько людей верят в бога? // [Электронный ресурс]. – Режим доступа// <http://xyz.org.ua/kultura/711-skolko-lyudej-veryat-v-boga.html>
3. Более половины украинцев верят в бога // [Электронный ресурс]. – Режим доступа// <http://korrespondent.net/ukraine/politics/7053-bolee-poloviny-ukraincev-veryat-v-boga>
4. Верят ли украинцы в бога? // [Электронный ресурс]. – Режим доступа // <http://www.rate1.com.ua/obshchestvo/religija/486/>

*К. Рябоконт,
студентка II курса
Экономико-правового колледжа
Научный руководитель: Т. А. Крыжановская,
кандидат философских наук, доцент,
Международный гуманитарный университет*

ПРОБЛЕМА БЫТИЯ У М. ХАЙДЕГГЕРА

Актуальность выбранной темы заключается в необходимости понимания бытия, как наиболее значимой проблемы философии. В современном мире эта проблема становится особенно важной, т.к. из-за огромного технического прогресса, автоматизации производства и все большей занятости людей в сфере производства, многие люди начинают задумываться о более высоких проблемах, проблемах духовности. Всем известно, что самое большое благо для человека – познание себя, понимание того, зачем мы живем. Это и есть один из вопросов такого масштабного понимания, как «бытие».

Итак, что такое «бытие»? Для каждого человека оно имеет различное значение, даже в работе М. Хайдеггера упоминается, что нет единого обозначения понятию «бытия». М. Хайдеггер приводит многие примеры понимания этого обозначения, предполагая, что бытие – наиболее общее понятие; понятие бытия – неопределимо; бытие есть само собой разумеющееся понятие. Я считаю, что такое разнообразие определений для одного понятия должно стать причиной для повторного его рассмотрения и переосмысления [1, с. 1].

Целью данной статьи является исследование хайдеггеровского понимания бытия в его работе «Бытие и время» (1927). Исходя из этого, мы ставим перед собой следующие задачи: проанализировать понятие «бытие» у Хайдеггера, как одну из наиболее масштабных проблем современной философии, определить ее актуальность на сегодняшний день.

В первую очередь я бы хотела написать о том, как описывает бытие в своей работе сам М. Хайдеггер, его понимание сущности человека: «...беда наших бедствий и нужд в том, что их множественность и частность скрывает основное и единственное бремя – бремя самого существования» [1, с. 8].

Далее я хотела бы поговорить о различных и весомо отличающихся друг от друга формулировок понятия бытия, которые проводит Хайдеггер в своей работе «Бытие и время». Итак, первая формулировка гласит: «Бытие есть наиболее общее понятие. Некая понятность бытия всякий раз уже входит во всякое наше восприятие сущего» [1, с. 2].

Я согласна с данной формулировкой, т.к. в ней М. Хайдеггер описывает бытие, как нечто наиболее масштабное, нечто то, что находится во всем, что нас окружает. Он описывает, что бытие, его понимание (хотя у каждого оно свое) также является нашим пониманием всего и понимается во всем, что мы способны воспринять и понять. Таким образом, можно предположить, что бытие, окружающее нас, является не чем иным, как пространством. В своей работе «Искусство и пространство» Мартин Хайдеггер дает пространству такое определение: «Пространство – однородная, ни в одной из мыслимых точек ничем не выделяющаяся, по всем направлениям равноценная, но чувственно не воспринимаемая разъятость». Теперь возникает другой вопрос: можно ли считать бытие пространством? Но остается нерешенным, каким образом пространство есть и можно ли вообще ему приписывать какое-либо бытие. Именно поэтому проблема понимания бытия так остро стоит на сегодняшний день [2, с. 1].

Вторая формулировка выглядит так: «Понятие «бытие» неопределимо. «Бытие» действительно нельзя понимать как сущее; «Бытие» не может прийти к определенности путем приписывания ему сущего. Бытие дефиниторно невыводимо из высших понятий и непредставимо через низшие. Но следует ли отсюда, что «бытие» уже не может представлять никакой проблемы? Вовсе ничуть. Заключение можно только: «бытие» не есть нечто наподобие сущего. Потому оправданный в известных границах способ определения сущего – «дефиниция» традиционной логики, сама имеющая свои основания в античной онтологии, – к бытию неприменим. Неопределимость бытия не увольняет от вопроса о его смысле, но прямо к таковому понуждает» [1, с. 2].

Эта формулировка имеет достаточно сложную для понимания форму. Она абсолютно противоположна первой, т.к. гласит, что «бытие» – нечто неопределимое, что нельзя понимать как сущее, чему и вовсе нельзя дать определение. Данный вариант понимания «бытия» побуждает задуматься о том, что же это все-таки такое, подразумевает, что это «неопределимое» неопределимо для каждого по-своему.

Третий вариант понимания бытия Мартин Хайдеггер определяет так: «Бытие есть само собой разумеющееся понятие. Во всяком познании, высказывании, во всяком отношении к сущему делается употребление из «бытия», причем это выражение всем доступно и понятно. Каждый понимает: «небо было синее»; «я буду рад» и т.п. Однако эта средняя понятность лишь демонстрирует непонятность. Она делает очевидным, что во всяком отношении и бытию к сущему как сущему лежит загадка, что мы уже живем в некой

бытийной понятливости и смысл бытия вместе с тем окутан тьмой, доказывает принципиальную необходимость возобновления вопроса о смысле «бытия» [1, с. 3].

Это понимание бытия, по моему мнению, является наиболее оптимальным и для понимания, и для объяснения значения «бытия» в общем. Ведь как можно правильно и четко одним способом определить, что такое «бытие»? Правильно, никак. Все же понимают, что бытие это нечто, что находится вокруг нас, что является наиболее сложным вопросом о человеческом существовании. Но в то же время и определить его более точно нельзя.

Таким образом, исследовав проблему бытия в работе М. Хайдеггера можно сделать вывод, что вопрос о бытии еще мало исследован. На данном этапе развития нашего общества мы еще не можем дать точное определение этому понятию, мы точно знаем, что бытие является чем-то очень важным, является неотъемлемой частью нашей жизни, но мы не знаем, насколько важной и насколько неотъемлемой. Но, несмотря на это, проблема бытия, проблема его сущности с самого начала становления философии как науки и по сей день находится в центре философских исследований.

Но, даже исследовав работы М. Хайдеггера, касающиеся проблемы бытия, нельзя с абсолютной точностью сказать, что данное исследование является полным. Из-за неточности определения бытия, бесконечно большого количества мнений о том, что такое бытие и насколько оно важно очень трудно донести просто и четко понимание бытия до всех. Данная работа не охватывает всех аспектов этой глобальной проблемы философии, но открывает перспективу для более глубокого ее изучения.

ЛИТЕРАТУРА

1. Мартин Хайдеггер «Бытие и время» [Электронный ресурс] / Библиотека Гумер: электронная библиотека классической философии. Режим доступа: http://www.gumer.info/bogoslov_Buks/Philos/Haid_BtVr/index.php
2. Мартин Хайдеггер «Искусство и пространство» [Электронный ресурс] / Библиотека Гумер: электронная библиотека классической философии. – Режим доступа: http://www.gumer.info/bogoslov_Buks/Philos/Heidegg/IskProstr.php

*В. Снитникова,
студентка II курса
Экономико-правового колледжа
Научный руководитель: М. А. Кравчик,
кандидат философских наук, доцент,
Международный гуманитарный университет*

ОДИНОЧЕСТВО КАК СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ ПРОБЛЕМА

*Одинокий путник идет дальше других!
Ф. Зальтен*

Одинокий человек пытается заполнить свое одиночество полной загруженностью работой. Он сможет пройти свой путь дальше всех, но почувствует себя никому не нужным, останется со своими проблемами наедине. Но, как же ещё человек может заполнить пустоту одиночества внутри себя? Этот вопрос, конечно же, напрямую связано с ощущением нужности, незаменимости для кого-то. Ведь человеку гораздо легче живется, если в нем живет любовь. Неважно какая, будь то любовь к природе, родителям, к другому человеку. И тут же появляется обратная от любви зависимость – чувство долга, ответственности перед кем-то. И все это постепенно наполняет человека, оставляя совсем немного места для возможности хоть иногда оставаться наедине с собой.

В наше время можно встретить много одиноких женщин и мужчин, которые не смогли создать семью, и со временем совсем разуверились в такой возможности. На вопрос «Почему они одиноки?» многие из них искренне ответят: «просто не везёт в жизни». Исследования причин одиночества показали, что одинокие люди, которые хотят создать семью, на сознательном уровне готовы всё для этого сделать, но при этом подсознательно всячески сопротивляются этому. В чём же причина такого противоречия?

Целью данной статьи является социально-психологический анализ проблемы одиночества в современном обществе; какие причины влияют на то, что в современной обществе многие люди остаются одинокими и не создают семью. В научной литературе проблема одиночества неоднократно поднимались и дискутировались как среди психологов (В.А. Леонтьев [2], В.Е. Каган [1], И.М. Слободчиков [3]), социологов (Ж.В. Пузанова [4]), так и философов (А. Камю, Ж.-П. Сартр, Э. Фромм, Н.В. Хамитов [5]).

На мой взгляд, проблема одиночества имеет несколько причин, которые связаны между собой, и иногда в комплексе, иногда по отдельности, но, тем не менее, существенно влияют на жизнь современного человека. **Во-первых**, на формирование наших отношений с другими людьми влияет полученное в детстве воспитание. На протяжении всей жизни в нашем подсознании формируются убеждения и запреты. В результате запретов, установленных родителями ещё в раннем детстве, а также неправильных выводов из опытов общения с противоположным полом, создаются ограничивающие убеждения, заставляющие на подсознательном уровне отвергать заранее все лучшие варианты. Мож-

но привести много примеров, когда люди замыкались в себе лишь потому, что однажды они получили опыт, который принёс им боль и страдания. Вместо того чтобы учиться правильно реагировать на вызовы, которые бросает жизнь, они отказались от дальнейших попыток и, прекратив на этом своё обучение, обрекли себя на одиночество.

Во-вторых, отсутствие денег, т.е. материального обеспечения необходимого для создания семьи. Хотя и принято говорить, что не в деньгах счастье, но всё же и без них не прожить. Строя отношения с мужчиной, женщина рассчитывает, что она сможет на него опереться и в материальном смысле тоже. Конечно, есть альфонсы, которые как раз пытаются опереться на женщин, но не у каждого безденежного самца есть шансы стать альфонсом: состоятельные дамы выбирают себе, как правило, молодых и красивых. **В-третьих**, дурные привычки. Мужчина, злоупотребляющий алкоголем или наркотиками, – это, как говорится, вариант на любительницу. Мало какая женщина согласится жить или встречаться с подобным типом. К тому же, у алкоголиков и наркоманов со временем падает сексуальная потенция. **Четвёртая причина** – дурной характер. К сожалению, личностные особенности – это одна из самых распространённых причин мужского одиночества. Характер мужчины может быть настолько невыносим, что ни одна женщина не в состоянии с ним ужиться. Допустим, он слишком замкнут и насторожен, придирается к каждой мелочи или не считает зазорным бить женщин.

Пятая причина заключается в том, что мужчина сам избегает женщин. У него могут быть нормальный характер, могут отсутствовать материальные и жилищные проблемы, но при этом он одинок... Чаще всего это связано с тем, что мужчина сознательно не хочет строить отношения с женщинами. Либо он когда-то уже обжегся и боится снова пережить боль... Либо он опасается потерять психологический комфорт. Ведь отношения подразумевают в какой-то мере самопожертвование, растрату душевных сил и материальных ресурсов. А он не хочет их тратить. Есть также мужчины, которые предъявляют к возможной спутнице жизни очень высокие требования. И отвергают представительниц прекрасного пола, так как они этим требованиям не соответствуют. Наконец, у мужчины могут быть проблемы по сексуальной части. И **шестая причина** связана с тем, что мужчина неадекватно себя ведёт. Он может мечтать об отношениях, но поведение его таково, что он сам отталкивает от себя противоположный пол. Допустим, он постоянно болтает глупости, говорит пошлые комплименты всем встреченным им женщинам или патологически жаден – настолько, что соглашается выпить чашечку кофе только за ваш счет. Есть мужчины, которые неоправданно агрессивны. При сближении у него могут обнаружиться и сексуальные перверсии.

Таким образом, можно сделать некоторые **выводы**. В современном мире одиночество является важной социально-философской проблемой, которую необходимо рассматривать в комплексе социальных и психологических факторов, оказывающих влияние на жизнь современного человека. Альтернативой одиночеству современного человека является любовь, которая требует ответственности и определённых усилий со стороны личности. В связи с этим можно согласиться с

мнением Н.В. Хамитова о том, что «...антитезой одиночеству является не общение (оно может только отягчить ситуацию), но любовь» [5, с. 58].

Если вы хотите иметь свободу в выборе, не бойтесь избавляться от ваших устаревших убеждений. Разрушайте стены своей тюрьмы. Учитесь правильно реагировать на вызовы, которые бросает вам жизнь. Не бойтесь боли, научитесь принимать её как сигнал, помогающий понять и оценить правильность ваших действий. И тогда боль не принесёт вам никаких страданий и разочарований.

ЛИТЕРАТУРА

1. Каган В.Е. Одиночество и психотерапия // 1 Всероссийская научно-практическая конференция по экзистенциальной психологии: материалы сообщений / под ред. Д.А. Леонтьева, Е.С. Мазур, А.И. Сосланда. – М.: Смысл, 2001. – С. 57–61.
2. Леонтьев Д.А., Осин Е.Н., Салихова А.Ж. Переживание одиночества: негативные и позитивные аспекты // Психология общения: тренинг человечности // тезисы международной научно-практической конференции, посвященной 70-летию со дня рождения Л.А. Петровской / под ред. О.В. Соловьевой. – М.: Смысл, 2007. – С. 320–322.
3. Пузанова Ж.В. Социологическое исследование одиночества: опыт построения концептуальной модели // Ж.В. Пузанова // Вестник РУДН. Серия: Социология. – 2009. – №2. – С.42–46.
4. Слободчиков И.М. Современные исследования переживания одиночества // И.М. Слободчиков // Психологическая наука и образование. – 2007. – № 3. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: // http://psyjournals.ru/psyedu/2007/n3/Slobodchikov_full.shtml
5. Хамитов Н.В. Одиночество мужское и женское. Опыт вживания в проблему / Н.В. Хамитов. – Киев: Атика, 2010. – 224 с.

*К. Щербіна,
студентка III курсу
Економіко-правового коледжу
Науковий керівник: Т. О. Крижановська,
кандидат філософських наук, доцент,
Міжнародний гуманітарний університет*

МІФИ СТАРОДРЕВНЬОЇ ГРЕЦІЇ

Актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю осмислення важливості такого культурного феномену як міфи Стародавньої Греції. Можна побачити як змінювалось ставлення людей до сил природи, як зароджувались основи теології та космології. Також надзвичайна цінність феномену древньогрецької міфології полягає у тому, що саме вона підштовхнула суспільство до інтелектуального розвитку, до створення багатьох наук, зокрема логіки, математики, риторики тощо.

Давньогрецька міфологія була основою для розвитку найдавнішої цивілізації світу – Стародавньої Греції [1]. Стародавні греки подарували нам світ надзвичайних міфів. Сама назва «міф» (mythos) перекладається як розповідь, оповідання. Міфи – це історії, в яких у вигаданий, фантастичний спосіб розповідається про те, що відбувалось у той час з конкретним народом. Вони існува-

ли у ті часи, коли ще суспільством не була сформована саме їх культура або літературно-історична традиція. Неможливо зрозуміти психологію народу Древньої Греції, не знаючи їх міфів, оскільки саме міфи ставлять фундамент культури їх етносу. У висловах сучасних людей ми знаходимо образи грецької міфології. Вони перетворилися на крилаті вислови: троянській кінь, яблуко розбрату та інші.

Дуже добре, що наші предки вчилися в еллінів через міфи. Багато чого теперішній світ запозичив у Давній Греції. Передусім радісне ставлення до життя. Бо навіть привітання тоді було: «Радійте!» І міфи Давньої Греції стали основою культур багатьох народів разом із заповідями Біблії та творами власного фольклору.

Міф завжди притягував до себе дослідників. Якщо говорити про інтерпретацію міфа, то вона існувала ще в Давній Греції. Так, наприклад, Піфагор доводив, що в міфах відображувалося філософсько-алегоричне сприйняття природи, а Евгемер бачив у героях міфів обожнених героїв, які колись реально існували.

Карл Ясперс відзначав те, що люди з самого початку історії співвідносили з міфами своє життя, знаходили в них втрачений рай, золотий вік та катастрофи; співвідносили те, як природне перепліталось у міфах з надчутливим, вірили в те, що боги спускалися на землю, що вищі істоти, переконуючи та повчаючи, втручалися у земне життя. Відокремити якусь правду про давно минулі часи з цих міфів неможливо, проте всі ці міфи складають невід'ємну частину величній картини про те, що людина завжди необхідним чином зв'язана з тією суттєвою основою, яка склалась у глибині доісторичних часів [2].

Слово «міфологія» має два значення: по-перше, це сукупність усіх міфів певного народу, яка зберігалася в літературі та усній традиції; по-друге, це наука, яка досліджує міфи. Якщо ми маємо справу з грецькою міфологією, то ми можемо з'ясувати її джерельну базу, дати характеристику її загальних особливостей, міфологічних комплексів, періодів розвитку, зокрема доолімпійського, олімпійського, періоду пізнього елінізму [3].

Початок створення грецьких міфів припав на кінець III – початок II тис. до н.е.. це час міграції ахейської групи племен до Балканської Греції. Відтворити у міфах цього часу фрагменти ахейської чи автохтонну форму дуже важко. Але припускати вплив інших, місцевих, племен необхідно. Важливо також мати на увазі уривковий характер свідчень про ранню фазу та зміну характеру первісних міфів. Створення системи грецьких міфів полягає в тому, що збірка грецької міфології містить міфологічні елементи з різних культур і традицій сусідніх регіонів.

З часом у системі грецьких міфів виростала грецька релігія, яка була фундаментом грецької культури та державності і яку запозичували інші народи, зокрема римляни. Останні особливо багато робили для відновлення грецького міфу, позаяк прагнули використати його потенціал для створення «римського міфу» [4].

Як уже сказано, міфологія давніх народів пов'язана з релігією, а релігія завжди пов'язувалася з магією, манізмом, фетишизмом, анімізмом, тотемізмом, із різними табу (заборонами). Отже, насамперед з'ясуємо ці терміни. Почнемо

з магії. Суть магії полягає в наївній вірі первісних людей у можливість із допомогою певних дій, обрядів, церемоній, словесних формул-заклинань, замов, примов тощо впливати на навколишню дійсність. Саме слово «магія» іранського походження і за змістом відповідає нашим словам «чаклунство», «чарівництво». Через незнання справжніх законів природи і невміння користуватися ними первісні люди намагалися досягти бажаної мети шляхом використання уявленої «магічної сили». Залежно від призначення магічних процедур розрізняють такі види магії: чорну магію – її мета завдати шкоди комусь, білу магію – її мета допомогти комусь, любовну магію – її мета привернути або відвернути кохання, лікувальну магію – «шаманське» лікування хвороб, господарську магію – забезпечення врожаю або успіхів у полюванні і, нарешті, словесну (вербальну) магію. Певні елементи магії наявні в обрядах, ритуалах, культах усіх релігій. У давніх міфах часто йдеться про магію і магів. Тут не можна не згадати про Медею з «міфа про аргонавтів» і про Кірку (Цірцею) з «Одіссеї».

Крім магії, в міфах простежується віра в «ману» (манізм). «Мана» в первісних племен Океанії – це назва «надприродної сили», що її носіями можуть бути окремі люди, тварини, рослини, різні речі в природі. Ця сила могла бути, на думку первісних людей, причиною успіхів її носіїв у досягненні тієї чи іншої мети. Її нібито можна було передати чи позичити. Канібал, який поїдав м'ясо вбитого ворога, вірив у те, що цим він може успадкувати його силу, мужність, відвагу та інші позитивні якості. Орел, який дзьобав Прометееву печінку, не просто мучив його, а набував Прометеевої мудрості, адже Зевсів орел – це не просто атрибут Зевса, а й сам Зевс.

До манізму близький фетишизм. Цей термін утворено від португальського слова «фейтісу» – приблизно те саме, що й «талісман, амулет». Фетишами могли бути різні речі, ідоли, ікони, реліквії, яким приписувалася надприродна сила, щось подібне до «мани». Коли в «Іліаді» ахейці не могли здобути Трої, то причиною цього були не стільки міцні мури міста, скільки наявність у троянців потужного фетиша – Палладія, тобто статуї, Афіни Паллади, що обороняла місто.

Характерним для первісного суспільства був так званий анімізм. Цей термін утворено від латинських *anima* – «душа» і *animus* – «дух». Для первісних людей усі явища природи, всі речі навколишнього світу здавалися одушевленими, живими. Це було пов'язано з нерозумінням різниці між живою і неживою природою. Анімізм – це також віра в існування душ і духів. У давнину існувало уявлення, ніби душа – якась життєва сила – могла відокремлюватися від тіла, наприклад, коли людина спить і бачить сни або коли людина вмирає, а її душа продовжує жити.

Систематичне вивчення міфів почалося в епоху Просвітництва. Панували ті ж самі дві точки зору, що і в античні часи. Перша полягала в історично-критичному аналізі з визначенням раціоналістичного змісту, а друга – у пошуках аргументів, які б заперечували наявність такого змісту в них.

Вчені першого напряму розглядали міф як вияв свідомості дитини людства. У межах доби Просвітництва ряд інтерпретаторів міфів знайшли і поетичний напрям трактування міфів – як первісної та привілейованої лінгвістичної форми поезії. В уяві романтиків міф виступає вже як естетичний феномен. По-

тім на зміну романтикам прийшли прихильники концепцій, що базувалися на принципах пояснення міфу.

Таким чином, у всьому розмаїтті людської духовної культури давньогрецька міфологія займає особливе місце. Причина полягає в тому, що, створивши власний світ міфів, греки стали першим народом, який усвідомив їх сутність і розпочав їхню інтерпретацію.

ЛІТЕРАТУРА

1. Словник античної міфології. – К.: Наукова думка, 1985. – 236 с.
2. Ясперс К. Смысл и назначение истории / К. Ясперс. – М., 1991. – С. 56.
3. Лосев А.Ф. Греческая мифология / Мифы народ мира: энциклопедия / гл. ред. С.А. Токарева. – М., 1987. Т.1. – С. 321–324.
4. Голубцова Е.С. Государство и религия в античном мире / Е. С. Голубцова // Вестник древней истории. – 1985. – № 2. – С. 10–11.

Розділ 3

Економіка і менеджмент

*О. Агафонова,
студентка IV курсу
факультету економіки та менеджменту
Науковий керівник: О. А. Мартинюк,
кандидат економічних наук, доцент,
Міжнародний гуманітарний університет*

ФОРМУВАННЯ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Сучасні підприємства і фірми представляють собою складні організаційні системи, окремі складові яких – основні і оборотні фонди, трудові та матеріальні ресурси та інші – постійно змінюються і знаходяться в складній взаємодії один з одним. Функціонування підприємств і організацій різного типу в умовах ринкової економіки поставило нові завдання щодо вдосконалення управлінської діяльності на основі комплексної автоматизації управління всіма виробничими і технологічними процесами, а також трудовими ресурсами.

Ринкова економіка приводить до зростання обсягу та ускладнення завдань, що вирішуються в області організації виробництва, процесів планування та аналізу, фінансової роботи, зв'язків з постачальниками і споживачами продукції, оперативне управління якими неможливо без організації сучасної автоматизованої інформаційної системи (ІС) [1, с. 120].

Інформаційна система управління – сукупність інформації, економіко-математичних методів і моделей, технічних, програмних, інших технологічних засобів і фахівців, призначена для обробки інформації і прийняття управлінських рішень [1, с. 120].

Інформаційна система управління повинна вирішувати поточні завдання стратегічного і тактичного планування, бухгалтерського обліку та оперативного управління фірмою. Багато облікові завдання (бухгалтерського і матеріального обліку, податкового планування, контролю і т. д.) вирішуються без додаткових витрат шляхом вторинної обробки даних оперативного управління. Облік є необхідним додатковим засобом контролю.

Використовуючи оперативну інформацію, отриману в ході функціонування автоматизованої інформаційної системи, керівник може спланувати і збалансувати ресурси фірми (матеріальні, фінансові та кадрові), прорахувати і оцінити результати управлінських рішень, налагодити оперативне управління собівартістю продукції (товарів, послуг), ходом виконання плану, використанням ресурсів і т. д. Інформаційні системи управління дозволяють:

1) підвищувати ступінь обґрунтованості прийнятих рішень за рахунок оперативного збору, передачі та обробки інформації;

2) забезпечувати своєчасність прийняття рішень з управління організацією в умовах ринкової економіки;

3) домагатися зростання ефективності управління за рахунок своєчасного подання необхідної інформації керівникам усіх рівнів управління з єдиного інформаційного фонду;

4) погоджувати рішення, що приймаються на різних рівнях управління і в різних структурних підрозділах;

5) за рахунок інформованості управлінського персоналу про поточний стан економічного об'єкта забезпечувати зростання продуктивності праці, скорочення невиробничих втрат і т. д. [1, с. 120].

Класифікація інформаційних систем управління залежить від видів процесів управління, рівня управління, сфери функціонування економічного об'єкта і його організації, ступеня автоматизації управління.

Основними класифікаційними ознаками автоматизованих інформаційних систем є:

- 1) рівень у системі державного управління;
- 2) область функціонування економічного об'єкта;
- 3) види процесів управління;
- 4) ступінь автоматизації інформаційних процесів [1, с. 120].

Відповідно до ознак класифікації за рівнем державного управління автоматизовані інформаційні системи діляться на федеральні, територіальні (регіональні) і муніципальні ІС, які є інформаційними системами високого рівня ієрархії в управлінні.

Класифікація по області функціонування економічного об'єкта орієнтована на виробничо-господарську діяльність підприємств і організацій різного типу. До них відносяться автоматизовані інформаційні системи промисловості і сільського господарства, транспорту, зв'язку, банківські ІС та ін.

За видами процесів управління ІС поділяються на:

- 1) ІС управління технологічними процесами (призначені для автоматизації різних технологічних процесів (гнучкі технологічні процеси, енергетика і т. д.);
- 2) ІС управління організаційно-технологічними процесами (являють собою багаторівневі, ієрархічні системи, які поєднують у собі ІС управління технологічними процесами і ІС управління підприємствами).

Найбільшого поширення набули ІС організаційного управління, які призначені для автоматизації функцій управлінського персоналу. Враховуючи найбільш широке застосування і різноманітність цього класу систем, часто різні інформаційні системи розуміються саме в цьому тлумаченні. До цього класу ІС відносяться інформаційні системи управління як промисловими фірмами, так і непромисловими економічними об'єктами – підприємствами сфери обслуговування. Основними функціями таких систем є оперативний контроль і регулювання, оперативний облік і аналіз, перспективне і оперативне планування, бухгалтерський облік, управління збутом і постачанням і вирішення інших економічних та організаційних завдань [1, с. 120].

Інтегровані ІС призначені для автоматизації всіх функцій управління фірмою і охоплюють весь цикл функціонування економічного об'єкта – починаючи від науково-дослідних робіт, проектування, виготовлення, випуску і збуту продукції до аналізу експлуатації виробу.

За ступенем автоматизації інформаційних процесів ІС поділяються на ручні та автоматизовані.

Автоматизовані інформаційні системи – людиномашинні системи, що забезпечують автоматизований збір, обробку та передачу інформації, необхідної для прийняття управлінських рішень в організаціях різного типу.

Автоматичні інформаційні системи характеризуються виконанням всіх операцій з обробки інформації автоматично, без участі людини, але залишають за людиною контрольні функції.

Основною складовою частиною автоматизованої інформаційної системи є інформаційна технологія, розвиток якої тісно пов'язаний з розвитком і функціонуванням ІС.

Дамо ще одне визначення інформаційної технології. Інформаційна технологія (ІТ) – процес, що використовує сукупність методів і засобів реалізації операцій збору, реєстрації, передачі, накопичення та обробки інформації на базі програмно-апаратного забезпечення для вирішення управлінських завдань економічного об'єкта.

Основна мета автоматизованої інформаційної технології – отримувати за допомогою переробки первинних даних інформацію нової якості, на основі якої виробляються оптимальні управлінські рішення. Це досягається за рахунок інтеграції інформації, забезпечення її актуальності та несуперечності, використання сучасних технічних засобів для впровадження та функціонування якісно нових форм інформаційної підтримки діяльності апарату управління.

Автоматизовані інформаційні системи для інформаційної технології – це основне середовище, складовими елементами якого є засоби і способи для перетворення даних. Інформаційна технологія являє собою процес з чітко регламентованими правилами виконання операцій над інформацією, що циркулює в ІС і залежить від багатьох факторів.

Можна виділити наступні основні проблеми, що виникають при виборі інформаційної системи на підприємстві:

1) наявність великої кількості альтернативних пропозицій на ринку ІС з можливістю гнучкої зміни функціональності, а отже, і вартості рішення, що вимагає від ІТ-керівника розгляду різних варіантів постачання в рамках одного рішення;

2) необхідність враховувати можливості для розширення функціональності ІС в майбутньому, що ускладнює вибір;

3) наявність декількох критеріїв, що впливають на рішення про вибір ІС, які ускладнюють процедуру відбору та ранжування альтернативних варіантів;

4) необхідність встановлення пріоритетів для критеріїв, що тягне додаткові труднощі при виборі ІС;

5) облік експертних думок при оцінці ІВ і необхідність приймати рішення про вибір на підставі оцінок від кількох осіб [1, с. 120].

Для подолання проблем, пов'язаних з вибором ІС, необхідний комплексний інструментарій, який буде поєднувати в собі можливість застосування однієї або декількох методик оцінки ІС і функціональність систем підтримки прийняття рішень. Збалансоване використання методів оцінки ефективності ІС, методик вибору альтернатив та інструментів з моделювання та обробки великих масивів даних дозволить істотно полегшити вирішення задачі вибору інформаційної системи. Такий інструмент дозволить ІТ-директорам підприємств

виробляти комплексну оцінку рішень на ринку інформаційних систем і зробити вибір ІС найбільш оптимальним і прозорим для керівництва підприємства і фінансових служб.

ЛІТЕРАТУРА

1. Інформаційні технології та управління підприємством [Електронний ресурс] / [Баронів В. В., Попов Ю. І., Тітовський І. М., Калянов Г. М.]. – Режим доступу: http://www.kniga.com/books/preview_txt.asp?sku=ebooks310492

*И. Бабий,
магистрант факультета економіки і менеджмента
Научный руководитель: Е. А. Мартынюк,
кандидат экономических наук, доцент,
Международный гуманитарный университет*

ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ БИЗНЕС-ИНКУБАТОРОВ В РАЗРАБОТКЕ СТАРТАП-ПРОЕКТОВ МОЛОДЫХ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЕЙ

С каждым годом, наблюдается тенденция, уменьшения числа желающих среди подрастающего поколения заниматься частным бизнесом. Это является результатом отсутствия объективно и последовательной государственной политики в отношении поддержки предпринимательства. Для содействия развитию малого бизнеса требуется формирование класса частных собственников, заинтересованных в успехе своего дела и несущих полную ответственность за его результаты. Бизнес инкубаторы признаны одним из наиболее результативных элементов развития и поддержки малого и среднего предпринимательства в мире [1, с. 15].

Бизнес-инкубаторы, создаются в целях поддержки малых предприятий путем создания максимально благоприятных («тепличных») условий для их развития в течение определенного периода – «инкубирования». Они ускоряют развитие малых предприятий в 7-22 раза, снижая количество неудач в бизнесе до 20% [2, с. 276].

Первые прообразы бизнес-инкубаторов появились в Великобритании в середине XX века. Первый бизнес-инкубатор в современном понимании этого слова был основан в 1959 году. Джозеф Манкузо купил склад при фабрике в городе Батавия и основал первый инкубатор в Америке – Batavia Industrial Center. Его целью было создание новых рабочих мест в городе с экономической депрессией.

В 1985 году в мире действовало около 70 бизнес-инкубаторов, в 1992 их насчитывалось 470, в 1995 – 1100, объединённых в Национальную ассоциацию инкубаторов бизнеса. Наибольшее число бизнес-инкубаторов было создано в США, чему способствовали необходимость возрождения пришедших в упадок городских центров и регионов, поощрение инновационной деятельности и пре-

дпринимательской активности в университетах, а также создание привлекательных условий для частных инвесторов.

Бизнес-инкубатор (БИ) – это организация, занимающаяся поддержкой стартап-проектов молодых предпринимателей на всех этапах развития: от разработки идеи до её коммерциализации; специализируется на создании благоприятных условий для возникновения и эффективной деятельности малых инновационных (венчурных) фирм, реализующих оригинальные научно-технические идеи [3, с. 110].

Главная задача бизнес-инкубатора – помочь тем, кто открывает собственное дело, особенно в начальной стадии.

Для этого бизнес-инкубатор оказывает поддержку по:

- обеспечению выживаемости вновь создаваемых и находящихся на ранней стадии развития малых предприятий путем предоставления на льготных условиях нежилых помещений, а также путем оказания комплекса сопутствующих бизнес – услуг коллективного пользования, услуг по приему посетителей и консультационных услуг по ведению бизнеса;
- созданию новых рабочих мест и при необходимости предоставление квалифицированной бесплатной помощи;
- интенсификации и обеспечении формирования новых малых предприятий, внедряющих новые технологии и коммерциализирующих научные знания.

К основным функциям, которые обычно выполняют бизнес-инкубаторы относят:

- предоставление в аренду помещения и обеспечение офисного обслуживания (помещение под офис, помещения для конференций/встреч);
- обеспечение функционирования различных видов связи, наличие оборудования и оргтехники коллективного пользования;
- комплексное и квалифицированное обслуживание субъектов малого предпринимательства на различных этапах развития;
- оказание консультативной помощи начинающим малым фирмам по экономико-правовым и технологическим вопросам;
- разработка бизнес-планов финансово-хозяйственной деятельности предприятий, обоснование инвестиций и поиск инвесторов;
- создание условий для расширения межрегионального сотрудничества малых предприятий;
- проведение для физических и юридических лиц семинаров, конкурсов, конференций, курсов и других мероприятий по современным методикам обучения предпринимательству.

Стратегия развития и функционирования бизнес-инкубаторов в каждой стране определяются индивидуальными условиям, однако существуют общие принципы формирования схем деятельности. Вначале цикла инкубаторы формируются по смешанной схеме, но по мере их «взросления» тяготеют к специализации. Например, создаются инкубаторы только для фирм, производящих программное обеспечение или работающих в области биотехнологии и т.п. На рис. 1 представлена схема взаимодействия бизнес-инкубатора и стар тапа [4, с. 250].

Бизнес-инкубаторы способствуют предпринимательству по всему миру. Так, известно, что в первый год перестает существовать примерно 90 % новых компаний. В тех случаях, когда компании образуются в бизнес-инкубаторе, только 20 % новых фирм умирают в первый год. Эта статистика показывает, насколько бизнес-инкубаторы могут быть полезны предпринимателям [5, с. 44].

Бизнес-инкубаторы оказались настолько удачной формой поддержки нового предпринимательства, что за последние годы их число продолжает стремительно расти не только в США, где они объединяются в Национальную ассоциацию инкубаторов бизнеса, но и в других странах мира. Всего в мире насчитывается уже более 2000 самостоятельно действующих бизнес-инкубаторов [7, с. 143].

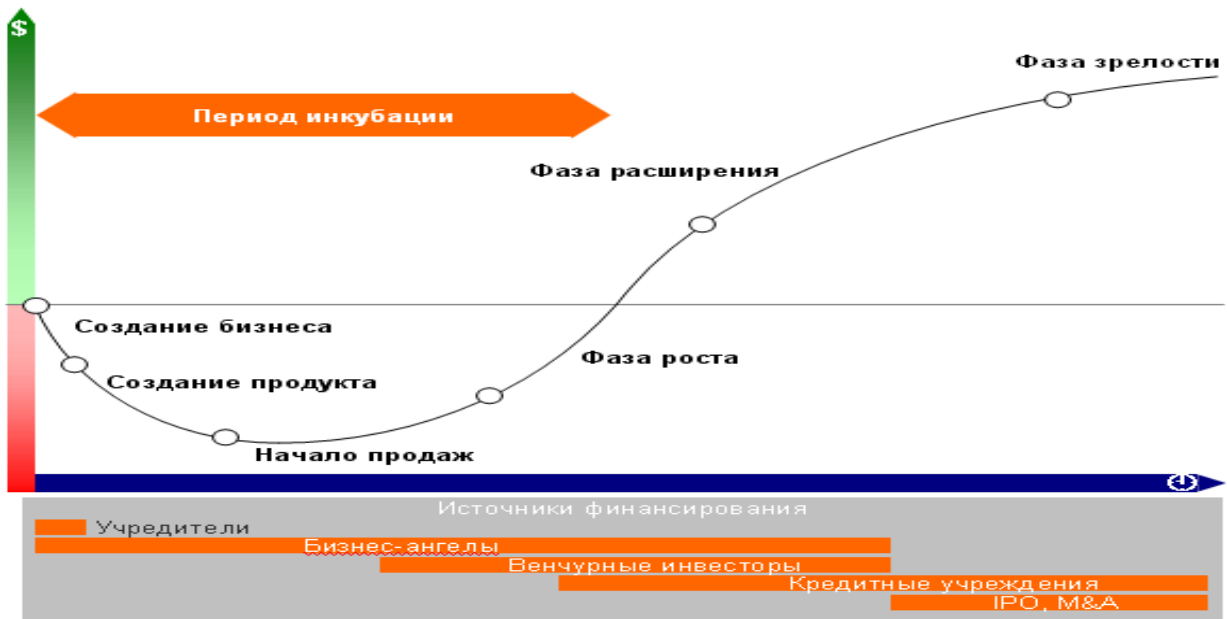

Рис. 1. Роль бизнес-инкубатора в жизненном цикле предприятия

В 1998 году было создано первое объединение украинских бизнес-инкубаторов – Ассоциация Украинских бизнес-инкубаторов и инновационных центров (УАБИИЦ). Членами Ассоциации являются 100 физических и 60 юридических лиц. Преимущественно это руководители бизнес-инкубаторов, центров поддержки предпринимательства и других общественных организации. В то же время членами Ассоциации являются успешные предприниматели, научные работники, украинские и зарубежные консультанты.

Однако говорить о зрелых формах украинских бизнес-инкубаторов еще рано. Несмотря на официальную государственную поддержку эта идея еще не нашла широкого применения и должного развития. В Украине по состоянию на конец 2008 г. де-факто существовало и работало 75 бизнес-инкубаторов, хотя на самом деле занимался деятельностью только один.

По состоянию на 2013 год, не смотря на сложную экономическую и политическую ситуации был открыт новый бизнес-инкубатор iHub в г. Киеве.

Главным инвестором iHub стал норвежский фонд Seed Forum, который выделил на открытие инкубатора 700 тыс. евро грантовых средств. Первый месяц стартапы работают в новом бизнес-инкубаторе бесплатно, потом им необходимо оплачивать ежемесячно по 399 грн. за рабочее место.

В июне 2012 года в Одессе запустился новый стартап-инкубатор WannaBiz. WannaBiz ориентированный только на проекты в сфере веб – и мобильных разработок. Стартапам-участникам предоставляются seed-инвестиции до \$15 тыс. за долю в проекте в 10-15%. Также предоставляются офис, инфраструктура, работа с менторами и экспертами, а также сопровождение в юридической и финансовой областях.

В городе Харькове недавно завершился проект IT бизнес-инкубатора, разработанный немецким архитектурным бюро ZAarchitects. Основной акцент был сделан на коммуникацию между людьми: случайные знакомства, обмен опытом, получение новых знаний и всевозможные общественные мероприятия.

В Украине бизнес-инкубаторы, к сожалению, открываются на средства международных донорских организаций. Это приводит к тому, что бизнес-инкубаторы останавливаются после завершения программы финансирования, поскольку средствами региональных и местных программ развития малого бизнеса невозможно обеспечить достаточные объемы бизнес-инкубации.

ЛИТЕРАТУРА

1. Лысенко Ю.Г. Экономическая динамика / Лысенко Ю.Г., Петренко В.Л., Тимохин В.Н. и др. – Донецк: ДонГУ, 2000. – 176 с.
2. Семенова М.М. Наука в умовах глобалізації / М.М. Семенова / Альманах РІЕПП. Наука. Інновації. Освіта. – М.: Парад., 2010. – С. 276–294.
3. Скотт Д. Энтони. Маленькая черная книга инноваций: как это работает, как это сделать / Э. Д. Скотт / Harvard Business Review Press, 2012. – 238 с.
4. Science and Engineering Indicators 2010. – V. 1–2 // National Science Foundation, 2011. – pp. 369.
5. Журко Т.О. Особливості податкового стимулювання інноваційної діяльності в Україні / Т. О. Журко // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Економіка. – 2004. – С. 44–47
6. Cox S. (Sr. Director NAS Applications Business Unit, Oracle Corporation) [Электронный ресурс]: «Leveraging the ETOM To Facilitate Your Business», Telemangement World, Nice, May 19–22. 2013 – Режим доступа: //http://www.tmforum.com/browse.asp
7. Маркварта Э. Бизнес-инкубаторы в системе поддержки малого бизнеса: российский и международный опыт. – М.: ИПИ, 2001. – 160 с.

О. Беленко,
магістрант факультету економіки та менеджменту
Науковий керівник: О. А. Мартинюк,
кандидат економічних наук, доцент,
Міжнародний гуманітарний університет

ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ МЕТОДІВ ОБГРУНТУВАННЯ І ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ

Сучасна система управління орієнтована на здатність оперативно реагувати на зміни підприємницького середовища, це вимагає нових підходів соціально-економічного порядку для прийняття оптимальних рішень в конкретних умовах, основою якого є економічне прогнозування [1, с. 501].

Економічне прогнозування є найважливішим компонентом аналітичної роботи, оскільки він дозволяє:

- передбачити найбільш ймовірний розвиток економічного процесу (кількісна оцінка розвитку процесу на основі інформації про сучасний та минулий стан);

- оцінити заходи впливу на процес і економічні результати.

Для економічного об'єкта прогнозування дозволяє виявити можливі напрямки перспективного розвитку, тенденції змін організаційно — структурного та організаційно – функціонального порядку.

Прогнозування дозволяє забезпечити збалансованість показників короткострокових і довгострокових програм в поточному та в прогнозному періоді. На наш погляд, прогнозна діяльність управління підприємством змушує (або зобов'язує) проведення досліджень (аналізу, моніторингу) з фінансово – економічному стану підприємства [2, с. 65].

При наявності різних теоретичних узагальнень змісту поняття «прогнозування» ми виходимо з того, що це спосіб передбачення, заснований на уявленнях поточних припущень в частині майбутніх перспектив для їх конкретизації та аналітичної оцінки попередньої результативності та екстраполяції подальшого розвитку [2, с. 65].

Прогнозування визначає реальність та сприятливість для економічного об'єкта поставлених перед ним цілей. Ми згодні з позицією фахівців, що окремі прийоми і засоби прогнозування реалізуються в процесі цілепокладання, особливо довгострокових цілей. Слід зауважити, вибір і конкретизація цілей, визначення ступеня і рівня їх досягнення припускають обов'язковий і послідовний облік об'єктивних і суб'єктивних чинників розвитку процесів і явищ.

Управлінське рішення – це одноразовий акт впливу суб'єкта управління на об'єкт, що встановлює програму робіт, спрямованих на визначення і реалізацію конкретної мети, яка витікає із загальних завдань, що стоять перед керованим об'єктом. Воно ґрунтується на аналізі фактично сформованої ситуації і альтернатив її вирішення [4, с. 45].

Результатом прогнозування є науково обґрунтоване судження про стан об'єкту в перспективі, про альтернативні шляхи його розвитку і терміни його існування.

Реалізуючи економічне прогнозування, слід виходити з основного положення – економіко – вартісне визначення життєдіяльності суспільства. Так, економічний прогноз попиту на окремий товар, тісно пов'язаний з іншими прогнозами (демографічним, соціально – медичним, споживчим), врахування яких, безумовно, підвищує надійність і достовірність економічного прогнозу [2, с. 65].

В сучасних умовах економічного розвитку прогноз використовується для визначення нових інноваційних рішень організаційно-економічного, організаційно – технологічного, організаційно-управлінського характеру і шляхів їх реалізації.

Політика щодо інноваційного розвитку малого бізнесу передбачає регулювання фінансових потоків, спрямоване на полегшення доступу підприємствам малого та середнього підприємництва до джерелам фінансових коштів. Для

цього використовуються система надання бюджетних субсидій (через агентства та відомства) і залучення приватних інвестиційних коштів фінансування інноваційної діяльності малого та середнього бізнесу [6, с. 52].

В даний час дуже потужним зовнішнім фактором, є СОТ. Беручи до уваги вступ України до СОТ, тема розвитку підприємництва та підвищення інвестиційної привабливості стає особливо актуальною, що вимагає від влади і бізнесу ще більшої відповідальності і високої якості роботи. Рівень розвитку нашого підприємництва повинен відповідати рівню бізнесу в Євросоюзі.

Підтримка малого та середнього підприємництва на державному рівні здійснюється за 5 основними напрямками (розвиток інфраструктури, фінансовий, майновий, інформаційно-консультаційна підтримка, спростування адміністративних бар'єрів).

Сьогодні, як правило, прийняття рішень, об'єктивно вимагає обгрунтованого вибору із зростаючого різноманіття та кількості варіантів, дослідження ситуацій, проблем, умов, факторів ефективності діяльності. Все це веде до зростання потреби використання різних підходів у процесі розробки управлінських рішень [3, с. 504].

При розробці управлінських рішень традиційний і системний підходи використовують прийоми аналізу і синтезу, відмінність яких полягає в поєднанні і послідовності виконання операцій [5, с. 22–29].

Системний підхід містить три етапи:

- 1) визначення цілого (системи), частиною якого є об'єкт;
- 2) пояснення поведінки або властивостей цього цілого (системи);
- 3) пояснення поведінки або властивостей даного предмета з точки зору його функцій у цьому цілому, частиною якого він є.

Слід звернути увагу на принципове положення: при системному підході синтез передуює аналізу, а при традиційному – навпаки, аналіз є основою для узагальнення. Нами запропонована типізація видів прогнозів (див.: рис.1).

Методика системного аналізу розробляється на початковому етапі прийняття рішення і в своїй основі повинна мати достатню кількість відомостей про проблемної ситуації, що забезпечують вибір методу її формалізованого представлення, математичну модель або один з підходів до моделювання, що поєднують якісні та кількісні прийоми.

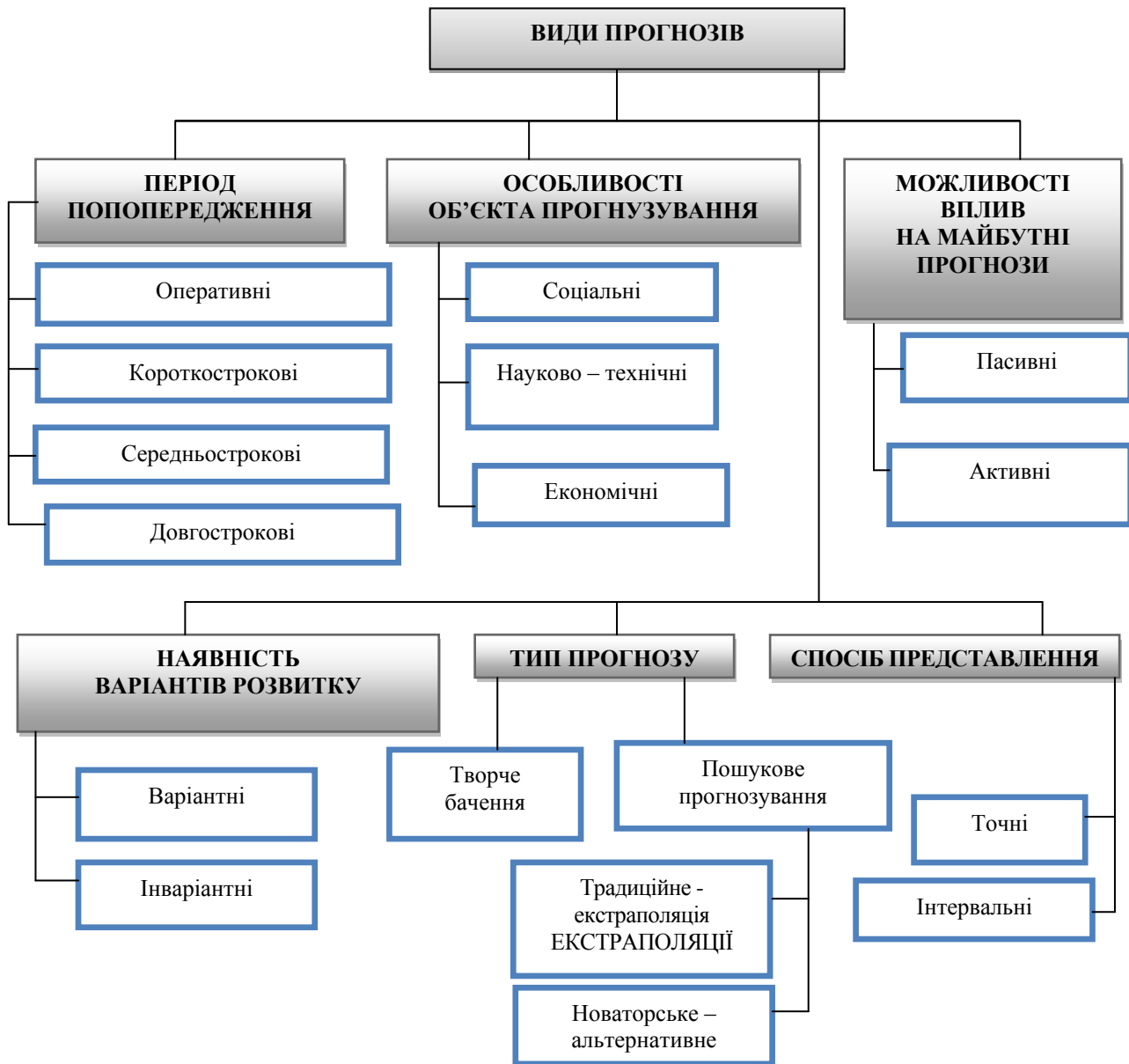

Рис. 1. Класифікація видів економічних прогнозів

Всі методи прийняття управлінських рішень можна об'єднати в три групи: неформальні (евристичні), колективні та кількісні [7, с. 590]. В якості принципової особливості системного аналізу, що відрізняє його від інших напрямів системних досліджень, нами розглядається розробка і використання сучасних засобів (оптимізація, прогнозування, розробка сценаріїв та ін.), що дозволяють провести порівняльний аналіз формування цілей і функцій систем управління.

Висновки. В статті розглянуто поняття управлінського рішення, за його функціями і видами. З'ясувано, як виконується процедура процесу прийняття управлінського рішення та класифікували розмаїття методів прийняття управлінського рішення. Отже, розробка і прийняття рішення – це, вибір з кількох можливих рішень даної проблеми. Варіанти прийнятих рішень можуть бути реальними, оптимістичними і песимістичними. Слід зазначити, що використання експертних методів у сучасній практиці забезпечує пошук нових шляхів вирішення проблеми, що не вкладаються в формальні моделі, і тим самим, визначають безперервність процесу вдосконалення моделі прийняття рішення,

але в той же час дане використання може бути джерелом протиріч, при наявності різних, незбіжних думок експертів.

З урахуванням вищесказаного методологія прикладної діалектики правомірна в дослідженнях з системного аналізу, який:

- застосовується для проблем, що не вирішуються окремими методами математики, для проблем невизначених ситуацій прийняття рішення;
- об'єднує сукупність методів на основі єдиної методики, але з дотриманням правил наукового світогляду;
- використовує експертні оцінки і знання, судження і інтуїцію фахівців різних областей знань і зобов'язує їх до певної дисципліни мислення;
- орієнтований, перш за все, на систему ринкового визначення мети.

В якості обов'язкової вимоги, що пред'являється до методики системного аналізу ми виділяємо орієнтованість на необхідність обґрунтування повноти аналізу з формуванням моделі прийняття рішення та адекватне відображення процесу або об'єкта що досліджується (об'єктивна умова процесу прийняття рішення у проблемних ситуаціях).

ЛІТЕРАТУРА

1. Герчикова І.Н. Менеджмент: підручник. – М.: ЮНІТИ, 2006. – с. 501.
2. Сибірка І.В. Прогнозування соціально-економічних процесів / І. В. Сибірка. – К., 2011. – 65 с.
3. Карданская Н.Л. Основи прийняття управлінських рішень: навчальний посібник. – М.: Російська ділова література, 1998. – С. 504.
4. Юкаева В.С. Управлінські рішення. – М.: Юніті. – 2003. – С. 55.
5. Бухтіярова Т.І., Якушев А.А. Системний аналіз в якості необхідної умови вироблення обґрунтованих управлінських рішень складних економічних систем. / Т.І., Бухтіярова, А.А. Якушев // Науковий вісник Російського державного університету. – 2013. – № 4. – С. 22–29.
6. Якушев А.А. Ефективне управління підприємництвом з використанням системного підходу / А.А. Якушев // Науковий вісник Російського державного університету. – 2012. – № 11. – С. 52.
7. Меддоус Є, Стенсфілд Р. Методи прийняття рішень / [пер. з англ. / під ред. І.І. Єлисеєвої]. – М.: Аудит, ЮНІТ, 1999. – 590 с.

О. Беленко,
магістрант факультету економіки та менеджменту
Науковий керівник: О. О. Зеркіна,
старший викладач,
Міжнародний гуманітарний університет

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

В Україні на сучасному етапі розвитку існує значна кількість передумов для досягнення високих показників інноваційного розвитку. Передусім, це розгалужена мережа вищих учбових закладів з тривалими традиціями викладання природних і технічних наук; велика частка осіб з вищою освітою і науковим ступенем; загальна сприйнятливість населення до інновацій, точних наук і техніки; наявність значної кількості підприємств, що орієнтовані на випуск високо технологічної продукції, зберегли унікальні висококваліфіковані кадри і т. д. Незважаючи на це, показники інноваційного розвитку України є недостатніми [4].

У наш час одним з важливих завдань сучасного етапу розвитку економіки є подолання стереотипів, що склалися, за останні десятиліття. Щоб чітко побачити різницю між сучасним етапом розвитку і минулими десятиліттями, розглянемо суть поняття інновацій. Поняття інновації – це коли використовується, та йдеться про відповідний тип розвитку на макrorівні і про – водяться дослідження щодо механізму реалізації науково – технічного прогресу в процесі економічного розвитку країни, регіону, формування так званої знаннєвої економіки, пошуку нових джерел економічного зростання, побудови державної інноваційної моделі розвитку. Інновації є головним джерелом розвитку громадського прогресу, що важливо для розвитку як для підприємств, так і для усієї країни. На сьогодні Україна нестримно розробляє шість інноваційних проектів, здатних вирішити екологічні, соціальні, демографічні і інші проблеми. Зараз в Україні здійснюються інноваційні проекти такі як: «Енергія природи», «Нова якість життя», «Якісна вода», «Відкритий світ», «Місто майбутнього», «Повітряний експрес» і інші [1, с. 272].

За рахунок технологічного переозброєння необхідно досягти зменшення частки зношених основних засобів виробничого потенціалу України в середньому. На 20%, підвищити ефективність використання робочої сили в 2,5рази. Одним із механізмів реалізації державної науково-технологічної та інноваційної політики (крім зазначених раніше) є програмно-цільовий метод управління, ефективність якого підтверджена світовою практикою. Державна підтримка цілевих програм різного рівня має визначатись їх органічним зв'язком із системою державних науково-технологічних та інноваційних пріоритетів, уся ієрархія яких має ґрунтуватися на глибоких прогнозно-аналітичних дослідженнях та релевантному інформаційному забезпеченні [7, с. 320].

Зважаючи на структуру фінансового забезпечення інноваційної діяльності промислових підприємств, потрібно зазначити, що держава не приділяє цьому

питанню належної уваги. Основним джерелом фінансування інноваційної діяльності були і залишаються власні кошти підприємств, обсяг яких у 2012 р.

становив 7,3 млрд. грн. (63,9% у загальному обсязі фінансування технологічних інновацій). Проте цього не достатньо для впровадження радикальних та довготермінових інноваційних проектів. Згідно зі статистичними даними, найбільш масштабне скорочення фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств за період 2000–2012 рр. відбулося у 2009 р. і скоротилося на 33,7% порівняно з 2008 р, що пояснюється загальноекономічною кризою. Зменшення фінансування інноваційної діяльності підприємств промисловості відбулося за рахунок як власних коштів (на 28,8% у 2009 р. проти 2008 р.), так і кредитних ресурсів (на 76,7% у 2009 р. проти 2008 р.). Низькі обсяги фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств у 2010 р. Зросли лише на 1,2% проти 2009 р. та становили 8045,5 млн. грн. Проте вже у 2011 р. фінансування збільшилось майже вдвічі проти 2010 р. і сягало 14333,9 млн. грн.

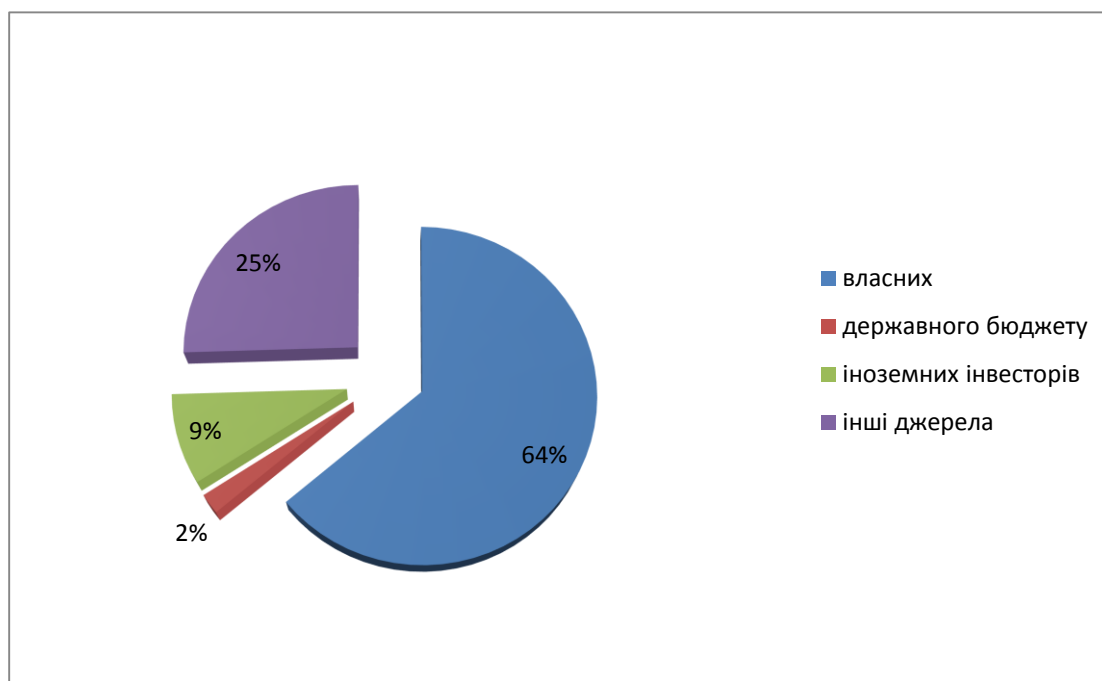

Рис. 1. Структура джерел фінансування інноваційної діяльності в Україні у 2012 році

За даними експертної оцінки, проведеної Державною службою статистики України, основними чинниками, які перешкоджають розвитку інноваційної діяльності вітчизняних підприємств є: нестача власних коштів (80,1% досліджених підприємств), великі витрати на нововведення (55,5%), недостатня

фінансова підтримка держави (53,7%), високий економічний ризик (41%), недосконалість законодавчої бази (40,4%), тривалий термін окупності нововведень (38,7%), відсутність коштів у замовників (33,3%), нестача кваліфікованого персоналу (20%), відсутність можливостей для кооперації з іншими підприємствами і науковими організаціями (19,7%), нестача інформації про ринки збуту (17,4%), нестача інформації про нові технології (16,1%) [6].

Беручи до уваги те, що джерелом власних коштів, які спрямовуються на інноваційну діяльність є прибуток, а більшість вітчизняних промислових підприємств працює збитково, зрозумілою стає негативний наслідок їх інноваційної активності. Ті ж підприємства, що отримують прибуток, не поспішають вкладати його в інновації тому, що інноваційна діяльність є більш ризикованою, порівняно з іншими видами діяльності. Вирішення проблеми інноваційного розвитку в умовах дефіциту власних фінансових ресурсів можливе лише за умови залучення іноземних інвестицій. У світовому потоці прямих іноземних інвестицій на українську економіку припадає лише 1 % на 2011 рік. Незначний потік прямих іноземних інвестицій можна пояснити тим, що серед європейських країн Україна сприймається як країна з найбільшим ризиком. За оцінкою Європейського центру досліджень, ризик інвестицій в Україну становив майже 80% [5, с. 159–163].

Частка іноземних інвестицій у фінансуванні інноваційної діяльності у 2009 р. становила 20,3% та майже 30% вже у 2010 р. У 2011 р. питома вага цього джерела фінансування значно скоротилася і становила лише 0,4% вже у 2012 р. становила 9%. [3, с. 27–32].

Суттєвим недоліком системи національного регулювання розвитку інноваційної сфери є те, що вона, на відміну від законодавства більшості країн світу, не лише не сприяє розширенню джерел фінансування інноваційного розвитку, але й протидіє залученню не бюджетних коштів та виключає можливість формування спеціальних, в тому числі відомчих фондів фінансування інноваційних проектів і програм [2, с. 130–134].

Висновки. Проаналізувавши все вище зазначене робимо висновок, що необхідно розробити заходи щодо стимулювання залучення коштів фінансових установ для активізації інноваційної діяльності промислових підприємств. Але це можливо лише при стабілізації фінансових показників підприємства, збільшення обсягу продажу інноваційної продукції та рентабельності.

Отже, для того щоб наша країна зробила прорив в області інновацій, потрібна належна підтримка державних органів влади, створення сприятливого інвестиційного клімату, нові наукові здобутки та високотехнологічні рішення.

Таким чином, підвищення конкурентоспроможності національної економіки має потребу в поетапній зміні її переважно експортно-сировинної структури, переорієнтації інвестиційних потоків на інноваційну сферу, впровадження високих технологій, формування в Україні основ інноваційної моделі розвитку й економіки знань.

ЛІТЕРАТУРА

1. Горбулін В.П. Державне управління науково-технічними та економічними процесами реалізації Україною стратегічного курсу на європейську і євроат – лантичну інтеграцію / В. П. Горбулін. – К.: ДП, «НВЦ» Євроатлантикінформ», 2010. – 272 с.
2. Давідов М. В. Шляхи організаційно фінансового забезпечення інноваційного процесу на підприємствах України / М.В. Давідов // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 4 (82). – С. 130–134
3. Ковальчук С. Сучасний стан інноваційного розвитку промислових підприємств України / С. Ковальчук // Економіст. – 2012. – № 10. – С. 27–32.

4. Коршикова И.А. Инновационная деятельность предприятий Донецкой области / И.А. Коршикова [Электронный ресурс]. – Режим доступа: URL: <http://masters.donntu.edu.ua/2010/iem/bogdanov/library/article3r.htm>
5. Кульнева Г. М. Сучасний стан та необхідні напрямки розвитку ринку інновацій в Україні / Г. М. Кульнева, О. В. Алейнікова // Держава та регіони. – 2006. – № 5. – С. 159–163.
6. Наукова та інноваційна діяльність в Україні [Електронний ресурс] // Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.
7. Микитюк П. П. Інноваційна діяльність: навч. посіб. / П.П. Микитюк, Б. Г. Сенів. – К.: Центр навч. літ., 2009. – 320 с.

А. Блохіна,
магістрант факультету економіки та менеджменту
Науковий керівник: О. А. Мартинюк,
кандидат економічних наук, доцент,
Міжнародний гуманітарний університет

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «БІЗНЕС-АНГЕЛА» ТА ЇХ РОЛЬ В СУЧАСНІЙ ЕКОНОМІЦІ

Сучасна економічна ситуація в українській економіці склалася під впливом світової економічної кризи, яка потребує прийняття своєчасних та радикальних рішень щодо її приборкання та подолання негативних наслідків у виробничій та соціальній сферах. Основою швидкого виходу із скрутної економічної сфери може стати перехід від застарілої технологічної бази до новітніх інноваційних технологій, заснованих на різноманітних передових ідеях [3, с. 235].

Якщо раніше інноваційна діяльність розглядалась як наслідок науково – технічного прогресу, то в сучасних умовах інновації – найважливіший фактор ефективного функціонування організаційної, виробничої, фінансової, наукової сфер, бо саме в комплексі вони приносять бажаний ефективний результат. Досвід більшості країн світу доводить, що активна інноваційна діяльність визначає темпи економічного розвитку, структуру сучасного виробництва, життєвий рівень в країні та головне – визначає напрямок подальшого економічного розвитку країни.

У розвинутих країнах інноваційна діяльність є одним з найважливіших засобів збагачення країни. Кількість інноваційно-активних промислових підприємств у цих країнах досягає 70 0%, в Україні цей показник постійно зменшується від 26% у 1994 році до 9,2% у 2011 році. На світовому ринку високих технологій частка продукції США становить 32%, Німеччини – 18%, вітчизняна продукція займає менше одного відсотка [4, с. 35].

Міжнародна практика свідчить, якщо у ВВП країни частка інноваційної продукції складає менше 20%, то національна продукція втрачає конкурентоспроможність. Потрібно зауважити, що середньоевропейський показник складає 25–35%, а в Китаї сягнув 40%. В Україні зростання ВВП на основі нових технологій сягає лише 0,7% [2, с. 35].

Саме для вирішення проблем інвестування малого та середнього бізнесу почали з'являтися бізнес – ангели, зі своєчасною допомогою і необхідними коштами.

Бізнес-ангели (англ. business angels) – це приватні інвестори, що вкладають особисті кошти в ризиковані проекти (наприклад, приватні підприємства на ранній стадії розвитку або інноваційні ідеї з мінімальним техніко-економічним обґрунтуванням), як правило, без надання будь-якої застави. Синоніми: приватні інвестори, неформальні інвестори, неформальні венчурні капіталісти [2].

Походження назви «бізнес-ангели» пояснюють тим, що крім них ніхто не наважується вкладати гроші в ризиковані проекти. Можна сказати, що бізнес-ангели рятують молодих підприємців і їх компанії, що знаходяться у важкому фінансовому становищі. Вперше термін «бізнес-ангел» з'явився в США, в Силіконовій Долині.

Венчурний капітал, що надається бізнес-ангелам, прийнято називати «довготривалим» капіталом (patient capital), тому що бізнес-ангели, надавши інвестиції, не вимагають виплати дивідендів протягом всього інвестиційного періоду (3–7 років) [4, с. 10].

Приблизно третина інвестуються бізнес-ангелами проектів заснована на нових технологіях.

Середній розмір інвестицій бізнес-ангелів становить 50–100 тис. доларів. У одного проекту може бути кілька бізнес-ангелів, в цьому випадку інвестування здійснюється у формі пайового капіталу (це дозволяє здійснювати фінансування більших проектів і знижує ризик для кожного з інвесторів).

Як правило, бізнес-ангели беруть активну участь в управлінні інвестуванням компаніями. Крім фінансів, бізнес-ангели привносять у компанію найцінніший внесок – свій досвід і управлінські навички, чого зазвичай не вистачає компаніям на початкових стадіях, а також свої зв'язки. Багато підприємців говорять про те, що знання та досвід бізнес-ангелів є для них важливішими, ніж їхні гроші [4, с. 35].

Більшість бізнес-ангелів – успішні підприємці, що мають значний досвід розвитку власного бізнесу. У ролі бізнес-ангелів часто виступають високооплачувані фахівці у великих компаніях (топ-менеджери, консультанти, адвокати, бухгалтери і т. д.).

За статистикою, 99% бізнес-ангелів – чоловіки, кожен п'ятий – мільйонер.

Якщо середній вік стартапа становить 24 роки, то середній вік бізнес-ангела – 55 років [4, с. 35].

Бізнес-ангели інвестують лише незначну частину свого статку. Тому невдача і втрата грошей при інвестуванні не може похитнути їх фінансове становище. Крім того, вони досить багаті, щоб не потребувати проміжної прибутку від вкладених інвестицій. Велика кількість бізнес-ангелів отримують задоволення від фінансового успіху інвестиційної компанії, а також від особистої участі в управлінні новим підприємством. Інші важливі міркування – це інтерес до конкретної технології і впевненість у тому, що вона справить важливий соціальний ефект, а також почуття, що досягнувши успіху в бізнесі, необхідно допомогти встати на ноги наступному поколінню підприємців.

Основна мотивація бізнес-ангелів – перспективи значного зростання вартості вкладеного капіталу (в середньому, в 4–5 разів). Після того, як бізнес-ангели інвестують кошти в компанію, довіра до неї підвищується і стає простіше залучити додаткове фінансування з інших джерел. І бізнес-ангели часто користуються цим, наприклад, надаючи свої гарантії для отримання банківських кредитів [1, с. 56].

Чому підприємці частіше звертається до бізнес-ангелів, а не до інвестиційних фондів і банків?

З приватною особою мати справу комфортніше і простіше, тому що багатом серйозною перешкодою стають бюрократичні формальності, виконання яких вимагають офіційні установи.

Що враховують бізнес-ангели при виборі проектів для інвестицій.

При виборі проектів для інвестицій бізнес-ангели на перше місце ставлять особистість підприємця, потім потенціал зростання даного сегменту ринку та конкурентні переваги товару. Найчастіше все, на чому засновує своє рішення бізнес-ангели – це впевненість у тому, що підприємець здатний реалізувати свій проект. Тому завдання підприємців, які бажають залучити інвестиції у свій проект, – створити таку впевненість у бізнес-ангели [5, с. 15].

Інвестиції бізнес-ангелів перетворили на найбільші компанії такі стартапи, як Google, Apple, Amazon.com, Intel, Yahoo (кошти, отримані бізнес-ангелами при виході з компаній, перевищили початкові вкладення більш ніж у 1000 разів!) [2, с. 35].

Бізнес-ангели, як правило, не афішують свої «ангельські» діяння і цінують анонімність. Тому важко підрахувати їх точну кількість. За різними оцінками, в США налічується близько 1 млн. Бізнес-ангелів, в Європейському Союзі – понад 125 тис., в Співдружності бізнес-ангелів Росії (СБАР) числиться близько 100 членів (за рік їх кількість зросла в три рази) [4, с. 35].

Вважається, що кількість потенційних (так званих «незайманих») бізнес-ангелів в 5-10 разів перевершує число активно діючих.

Інвестиції бізнес-ангелів є дуже ризикованими, це виражається у високій прибутковості вдалих вкладень при великій частці невдач:

- Повна невдача, втрата грошей – 34%;
- Часткові втрати або вихід на «точку беззбитковості» – 13%;
- Невисока прибутковість – 17%;
- Задовільна прибутковість у розмірі 25–49% річних – 13%;
- Висока прибутковість у розмірі 50% річних і вище – 23%.

Переваги бізнес-ангелів порівняно з інституційними венчурними фондами:

Незважаючи на те, що в цілому роль і основні функції бізнес-ангелів та венчурних капіталістів дуже близькі, все ж є ряд ключових відмінностей, які важливо знати починаючим підприємцям, для того щоб успішно побудувати свій інноваційний бізнес.

1). загальні обсяги інвестицій бізнес-ангелів в 4-5 разів перевищують обсяги інвестицій венчурних фондів.

2). Бізнес-ангели частіше фінансують малі підприємства на ранніх стадіях їх розвитку.

3). маючи значний досвід оцінки інвестиційних проектів, бізнес-ангели приймають рішення про виробництво інвестицій або відмову від них протягом набагато меншого періоду часу.

4). Бізнес-ангели надають проінвестувати компаніям комплексну підтримку з розвитку управління, маркетингової стратегії, встановленню контактів, бізнес-планування і т.д..

5). У більшості випадків бізнес-ангели інвестують в межах свого географічного регіону (що цілком зрозуміло, враховуючи необхідність повсякденного участі у справах). Це сприяє і більш рівномірному розподілу капіталу усередині регіонів, та економічному розвитку регіонів.

Дослідження, проведені у Великобританії і Фінляндії, показують, що за обсягами інвестицій в малі і середні підприємства бізнес-ангели інвестують принаймні в два рази більше, ніж інституціональні венчурні фонди, а кількість скоєних ними угод у 30-40 разів перевищує кількість проектів, фінансуються венчурними фондами.

Бізнес-ангели, звичайно, не ангели, і в небесних сферах не витають. Вони міцно стоять на землі самі і допомагають стати на ноги іншим!

За словами засновника і партнера BVU Group Дениса Довгополого, на даний момент в стартапи в Україні інвестує група людей з 30 бізнес-ангелів. Якщо в Європі та Америці, ангели вкладають від \$ 50 до \$ 100 тис. і не бояться говорити про це і обговорювати проекти зі ЗМІ, то в Україні все відбувається з точністю до навпаки [6, с. 14].

Паралельно з бізнес-ангелами на ринку активні пошуки майбутніх «зоряних» бізнесів ведуть і бізнес-дияволи. Це агресори, мета яких не допомогти підприємцю грошима, управлінською командою, порадами та досвідом, а відібрати ноу-хау, інноваційні розробки, захопити компанію і витіснити з бізнесу [6, с. 18].

«Існують такі бізнес-ангели, яких правильніше назвати бізнес-дияволами. Вони шукають привабливі патенти, наявні у винахідників, які вони кладуть в основу свого стартапу, і відбирають їх, щоб потім перепродати або реалізувати проект самостійно. Деякі бізнес-дияволи вкладаються у вподобані ним проекти, а потім, коли проект успішно розвивається, розмивають частку засновників стартапу в компанії і викидають їх з бізнесу. Це рейдери, і вони існують на ринку. Ті люди, які постійно «крутяться» в цьому середовищі – інші інвестори, серійні підприємці, які реалізують вже не перший і не другий свій проект, знають цих бізнес-дияволів і не ведуть з ними жодних справ. Однак ті стартапери, які не мають такого досвіду, трапляються їм на гачок. Навіщо бізнес-дияволи кидають стартаперів, а не роблять разом з ними бізнес. Тому що їм не вистачає 51%, їм потрібні 100% компанії, це їхній принцип» [6, с. 20].

Стимування інноваційної діяльності промислових підприємств України пояснюється, насамперед, обмеженістю джерел її фінансування, що пов'язано з фінансово-економічною нестабільністю в державі та кризовим станом більшості підприємств, які змушені реалізовувати інноваційні процеси за рахунок власних коштів. Відсутність власних коштів у підприємств для фінансування інновацій доповнюється іншими чинниками – високими кредитними ставками та неспроможністю отримання довготермінових кредитів, теперішнім масовим

банкротством банків. Недостатньо використовуються в Україні непрямі заходи стимулювання впровадження інновацій [7, с. 13].

Тому розвиток мережі інвестування за допомогою бізнес-ангелів, буде вагомою допомогою всім новаторам і інноваторам, які мають масу цікавих бізнес ідей, але через брак тих чи інших можливостей не можуть реалізувати свої ідеї.

ЛІТЕРАТУРА

1. Хилл Б. Бизнес-ангелы: как привлечь их деньги и опыт под реализацию своих бизнес-идей / Брайан Хилл, Дн. Пауэр; пер. с англ. – М.: Эксмо, 2008. – 496 с.
2. В каких сферах летают бизнес-ангелы. [Электронный ресурс]. – Режим доступа до матеріалу: www.rabotaplus.com.ua/articles/1466.html. – Дата звернення: 04.02.08
3. Губин, В. Е., Губина, О. В. Анализ финансово-хозяйственной деятельности: учебник. – М.: ИД «ФО-РУМ»: ИНФА – М, 2006. – 336 с.
3. Заболотская, Н.В., Козлова, Т.В. Оценка экономического потенциала предприятия / Н.В. Заболотская // Экономический анализ: теория и практика. – 2009. – № 5(134). – С. 20–28.
4. Левшин Г.В. Анализ финансовой устойчивости организации с использованием различных критериев оценки [Текст] / Г.В. Левшин // Экономический анализ: теория и практика. – 2008. – № 4 (109). – С. 3–15.
5. Поручник А.М. Венчурний капітал: зарубіжний досвід та проблеми становлення в Україні / А. М. Поручник, Л. Л. Антонюк. – К.: КНЕУ, 2000. – 324 с.
6. Федулова Л.І. Бізнес-ангели в національній інноваційній системі / Л.І. Федулова // Проблеми науки. – 2008. – № 5. – С. 2–7.

*А. Вовченко,
магістрант факультета економіки і менеджмента
Научный руководитель: Н. А. Ботвина,
доктор економічних наук, професор,
Международный гуманитарный университет*

РОЛЬ ТАМОЖЕННОЙ ПОЛИТИКИ И ЕЕ ПЕРСПЕКТИВЫ В УКРАИНЕ

Правительства современных национальных государств не желают, чтобы их международные отношения определялись только рыночными силами. Руководство каждой страны формирует свою внешнеэкономическую политику с целью регулирования, ограничивая, поддержки или другого влияния на международную торговлю. Международные операции индустриальных государств и стран, которые развиваются, определяются преимущественно частными фирмами, чаще – многонациональными компаниями. В результате того, что мотивацией этих операций является экономическая выгода, торговля между этими странами объясняется экономическими условиями. Несмотря на это, правительственная политика стран обоих типов направлена на ограничение или стимуляцию внешне-экономических операций с целью устранения того типа зависимости, который вытекает из рыночных отношений.

Вопросы таможенной политики, управления таможенным делом получили освещение в трудах европейских экономистов, теоретиков внешней торговли Ф. Листа, Д. Рикардо, А. Смита, а также известных российских ученых Н.С. Морд-

винова, С.О. Никольского и др. Особую значимость представляют работы различных авторов конца XIX – начала XX вв. Среди них можно выделить имена Е.Ф. Брандта, В. Витчевского, С.Ю. Витте, А. Головачева, М.И. Кази, В.И. Ковалевского, М.Н. Соболева и др. В них, наряду с рассмотрением общих и частных проблем осуществления таможенной политики государства [1, с. 165].

Основной целью статьи является исследование таможенной политики государства и ее целей, обозначение теоретических аспектов исследования таможенной политики государства, нахождение путей усовершенствования таможенной политики Украины в контексте обеспечения экономической безопасности Украины.

Таможенная служба Украины – это единая общественная система, которая состоит из таможенных органов и специализированных таможенных учреждений и организаций. Непосредственное осуществление таможенного дела полагается на таможенные органы Украины. К ним относятся Государственная таможенная служба Украины, специализированные таможенные учреждения, региональные таможни, таможни, таможенные посты. [2, с. 377]

Таможенные органы, реализуя таможенную политику Украины, выполняют контроль за соблюдением законодательства Украины по вопросам таможенного дела; защищают экономические интересы Украины; обеспечивают выполнение обязательств предусмотренных международными договорами Украины по вопросам таможенного дела; содействуют защите интеллектуальной собственности участников внешнеэкономических связей; осуществляют применение соответствующего закона мероприятий тарифного и нетарифного регулирования при перемещении товаров через таможенную границу Украины; осуществляют таможенный контроль и таможенное оформление товаров и транспортных средств, которые перемещаются через таможенную границу Украины; контролируют соблюдение правил перемещения валютных ценностей через таможенную границу Украины; осуществляют борьбу с контрабандой, нарушениями таможенных правил и т.д.

Таможенная политика представляет собой целенаправленную деятельность государства по регулированию внешнеторгового обмена (объема, структуры и условий экспорта и импорта) через установление соответствующего таможенного режима перемещения товаров и транспортных средств через таможенную границу. Таможенная политика – это органичная составная часть внутренней и внешней политики государства [3, с. 250].

Исторически таможенная политика является первой формой государственного регулирования внешней торговли. Сущность ее выражается в выработке единой системы согласованных экономических, политических, организационных и правовых мер по развитию внешнеэкономических связей страны. По своему содержанию она представляет собой систему мер, принимаемых государством для регулирования внешнеторгового обмена (объема, структуры и условий экспорта и импорта). Основным средством осуществления таможенной политики являются: установление таможенного режима перемещения товаров и транспортных средств через таможенную границу и применение таможенных тарифов, таможенных пошлин и таможенных сборов. Совокупность государственных органов, участвующих в выработке и реализации таможенной

политики, а также набор средств ее реализации, порядок использования компетентными государственными органами инструментов таможенного регулирования в целом образуют механизм таможенной политики государства.

Направленность целей таможенной политики на защиту рынка товаров и на стимулирование развития национальной экономики обуславливает ее тесную связь с внутренней политикой государства. Как составная часть внешней политики государства, таможенная политика призвана реализовывать внешнеэкономические интересы государства, чтобы не только защищать национальную экономику от развала, но и способствовать проведению ее структурной перестройки с целью оживления, оздоровления и последующего подъема.

Таможенная политика является одним из основных инструментов протекционистской политики государства. Как член Всемирной Торговой Организации – WTO (World Trade Organization), Организации экономического сотрудничества и развития (Organization for Economic Cooperation and Development), а также государство, которое претендует на членство в Евросоюзе, Украина формирует таможенную политику с соблюдением требований этих организаций.

Современный этап реализации таможенной политики Украины характеризуется постоянным ростом объемов и расширением масштабов международной торговли, осложнением и усилением динамики торговых процессов, усилением требований международных организаций относительно обеспечения свободного доступа иностранных товаров на внутренние рынки и снижением национальных торговых барьеров. Происходит углубление интеграции международных требований в национальную практику таможенного регулирования Украины [4, с. 57].

Реализация этих требований связана с определенными потенциальными угрозами обеспечению национальных интересов Украины. «Открытость» национальной таможенной территории для международной торговли может нанести экономические убытки для государства в виде недопоступлений в бюджет в результате искажения таможенной стоимости товаров, вреда здоровью и безопасности потребителей, повлечь рост контрабандных потоков и тому подобное. В таких условиях становится более актуальной потребность в повышении эффективности национальной таможенной политики в сфере обеспечения моментального реагирования на внешние угрозы и оперативного противодействия возможным негативным последствиям таких угроз, в направлении усиления обеспечения экономических интересов государства и максимального учета в национальной системе регулирования международных правил и требований.

На протяжении последнего времени наметились значительные прогрессивные сдвиги в направлении усовершенствования национальной таможенной политики. Позитивными достижениями в сфере осуществления таможенной политики стоит признать:

1. Активизацию взаимодействия таможенных органов с субъектами ведения хозяйства, которые осуществляют внешнеэкономическую деятельность.

2. Активизацию работы по приведению законодательства Украины в сфере защиты прав интеллектуальной собственности к уровню мировых стандартов с целью усиления противодействия незаконному перемещению товаров, которые содержат объекты права интеллектуальной собственности.

3. Налаживание эффективного взаимодействия с таможенными службами смежных государств и стран крупнейших торговых партнеров Украины в целях выявления коррупционных теневых схем во внешнеэкономической деятельности и организованных группировок.

4. Достижение определенного прогресса в направлении создания, подготовки к внедрению и развитию системы электронного декларирования товаров.

5. Употребление ряда мероприятий по нормативному обеспечению запрета ввоза на таможенную территорию Украины продуктов питания неудовлетворительного качества, в частности мясопродуктов.

Реализация этих приоритетов будет требовать осуществления в ближайшей перспективе ряда мероприятий, которые позволят усилить уровень защиты национальных интересов государства, создать благоприятные условия для увеличения объемов внешней торговли, положительно повлиять на социальное и экономическое развитие Украины [5, с. 27].

В ходе исследования таможенной политики было выявлено такие проблемы:

1) Проблема с поддержанием международной безопасности, а именно контроль и борьба с контрабандой.

2) Поддержка международных санкций.

3) Поддержанием экологической безопасности.

4) Проблема совершенствования таможенно-тарифного регулирования в Украине.

Таможенная политика Украины развивалась в направлении параллельного развития всех сторон системы таможенно-тарифного регулирования в соответствии с передовыми, общепризнанными нормами и правилами международной практики. Она включала одновременное решение проблем заполнения теоретического вакуума, перестройки таможенной инфраструктуры и активное участие в проработке таможенных режимов, которые должны обеспечивать минимизацию таможенных процедур и эффективность таможенного контроля. Она предусматривает соблюдение низких тарифных ставок на подавляющее большинство товарных позиций, особенно на товары с низкой степенью обработки.

Особенную защиту нужно уделять продукции сельского хозяйства и отдельным отраслям машиностроения. Параллельно следует внедрять эффективную систему анализа рисков для предотвращения таможенных правонарушений. Полезным также стало бы сокращение товарной номенклатуры по примеру Японии, Китая или США, что сделало бы ее прозрачнее и, как следствие, уменьшило злоупотребление декларированием товаров не по своему коду.

ЛИТЕРАТУРА

1. Таможенное право Украины: пособие / под ред. Р.Б. Шишкина. – Харьков: Национальный ун-т внутр. дел, 2006. – 180 с.
2. Гребельник О.П. Таможенно-тарифная политика при условии трансформации экономической системы: [монография] / О.П. Гребельник. – К.: Киев. нац. торг.-экон. ун – т, 2006. – 488 с.
3. Дубинина А.А., Сорокина С.В. Основы таможенного дела Украины: научное пособие / А.А. Дубинина. – Київ, 2004. – 360 с.
4. Науменко В.П. Таможенное регулирование внешнеэкономической деятельности в Украине / В.П. Науменко, Л.В. Пашко, В.А. Русков. – Киев, 2004. – 420 с.
5. Мостовой А.С. Изменения в таможенном праве Европейского Союза А.С. Мостовой // Таможенное дело. – 2006. – №5 (47). – С. 33–37.

К. Вовченко,
студентка IV курсу
факультету економіки та менеджменту
Науковий керівник: **Т. М. Банасько,**
кандидат економічних наук, доцент,
Міжнародний гуманітарний університет

ПРОБЛЕМИ МІГРАЦІЇ РОБОЧОЇ СИЛИ В УКРАЇНІ: ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ ТА НАСЛІДКИ

Україна є однією з найбільших країн-донорів робочої сили в Європі, міграція робочої сили стала об'єктивною реальністю. Формування потоків «заробітчанства» відбулося в умовах низької заробітної плати в зареєстрованому секторі економіки (за офіційною статистикою на лютий 2014 р. середньомісячна заробітна плата становить 3189 грн.), підвищеного рівня безробіття і вимушеної неповної зайнятості, поширення бідності, значного розриву в рівнях оплати праці в Україні і зарубіжних країнах [5]. На рис.1 наведені основні країни до яких відбувається міграція робочої сили

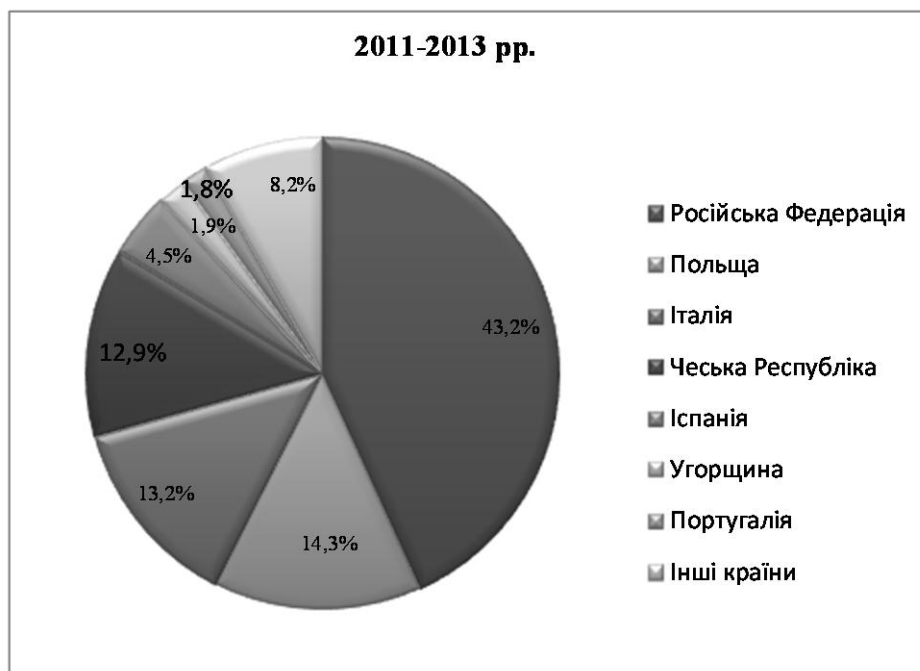

Рис. 1. Країни еміграції робочої сили України

За даними офіційної статистики України, кількість зареєстрованих безробітних в 2013 році становило 486,7 тис. осіб (всього безробітного населення 1576,4 тис. осіб., по методології МОТ) [6; 5]. І це лише офіційних, не враховуючи тих, хто не зареєстрований в центрах зайнятості. За статистикою, Україна входить в десятку країн-лідерів з міграції робочої сили. За різними підрахунками, за кордон на постійне місце проживання за 20 років незалежності виїхало 6,6 млн. українців. Більшість трудових мігрантів з України – особи віком від 20 до 50 років [4].

Основною причиною, по якій українці залишають межі своєї батьківщини, є низький рівень доходів населення. Німецька страхова компанія Allianz у своєму «Звіті про світові багатства в 2012 році» оцінила Україну за рівнем доходів 49 місцем серед 52 країн, чий сумарний ВВП становить 90 % світового. Середній українець у своєму розпорядженні мав майна на суму 928 євро. Для порівняння Литва – 1,4 тис., Росія – 1,55 тис., Голландія – 61,3 тис., Бельгія – 68,5 тис. і на вершині рейтингу знаходиться Швейцарія – 138 тис. євро. За годину український робітник заробляє (7,30 грн. в 2014 р.) в 16 разів менше, ніж середньостатистичний європеець, який отримує 23 євро на годину. Якщо порівняти середньомісячну зарплату в 2012 році нашої найближчої західноєвропейської країни Польщі, то у них вона складає близько 9 тис. гривень, що значно перевищує українську, яка рівняється 3031,92 грн. Ще одним із основних питань, заради якого українці мігрують на заробітки за кордон є поліпшення житлових умов. Адже при сформованому рівні заробітної плати, людині потрібно працювати дуже багато років, щоб купити квартиру або побудувати будинок. Багато українців проживають у комунальних квартирах або гуртожитках. В окремій квартирі може проживати кілька сімей. Не менш важливим залишається питання задоволення повсякденних потреб – харчування, покупка необхідних товарів (одяг, предмети побуту і т. п.). Прожитковий мінімум в Україні на 2014 р. становить 1176,00 грн. Також один з важливих мотивів – навчання дітей у навчальних закладах, адже ціна цих послуг зараз дуже висока для багатьох бідних українців. Звідси і впливає бажання українців їхати за кордон і заробляти більше [3].

В Україні існує велика проблема працевлаштування. Випускникам навчальних закладів дуже складно знайти місце роботи. Роботодавці не хочуть брати недосвідчених працівників, їм легше знайти людину старшу за віком, з досвідом роботи, адже таких багато на ринку праці. Тому молоді люди шукають роботу за кордоном, але й там важко влаштується за фахом, внаслідок чого, влаштовуються на роботу, яка не вимагає особливої кваліфікації, тим самим втрачаючи навички, отримані при навчанні [2].

У людей старшого віку також виникає ситуація з проблемою працевлаштування на батьківщині. Людям в 41-50 років, а також особливо в 51-60 років стає дуже складно знайти роботу, тому як роботодавець вже не хоче брати до себе на роботу людину старшого, особливо передпенсійного віку. В результаті виникає бажання безробітного їхати за кордон у пошуках доходу. Багато чоловіків їдуть на будівельні роботи до Росії, жінки – доглядати за людьми похилого віку в країні Середземномор'я, також українським мігрантам за кордоном можна працювати пакувальниками та складальниками товару в супермаркетах, нянями, гувернантками тощо. Особливо цінується робота українців у будівельній галузі – каменярами, бетонувальниками, обробниками та ін.

У Росії зарплата пакувальників і складальників товарів складає від 5 у.о. за годину. Причому працюють ними переважно українські жінки. Їхня зайнятість складає шість днів на тиждень по 11 годин на добу. Крім того, їм доводиться самотійно винаймати житло і харчуватися. Тому «чистий» прибуток складає близько 800 у.о. Стільки ж заробляють вантажники і підсобні працівники. Праця будівельників цінується вище. Їм пропонують від 1500 до 3000 у.о.

Працівники цієї сфери так само, як і решта трудових мігрантів з власної кишені вимушені оплачувати харчування, житло, візу і переїзд в країну перебування [5]. На рис.2 наведено основні сфери працевлаштування українських трудових мігрантів.

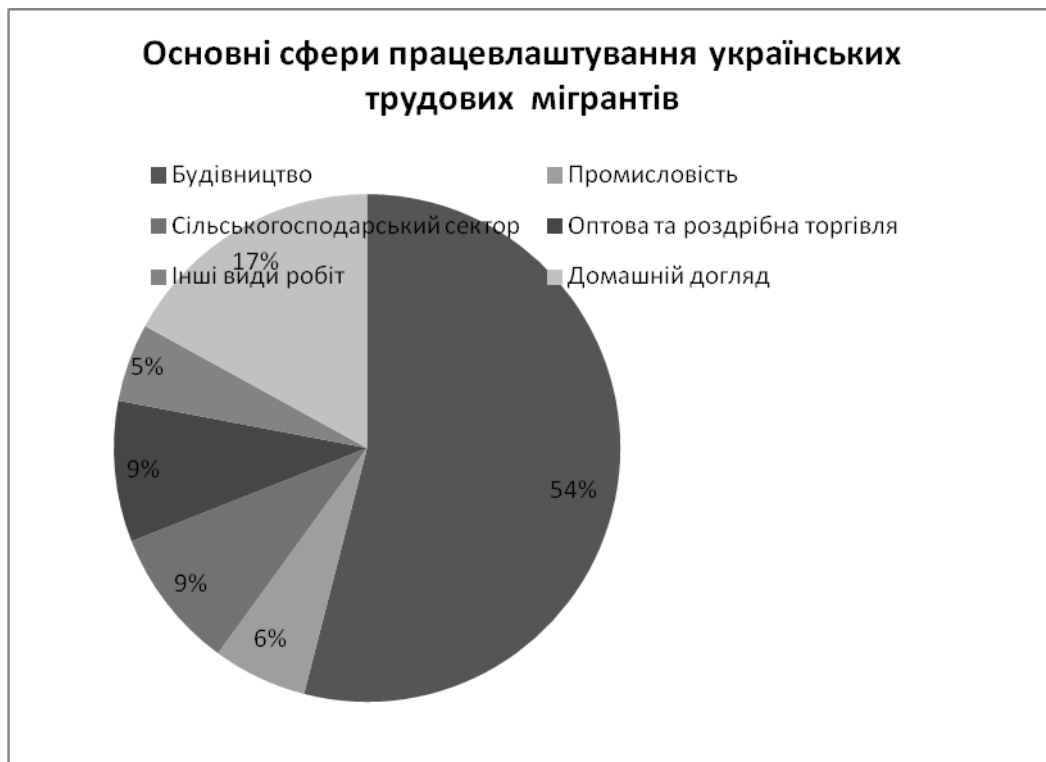

Рис. 2. Основні сфери працевлаштування українських трудових мігрантів

Аналізуючи вплив зовнішньої міграції робочої сили на економіку України, треба відмітити вже наявні наслідки загальносвітового поширення міждержавного руху робочої сили. Серед наявних позитивних результатів поширення зовнішньо-державної міграції робочої сили для України можна назвати такі:

- отримання додаткової іноземної валюти у формі грошових переказів мігрантів;
- додаткове інвестування підприємств з іноземними засновниками;
- зниження безробіття на національному ринку праці;
- сприяння інтеграції нашої держави до світового ринку праці;
- надання працеспроможному населенню можливості реалізувати свої здібності за кордоном, підвищити рівень кваліфікації, поліпшити матеріальне становище;
- забезпечення за рахунок іноземної робочої сили покриття дефіциту через створення конкуренції з закордонними фахівцями;
- зниження соціально – економічної напруженості в країні.

Залучати молодих, добре освічених осіб до міграційних процесів є свого роду демографічною і економічною «інвестицією» до країн імміграції та, навпаки, сприянням постарінню населення, погіршення трудових ресурсного потенціалу в країнах еміграції. Крім того, міждержавні міграції робочої сили – важливий чинник розвитку технологій, обміну досвідом роботи, чинник перебудови

ви професійної та кваліфікаційної структури зайнятості, швидкого й ефективного пристосування до умов світового ринку.

Серед негативних результатів поширення зовнішньодержавної міграції робочої сили для України є такими:

- втрата державою найбільш конкурентоспроможної частини власної робочої сили (особливо науковців і фахівців), що призводить до уповільнення темпів науково – технічного прогресу;

- збільшення тиску на національний ринок праці внаслідок створення іноземними громадянами конкуренції місцевій робочій силі;

- втрата частини іноземної валюти, що вивозяться іммігрантами як власні заощадження;

- дискримінація та експлуатація наших громадян з боку місцевих роботодавців;

- виникнення політичних та економічних претензій до нашої держави з боку країн-реципієнтів у зв'язку зі збільшенням нелегальної міграції українців;

- зростання злочинності та соціальної напруженості у суспільстві через міжнаціональні конфлікти;

- тривала відірваність трудових емігрантів від родини, існування можливостей потрапити у воєнні конфлікти і навіть загинути;

- поширення випадків зловживань та ошукувань громадян приватними агентствами з працевлаштування [4; 3].

Отже, міграційні процеси ведуть до певних наслідків: позитивним та негативним, проте конкретно визначити чого більше – переваг чи недоліків просто неможливо. Треба зазначити, що позитивні фактори міграційного процесу трудових ресурсів таки відіграють одну з найважливіших складових у формуванні та розвитку економічного становища в світі для кожної країни зокрема. Щоб уникнути негативних наслідків міграції, нашій країні потрібно розробити таку державну міграційну політику, яка буде продуманою, збалансованою, спираючись на досвід традиційних країн експортерів та імпортерів робочої сили, та дійсно ефективним інструментом регулювання трудової міграції.

Для вдосконалення та підвищення ефективності механізму міждержавного обміну робочою силою на мою думку необхідно:

- ратифікувати Конвенцію Міжнародної Організації Праці № 97 «Про трудящих-мігрантів» (1949р.) та Конвенцію №143 «Про зловживання у сфері міграції та забезпечення трудящим-мігрантам рівних можливостей» (1975 р.), де передбачені основні норми умов праці, побутового та житлового забезпечення, транспортування та соціального страхування працівників. Без підписання названих законодавчих актів Україна не може розглядатись як рівноправний член європейського суспільства.

- створити ефективну національну законодавчо-нормативну базу та відповідну організаційно-інституціональну структуру органів управління трудовою міграцією, для чого необхідно:

- ***прийняти проект Закону України «Про трудящих-мігрантів»;***

- ***створити Службу зовнішньої зайнятості, на яку були б покладені обов'язки організації працевлаштування та соціального захисту українсь-***

ких громадян за кордоном, здійснення контролю за приватними організаціями з працевлаштування, проведення експертних оцінок наслідків трудової еміграції та імміграції для України;

– розробити відповідні поправки до кримінального кодексу України з метою підвищення відповідальності за стихійну (нелегальну) міграцію, приховане вербування та контрабанду робочої сили;

– організувати діяльність аташе з працевлаштування при українських дипломатичних місіях за кордоном для підвищення соціальної захищеності наших працівників – мігрантів;

– створити через телебачення, радіо, центри зайнятості всіх рівнів діючу інформаційну мережу для ознайомлення громадян України з можливостями працевлаштування за кордоном.

– створити інформаційну мережу, яка буде ефективно діяти для ознайомлення українців з можливостями працевлаштування за кордоном [1].

ЛІТЕРАТУРА

1. Про трудящих – мігрантів: Конвенція МОП від 24.06.1975 року.
2. Леонтенко О.Г. Проблеми становлення й розвитку трудової еміграції з України / О. Г. Леонтенко // Україна: аспекти праці: науково-практичний та соціально-політичний журнал. – 1999. – № 5 – С. 28–32.
3. Гнибіденко О.І. Проблеми трудової міграції в Україні: прихована реальність / О.І. Гнибіденко // Дзеркало тижня. – 2009. – № 15. – С. 25–27.
4. Малиновська О., Петрова Т., Позняк О., Чехович С. Дослідження ситуації у сфері трудової міграції: Україна (аналітична доповідь). – К., 2009 – С. 37–51.
5. Міністерство фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua>.
6. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>.

О. Глинська,

магістрант факультету економіки і менеджменту

Науковий керівник: О. А. Мартинюк,

кандидат економічних наук, доцент,

Міжнародний гуманітарний університет

ЗАСТОСУВАННЯ КІС У ЛОГІСТИЦІ

Інформаційна логістика, безпосередньо пов'язана з обробкою зростаючого обсягу інформації, необхідної для планування і контролю логістичних заходів, а також з розвитком комунікацій і комп'ютеризацією господарської діяльності. Вона являє собою управління інформаційним потоком на підприємстві [1, с. 275].

Корпоративне управління визначається як система взаємовідносин між акціонерами, радою директорів і правлінням, визначені статутом, регламентом і офіційною політикою компанії, а також принципом верховенства права на основі прийнятої бізнес-моделі .

Бізнес-модель – це опис підприємства, як складної системи, із заданою точністю. У рамках бізнес-моделі відображаються всі об'єкти (сутності), процеси, правила виконання операцій, існуюча стратегія розвитку, а також критерії оцінки ефективності функціонування системи. Форма представлення бізнес-моделі і рівень її деталізації визначаються цілями моделювання і прийнятою точкою зору.

Підприємства, відділення та адміністративні офіси, що входять до корпорації, як правило, розташовані на достатній відстані один від одного. Їхній інформаційний зв'язок один з одним утворює комунікаційну структуру корпорації, основою якої є інформаційна система.

Інформаційна модель – підмножина бізнес-моделі, що описує всі існуючі (у тому числі не формалізовані в документальному вигляді) інформаційні потоки на підприємстві, правила обробки та алгоритми маршрутизації всіх елементів інформаційного поля [10].

Інформаційна система (ІС) – це вся інфраструктура підприємства, задіяна в процесі управління всіма інформаційно-документальними потоками. Інформаційна модель включає в себе всі форми документів, структуру довідників і даних, і т.д. [4, с. 14].

Корпоративні інформаційні системи (КІС) – це інтегровані системи управління територіально розподіленої корпорацією, засновані на поглибленому аналізі даних, широкому використанні систем інформаційної підтримки прийняття рішень, електронних документообігу та діловодства. КІС покликані об'єднати стратегію управління підприємством і передові інформаційні технології [3, с. 15].

Корпоративна інформаційна система – це сукупність технічних і програмних засобів підприємства, що реалізують ідеї і методи автоматизації.

Комплексна автоматизація бізнес процесів підприємства на базі сучасної апаратної та програмної підтримки може називатися по-різному. В даний час поряд з назвою Корпоративні інформаційні системи (КІС) вживаються, наприклад, такі назви:

1. Автоматизовані системи управління (АСУ);
2. Інтегровані системи управління (ІСУ);
3. Інтегровані інформаційні системи (ІВС);
4. Інформаційні системи управління підприємством (ІСУП).

Головне завдання КІС – ефективне управління всіма ресурсами підприємства (матеріально-технічними, фінансовими, технологічними та інтелектуальними) для отримання максимального прибутку і задоволення матеріальних і професійних потреб усіх співробітників підприємства [10].

Корпоративні інформаційні системи за своїм складом – це сукупність різних програмно-апаратних платформ, універсальних і спеціалізованих додатків різних розробників, інтегрованих в єдину інформаційно-однорідну систему, яка найкращим чином вирішує в деякому роді унікальну задачу кожного конкретного підприємства.

Тобто, КІС – людино-машинна система та інструмент підтримки інтелектуальної діяльності людини, яка під його впливом повинна:

- I. Накопичувати певний досвід і формалізовані знання;

II. Постійно удосконалюватися і розвиватися;

III. Швидко адаптуватися до умов зовнішнього середовища і новим потребам підприємства.

У структурі будь-якого підприємства КІС можуть використовуватися такі технології:

- 1) управління даними (менеджмент даних – DM);
- 2) електронний обмін даними (електронний обмін даними – EDI);
- 3) штрихове кодування (штрихове кодування – BC);
- 4) штучний інтелект / експертні системи (штучний Intelligence / експертні системи – AI/ES);
- 5) дистанційний доступ і комунікації (remote access and communication – RA&C).

Інтенсивний розвиток і широке впровадження сучасних логістичних інформаційних технологій призвело до створення корпоративних систем управління підприємствами (КСУП) .

Сьогодні в світі набули поширення три основні концепції КСУП – планування ресурсів виробництва (Manufacturing Resource Planning – MRP II), планування ресурсів підприємства (Enter–prise Resource Planning – ERP) та планування ресурсів, синхронізоване зі споживачем (Consumer Synchronized Resource Planning – CSRP) [9, с. 46].

Перша концепція являє собою методологію детального планування виробництва, включаючи облік замовлень, планування завантаження виробничих потужностей і потреби у всіх ресурсах виробництва (матеріалах, сировині, комплектуючих, обладнанні, кадрах), планування виробничих витрат, моделювання виробничого процесу, його облік, планування випуску готової продукції, оперативне коригування плану і виробничих завдань.

Концепція ERP представляє собою методологію інтегрованого управління всіма сферами діяльності підприємства, включаючи виробничі потужності, матеріальні та нематеріальні потоки. До загальних функцій ERP-систем відносяться керівництво підприємством, фінансова діяльність, функції підтримки (інформаційне та технологічне забезпечення, робота з кадрами, діловодство, юридична діяльність), взаємодія з територіальними структурними підрозділами [2, с. 243].

Якщо розглянуті вище концепції орієнтовані на внутрішню організацію підприємства, **то основою методології CSRP** є інтегрування замовника або покупця в КСУП та забезпечення повного життєвого циклу товару – від проектування до післяпродажного обслуговування. Її сутність у тому, що інформація про клієнтів і їх запити включається в процеси виробничо– збутового планування підприємства, тобто відбувається перехід від планування виробництва до планування задоволення потреб клієнтів. З зазначеною концепцією тісно пов'язана технологія управління взаємовідносинами з клієнтами (Customer Relationship Management – CRM) [5, с. 371].

У центрі уваги CRM-системи знаходяться клієнти підприємства, а не його бізнес-процеси. При цьому в роботі з малою кількістю клієнтів (до тридцяти) використовують принципи клієнтинга. У взаємовідносинах з великою кількістю покупців використовують принципи теорії портфоліо, тобто аналіз портфеля

клієнтів з метою утримання або збільшення ринкової частки. Продовженням розвитку концепції CSRP є стратегія ефективного обслуговування клієнтів (Efficient Consumer Responce – ECR) в логістичних каналах. Вона охоплює управління певною категорією продуктів, запасами та постачанням, а також інформацією [7, с. 11].

Стратегія ECR сприяє подоланню бар'єрів на шляху переміщення товарів частоті закупівлі від виробника до роздрібних посередників або організацій-споживачів, виключенню даремних дій, скороченню часу реакції на реальний попит, а завдяки цьому – зростанню рівня обслуговування клієнтів.

Слід зазначити, що автоматизація фінансово-господарської діяльності підприємств, впровадження КСУП, можлива на основі одного з двох підходів:

- I. поетапна розробка системи власними силами;
- II. закупівля та адаптація готової системи.

Найбільш привабливим здається перший шлях, для якого характерна розробка якісно нової програмно-апаратної бази з урахуванням потреб, особливостей і специфіки роботи фармацевтичного підприємства [8, с. 33]. Самостійна розробка системи, що відповідає сучасним вимогам КСУП, має на увазі зовсім інші форми організації праці. Вона вимагає істотного збільшення штату відділу програмних розробок, злагодженості та ефективності технології розробки. Наслідком цього стає залежність підприємства від конкретних розробників, оскільки крім них даної системи на ринку ніхто знати не буде. Крім того, для самостійної розробки необхідно не менше двох-трьох років і витрат, які значно перевищують вартість готових КСУП вітчизняних розробників і сумірних з вартістю впровадження зарубіжних систем [6, с. 37].

Під час вибору другого шляху, закупівлі та впровадження готової КСУП, необхідно вирішити кілька завдань. По-перше, встановити необхідну широту автоматизації. Так, якщо підприємству достатньо автоматизувати управління фінансовими потоками та облікові функції, то його вибір має зупинитися на локальних системах або на окремих модулях розглянутих систем управління, призначених для обліку по одному або декількох напрямках (бухгалтерія збут, складське господарство і т. п.).

По-друге, вибрати клас системи управління, оскільки, як було сказано вище, вони базуються на трьох основних концепціях. При цьому MRPII– системи найбільш актуальні для середніх підприємств, ERP– системи – для великих.

ЛІТЕРАТУРА

1. Василевський М. Ключові зони інформатизації у логістиці підприємств / М. Василевський // Вісник НУ «Львівська політехніка». – 2009. – № 424. – С. 274–279.
2. Василевський М. ERP в управлінні ланцюгами поставок / М. Василевський // Вісник НУ «Львівська політехніка». – 2010. – № 416. – С. 242–250.
3. Громовик Б. П. Логістичні рішення у збутовій діяльності фармацевтичних фірм / Б. П. Громовик // Фармацевтичний журнал. – 2001. – № 5. – С. 12–23.
4. Дарский А. Управление взаимоотношениями с заказчиками / А. Дарский // Корпоративные системы. – 2001. – № 3. – С. 13–17.
5. Чубала А. Співпраця учасників каналів дистрибуції в реалізації стратегії ефективного обслуговування покупців / А. Чубала // Вісник НУ «Львівська політехніка». – 2011. – № 416. – С. 370–375.

6. Горбачев О. Низкий старт «новой экономики» / О. Горбачев // Комп@ньоН. – 2013. – № 5. – С. 35–41.
7. Данилин А. В. Lotus Domino и Notes как технологии электронного бизнеса и управления знаниями / А. В. Данилин // Корпоративные системы. – 1999. – № 4. – С. 10–12.
8. Зелинский С. Виртуальный партнер / С. Зелинский // ММ. Деньги и технологии. – 2001. – № 1–2. – С. 32–35.
9. Марино Д. Электронная оплата счетов / Д. Марино // Журнал сетевых решений LAN. – 2011. – № 3. – С. 42–48.
10. Пересунько К. Применение КИС в логистике [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://iablov.narod.ru/igupit/kislec.htm>

*О. Дімова,
студентка V курсу
факультету економіки та менеджменту
Науковий керівник: О. А. Степаненко,
кандидат економічних наук, доцент,
Міжнародний гуманітарний університет*

СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В МЕНЕДЖМЕНТІ

Менеджер будь-якого рівня, приймаючи рішення, ґрунтується лише на доступній йому інформації про предмет управління, тому від якісних характеристик цієї інформації, таких як адекватність, повнота, достовірність, своєчасність, несуперечність і тому подібне безпосередньо залежить ефективність його роботи. У сучасних умовах інформаційно-комунікаційні технології і системи гратимуть все більшу роль в досягненні стратегічних цілей компаній.

Вживані на підприємстві інформаційні технології і системи підтримують реалізацію тих або інших рішень менеджерів. Проте, у свою чергу, нові інформаційні системи і технології диктують свої специфічні умови ведення бізнесу, змінюють і компанії, і урядові організації. Але яких би консультантів в цій області керівник не притягав, остаточні рішення необхідно приймати йому особисто.

Менеджер повинен уміти отримувати максимальну вигоду з потенційних переваг інформаційних технологій. Він зобов'язаний мати достатні знання для того, щоб здійснювати загальне керівництво процесом застосування і розвитку інформаційних технологій в компанії і розуміти, коли потрібно додаткові витрати ресурсів в цій області або допомогу сторонніх фахівців [1].

Головна мета керівника, менеджера – прикласти максимум зусиль для того, щоб модель діяльності, яку він будує з метою вдосконалення свого бізнесу, наповнилася б за допомогою інформаційних технологій реальним змістом!

Продуктом діяльності управлінця, як відомо, являються рішення. Будь-яке управлінське рішення має постачальника або джерело інформації, адресата рішення і наслідку. Є три головні постачальники «сировини» для управлінських рішень – це:

– Зовнішній світ(клієнти, партнери, конкуренти, держава), який важко контролювати, – поставляє інформацію, яку хоче і коли хоче. Інформація ця може бути неповною, недостовірною або просто неправдивою.

– Підприємство(керівники усіх рівнів, виконавці). Цю інформацію неначе можна контролювати і управляти нею. Проте люди мають різні посади, освіту і досвід, різні погляди на життя і різні цілі. Природно, що інформація, що поставляється ними, суб'єктивна – вона вимагає перевірки і уточнення.

– Керівник – його інтелект, досвід, інтуїція, можливості, зв'язки. Він акумулює, сортує і аналізує інформацію, відбираючи ту, яка, як здається йому, допоможе прийняти потрібне рішення [2].

Інформаційна технологія (ІТ) – процес, що використовує сукупність методів і засобів реалізації операцій збору, реєстрації, передачі, накопичення і обробки інформації на базі програмно-апаратного забезпечення для вирішення управлінських завдань економічного об'єкту.

Основна мета автоматизованої інформаційної технології – отримувати за допомогою переробки первинних даних інформацію нової якості, на основі якої виробляються оптимальні управлінські рішення. Це досягається за рахунок інтеграції інформації, забезпечення її актуальності і несуперечності, використання сучасних технічних засобів для впровадження і функціонування якісно нових форм інформаційної підтримки діяльності апарату управління.

Інформаційна технологія справляється з істотним збільшенням об'ємів інформації, що переробляється, і веде до скорочення термінів її обробки. ІТ є найбільш важливою складовою процесу використання інформаційних ресурсів в управлінні. Автоматизовані інформаційні системи для інформаційної технології – це основне середовище, складовими елементами якого є засоби і способи для перетворення даних.

ІТ є процесом, що складається з чітко регламентованих правил виконання операцій над інформацією, циркулюючою в інформаційній системі, і залежить від багатьох чинників, які систематизувалися за наступними класифікаційними ознаками: централізації технологічного процесу; предметної області; охоплення завдань управління; клас технологічних операцій, що реалізуються; тип призначеного для користувача інтерфейсу; спосіб побудови мережі.

По мірі централізації технологічного процесу ІТ в системах управління ділять на централізовані, децентралізовані і комбіновані технології:

Централізовані технології характеризуються тим, що обробка інформації і рішення основних фундаментальних завдань економічного об'єкту здійснюються в центрі обробки ІТ – центральному сервері, організованій на підприємстві обчислювальній мережі або галузевому або територіальному інформаційно-обчислювальному центрі.

Децентралізовані технології ґрунтуються на локальному застосуванні засобів обчислювальної техніки, встановлених на робочих місцях користувачів для вирішення конкретного завдання фахівця. Децентралізовані технології не мають централізованого автоматизованого сховища даних, але забезпечують користувачів засобами комунікації для обміну даними між вуздами мережі.

Комбіновані технології характеризуються інтеграцією процесів рішення функціональних завдань на місцях з використанням спільних баз даних і концентрацією усієї інформації системи в автоматизованому банку даних [2].

Науковий базис інформаційних технологій ґрунтований на інтеграції кібернетики, інформатики і сучасних методів адміністративного управління. Основними принципами використання інформаційних технологій управління є наступні:

1. Принцип оперативного управління (управління в реальному часі).

2. Принцип наскрізного управління (інформаційна підтримка повного циклу управління, включаючи збір і аналіз інформації про стан об'єкту управління, моделювання і прогнозування його стану, планування дій, що управляють, безпосередня підтримка ухвалення рішень по їх реалізації, доведення рішень до виконавців, контроль виконання).

3. Принцип адаптивного управління, що забезпечує динамічну адаптацію технології управління з урахуванням зміни дії зовнішнього і внутрішнього середовища.

4. Принцип мережевого управління, що дозволяє реалізувати взаємодію «вертикальних» і «горизонтальних» ліній комунікації і потоків діяльності підприємства.

ґрунтована на таких принципах система, що інформаційно-управляє, може узяти на себе функції «інтелектуального конвеєра», надавши в розпорядження співробітників і керівництво досить просте по використанню, але місткі за внутрішнім змістом комп'ютерні рішення, і надати істотну допомогу в рішенні основних проблем управління підприємством.

Нині в практиці управління фірмами найчастіше використовуються наступні системи, що інформаційно-управляють :

1. Системи планування ресурсів підприємства ERP (Enterprise Resource Planning). Це клас інтегрованих систем управління, що є уніфікованою централізованою базою даних, єдиним застосуванням і загальним призначенням для користувача інтерфейсом для управління фінансово-господарською діяльністю. Вони охоплюють такі області діяльності підприємства, як планування і прогнозування, управління продажами, управління запасами, управління виробництвом, закупівлями, фінансами і ін. (ремонт, управлінська звітність, консолідація).

2. Системи управління взаємовідносинами з клієнтами CRM (Customer Relationship Management). Це клас систем управління зовнішніми стосунками підприємства. Системи управління взаємовідносинами з клієнтами CRM включають методи управління, що дозволяють підвищити ефективність продажів. У таких системах знайшли своє відображення багато досягнень сучасного маркетингу. Вони забезпечують управління взаємовідносинами компанії з її клієнтами (замовниками), партнерами, дилерами і зовнішнім світом. Цей засіб для автоматизації роботи відділів маркетингу, продажів і обслуговування клієнтів, а також набір додаткових сервісів у вигляді корпоративних порталів, call-центрів, онлайн-ових довідкових бюро для клієнтів, корпоративних баз знань і ін.

3. Системи інформаційної підтримки аналітичної діяльності BI (Business Intelligence). Ці системи є сховищем аналітичних даних; вони також включають набір засобів обробки інформації. Також вони можуть називатися OLAP–системами (On Line Processing Systems) на відміну від OLTP-систем (On Line Transactions Systems), до яких відносяться системи планування ресурсів підприємства ERP і системи управління взаємовідносинами з клієнтами CRM. Вони є сховищем даних з набором інструментів для отримання даних з ERP і інших систем і методами подальшого аналізу зібраних даних.

Останнім часом намітилася тенденція створення гібридних інтелектуальних систем, коли у вже добре відомі комп'ютерні програми і комплекси вбудовуються елементи систем штучного інтелекту. Отримують розвиток і «когнітивні інформаційні технології», які включають інформаційні технології, спеціально розроблені для розвитку творчих здібностей людини і інформаційної підтримки творчих процесів [3].

Інформаційні технології управління, що досягли в останнє десятиліття нового якісного рівня, значною мірою розширюють можливості ефективного управління, оскільки надають в розпорядження менеджерів усіх рівнів і керівників організацій новітні методи обробки і аналізу економічної і соціальної інформації, необхідної для ухвалення обґрунтованих управлінських рішень. Вони істотно знижують транзакційні витрати в управлінні. Вже сьогодні витрати на впровадження інформаційних технологій у більшості випадків не лише окупаються, але і дають прибуток.

Інформаційні технології управління організацією – це системно організована сукупність методів і засобів пошуку, збору, обробки, зберігання, передачі і захисту інформації і знань для вирішення завдань управління на базі розвинутого програмного забезпечення і засобів обчислювальної і телекомунікаційної техніки. У сучасному управлінні все частіше використовуються автоматизовані інформаційні технології, тобто управлінські технології, що реалізуються із застосуванням технічних і програмних засобів [3].

Інформаційні технології спрямовані на збільшення міри автоматизації усіх інформаційних операцій і, отже, прискорення науково-технічного прогресу суспільства [5].

ЛІТЕРАТУРА

1. Ларін В. А. Вплив інформаційних технологій на менеджмент і культуру управління підприємством, фірмою, держустановою [Електронний ресурс] / В.А. Ларін. – Режим доступу: <http://tr35.ru/news/www/>. – Дата звернення: 11.12.2011р
2. Інформаційні технології в управлінні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.sde.ru/files/t/ivanova_inf_teh_upr/index.htm
3. Гапоненко О.А. Менеджмент: учебник [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://uchebniki.ws/116307136546/menedzhment/informatsionnye_tehnologii
4. Сучасні інформаційні технології [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.support17.com/component/content/294.html?task=view>

*О. Конуп,
магістрант факультету економіки та менеджменту
Науковий керівник: Н. О. Ботвіна,
доктор економічних наук, професор,
Міжнародний гуманітарний університет*

ОСОБЛИВОСТІ ОПОДАТКУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО БІЗНЕСУ

Підтримка малого бізнесу через систему оподаткування може стати одним із способів стимулювання розвитку малого підприємництва в Україні. Система оподаткування, що існувала в Україні до нового Податкового кодексу, створювала значне податкове навантаження на суб'єктів малого підприємництва. Незважаючи на тривалий час, витрачений на намагання її модернізувати, вона залишалася найбільш обтяжливою серед 180 країн світу. Все це призводило до таких негативних наслідків, як спад ділової активності суб'єктів господарювання, відтік національного капіталу за кордон. Через це зменшувалися надходження у бюджет, що в свою чергу знову примушувало державу вводити нові податки та збільшувати базу існуючих податків. Таким чином, все оберталось по колу і не давало можливості суб'єктам малого підприємництва успішно розвиватися. Виходячи з цього, необхідно було прийняти сучасний збалансований Податковий кодекс – документ, в якому необхідно було оптимально поєднати функції фіскальні, від яких залежить життєдіяльність держави, і стимулюючі.

Президент України 3 грудня 2010 року підписав Податковий кодекс, ухвалений Верховною радою з урахуванням внесених главою держави пропозицій, а з 1 січня 2011 року Податковий кодекс, за винятком низки його окремих норм, набув чинності [1].

Вченими висловлюється дві зовсім протилежні точки зору щодо розвитку малого бізнесу в умовах нового Податкового кодексу. З одного боку, кодексом передбачено спрощення системи звітності. Замість великої кількості паперів підприємці, що знаходяться на спрощеній системі оподаткування, будуть надавати лише один звіт до Пенсійного фонду. В кодексі передбачено зменшення кількості загальнодержавних податків з 29 до 17. Також скасовано 10 місцевих податків і зборів. На місцях стягуватимуть чотири обов'язкові податки (на землю, нерухомість, рекламу і торговий патент), всі інші впроваджуватимуться на розсуд влади.

Кодекс також передбачає запровадження податкових канікул для малого бізнесу. Вони продовжаться з 1 січня 2011-го по 31 грудня 2015 року.

Податковий кодекс не заперечує спрощену систему як таку, він має на меті перш за все боротися із негативними явищами цієї системи. Закон пропонує такі альтернативні варіанти розвитку малого бізнесу: якщо підприємець отримує сукупний річний дохід не більше 300 тис. грн., він може працювати на єдиному податку, який піде до місцевого бюджету. Якщо обіг збільшується і дохід зростає до 3 млн. грн., підприємець переходить у категорію малого бізнесу з нульовою відсотковою ставкою податку на прибуток протягом 5 років. З доходу понад 3 млн. грн. сплачують 19% податку на прибуток, який до 2014 р. буде знижено до 16% [2].

Нині чинне законодавство України передбачає декілька видів систем оподаткування, обліку та звітності, а саме:

1. Загальна система оподаткування, обліку та звітності – даний вид оподаткування можуть використовувати у своїй діяльності будь-які суб'єкти підприємницької діяльності.

2. Спрощена система оподаткування, обліку та звітності:

– спеціальний торговий патент – можуть застосовувати будь-які суб'єкти підприємницької діяльності, які здійснюють торгівельну діяльність в пунктах продажу товарів, а також надають побутові послуги. Даний вид податку може застосовуватись лише в деяких населених пунктах;

– єдиний податок – застосовується юридичними та фізичними особами, які здійснюють підприємницьку діяльність;

– фіксований податок (торговий патент) – застосовується у випадку, коли фізичними особами здійснюється продаж товарів, а також надаються супутні такому продажу послуги на ринку [3].

Характеризуючи загальну систему оподаткування, можна сказати, що остання максимально враховує економічні показники діяльності підприємства – в більшості випадків у платника податків з невисокими показниками доходу не виникає великих податкових зобов'язань.

Що стосується оподаткування доходів фізичних осіб – підприємців на загальній системі оподаткування (далі – ФОП-ЗС), то воно будується на нормах ст. 177 ПК. Згідно з п. 177.2 ПК об'єктом оподаткування є чистий оподатковуваний дохід, тобто різниця між загальним оподатковуваним доходом (виручка у грошовій та негрошовій формі) і документально підтвердженими витратами, пов'язаними з господарською діяльністю такої фізичної особи – підприємця.

Безпосередній механізм розрахунку оподаткування заснований на формі Книги обліку доходів і витрат, яку ведуть фізичні особи – підприємці, крім осіб, які обрали спрощену систему оподаткування, та фізичних осіб, які здійснюють незалежну професійну діяльність (затверджена наказом ДПЛ України від 24.12.2010 р. № 1025).

Принцип ведення Книги передбачає заповнення щоденних результатів, з підбиттям місячного, квартального та річного підсумків.

Загальна система оподаткування для фізичних осіб – підприємців має найбільш складну систему ведення бізнесу з точки зору обліку та звітності. Проте вона дозволяє займатися будь-яким видом діяльності та немає інших обмежень, що притаманні спрощеній системі оподаткування. Підприємець-неспрощенець є платником прибуткового податку за ставками, визначеними у п. 167.1 ст. 167 Податкового кодексу України. Це становить 15% від бази оподаткування, якщо доходи не перевищують 10-разовий розмір мінімальної заробітної плати, встановленої на 1 січня звітного періоду (цього річ – 9401 грн), і 17%, якщо доходи перевищили цей розмір.

Безпосередньо визначенню складу витрат для цілей оподаткування присвячено ст. 138–143 ПК. Умовно всі витрати ФОП-ЗС можна розділити на 7 класів:

- собівартість виготовленої продукції
- загальновиробничі витрати;

- адміністративні витрати;
- витрати на збут;
- інші операційні витрати;
- фінансові витрати;
- інші витрати звичайної діяльності.

Крім того, склад таких витрат має бути відкориговано на витрати, які не враховуються під час розрахунку об'єкта оподаткування та витрати подвійного призначення які враховуються з дотриманням лімітів або при дотриманні певних умов.

Слід наголосити, що до витрат належать лише ті, які безпосередньо пов'язані з господарською діяльністю підприємця. Не відносять до витрат вартість рухомого або нерухомого майна, що підлягає державній реєстрації, якщо воно придбане до державної реєстрації фізичної особи-підприємця, навіть якщо воно використовується у господарській діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Податковий кодекс України № 727//98 від 22.12.2011.
2. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності: Закон України № 4014-17, від 04.11.2011.
3. Про державну підтримку малого підприємництва: Закон України № 2063-14 від 18.09.2010.

***С. Косецька,**
магістрант V курсу
факультету економіки та менеджменту
Науковий керівник: **О. А. Мартинюк,**
кандидат економічних наук, доцент,
Міжнародний гуманітарний університет*

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ БЕНЧМАРКІНГУ В СУЧАСНІЙ СТРАТЕГІЇ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Вперше в Україні про бенчмаркінг заговорили близько 10 років тому, коли в результаті масштабних соціально-економічних перетворень підприємства зіткнулися з необхідністю докорінної зміни стилю управління, постійного підвищення якості створюваної продукції і вдосконалення технологій управління. Таким чином, можна сказати, що технології управління, до яких відносять і бенчмаркінг, виявилися затребуваними українськими підприємствами в нових, ринкових умовах [6, с. 35].

Бенчмаркінг як напрямок сучасної економіки представляє собою злиття методів і технологій менеджменту та маркетингу і є одним з фундаментальних бізнес-процесів сучасної компанії, що дозволяють системно підходити до виявлення ключових орієнтирів її розвитку та сприяють підвищенню ефективності корпоративного менеджменту [1, с. 17].

На сьогоднішній день бенчмаркінг стає невід'ємною частиною стратегічного управління та підвищення конкурентоспроможності підприємства. Очевидно, що будь-яка організація знаходиться і функціонує в середовищі і кожна її дія можливо тільки в тому випадку, якщо середовище допускає його здійснення. Саме тому важливо, щоб компанія реагувала на зміни зовнішнього оточення, що вже відбуваються і майбутні, з позицій системного підходу.

В умовах сучасної економіки ключовим завданням розвитку компанії стає збереження конкурентоспроможності при адекватному реагуванні на зміни в середовищі. Іншими словами – організація повинна бути готова в будь-який момент часу запропонувати своїм клієнтам продукцію кращої якості, за вигіднішою ціною і з кращими умовами, ніж конкуренти, при збереженні стабільності свого функціонування. У цьому сенсі поняття «бенчмаркінг» досить тісно стикається з поняттями «конкурентна розвідка» і «маркетингова розвідка», які націлені на отримання інформації про стан ринку, поведінці споживачів, перспективи розвитку конкурентної ситуації і багато іншого [7, с. 145].

Застосування бенчмаркінгу як сучасної технології управління може забезпечити компанії досягнення стійких конкурентних переваг, стабільну позицію на ринку і, як наслідок, збільшення частки і прибутку. Саме тому, в умовах глобалізації та інтенсифікації конкуренції, для учасників ринку актуальним стає здійснення порівняння з кращими підприємствами країни та світу для перейняття позитивного досвіду управління. При цьому компаніям не слід обмежуватися лише рамками своєї галузі, оскільки практично будь-які передові та ефективні підходи до управління можуть бути взяті на озброєння і адаптовані до специфіки підприємства і умов його функціонування [2, с. 110].

Можна стверджувати, що українські компанії прибігають до використання бенчмаркінга в трьох випадках. По-перше, не існує ідеальних компаній, тому будь-якій організації завжди є, куди і до чого прагнути. Компанія, керівництво якої вважає, що вона функціонує без збоїв і проблем, швидше за все, приречена на смерть, оскільки рано чи пізно ігнорування тривожних сигналів приведе до кризи, з якої вийти без сторонньої допомоги (наприклад, з боку консалтингових фірм у сфері управління) буде дуже складно.

По-друге, існує постійна необхідність у вдосконаленні діяльності на основі впровадження передового досвіду у сфері управління. Прикладом може служити поступовий перехід деяких українських компаній на систему TQM (Total Quality Management).

По-третє, функціонувати в інформаційному вакуумі не може жодне підприємство, у зв'язку з чим для підвищення ефективності роботи компанії рекомендується регулярно відслідковувати інформацію про передовий досвід вітчизняних і зарубіжних компаній, щоб адаптувати її під свої умови. Всі зазначені вище проблеми можуть бути вирішені і вирішуються, за допомогою бенчмаркінгу [3, с. 255].

Можна виділити чотири типи бенчмаркінгу на українських підприємствах:

- функціональний бенчмаркінг використовується для порівняння ефективності розподільних і логістичних функцій різних компаній;
- конкурентний бенчмаркінг, про який вже говорилося вище;

- загальний бенчмаркінг може стосуватися інноваційних та технологічних процесів, а також питань загального управління підприємством;
- внутрішній бенчмаркінг – порівняння ефективності функціонування різних підрозділів підприємства (наприклад, закупівель і збуту).

Таким чином, система бенчмаркінгу повинна включати в себе комплекс заходів з вивчення ефективності підприємства в зазначених вище сферах [5, с. 90].

Ми припускаємо що, бенчмаркінговий процес, базується на зборі інформації, очевидно, що найбільший інтерес представляють кількісні дані, які найбільш наочні і прості в обробці. Для порівняння підприємств і визначення свого положення щодо інших учасників ринку необхідно визначити систему показників, за якими буде проводитися зіставлення. Як еталони можуть виступати частка ринку, розмір клієнтської бази, прибуток та ін.

У той же час, необхідно відзначити обмеженість застосування подібних показників, що обумовлено складністю порівняння двох компаній, які можуть мати різний розмір, географічне положення, асортимент і т.д. Крім того, навіть якщо активи двох підприємств приблизно рівні, одне з них може мати у своїй власності виробничі будівлі, офісні приміщення та ін, а інше – користуватися ними на умовах оренди.

Іншими словами, очевидно, що порівняння необхідно проводити не тільки за кількісними, а й за якісними показниками. Таке зіставлення дозволить розглядати в якості еталонів підприємства з різних сфер економіки, виділяючи при цьому в кожному з них те найкраще, що може бути застосовано в порівнюваній компанії. Як показники можуть виступати система роботи з персоналом (наприклад, методи морального стимулювання), методи роботи з ключовими клієнтами, техніки продажів, методики проведення досліджень та ін. Відомо, що для кваліфікованих фахівців у своїй області завжди представляють інтерес підходи до організації діяльності аналогічного підрозділу в іншій компанії. Не вдаючись до промислового шпигунства, фахівець завжди може визначити, які саме підходи можуть бути перейняті та впроваджені на його підприємстві.

Крім того, необхідно обов'язково згадати такі бенчмаркінгові показники, як імідж і бренд, які поки ще не всіма компаніями сприймаються як цінний актив. Як відомо, коли заходить мова про брендінг, дуже багато, незалежно від сфери економіки, згадують, що Coca-Cola є найдорожчим світовим брендом. Але лише деякі замислюються про те, що компанії, що почали грамотно «будувати» свій бренд на основі аналізу генезису розвитку бренду Coca-Cola, пішли саме по шляху впровадження бенчмаркінгових процесів [3, с. 190].

Аналогічним чином, дослідження рекламної діяльності конкурентів дозволяє компанії скорегувати свою стратегію просування та рекламні бюджети, щоб уникнути прикрих помилок і марної трати коштів.

Крім того, необхідно розуміти, що слід співвідносити показники роботи, обрані в якості еталонних, з цілями і стратегією компанії в поточний момент і на перспективу. До реалізації генеральної мети (отримання і максимізація прибутку) компанії можуть йти різними шляхами в залежності від своєї місії, бачення і перспектив розвитку як ринку в цілому, так і компанії.

В ідеалі, в ході бенчмаркінгового процесу порівняння необхідно проводити за трьома напрямками: зіставлення із середньоринковими рівнем, з кращим

підприємством галузі, а для великих компаній – порівняння зі світовим рівнем. Очевидно, що перед початком порівняння організації потрібно провести комплексну самооцінку, яка стане базою для порівняння і, крім того, дозволить виявити сильні і слабкі сторони підприємства.

Отримані в ході порівняння дані можуть (і повинні) стати спонукальним мотивом для розробки програми щодо вдосконалення діяльності підприємства в тих сферах, де було виявлено найбільше відхилення. Така програма може включати в себе розробку рекомендацій щодо підвищення лояльності споживачів, вдосконалення якості обслуговування, розширенню асортименту та ін.

ЛІТЕРАТУРА

1. Воеводіна Н.А. Бенчмаркінг – інструмент розвитку конкурентних переваг / Кулагіна А.В., Логінова С.Ю., Толберг В.Б. – М.: ЛА «Наукова Книга», 2009. – 117 с.
2. Михайлова Е.А. Бенчмаркінг. – М.: Благовест-В, 2002. – 176 с.
3. Должанський І.З. Управління потенціалом підприємства / [І.З. Должанський, Т.А. Загорна, А.А. Вдалих і др.]. – М.: Фінанси, 2006. – 362 с.
4. Кемп Роберт С. Легальне промислове шпигунство. Бенчмаркінг бізнес-процесів: технології пошуку та впровадження кращих методів роботи ваших конкурентів / Р. С. Кемп. – М.: Баланс-Клуб, 2004. – 395 с.
5. Князев Є.А., Євдокимова Я.Ш. Бенчмаркінг для вузів: навчальний методич. посібник. – М.: Університетська книга, Логос, 2006. – 205 с.
6. Михайлова Е.А. Основи бенчмаркінгу / Е. А. Михайлова. – М.: МАУП, 2002. – 110 с.
7. Рейдер Р. Бенчмаркінг як інструмент визначення стратегії та підвищення прибутку / Р. Рейдер. – М.: РІА Стандарти та якість. – 2008. – 244 с.

*Д. Крицький,
студент V курсу
факультету економіки та менеджменту
Науковий керівник: О. А. Степаненко,
кандидат економічних наук, доцент,
Міжнародний гуманітарний університет*

МОДЕЛІ СУЧАСНОГО ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Структурна перебудова економіки держави та прискорення темпів її зростання значною мірою залежать від досконалості системи управління фінансовими ресурсами на мікроекономічному рівні. Ефективна діяльність суб'єктів господарювання за ринкових умов, передбачає перш за все наявність досконалої інформаційної бази як основи прийняття управлінських рішень. За сучасних умов, інформаційна база фінансового менеджменту, на вітчизняних підприємствах, не є досконалою саме внаслідок того що: по-перше, в основі інформаційного забезпечення покладено дані бухгалтерського обліку з орієнтацією переважно на користувачів інформації які не впливають на управлінські рішення; по-друге, переважно при представленні поточної та оперативної інформації управлінському персоналу відсутня її формалізація й систематизація; по-

третє, невикористання планування, зокрема фінансового є значною перешкодою щодо побудови ефективної діяльності підприємства на перспективу

Управління як діяльність існувало протягом всієї нашої історії. Можна сказати, що управління існувало з того моменту, як у людей виникла потреба у спільній праці. Певна форма управлінської діяльності постала, коли треба було збирати податки, створювати армію, годувати людей, які самі не виробляли харчів. В словнику слово «управляти» означає керувати, направляти діяльність кого-небудь, чого-небудь. Тому, управління – це процес впливу на кого-небудь, або що-небудь. Крім того, слово «управління» поєднують з діяльністю органів влади, керівних органів тощо. Отже, управління можна трактувати як процес впливу, і водночас як систему суб'єктів, що управляють, об'єктів, якими управляють, та управлінських дій.

Управління в економіці – це свідоме спрямування економічних і соціальних процесів для досягнення збалансованості, пропорційності й оптимальності. При цьому визначальними є такі фактори: дія об'єктивних економічних законів; вплив державних, колективних, приватних інтересів та необхідність їх поєднання; потреби суспільства.

Світовий досвід переконує, що в основі успіхів прогресу завжди лежать безпосередні економічні інтереси людини, дисципліна і порядок, чітка система організації та управління процесами капіталотворення, формування фондів нагромадження і споживання. В фінансах управління означає процес впливу на фінансові відносини, фінансові ресурси, їх організацію для реалізації фінансової політики.

Метою фінансового управління є забезпечення необхідними фінансовими ресурсами та підвищення ефективності фінансової діяльності.

Суб'єктом управління фінансами є фінансовий апарат системи органів управління в державі, галузі, на підприємстві, тобто на всіх рівнях.

У практичному плані управління фінансами – це сукупність форм і методів цілеспрямованого впливу суб'єктів управління на формування і використання фінансових ресурсів. Поняття «управління фінансами» пов'язують з управлінням на рівні держави чи галузі. На рівні підприємств різних організаційних форм та різних форм власності в сучасних умовах використовують поняття «фінансовий менеджмент».

Фінансовий менеджмент – це управління фінансами підприємства, направлене на досягнення його мети за допомогою певних методів. Управління фінансами базується на об'єктивних та суб'єктивних законах суспільного розвитку, на знанні та використанні закономірностей розподілу валового внутрішнього продукту і національного доходу в централізованих і децентралізованих сферах фінансових відносин. До таких законів відносяться: закон вартості; закон попиту і пропозиції; закон циклічності розвитку економіки, закон обмеженості ресурсів, закон економічної рівноваги, закон власності, закон зменшення граничної продуктивності, закон раціональних очікувань тощо. Знання та використання економічних законів забезпечує збереження і розвиток існуючої в даній державі системи суспільних відносин.

Сутність поняття фінансового управління можна трактувати як інструмент реалізації фінансів та фінансової політики, як сукупність методів впливу на ор-

ганізацію і використання фінансових відносин та фінансових ресурсів, як сукупність управлінських структур і фінансового апарату на всіх рівнях управління. Фінансове управління має свою систему функцій, які пропонується визначати у такому складі:

- взаємодія всіх органів управління всіх рівнів;
- створення ефективних організаційних структур управління;
- прогнозування, планування, регулювання фінансових процесів; аналіз фінансових ресурсів і фінансових відносин;
- обґрунтування й прийняття оперативних фінансових рішень;
- контроль за виконанням розроблених планів та прийнятих фінансових рішень.

Для успішного функціонування керування документообігом і швидким витягом потрібної інформації для ухвалення рішення з потоку документації (поза залежністю від її характеристик: фінансова, технічна, нормативно-довідкова чи управлінська) необхідна особлива система керування документами. Ця система повинна вирішувати задачі швидкого і якісного обміну інформацією між відділами і підрозділами підприємства, забезпечувати швидкий доступ вищій управлінській ланки до фінансово-економічної інформації. Усе це збільшує швидкість і якість прийняття рішень у складних економічних ситуаціях. Так само в рамках цієї системи повинні використовуватися програмні продукти, що дозволяють здійснювати планування, аналіз і оптимізацію фінансово-економічної діяльності.

Між керівником і підсистемою планування, аналізу й оптимізації, необхідно установити постійний обмін інформацією, і для останньої підсистеми керівник повинний бути менеджером вичерпного структурованого сховища даних, необхідного для функціонування підсистеми. У підсистемі планування, аналізу й оптимізації роботи повинен бути реалізований вичерпне математичний опис функціонування підприємства з погляду фінансового аналізу, розрахунку прибутку, збитків, ефективності інвестування, що дозволило б використовувати існуюче програмне забезпечення для підвищення якості прийнятих рішень.

Також повинна враховувати наступні параметри зовнішнього середовища:

- Інфляція, податки, курси валют.
- Моделювання поточного фінансового стану підприємства.
- План економічного розвитку підприємства і реалізації управлінського проекту, а також будівельних робіт, закупівлі й установки устаткування.
- Маркетинговий план, структура виробництва і збуту продукції, витрати на персонал.

- Схеми фінансування підприємства;
- Кредити, лізинг, операції з цінними паперами.

Фінансова модель не повинна обмежуватися описом зовнішніх фінансових потоків. Вона повинна дозволяти моделювати внутрішню структуру підприємства:

- розподіл витрат і виробленої продукції між підрозділами,
- звіт про прибутки і збитки для кожного підрозділу,
- звіт про прибутки і збитки для окремих видів діяльності.

Для вибору раціональних варіантів управління підприємством необхідно прогнозувати можливі ситуації, впливати на них, спрямовуючи його господарську діяльність на досягнення поставленої мети. Але оскільки в будь-якому господарському чи технологічному процесі завжди є фінансовий аспект, то впливаючи на фінансову діяльність, можна впливати на функціонування всього підприємства, яке слід розглядати з точки зору системного аналізу. Адже виробництво продукції, ресурсне забезпечення виробничого процесу, вибір технологій, реалізація продукції з урахуванням кон'юнктури ринку, управління фінансово-господарською діяльністю – це взаємопов'язані елементи економіко-виробничої системи.

Етапи моделювання фінансової стратегії підприємства наступні:

1. Опис підприємства як відкритої системи здійснюється з урахуванням впливу на неї факторів макро– і мікросередовища. За підсумками опису підприємства потрібно одержати чітку картину наявних сил і засобів, оцінити їх позитивні і негативні боки, встановити можливості існуючої фінансової структури і напрямку її розвитку. При цьому важливо провести: визначення границь підприємства в різних сферах ринкової економіки; аналіз соціально-економічного (у тому числі і фінансового) потенціалу підприємства; аналіз ринку продуктів у зоні господарювання; визначення позицій (ніші) підприємства.

2. Визначення стратегічних цілей. Важливо урахування різних типів стратегічних цілей, стисло їх можна представити як збереження наявних позицій підприємства на колишніх ринках у нових економічних умовах, збільшення обсягів реалізації продуктів при зміні пропорцій між ними і зміні географії ринків, ріст обсягів реалізації продуктів за рахунок освоєння нових видів при збереженні географії ринків, скорочення обсягів реалізації продуктів за рахунок згортання випуску деяких з них.

3. Розробка різних варіантів фінансової стратегії відповідно до цілей підприємства та врахування аналізу її потенціалу, у підсумку якого повинне здійснитися бажана зміна у фінансовій ситуації підприємства. При формуванні фінансової стратегії поряд з фінансовим потенціалом підприємства істотним є особистісний потенціал колективу та його керівників. Важливо дотримуватися непорушного принципу: аналіз потенціалу підприємства передуює аналізу ринку його діяльності. Потенціал підприємства визначає його можливості та дії у визначеному сегменті ринку.

4. Формування критеріїв відбору варіантів для створення регуляторів зі зменшення числа розроблювальних альтернатив; найчастіше ними в мінімальному варіанті виступають два критерії відбору: забезпечення мети моделювання і наявність найменших трансакційних витрат по здійсненню варіанта [1].

5. Вибір найкращого варіанта моделі. Важливо методично правильно створити базу для відбору варіанта стратегії. Варіанти стратегій необхідно оцінювати за наступними критеріями: ступінь досягнення мети підприємства; економічна ефективність (результат); надійність реалізації; соціальна та екологічна прийнятність; технологічна здійсненність

ЛІТЕРАТУРА

1. Бутинець Ф.Ф., Александрова М.М., Барановська Т.В., Буравков Г.А., Валько В.Г. Моделі і методи прийняття рішень в аналізі та аудиті: навч. посібник / ред. Ф.Ф. Бутинець, М.М. Шигун. – Житомир: ЖДТУ, 2009. – 352с.

*И. Кульчаковская,
магистрант факультета экономики и менеджмента
Научный руководитель: Е. А. Мартынюк,
кандидат экономических наук, доцент,
Международный гуманитарный университет*

РОЛЬ БИЗНЕС-АНГЕЛОВ В ФИНАНСИРОВАНИИ ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ

Финансирование инновационной деятельности в Украине представляет собой сложный многостадийный процесс, в котором принимает участие множество субъектов, организаций и институтов. Роль каждого из них изменяется в соответствии со стадией развития инновационного проекта или фирмы. Между этими элементами выстраиваются отношения по поводу получения необходимых финансовых ресурсов и их предоставления, что приводит к формированию между ними определенных взаимосвязей, поддерживаемых посредством финансовых механизмов. Среди них можно выделить инновационные фирмы, стремящиеся получить необходимые финансовые ресурсы, компании, инвестиционные фонды, бизнес-ангелы, предоставляющие их, и государственные институты, создающие условия для их взаимодействия. Таким образом, финансирование инноваций осуществляется в рамках определенной системы, которую можно назвать системой финансирования инновационной деятельности [1, с. 100–104].

Широко признается, что инновации являются одним из основных факторов, обеспечивающих экономический рост и направленных на решение вызовов экологического и социального плана, и что инновации способствует созданию условий для устойчивого развития региона и страны.

Однако привлечение финансовых средств на инновационную деятельность сопряжено со значительными трудностями. Кроме того, для эффективной поддержки инновационной деятельности требуются не только дополнительные финансовые ресурсы. Необходимо также наличие специализированных финансовых посредников, способных предоставлять не только финансовые ресурсы, но также экспертизу по вопросам управления и по техническим вопросам.

Формирование и развитие инфраструктуры финансирования для поддержки инновационных мероприятий на ранних этапах является сложным процессом, зависящим от многих благоприятных условий и требующим эффективного распределения и восстановления капитала.

Эти вопросы занимают видное место в разработке программ по улучшению экономики малых и средних предприятий, созданию благоприятных усло-

вий для эффективного финансового посредничества в интересах поддержки процесса инновационного развития.

В настоящее время широко признается, что предпринимательская деятельность и инновации лежат в основе экономического роста и позволяют создавать новые рабочие места расширять инфраструктуру бизнеса и в частности, малые фирмы являются основным источником инновационной деятельности, и обычно на них приходится создание подавляющего большинства новых рабочих мест.

В мире современного бизнеса существует такое же разнообразие частных инвесторов, как и предпринимателей. Они различаются по степени компетенции в определенной отрасли, опыту в бизнесе и, самое главное, способностью эффективно работать с твоей фирмой. Успешные частные инвесторы, например, бизнес-ангелы, принимают решение о проведении инвестиций, основываясь на четырех базовых критериях: менеджмент, рынок, продукт и возможность финансирования. Они оценивают каждый критерий с точки зрения уменьшения своего риска и увеличения своей прибыли.

Неформальные инвесторы, инкубаторы, программы коммерциализации технических достижений и другие учреждения, обслуживающие данный этап, играют исключительно важную роль в этом процессе инвестирования инновационных предприятий.

Неформальный рынок венчурного капитала, состоит из индивидуальных инвесторов, напрямую инвестирующих свои личные финансовые ресурсы в новые и растущие малые фирмы. Их принято называть «неформальными инвесторами», или «бизнес-ангелами» (business angels). Однако пока, невозможно дать точные оценки объемов инвестирования в конкретных странах, поскольку основной источник информации о деятельности бизнес-ангелов – это социологические исследования, на основе которых, сложно построить совокупные статистические показатели [2, с. 10–12].

Бизнес-ангелы – это, как правило, профессионалы среднего и старшего возраста, высоко образованные, главным образом в области делового администрирования или инженерных и естественнонаучных дисциплин.

У подавляющего большинства из них есть опыт работы в бизнесе: одни являются удачливыми предпринимателями, другие – высокооплачиваемыми специалистами в области бизнеса (бухгалтерами, консультантами, юристами и т.д.) или занимают высшие должности в крупных компаниях [3, с. 44–51].

В США среди бизнес-ангелов высока доля ушедших в отставку профессионалов, но в то же время в последние годы растет число активно действующих бизнесменов, желающих инвестировать свои средства в новые рискованные фирмы. Бизнес-ангелами могут быть инвесторы, предоставляющие венчурный капитал единожды в жизни, чтобы помочь друзьям начать бизнес, но среди них есть также и те, кто постоянно ищет возможности для выгодных венчурных инвестиций и часто осуществляют их.

Бизнес-ангелы – это богатые люди, которые покупают акции перспективных предприятий. Помимо капитала они также приносят в предприятие полезные для предпринимателя опыт ведения бизнеса и деловые связи. Эти инвесто-

ры предоставляют основную часть инновационного и стартового капитала высокотехнологичных и динамичных предприятий.

На данный момент стартапы в Украине инвестирует около 30 бизнес-ангелов [4, с. 30].

Если в Европе и Америке, ангелы вкладывают от \$50 до \$100 тыс. и не боятся говорить об этом и обсуждать проекты со СМИ, то в Украине все происходит с точностью до наоборот.

Бизнес-ангелы являются важнейшим классом инвесторов, заполняющим разрыв между первоначальными вложениями собственников компаний с последующими источниками финансирования, такими как традиционный венчурный капитал, банковское финансирование, размещение акций на бирже и т.д.

Они получили свое название потому, что мало кто кроме них решается вкладывать деньги в рискованные проекты, которые не имеют достаточного обеспечения. Иногда решение о финансировании бизнес-ангел принимает на основании положительного впечатления о предпринимателе и уверенности в реализации проекта. И задача предпринимателей, желающих привлечь инвестиции в свой проект, – создать такую уверенность у бизнес-ангела.

В основном бизнес-ангелы приобретают миноритарный (неконтролирующий) пакет акций (долей) компаний, так как они заинтересованы в том, чтобы предприниматель был достаточно мотивирован, чтобы реализовать свой проект. Чтобы обеспечить контроль над своими инвестициями они редко покупают меньше, чем блокирующий пакет [8, с. 35–41].

Размер инвестиций бизнес-ангелов находится в пределах от 20 тыс. до нескольких миллионов долларов и обычно составляет 5-20 % имеющихся у них средств. Бизнес-ангелы совершают несколько инвестиций, тем самым, распределяя свои вложения и снижая риск. Примерно треть инвестиций осуществляется путем вовлечения двух или более бизнес-ангелов. Таким образом, могут быть профинансированы более крупные проекты и снижен риск для инвесторов [9, с. 176].

После того, как бизнес-ангелы инвестируют средства в компанию, доверие к ней повышается и становится проще привлечь дополнительное финансирование из других источников. И бизнес-ангелы часто пользуются этим, например, предоставляя свои гарантии для получения банковских кредитов.

Инвестиции в инновации на начальных стадиях – чрезвычайно выгодный бизнес, поэтому, бизнес-ангелов побуждает, прежде всего, значительная финансовая выгода. Вторая причина, мотивирующая инвесторов – это удовольствие, испытываемое от участия в управлении выращиваемой компанией и помощь начинающим предпринимателям.

Бизнес-ангелы заполняют пробел в финансировании, вкладывая средства именно в те области, которые не являются привлекательными для других инвесторов.

Недостатки и преимущества бизнес-ангелов

- Бизнес-ангелы предпочитают финансировать венчурные фирмы на самых ранних стадиях их развития. Бизнес-ангелы являются основным источником внешних финансовых ресурсов для вновь созданных компаний с высоким потенциалом роста. Бизнес-ангелы не боятся финансировать высокотехнологич-

ные инновационные компании, несмотря на высокий риск невозврата вложенных средств.

- Бизнес-ангелы предоставляют небольшие суммы, необходимые для «старта» вновь созданного предприятия. Они заполняют пробел в финансировании, вкладывая средства именно в те области, которые не являются привлекательными для других инвесторов.

- Бизнес-ангелы инвестируют практически во все отрасли промышленности. Не зависимо от отрасли бизнес-ангелов привлекают компании с высоким потенциалом роста.

- При принятии финансовых решений бизнес-ангелы проявляют большую гибкость, чем фирмы венчурного капитала. У них другой подход к вопросам инвестирования: инвестиционные горизонты находятся дальше («терпеливые деньги»), процедуры выделения денежных средств значительно упрощены, ставки дохода намного ниже.

- Получение ссуды у бизнес-ангелов не предусматривает таких больших выплат по процентам, как у других инвесторов.

- Большинство бизнес-ангелов имеют богатый опыт предпринимательства, которым они щедро делятся, помогая вновь созданной компании встать на ноги. Бесплатная помощь и советы со стороны инвестора – профессионала бизнеса – бесценны для начинающего предпринимателя.

- Финансовый рынок бизнес-ангелов более широк географически по сравнению с рынком формальных инвестиционных фондов. Бизнес-ангелов можно найти повсюду.

- Инвестиции бизнес-ангелов играют роль рычага, поскольку вновь созданная фирма, получившая финансирование, становится более привлекательной для других инвесторов. Частные инвестиции увеличивают интерес инвестиционных фондов к таким компаниям.

- Бизнес-ангелы также предоставляют начинающим компаниям кредитные поручительства в дополнение к денежным средствам, которые они вкладывают лично.

Сети бизнес-ангелов создают своим участникам возможности подобрать проекты, для которых требуется профессиональная квалификация конкретных бизнес-ангелов. Некоторые сети бизнес-ангелов становятся эффективными платформами для подбора подходящих друг другу бизнес-ангелов и проектов, в рамках которых не только подбираются качественные проекты и подходящие знающие инвесторы, но также организуется профессиональное обучение инвесторов и предпринимателей в развитии и финансировании инновационной деятельности предприятия.

ЛИТЕРАТУРА

1. Коптева Е. П. Финансовый механизм стоимостно-ориентированной финансовой политики предприятия / Е. П. Коптева // Проблемы современной экономики (II): материалы междунар. заоч. науч. конф. (г. Челябинск, октябрь 2012 г.). – Челябинск: Два комсомольца, 2012. – С. 100–104.
2. Поддєрьогін А. М. Фінансовий менеджмент / А. М. Поддєрьогін. – К.: КНЕУ, 2005.
3. Бланк И. А. Основы финансового менеджмента. Т. 1 / И. А. Бланк. – К.: Ника-Центр, Эльга, 2011. – 51 с.

4. Березкин Ю. М. Два подхода к пониманию финансового механизма: учетно-финансовый и финансово-инженерный / Ю.М. Березкин // Известия ИГЭА. – 2012. – № 2 (82). – С. 30.
5. Клопотова Л.М., Веснина Л.С. Бизнес-ангелы в инновационной системе России / Л.М. Клопотова, Л.С. Веснина. // Вестник томского государственного университета. Экономика. – № 2 (22). – 2013. – С. 80–84.
6. Котельников В. Венчурное финансирование [Электронный ресурс] / В.Котельников. – 2007. – Режим доступа: [http:// congressprominvest.ru/loadfiles/files/21.pdf](http://congressprominvest.ru/loadfiles/files/21.pdf)
7. Бунчук М. Неформальный рынок венчурного капитала: бизнес-ангелы. Технологический бизнес №2 [Электронный ресурс] / М. Бунчук. – Режим доступа: [http:// www.techbusiness.ru/tb/archiv/number2/page02.htm](http://www.techbusiness.ru/tb/archiv/number2/page02.htm)
8. Макашева Н.П. О роли частного бизнеса в финансировании инновационной деятельности / Н.П. Макашева. // Проблемы учета и финансов. – 2013. – №2(10). – С. 34–41.
9. Мухамедьяров А. М. Методы оценки эффективности инноваций / А. М. Мухамедьяров // Инновационный менеджмент: учебное пособие. – 2008. – № 2. – С. 126.

*Ю. Михайлова,
студентка IV курса
факультета экономики и менеджмента
Научный руководитель: Е. А. Мартынюк,
кандидат экономических наук, доцент,
Международный гуманитарный университет*

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В УПРАВЛЕНИИ ПРЕДПРИЯТИЕМ

Переход общества к информационным технологиям (далее ИТ) и наукоемким технологиям вводит в оборот информационные ресурсы и повышает требования к квалификации работников. Ни одна сфера деятельности не может сегодня обойтись не только без производственных и сервисных технологий, предназначенных для производства продукции и услуг, но и без информационных технологий, обеспечивающих потребности в информации управленческих, производственных, снабженческих, торговых, сбытовых и других функциональных подразделений предприятия, ставших необходимым инструментарием менеджмента.

Информационные технологии дают возможность рационально управлять всеми видами ресурсов предприятия, работать предпринимателю-одиночке. Поскольку ресурсы всегда ограничены, ключевым фактором успеха является принятие правильного и своевременного управленческого решения о концентрации ресурсов для достижения сильнейшего эффекта. Именно предоставляемые посредством информационных технологий сведения позволяют осуществить концентрацию ресурсов в нужное время и нужном месте для решения главных задач. Знания, по замечанию Питера Друкера [2], не могут удлинить человеку руку, но помогают поднять человека на плечи предшественников. Организованные в систему знания повышают компетентность сотрудников и позволяют предприятию работать рациональнее, целенаправленно и экономно, более эффективно.

Под ИТ-стратегией следует понимать формализованную систему подходов, принципов и методов, на основе которых будут развиваться все компоненты КИУС. Целью проекта по разработке ИТ-стратегии является организация интегрированного корпоративного процесса по развитию информационных технологий для обеспечения их соответствия основным целям и направлениям развития бизнеса предприятия. Достижение указанной цели позволит обеспечить:

- совершенствование системы управления;
- целенаправленное планирование и внедрение информационных технологий;
- ориентацию информационных технологий для решения проблем бизнеса;
- создание единого информационного пространства предприятия;
- снижение совокупной стоимости владения информационными технологиями (закупка, разработка, внедрение, обучение, сопровождение);
- сокращение сроков внедрения новых информационных технологий, получение быстрых и тиражируемых результатов;
- повышение эффективности используемых информационных технологий и отдачи от инвестиции в информатизацию;
- возможность быстро и экономично расширять информационную инфраструктуру в будущем;
- повышение конкурентоспособности и акционерной стоимости.

Процесс разработки стратегии, в который необходимо вовлечь высшее руководство и специалистов, должен быть нацелен на поиск явных ответов на следующие вопросы:

- Как определена стратегия бизнеса?
- Каково текущее состояние информационных технологий?
- Как должно выглядеть их будущее?
- Каким требованиям должна отвечать квалификация персонала?

Информационные технологии и системы (ИТ/С) – прежде всего инструмент управления. Как и любой другой, он служит для координации и контроля хода бизнес-процессов при достижении целей. Простое обладание этим инструментом, как и любым другим, не гарантирует успеха, но его отсутствие на крупном предприятии ведет к краху. Главное отличие зрелых ИТ/С от «недорослей» – не количество средств, затраченных на ИТ, а добавленная ими стоимость. Чтобы инвестиции приносили пользу, необходимо грамотно пользоваться ИТ, а не просто обладать капиталом. Обладание инструментом ИТ – необходимое, но не достаточное условие успеха в бизнесе.

Универсальных рецептов, которые могли бы одинаково подходить различным компаниям, нет. Но есть методы, с использованием которых могут быть построены эффективные системы управления предприятием. Название этих методов – MRP, MRP II и ERP. Методы или подходы MRP, MRP II и ERP – это формализованная совокупность понятий и процессов, позволяющая создать описание того, как предприятие должно работать.

Концепция MRP (Material Requirement Planning – планирование материальных потребностей) была разработана для наилучшего управления производством, рационального использования складских помещений, устранения пере-

боев с поставками сырья или поставок сверх нормы. MRP помогает планировать и оперативно управлять производственным циклом: от поставки сырья и комплектующих до удовлетворения запросов конечных потребителей. Базовыми положениями MRP являются:

- производственная деятельность описывается как поток взаимосвязанных заказов;
- при выполнении заказов учитываются ограничения ресурсов;
- обеспечивается минимизация производственных циклов и запасов;
- заказы снабжения и производства формируются на основе заказов реализации и производственных графиков;
- движение заказов связывается с экономическими показателями;
- выполнение заказа завершается к тому моменту, когда он необходим.

MRP II представляет методологию, направленную на эффективное управление всеми ресурсами производственного предприятия. В общем случае она обеспечивает решение задач планирования деятельности предприятия в натуральных единицах, финансовое планирование в денежном выражении, моделирование возможностей предприятия, отвечая на вопросы типа «Что будет, если...?». Эта методология представляет набор проверенных на выполнение разумных принципов, моделей и процедур управления и контроля, выполнение которых должно способствовать улучшению показателей экономической деятельности предприятия.

Основные обязательные/функциональные модули системы MRP II:

- Планирование продаж и производства (Sales & Operations Planning).
- Управление спросом (Demand Management).
- Главный календарный план производства (Master Production Schedule).
- Планирование потребности в материалах (Material Requirements Planning).
- Подсистема операций с запасами (Inventory Transaction Subsystem).
- Управление входным и выходным материальным потоком (Input/Output Control).
- Управление снабжением (Purchasing).
- Интерфейс с финансовым планированием (Financial Planning Interfaces).
- Моделирование (Simulation).
- Оценка деятельности (Performance Measurement).

В системах MRP II реализованы только простейшие алгоритмы прогнозирования: линейная аппроксимация, экспоненциальное сглаживание, применение аналогий к новым видам продукции. Алгоритмы прогнозирования, учитывающие различные ограничения, реализованы в поздних версиях современных программных системах.

Дальнейшее развитие систем MRP II связано с их перерастанием в системы нового класса – «Планирование ресурсов предприятия» (Enterprise Resource Planning – ERP). Системы этого класса ориентированы на работу с финансовой информацией для решения задач управления большими корпорациями с разнесенными территориально ресурсами. Сюда включается все, что необходимо для получения ресурсов, изготовления продукции, ее транспортировки и расчетов по заказам клиентов. Системы этого класса активно развиваются с конца

1980-х годов. ERP-системы полностью поглощают системы класса MRP II, расширяясь за счет новых функциональных модулей, в первую очередь связанных с управлением финансами и персоналом. Реализация управления финансами **в ERP-системах** – это камень преткновения, вокруг которого происходит борьба между так называемыми российскими и западными системами.

С ростом мощностей вычислительных систем, внедрением MRP II/ ERP, поиском новых методов управления в условиях конкуренции с середины 1990-х годов на базе систем MRP II/ ERP появляются системы нового класса, которые получили название «развитых систем планирования» (Advanced Planning/Scheduling – APS). Эти системы отличаются применением экономико-математических методов для решения задач планирования с постепенным снижением роли календарно-плановых нормативов на производственные циклы. APS представляют отдельные оптимизационные модули, которые могут ставиться дополнительно к традиционному MRP-планированию.

ЛИТЕРАТУРА

1. Информационные технологии и управление предприятием / [Баронов В.В., Калянов Г.Н., Попов Ю.Н., Титовский И.Н.]. – М.: Компания АйТи, 2004 г.
2. Друкер П. Задачи менеджмента в XXI веке / П. Ф. Друкер [пер. с англ.]. – М.: Издательский дом «Вильямс», 2004. – 272 с.

*О. Омельчук,
студентка IV курсу
факультету економіки та менеджменту
Науковий керівник: Т. М. Банасько,
кандидат економічних наук, доцент,
Міжнародний гуманітарний університет*

ВПЛИВ ОЦІНКИ МІЖНАРОДНИХ РЕЙТИНГОВИХ АГЕНТСТВ НА ІНВЕСТИЦІЙНУ ПРИВАБЛИВІСТЬ УКРАЇНИ НА МІЖНАРОДНОМУ РИНКУ

Вільний та прискорений рух інвестицій на міжнародному ринку є результатом глобалізаційних процесів, що спостерігаються в економічних відносинах. При цьому активну роль відіграють міжнародні рейтингові агентства та організації, які оцінюють інвестиційну привабливість та визначають інвестиційну позицію об'єкта оцінки на міжнародному рівні. Уперше спробували на основі статистичних матеріалів прогнозувати економічну кон'юнктуру та розробили індекс Dow Jones Ч. Доу і Е. Джонсон. За основу вони взяли 11 найбільших компаній і створили систему з декількох тисяч таблиць для прогнозування [1].

Рейтингові агентства оцінюють кредитоспроможність та інвестиційну привабливість країни (регіонів, підприємств), а також дають можливість потенційному інвестору дослідити та оцінити перспективність капіталовкладень у той чи інший проект. Отримання позитивного кредитного рейтингу полегшує

країні-позичальнику вихід на міжнародні ринки капіталів, дає змогу залучати позики на найвигідніших умовах (мінімізація відсотків та максимізація термінів залучення коштів), сприяє залученню прямих іноземних інвестицій у країну та полегшує здійснення експортно-імпортних операцій [2, с. 50]. Слід зазначити, що ці рейтингові класифікації дуже схожі між собою та між ними складно знайти серйозні відмінності.

На міжнародному фінансовому ринку діє понад 100 міжнародних рейтингових агентств. Однак лише три з них користуються найбільшою довірою серед фахівців та інвесторів – «велика трійка світових рейтингових агентств»: Standard & Poor's (S&P), Fitch Ratings (Fitch) і Moody's Investors Service (Moody's), які охоплюють понад 95 % ринку у світі.

S&P є найстаршим і найвпливовішим рейтингом, що має репутацію найконсервативнішого, тоді як Fitch є наймолодшим рейтингом та вважається найменш впливовим. Агентство S&P розробляє та здійснює моніторинг кредитного та фондових рейтингів (американського фондового індексу S&P 500, австралійського – S&P 200). Міжнародне рейтингове агентство S&P установлює довгострокові та короткострокові кредитні рейтинги як емітентам (країнам, регіональним та місцевим органам влади, компаніям), так й окремим борговим зобов'язанням.

Міжнародний довгостроковий рейтинг S&P оцінює здатність емітента вчасно виконувати боргові зобов'язання. Довгострокові рейтинги варіюються від найвищої категорії AAA до найнижчої D. При цьому рейтинги в інтервалі від AA до CCC можуть бути доповнені знаком плюс (+) або мінус (-), що означає проміжні рейтингові категорії щодо основних. Оцінки за цією шкалою дозволяють порівняти між собою надійність емітентів та зобов'язання різних держав.

Короткостроковий рейтинг оцінює вірогідність своєчасного погашення короткострокових боргових зобов'язань. Кредитні рейтинги за короткостроковими борговими зобов'язаннями позначаються від найвищої оцінки A-1 до найнижчої оцінки D: більш надійні зобов'язання з категорії A-1 можуть бути помічені знаком плюс (+), а оцінки з категорії B також можуть бути уточнені цифрою (B-1, B-2, B-3).

Прогноз рейтингу показує можливий напрямок зміни рейтингу в найближчі два-три роки. Рейтинги України за міжнародною й національною шкалою враховують одні й ті самі фактори, що впливають на кредитоспроможність та інвестиційну привабливість країни.

Міжнародна рейтингова агенція S&P проводить оцінку кредитного рейтингу України в цілому з грудня 2001 р. Його динаміка наведена в табл. 1

Таблиця 1

Кредитний рейтинг Standard&Poor's України за період 2001-2010 рр.

Дата	Рейтинг за міжнародною шкалою		Рейтинг за національною шкалою
	В іноземній валюті/ Прогноз/ короткостроковий	У національній валюті/ Прогноз/ короткостроковий	
21.12.2001	В/ стабільний / В	В / стабільний/ В	
12.11.2002,	В / негативний/ В	В / негативний / В	

01.04.2003			
20.05.2003	B / стабільний / B	B / стабільний / B	
28.10.2003, 27.02.2004	B / позитивний / B	B / позитивний / B	
20.07.2004	B+ / стабільний / B	B+ / стабільний / B	
14.04.2005	--/--/--	--/--/--	
11.05.2005, 03.10.2005, 30.08.2006	BB -/ стабільний / B	BB/ стабільний / B	uaAA
05.04.2007, 02.08.2007	BB -/ негативний / B	BB/ негативний / B	
12.06.2008	B+ / стабільний / B	BB -/ стабільний / B	
15.10.2008	B+ / CreditWatch Негативний / B	B+ / CreditWatch Негативний / B	uaA+ / CreditWatch Негативний
24.10.2008	B / Негативний / B	B+ / Негативний / B	
16.02.2009	B / CreditWatch Негативний / B	B+ / CreditWatch Негативний / B	uaA+
25.02.2009	CCC+ / Негативний / C	B- / Негативний / C	
31.07.2009	CCC+ / Позитивний / C	B- / Позитивний / C	
30.10.2009	CCC+ / Стабільний / C	B- / Стабільний / C	
11.03.2010	B- / Позитивний / C	B / Позитивний / B	uaBBB
17.03.2010	B- / Позитивний / C	B / Позитивний / B	uaA
17.05.2010	B / Стабільний / B	B+ / Стабільний / B	uaA+
22.07.2010	B/CreditWatch Позитивний / B	B+/CreditWatch Позитивний / B	aaA+ / CreditWatch Позитивний

Шкала кредитного рейтингу S&P для України використовує традиційні символи S&P з префіксом «ua». І. Л. Сазонець у [3] наводить переваги та недоліки рейтингу S&P. До переваг цього рейтингу можна віднести універсальність, можливість оцінки рівня кредитоспроможності країни, його використання як об'єктивної фінансово-економічної інформації, деякі суб'єктивні оцінки. Недоліками його вважаються непроведення аудиту чи незалежної перевірки інформації у зв'язку з присвоєнням рейтингу, використання відомостей, що не є публічними, відповідність методики рекомендаціям ОЕСР, але недостатнє врахування практики бізнесу в країні з перехідною економікою; рейтинг є комерційним продуктом на договірній основі.

Рівень довгострокового кредитного рейтингу України за весь період дослідження знаходився в межах спекулятивного рейтингу як в іноземній, так і в національній валютах. При цьому з моменту проведення першої оцінки економічна та політична ситуація в країні на краще не змінилася, що й підтверджує нижчий рівень кредитного рейтингу 2010 р. (B-) за рівень 2001 р. (B).

Найнижчого рівня довгостроковий кредитний рейтинг країни досяг на початку 2009 р. за оцінкою в іноземній валюті (CCC+) та національній валюті (B). Отже, за весь період оцінювання за рейтингом S&P Україна не мала інвестиційного рейтингу, лише спекулятивний. На сьогодні разом з Україною аналогічний рейтинг мають Ангола, Нігерія, Гвінея та Уганда [4].

Обрання нового Президента України, зміна політичної влади, формування нової коаліції та Кабінету Міністрів України є елементами політичного фактора, стабілізація якого дозволила покращити оцінку України рейтинговою службою S&P. Так, 11.03.2010 р. відбулося підвищення суверенних рейтингів України за міжнародною шкалою: за зобов'язаннями в іноземній валюті до «В- / С», за зобов'язаннями в національній валюті до «В / В», а вже 17.03.2010 р. підвищився суверенний кредитний рейтинг України за національною шкалою з «uaBBB» до «uaA». Останній перегляд кредитного рейтингу України відбувся 22.07.2010 р., за яким довгострокові рейтинги за міжнародною та національною шкалою мають позитивний прогноз.

Дж. Чамберс, голова комітету S&P із суверенних рейтингів, пояснив, що «підвищення суверенних рейтингів за міжнародною шкалою було обумовлено формуванням нового уряду в Україні й сподіваннями на те, що це може призвести до формування більш послідовної стратегії й поліпшення відносин з офіційними кредиторами» [5]. Окрім зазначених змін, позитивно на рейтинг України могло б вплинути зміцнення політичної та кредитно-грошової стабільності країни.

Сучасна фінансово-економічна криза внесла корективи щодо обсягів інвестування та пріоритетних регіонів укладання коштів, також суттєво змінилися фактори, які визначають привабливість об'єкта інвестування. Які ж фактори є визначальними для інвесторів при виборі об'єкта інвестування за сучасних умов економічного розвитку? За дослідженнями UNCTAD1 [6], основними факторами при прийнятті рішення інвестора щодо вкладання коштів є «наявність постачальників і партнерів» (10%), «сприятливе бізнес-середовище» (9%), «наявність кваліфікованої робочої сили» (8%), «якість інфраструктури» (6%) і «діяльність уряду» (5%). Тоді як фактори, які впливають на якість бізнес-середовища (вартість робочої сили, наявність конкурентів, доступ до природних ресурсів та до ринків капіталу), стали менш визначальними. Таку ситуацію можна пояснити значенням цих факторів лише для окремих галузей, а не для всієї економіки в цілому.

Україна, за оцінкою UNCTAD, визначена як пріоритетний та інвестиційно привабливий регіон серед країн СНД разом із Росією та Казахстаном. Зміни, які здійснюють спеціалісти S&P, постійно оновлюються та є доступними для інвесторів.

Порівнюючи обсяги залучених прямих та портфельних іноземних інвестицій в економіку країни зі зміною суверенного рейтингу України, можна стверджувати, що рівень рейтингу агентства S&P впливає лише на обсяги портфельних іноземних інвестицій, тоді як обсяги прямих іноземних інвестицій не залежать від його рівня. На наш погляд, ураховуючи зростаючу роль та значення прямих іноземних інвестицій для розвитку світової економіки, Україна має в посткризовий період спрямувати зусилля на формування дієвої державної стратегії та політики залучення іноземних інвестицій до країни з метою формування економіки постіндустріального типу. При цьому головним завданням виступає «... не стільки відновлення росту економіки й навіть не досягнення докризових обсягів виробництва, а створення засад для тривалого зростання країни».

ЛІТЕРАТУРА

1. Основные типы финансовых индексов [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://victorius-forex.com/articles/last100/osnovnye-tipy-fondovyh-indeksov>.
2. Марченко С. Міжнародна кредитно-рейтингова оцінка інвестиційної привабливості України / С. Марченко // Банківська справа. – 2004. – № 1. – С. 48–57.
3. Сазонець І. Л. Корпоративне управління: світовий досвід та механізми залучення інвестицій / І. Л. Сазонець. – К.: ЦУЛ, 2008. – С. 193–194.
4. Валютная либерализация: между Сциллой и Харибдой // Зеркало недели. – 2010. – № 39 (819). – С. 8.
5. Офіційний сайт Міжнародного рейтингового агентства Standard&Poor's [Електронний ресурс]. – Режим доступу :www.standardandpoors.org.
6. World Investment prospects survey 2009-2011. – NY – Geneva: United Nations, 2010. – 85 p.

*А. Петрова,
студентка IV курса
факультета экономики и менеджмента
Научный руководитель: Е. А. Мартынюк,
кандидат экономических наук, доцент,
Международный гуманитарный университет*

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ СОВРЕМЕННЫХ АНАЛИТИЧЕСКИХ МЕТОДОВ В ПРАКТИКЕ ПРЕДПРИЯТИЙ

Актуальность исследования. На сегодняшний день у отечественных предприятий возникает необходимость использования новых методов оценки результатов их деятельности, поскольку старые методики не обеспечивают полного отображения всех экономических показателей, важных для принятия управленческих решений. Также данная необходимость обусловлена проблемами обеспечения эффективной деятельности и достижения динамического равновесия с внешней средой, поиском путей выживания предприятий в условиях развития рынка и интеграционных процессов, новых факторов их успеха в конкретной среде.

Обзор научной литературы. Вопросу методических подходов оценки результатов деятельности предприятия в теоретическом и практическом направлениях посвящено большое количество работ зарубежных и отечественных авторов. Среди них следует отметить таких исследователей как Волкова Д.Л. [1], Каплана Р. [3], Мельник Ю.М. [5], Момот Т.В. [6, 7], Нортон Д. [8] и многих др.

Целью данной работы является анализ и систематизация современных методов оценки состояния предприятия, определение проблем их внедрения, а также обоснование целесообразности их использования на основе изучения опыта зарубежных предприятий.

Изложение основного материала. В настоящее время большое количество зарубежных предприятий активно применяет современные методы оценки результатов деятельности, основанные на рыночных подходах.

Вообще существуют три традиционные методические подходы к оценке предпринимательства:

1) рыночный (сравнительный) – основан на сравнении данного предприятия с аналогичными, уже реализованными на рынке;

2) доходный – основан на доходах, созданных на перспективной стоимости имущества и отражает преимущественно позицию покупателя;

3) затратный – основан на том, что на результативность деятельности предприятия указывают его расходы [2].

Методы, лежащие в основе данных подходов, в своем эволюционном развитии прошли ряд преобразований. Однако следует выделить следующие проблемы, с которыми сталкиваются большинство предприятий, используя новые аналитические методы:

- количественная оценка качественных показателей (75%);
- оценка важности показателей (73%);
- недостаточное развитие информационных систем (69%) [9].

Как показывает зарубежная практика, те предприятия, которые используют современные методики анализа, имеют больше возможностей для оптимизации своей деятельности, чем при использовании одних традиционных методов. Однако эти возможности имеют место лишь в случае правильного выбора оценочного метода, адаптации его к особенностям деятельности определенного предприятия и восприятия самими работниками.

Из большого количества новых методик анализа на отечественных предприятиях преимущественно используют показатель EBITDA. Об этом свидетельствует практика крупнейших компаний Украины – «Метинвест», «ДТЭК», «Донецксталь» (табл. 2). Эти предприятия в последние годы достигли значительных результатов, поднявшись на более высокие позиции по сравнению с прошлыми годами и заняв устойчивые позиции на рынке. Без сомнения, этому могло способствовать использование в своей деятельности кроме традиционных также новых методов анализа (таких как EBITDA).

Таблица 1

Динамика показателя EBITDA на отечественных предприятиях за 2009-2011 гг.

Предприятия	EBITDA, млн. дол. США		
	2009 год	2010 год	2011 год
Метинвест	1 400	2 552	3 565
ДТЕК	458	774	1 290
Донецксталь	135	343	578

Источник: составлено по данным [10, 11, 12].

Вышеприведенная таблица свидетельствует о том, что показатель EBITDA в течении 2009–2011 годов на всех трех предприятиях имел постоянную тенденцию роста. По нашему мнению, это обусловлено эффективностью управленческого аппарата и возможностью принимать правильные решения по оптимизации деятельности данного предприятия и, безусловно, использованием новой методики анализа. Ведь именно EBITDA информирует о дополнительных воз-

возможностях для развития деятельности предприятия, способствует сохранению занятых позиций на рынке и повышению конкурентоспособности в условиях нестабильности экономической среды.

Основными причинами низкого уровня внедрения новых методик анализа в отечественную практику являются:

- 1) сложность понимания методики расчета современных показателей;
- 2) возникновение проблем во время сбора первичной информации (как финансовой, так и нефинансовой);
- 3) ненадлежащий уровень подготовки персонала, который должен заниматься расчетами соответствующих показателей.

Как показывает опыт использования современных методов анализа отечественными и зарубежными предприятиями, данная практика имеет в целом положительный характер. А поэтому для эффективного функционирования и оптимизации своей деятельности отечественным предприятиям предлагается следующее:

- 1) применять новые методики с учетом присущих им недостатков;
- 2) обеспечить работников необходимыми знаниями относительно выбранного оценочного метода;
- 3) выбирать только те методы, которые наиболее соответствуют специфике деятельности данного предприятия и для которых имеется достаточный объем необходимых данных;
- 4) детально исследовать каждый показатель бухгалтерской отчетности во избежание разногласий финансовых результатов;
- 5) создать метод трансформации текущих финансовых данных в такие, которые могут быть использованы в новых технологиях анализа.

Таким образом, использование современных методик анализа открывает новые перспективы перед отечественными предприятиями, предоставляет больше возможностей по оптимизации их деятельности и тем самым повышает уровень их конкурентоспособности в современных условиях хозяйствования.

Выводы. В данной работе проанализированы и систематизированы современные методические подходы к оценке результатов деятельности предприятий, выявлены преимущества и недостатки их использования. Можно утверждать, что применение этих методик имеет как положительный, так и отрицательный характер. Это обусловлено незнанием отечественными предпринимателями многих технологий анализа и неготовностью вводить новые подходы в своей деятельности.

Также в работе были определены проблемы внедрения современных методов в практику отечественных предприятий, основными из которых являются несоответствие финансовых данных в традиционной бухгалтерской отчетности по расчету новых показателей и техническая сложность подготовительных работ. Однако применять данные подходы все же целесообразно. Об этом свидетельствует опыт многих предприятий развитых стран мира, которые благодаря новым технологиям анализа уже оптимизировали свою деятельность и поднялись на более высокий уровень.

ЛИТЕРАТУРА

1. Волков Д.Л. Показатели результатов деятельности организации в рамках VBM / Д.Л. Волков // Российский журнал менеджмента. – 2005. – № 2. – с. 3–42.
2. Ислямова Э.Р. Методы определения стоимости компании / Э.Р. Ислямова // Научный вестник НГУ. – 2011. – № 1. – с. 112–120.
3. Каплан Р. Организация, ориентированная на стратегию. Как в новой бизнес-среде преуспевают организации, применяющие сбалансированную систему показателей / Р. Каплан, Д. Нортон, пер. с англ. – М.: Олимп-Бизнес, 2004. – 416 с.
4. Колесник М.К. Сбалансированная система показателей как средство повышения эффективности управления деятельностью предприятия / М.К. Колесник // Научный вестник НЛТУ Украины. – 2008. – № 18. – с. 225–229.
5. Мельник Ю.М. Применение системы сбалансированных показателей на примере завода «Акваизол» / Ю.М. Мельник, О.С. Савченко // Экономические проблемы устойчивого развития: научно-техническая конференция преподавателей, сотрудников, аспирантов и студентов факультета экономики и менеджмента (19-23 апреля 2010 г.). – М.: Изд-во СумГУ, 2010. – с. 138–139.
6. Момот Т.В. Адаптация критической концепции экономической добавленной стоимости (EVA) в экономику Украины / Т.В. Момот, Т.В. Гордиенко // Коммунальное хозяйство городов: научно-технический сборник. – 2008. – Вып. 83. – с. 251–255.
7. Момот Т.В. Стоимостно-ориентированное корпоративное управление: от теории к практическому внедрению: [монография]. – Харьков: ХНАГХ, 2006. – 380 с.
8. Нортон Д. Сбалансированная система показателей. От стратегии к действию / Д. Нортон, Р. Каплан. – М.: Олимп-Бизнес, 2010. – 320 с.
9. Донецксталь: официальный сайт [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.dmz.com.
10. ДТЭК: официальный сайт [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.dtek.com.
11. Метинвест: официальный сайт [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.metinvestholding.com.

*А. Подаров,
магистрант*

*Научный руководитель: С. А. Заика,
старший преподаватель,*

*Харьковский национальный технический университет
сельского хозяйства имени Петра Василенко*

СТРАТЕГИЯ РАЗВИТИЯ ГОСУДАРСТВА В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ: ИННОВАЦИОННЫЕ АСПЕКТЫ

На современном этапе развития человеческого общества происходит формирование новой глобализирующейся модели мира, важнейшей характеристикой которой стало усиление его взаимозависимости.

Глобализацию мировой экономики можно охарактеризовать как усиление взаимозависимости и взаимовлияния различных сфер и процессов мировой экономики, выражающееся в постепенном превращении мирового хозяйства в единый рынок товаров, услуг, капитала, рабочей силы и знаний.

Глобализация – это многосторонний процесс взаимосвязывания структур, культур и субъектов в мировом масштабе, процесс, размывающий географические границы, интенсифицирующий общественные отношения.

Процесс глобализации на современном этапе функционирования мировой экономики характеризуется следующими свойствами:

- качественно новым уровнем целостности и взаимозависимости мира;
- объективным усилением проницаемости межгосударственных границ;
- резким возрастанием объемов и интенсивности трансгосударственных, транснациональных потоков капиталов, информации, услуг и человеческих ресурсов;
- усилением роли внегосударственных и надгосударственных регуляторов мировой экономики;
- форсированным экспортом моделей демократического государственного устройства и принципов рыночного хозяйствования; развитием экономической и политической взаимозависимости стран и регионов мира до такого уровня, на котором становится возможной и необходимой постановка вопроса о создании единого мирового правового поля и мировых органов экономического и политического управления;
- выходом интересов национальных хозяйственных субъектов за национально-государственные рамки;
- решением национальных частных экономических проблем с учетом мировых хозяйственных интересов и мобилизации мировых ресурсов;
- взаимозависимостью экономической ситуации в развитых и развивающихся странах.

Решающую роль в функционировании мировой экономики на современном этапе ее развития играют транснациональные корпорации и банки, наднациональные финансовые органы.

В условиях глобализации происходит значительное перераспределение функций государств (экономических, социальных, политических), это связано с тем, что ранее государство рассматривалось как единственный субъект процесса мировой экономики, в современных же условиях государство является лишь одним из трех основных субъектов процесса глобализации (ТНК, международные организации, государство).

Особенностью современного процесса глобализации является процесс трансформации государственного суверенитета, ведущий к ослаблению роли государства и изменению его традиционных функций. Государство делегирует часть своего суверенитета во внешнюю среду интеграционным общественным объединениям и международным организациям, а также во внутреннюю среду внутригосударственным регионам или межрегиональным объединениям. Оно также испытывает давление со стороны других – финансовых, экономических, социальных, политических субъектов международных отношений. При этом государство часто не в состоянии достигать своих целей без поддержки институтов международного сотрудничества.

Вместе с тем за государством сохраняется независимость и самостоятельность в принятии решений на своей территории, а также независимость в международном общении, обеспечение целостности и неприкосновенности территории.

Основное противоречие процесса глобализации проявляется в столкновении интересов между транснациональными корпорациями и национальными государствами, вследствие значительного повышения роли ТНК.

Глобализация на современном этапе функционирования мировой экономики характеризуется следующими показателями. Во-первых, экономика государств все больше ориентируется на международный обмен, а не на удовлетворение внутренних потребностей, что объективно ведет к становлению и развитию глобальной экономики, усиливает конкуренцию и повышает ее эффективность. Растущая транснационализация суверенных экономик связывается не только с возникновением непосредственно транснациональных корпораций и банков, но и с мировым разделением труда, с появлением новых индустриальных стран, с формированием региональных интеграционных объединений. Во-вторых, разворачивается процесс всесторонней интеллектуализации труда и производства, происходит все более быстрое превращение информации и научного знания в непосредственную производительную силу. Характерным свойством современного процесса глобализации является распространение новых информационных технологий. В-третьих, происходит быстрый рост отраслей, сочетающих формы материального производства и предоставления услуг на базе использования высоких технологий. В-четвертых, в течение последних 25 лет наиболее наукоемкие отрасли сферы услуг, включающие в себя здравоохранение, образование, исследовательские разработки, финансы, страхование, имели высокие темпы развития и повышения уровня занятости. В-пятых, процесс глобализации формирует тенденции регионализации. Различия и особенности народов, наций и государств прочерчиваются все более явно по мере того, как мир превращается в единое целое.

Основными тенденциями процесса глобализации на современном этапе функционирования мировой экономики являются:

- интенсификация интеграционных процессов, развертывание региональной, межрегиональной и глобальной экономической интеграции государств;
- возрастающая открытость экономических систем государств, в настоящее время еще не полностью осуществивших либерализацию хозяйственной деятельности;
- беспрепятственный доступ на международные рынки товаров и услуг, размывание экономических границ;
- универсализация норм и правил осуществления торговых и финансовых операций;
- унификация регулирования и контроля рынков;
- стандартизация требований к перемещению капитала, инвестиционному процессу и всемирной платежно-расчетной системе;
- образование инфраструктуры для транснационального перелива капитала и инвестиций; изменение характера экономики значительного числа государств, переходящих на формирование инновационной экономики.

Основными задачами государства в процессе глобализации является обеспечение его полноправного участия в международных экономических организациях, защита интересов отечественного бизнеса на зарубежных рынках, создание благоприятного климата для привлечения иностранных инвестиций и т. д.

Создание инновационной стратегии развития государства, конкурентоспособной на современном этапе процесса глобализации является его основной целью и обеспечивает устойчивое развитие страны и высокое качество жизни ее населения. Для реализации инновационной стратегии развития государства необходимо решение следующих основных задач:

- построение национальной инновационной системы (НИС), как эффективной модели распространения и использования знаний, их воплощения в новых продуктах, технологиях, услугах во всех сферах жизни общества;
- формирование благоприятной для инноваций экономической и правовой среды;
- модернизация производственно-технологического и интеллектуального потенциала, обновление основного капитала на основе технологических инноваций.

Формирование инновационной стратегии развития государства в процессе глобализации включает:

- совершенствование механизмов взаимодействия участников инновационного процесса (в том числе государственных научных организаций и вузов с промышленными предприятиями в целях продвижения новых технологий в производство, повышения квалификации производственного персонала);
- проведение экономической политики стимулирующей внебюджетное финансирование инновационной деятельности, создание правовых условий для развития венчурного инвестирования в наукоемкие проекты;
- создание и развитие сети организаций по оказанию консалтинговых услуг в области инновационной деятельности, содействие созданию и развитию в научно-технической сфере малых инновационных предприятий.

Реализация инновационной стратегии государства в процессе глобализации должна привести к созданию и постоянному воспроизводству новых технологий; созданию эффективного механизма внедрения результатов научно-технической деятельности и новых передовых технологий в производство; повышению научно-технического, технологического, а следовательно и экономического потенциала страны; повышению конкурентоспособности наукоемкой продукции на отечественном и внешнем рынках.

Главной целью инновационной стратегии развития государства является создание экономико-правовых, финансовых, организационных и других условий, обеспечивающих ускоренную разработку и освоение новой конкурентоспособной продукции и современных экологически чистых, безопасных, энерго- и ресурсосберегающих технологий и на этой основе развитие экономики страны. Достичь этого можно, основываясь на следующих принципах:

- признание модели инновационного развития экономики в качестве приоритетной в условиях глобализации;
- максимальное использование рыночных механизмов активизации инновационной деятельности и предпринимательства;
- эффективное использование, прежде всего собственного научно-технического потенциала государства и проведение структурных изменений в научно-технической сфере;

– усиление инновационного потенциала научно-технической сферы за счет ее структурного реформирования, создания эффективных инновационных структур;

– оптимальное сочетание интересов разработчиков, производителей продукции и инвесторов, признание объектов интеллектуальной собственности в качестве источника доходов;

– создание равных стимулов инновационной и производственной деятельности всех субъектов хозяйствования независимо от форм собственности;

– максимальное привлечение средств отечественных предприятий, предпринимателей и банков для реализации инновационных проектов;

– поощрение зарубежных инвестиций в инновационные проекты, обеспечивающие расширение производства конкурентоспособной продукции, проведение гибкой таможенной политики;

– активная роль государства в создании экономико-правовых условий и рыночных механизмов, обеспечивающих превращение инноваций в существенный фактор социально-экономического развития государства.

*Я. Позняк,
студентка V курсу
факультету економіки та менеджменту
Науковий керівник: Н. О. Ботвіна,
доктор економічних наук, професор,
Міжнародний гуманітарний університет*

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ

До числа найбільш важливих національних інтересів у фінансовій сфері можна віднести:

– підтримання державних витрат у відповідності з наявними ресурсами;

– забезпечення цільового фінансування державних програм (у першу чергу соціальних);

– широке інвестування в сферу наукоємного та високотехнологічного виробництва;

– створення необхідних умов для вільної конкуренції на ринку;

– зменшення наслідків впливу світових фінансових криз на національну економіку;

– подолання розбіжностей між органами управління різних рівнів з приводу розподілу і використання ресурсів національної бюджетної системи;

– посилення стримування інфляційних процесів в економіці та підтримання стабільно високого курсу національної валюти;

– протидія незаконному вивозу капіталу за кордон;

– залучення іноземних інвестицій (особливо довгострокових в промисловий сектор економіки);

– прийняття в найкоротші терміни необхідних нормативно-правових актів, що забезпечують формування і успішне функціонування фінансово-кредитної системи країни;

– побудова ефективного правоохоронного механізму захисту державних фінансів від впливу кримінальних процесів і зазіхань [1].

Розкриваючи зміст національних фінансово-економічних інтересів в сучасній економіці, можна констатувати, що вони відповідають умовам змішаного суспільства і багатокладності національного господарства. Національні інтереси включають в себе поряд з фінансово-економічними інтересами суспільства як цілого інтереси різних соціальних груп і являють собою певну єдність. Істота проблеми фінансової безпеки держави [2].

Фінансова безпека держави – основна умова його здатності здійснювати самостійну фінансово-економічну політику у відповідності зі своїми національними інтересами. У загальному і цілому, на нашу думку, фінансова безпека держави полягає в здатності його органів: забезпечувати стійкість економічного розвитку держави; забезпечувати стійкість платіжно-розрахункової системи та основних фінансово-економічних параметрів; (держав, ТНК, субдержавного угруповань і др.) нейтралізувати вплив світових фінансових криз і навмисних дій світових акторів, тіньових (кланово-корпоративних, мондіалістських, мафіозних та ін.) структур на національну економічну та соціально-політичну систему; запобігати великомасштабну втечу капіталів за кордон, «втеча капіталу» з реального сектора економіки; запобігати конфліктам між владою різних рівнів з приводу розподілу і використання ресурсів національної бюджетної системи; найбільш оптимально для економіки країни залучати і використовувати кошти іноземних запозичень; запобігати злочини й адміністративні правопорушення у фінансових правовідносинах (у тому числі легалізацію відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом). Все перераховане також можна представити як деякі завдання (їх повний перелік досить широкий), які повинні вирішувати органи державної влади та управління з метою забезпечення безпечного і ефективного функціонування не тільки елементів фінансової системи держави, а й усіх взаємопов'язаних з нею ланок державного управління. Як сказано у вищевказаній Державній стратегії економічної безпеки, «стійкість фінансової системи визначається рівнем дефіциту бюджету, стабільністю цін, нормалізацією фінансових потоків і розрахункових відносин, стійкістю банківської системи та національної валюти, ступенем захищеності інтересів вкладників, ринку цінних паперів, зниженням зовнішнього і внутрішнього боргу і дефіциту платіжного балансу, забезпеченням фінансових умов для активізації інвестиційної діяльності».

Одним з найважливіших напрямків контролю за забезпеченням фінансової безпеки в ході бюджетного процесу є міжбюджетні відносини. Дійсно, навряд чи у кого виникнуть сумніви, що для забезпечення фінансової безпеки особливу роль відіграє грамотне регулювання міжбюджетних відносин у країні. Так, тут як мінімум мають бути [3]:

1) розроблені і впроваджені механізми регулювання міжбюджетних відносин:

– виключають необґрунтоване надання фінансової допомоги регіонам з метою вирівнювання їх бюджетної забезпеченості;

– про що запобігають надання необґрунтованих привілеїв у видаткових повноважень органів влади та управління всіх рівнів і забезпечують реальні механізми їх відповідальності за виконання своїх фінансових зобов'язань;

про виключають невідповідність розмежування видаткових зобов'язань між різними рівнями бюджетної системи закріпленню доходних джерел і податкових повноважень за ними ;

– про що включають посилення контрольних функцій федеральних органів влади в поєднанні з наданням фінансової допомоги регіонам;

про що забезпечують «прозорість» міжбюджетних розрахунків і різного роду компенсацій для громадського контролю;

2) визначені чіткі та обґрунтовані критерії вирівнювання бюджетної забезпеченості регіонів, а також критерії бюджетної ефективності (при цьому ефективність може визначатися співвідношенням доходів і витрат, співвідношенням бюджетних вкладень та їх результату та ін.);

3) оптимізовані маршрути і ритмічність бюджетних потоків (з метою мінімізації зміни напрямів бюджетних потоків на шляху до кінцевих споживачів).

На закінчення відзначимо, що в статті проаналізовані лише деякі важливі питання фінансової безпеки, маючи мету висвітлити дану актуальну проблему і хоча б «пунктиром» намітити варіанти її вирішення. У зв'язку ж зі свого значущістю всі ці питання вимагають подальших наукових розробок.

ЛІТЕРАТУРА

1. Райзберг Б.А., Лозівський Л.Ш., Стародубцева Є.Б. Сучасний економічний словник. – М.: ИНФРА, – 2011.
2. Бурцев В.В. Фактори фінансової безпеки / В.В. Бурцев. – К.: Лібра, 2012.
3. Кочетов Е., Петрова Г. Геоелектроніка: фінанси реальні і віртуальні (фінансовий дуалізм і його правові аспекти) / Е.Кочетов, Г.Петрова // Суспільство і економіка. – 2011. – № 1.
4. Економічна та національна безпека: підручник / за ред. Е.А. Олейникова. – М., 2010. – С. 13–14.

О. Порохова,

магістрант факультету економіки та менеджменту

Науковий керівник: О. А. Мартинюк,

кандидат економічних наук, доцент,

Міжнародний гуманітарний університет

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПРОЕКТНОГО ФІНАНСУВАННЯ В УКРАЇНІ

Останнім часом в Україні набирає значних обертів такий вид фінансування як проектне. Розвиток проектного фінансування в Україні обумовлено стрімким розвитком галузей економіки, безпосередньо пов'язаних з будівництвом

житлової і комерційної нерухомості, а також з розвитком інфраструктури для виробництва товарів народного споживання.

Проектне фінансування визначається як процес надання цільового фінансування на реалізацію інвестиційного проекту. Його відмінною рисою є те, що повернення кредиту здійснюється в основному з грошових надходжень, що генеруються інвестиційним проектом, в той час як при комерційних та інвестиційних кредитах джерелом погашення кредиту, є економічна діяльність позичальника [1, с. 120–138].

Найчастіше в літературі і в практиці роботи з інвестиційними проектами під терміном «проектне фінансування» спрощено розуміється кредитування проектною компанією, створеною для реалізації інвестиційного проекту [1, с. 120–138].

Таке спрощене тлумачення призводить до кількох негативних наслідків.

По-перше, у банків відсутній стимул до застосування нових інструментів фінансування, скорочується попит на фінансовий інжиніринг, застосування цінних паперів та їх похідних.

По-друге, розгляд проектного фінансування лише як виду кредитування скорочує глибину аналізу проектних ризиків при проектному фінансуванні та звужує можливості застосування інструментів, що забезпечують їх скорочення.

Сучасне визначення проектного фінансування набагато глибше і відображає основні особливості цієї форми фінансування проектів.

Нижче наведено кілька визначень проектного фінансування:

- цільове кредитування позичальника для реалізації інвестиційного проекту без регресу або з частковим регресом кредитора на позичальника: забезпечення – грошові потоки проекту;
- спосіб мобілізації різних джерел фінансування та комплексного використання різних інструментів і оптимального розподілу ризиків;
- фінансування окремої господарської одиниці, при якому кредитор готовий на початковому етапі розглядати фінансові потоки і доходи цієї господарської одиниці як джерело погашення позики, а активи цієї одиниці – як додаткове забезпечення за позикою;
- метод залучення довгострокового позикового фінансування для великих проектів за допомогою «фінансового інжинірингу», заснований на позику під грошовий потік, створюваний тільки самим проектом (E.R).

Проектне фінансування істотно відрізняється від кредитування з точки зору забезпечення повернення вкладених коштів, оскільки основним джерелом повернення кредиту служить сам проект, тобто якість його підготовки та реалізації.

Сучасний етап розвитку проектного фінансування у світовій економіці характеризується різноманітністю сфер його застосування. Класичним прикладом роботи механізму проектного фінансування є проект будівництва Євротунелю під протокою Ла-Манш, що з'єднав в 1993 р. Великобританію і континентальну Європу. Загальний обсяг фінансування проекту склав 6 млрд. англ. ф. ст. З них 5 млрд. ф. ст. було надано у вигляді часткового фінансування консорціумом з 40 банків. Ще 1 млрд. ф. ст. був отриманий від ініціаторів проекту з

британської та французької сторін у вигляді внесків до статутного капіталу проектної компанії [2, с. 56–70].

В Україні проектне фінансування як інструмент розвитку країни, регіону або компанії не набуло належного поширення. Його здійснюють такі системні банки, як «РайффазенБанк Аваль», АКІБ «УкрСиббанк», «Укрсоцбанк», банк «Надра», АБ «Південний» та ін. деякі банки, мають в якості домінуючих засновників великі будівельні компанії. Ризики такої спільної діяльності досить низькі і контролювані. Проте, проектне фінансування вимагає страхування ризиків. Банки, що надають основні позики за проектами, що не розташовані приймати на себе проектні ризики, особливо якщо проект розрахований на довгий термін і пов'язаний з видобутком корисних копалин [3]. Якщо ж банк погоджується прийняти регіональний ризик, відсотки по кредитах різко зростають, що є не вигідним для фінансування проекту [4, с. 250–269]. Як правило, в складних проектах спонсори повинні забезпечити гарантії страхування таких ризиків:

– Регіональний ризик, пов'язаний з мотивованими діями проти проекту, такими як ембарго або бойкот проекту, виплата кредитів або використання морського транспорту, провідні за собою ускладнення у зовнішній політиці країни при реалізації проекту;

– Політичний ризик, пов'язаний з можливістю зміни державної системи країни-виробника, націоналізацією, військовою диктатурою, змінами законодавчої бази або системи оподаткування, ліцензування зовнішньої торгівлі і т. д. [5, с. 50–54].

У більшості випадків від здійснення фінансового проектування ризики приймаються на себе спеціальними організаціями, що залучаються до проекту – кредитними агентствами [5, с. 50–54].

Також серед можливих ризиків проектного фінансування виділяють наступні групи:

- фінансові ризики (ризики фінансових криз, валютні ризики, ризики втрати ліквідності, ризики втрати платоспроможності та інші);
- економічні ризики (операційні ризики, галузеві ризики, ризики закупівлі необоротних активів та іншого майна за завищеними цінами);
- ринкові ризики (рейтингові ризики, ризики підвищення цін, корупційні ризики, ризики рейдерських захоплень та ін.).

У світовій практиці гарантії по страхуванню різних фаз проекту організуються окремо і можуть містити різні умови залежно від особливостей кожного проекту [6, с. 74–80]. Для того щоб отримати гарантії подібних агентств, необхідна участь національного капіталу однієї з держав, в яких знаходяться дані агентства, при цьому мінімум участі національного капіталу у проекті коливається від 50% до 85%.

Проектне фінансування є перспективним напрямком реалізації масштабних суспільно значущих проектів і, як наслідок, важливим інструментом розвитку національної економіки. Економічна доцільність здійснення проектного фінансування закладена в його механізмі, особливістю якого є можливість повернення кредиту з грошових надходжень, що генеруються самим інвестиційним проектом. Також проектне фінансування формує підвищений рівень ризиків, що тягне за собою необхідність розробки дієвих схем їх страхування [7, с. 23–28].

Сучасне проектне фінансування вимагає застосування великої кількості різних фінансових і нефінансових інструментів, різноманітної правової бази контрактів і договорів, проведення конкурсів, тендерів, що обумовлює значні витрати проектної компанії на правове опрацювання проекту та юридичний супровід. Додаткові витрати обмежують коло інвестпроектів, для реалізації яких доцільно застосовувати проектне фінансування, проектами великий капіталомісткості, складності, з великим терміном реалізації.

Для фінансування таких проектів необхідні «довгі гроші», «довгі гарантії», відсутність яких на українському фінансовому ринку також гальмує розвиток і проектного фінансування, та інвестиційного кредитування [1, с. 120–138].

Важливим напрямком розвитку проектного фінансування в Україні є впровадження в практику роботи фінансових організацій прийнятих за кордоном стандартів у галузі сталого розвитку, корпоративної соціальної відповідальності, відповідального фінансування. Стандарти і політики в області відповідального фінансування банками (та іншими фінансовими організаціями) інвестиційних проектів і програм розвитку підприємств-клієнтів визначають вимоги до обліку соціальних та екологічних ризиків і оцінки соціальних та екологічних ефектів діяльності підприємств, що реалізують фінансуються банками проекти.

Впровадження проектного фінансування в економіку України дозволить нашій країні вийти на новий рівень розвитку і поліпшити імідж на міжнародній арені, що підвищить інвестиційну привабливість держави для іноземних інвесторів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бушуев С.Д., Бушуева Н.С. Управление проектами – реальность и иллюзии // Управление проектами та розвиток виробництва: зб.наук.пр. – Луганськ: вид-во СНУ ім. В.Даля, 2010. – № 1 (25). – С.120–138.
2. Катасонов В.Ю. Проектне фінансування як новий метод організації інвестицій в реальному секторі економіки / В. Ю. Катасонов. – М.: Анкіл, 2000. – С. 56–70.
3. Корнилюк Р. Сотрудничество Украины с МВФ: цена вопроса [Электронный ресурс] / Р. Корнилюк // Экономическая правда. – 16.11.2009. – Режим доступа: <http://www.epravda.com.ua/publications/4b011f720268f/>
4. Морозов Д.С. Проектне фінансування: управління ризиками та страхування / Д. С. Морозов. – М.: Анкіл, 2000. – С. 250–269.
5. Мазур І.І., Шапіро В.Д. Управление проектами / І. І. Мазур, В. Д. Шапіро. – М., 2000. – С. 50–54.
6. Проектне фінансування в управлінні проектами: методичні вказівки / Рибак А.І., Бурдюгов А.Ф., Бутирська Т.А., Ванюшкін А.С. Українська академія державного управління при президенті України Одеського інституту. – 2002.
7. Сурков Г. Проектне фінансування з позицій ризик-менеджменту / Г. Сурков // Фінансист. – 2000. – № 11. – С. 23–28.

*В. Снитникова,
студентка II курса Экономико-правового колледжа
Научный руководитель: Т. Н. Банасько,
кандидат экономических наук, доцент,
Международный гуманитарный университет*

НАЛОГ НА ПРИБЫЛЬ В УКРАИНЕ, ГЕРМАНИИ И ВЕЛИКОБРИТАНИИ. ПРОБЛЕМЫ И УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕХАНИЗМА ЕГО ВЗЫМАНИЯ

Налог на прибыль в Украине является прямым налогом, взимаемым с прибыли организации (предприятия, банка, страховой компании и т. д.). Прибыль для целей данного налога, как правило, определяется как доход от деятельности компании за минусом суммы установленных вычетов и скидок. Налог на прибыль предприятий посвящен целый раздел Налогового Кодекса, а именно третий, начиная со 133 статьи. Ставка налога на прибыль в Украине в 2014 году должна составлять 18%, но Закон о госбюджете оставил без изменения этот налог и он составляет 19% [1].

Плательщиками налога на прибыль являются резиденты - юридические лица и их подразделения, ведущие хозяйственную деятельность на территории Украины, неприбыльные организации в случае получения ими прибыли от неосновных видов деятельности, а также нерезиденты – юридические лица и их постоянные представительства, получающие прибыль на территории Украины, за исключением имеющих привилегии и иммунитет обеспечиваемых международными договорами. Особенности налогообложения нерезидентов регулируются статьей 160 Налогового Кодекса.

Резиденты, в свою очередь, определяют объект налогообложения путем уменьшения суммы дохода на себестоимость реализованных товаров, работ, услуг, а также прочих затрат отчетного периода. Порядок определения и признания доходов, а также доходы, которые не являются объектом налогообложения предприятий, описаны статьями 135–137 Налогового Кодекса. Состав затрат, на которые уменьшается доход при определении объекта налогообложения, описан статьями 138–143 Налогового Кодекса.

Целью данной статьи является сравнение налогообложение налогом на прибыль предприятий в Украине и сравнение механизма взимания аналогичного налога в Германии и Великобритании.

В вопросе порядка уплаты налога на прибыль, Налоговый кодекс предусмотрел две категории предприятий:

1. Юридического лица, чья годовая выручка (выручка – это размер суммы всех доходов без учета расходов) составляет менее 10 млн. грн в год. Такие предприятия платят налог на прибыль раз в год по итогу подачи налогового отчета – Налоговой декларации по налогу на прибыль.

2. Предприятия, выручка которых составляет более 10 млн. грн. в год. Для таких предприятий введен особый режим - уплата налога на прибыль авансовыми платежами. Авансовый платеж – это фактически уплата налога предпо-

латой. Размер ежемесячного авансового платежа должен составить не менее 1/12 части от общей суммы налога на прибыль, уплаченной за прошлый год.

В Германии налог на прибыль корпораций (Einkommensteuer) [2], взимается с годового дохода (прибыли) юридического лица. Этот налог уплачивают юридические лица (акционерные общества, различные товарищества, а также государственные организации, в том случае если они занимаются частной хозяйственной деятельностью). Объектом налогообложения является прибыль, полученная указанными налогоплательщиками в течение календарного года. Ставка налога 15%.

Корпоративный налог в Великобритании (CorporateTax) – это аналог украинского налога на прибыль. Ставка корпоративного налога устанавливается каждый бюджетный год, который начинается 1 апреля. Ставка корпоративного налога регулируется Законом о финансах Великобритании 2006 года (FinanceAct 2006) и зависит от размера получаемой прибыли.

Корпоративный налог начисляется за 12 месяцев в конце финансового года каждой компании и должен оплачиваться в течение девяти месяцев после окончания налогового периода. Началом налогового периода считается окончание предыдущего отчетного периода или когда компания становится налогоплательщиком по налогу на прибыль. Окончанием налогового периода по оплате корпоративного налога может быть: очередная отчетная дата по бухгалтерскому учету; начало либо прекращение торговой деятельности предприятия; окончание периода, в течение которого отчетность не составлялась; ровно 12 месяцев после начала нового отчетного периода; приобретение либо утрата статуса налогового резидента Великобритании, или если компания перестает быть налогоплательщиком по корпоративному налогу. Налоговая декларация по корпоративному налогу должна быть подана не позже 18 месяцев после окончания налогового периода, иначе налоговое управление Великобритании налагает штраф.

Таблица 1
Ставка корпоративного налога компании

Общая прибыль компании (GBP)	Ставка налога
Менее 300.000,00 фунтов	21%
300.000,00 – 1,5 млн фунтов	21–28% (рассчитывается по отдельной формуле)
Более 1,5 млн фунтов	28%

Основная ставка корпоративного налога 28% применяется в случаях, когда прибыль (включая прибыль от добычи полезных ископаемых) превышает £1,500,000, или когда не было заявлено требований о применении другой ставки, или в тех случаях, когда другие ставки не применяются.

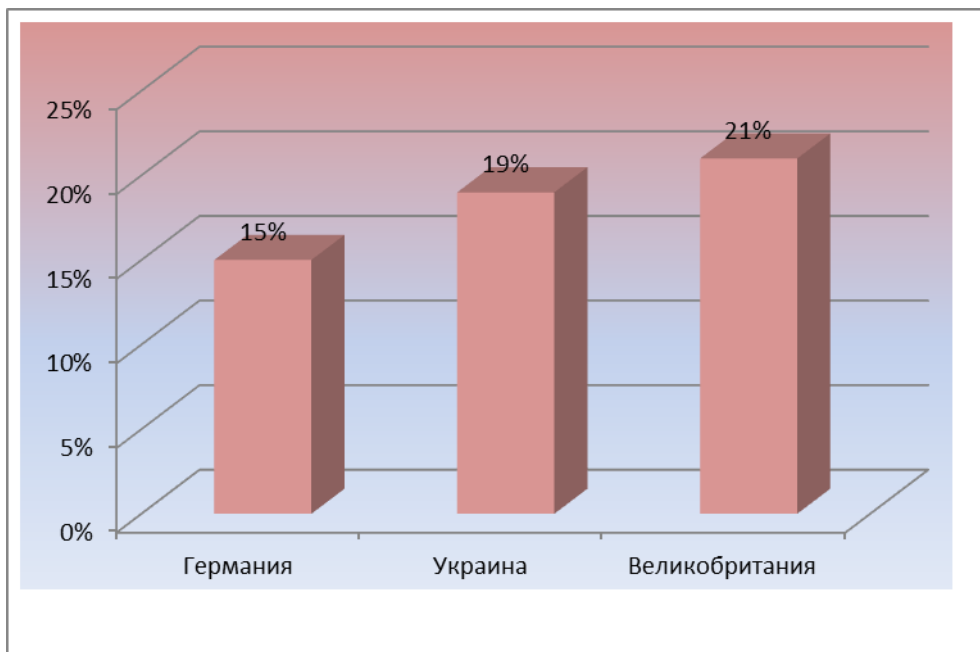

График 1. Ставки налога на прибыль

Таким образом, можно сделать некоторые выводы:

1. Мы рассмотрели механизм налог на прибыль 3-х стран. наивысшая ставка налога на прибыль в Великобритании и составляет 21%. В каждой из этих стран этот налог взимается раз в год и зависит от прибыли, полученной предприятием, в течении года. В Украине механизм взимания налога на прибыль зависит от годовой выручки предприятия. Налог на прибыль является составным элементом налоговой системы всех стран.

2. Расчеты с бюджетом по налогу на прибыль является одним из разновидностей расчетов организации по нетоварным операциям, и как любая хозяйственная операция, она должна найти свое полное и своевременное отражение на счетах бухгалтерского учета.

ЛИТЕРАТУРА

1. Расчеты по налогу на прибыль [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://minfin.com.ua/taxes/-/page_prib.html
2. Налоги Германии [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.otchetsdan.ru/news/kakie-nalogi-platyat-v-germanii>

І. Степанова,
студентка V курсу
факультету економіки та менеджменту
Науковий керівник: **Т. М. Банасько,**
кандидат економічних наук, доцент,
Міжнародний гуманітарний університет

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Згідно з теорією американського вченого А. Маслоу, потреба у безпеці (у тому числі і фінансовій) посідає друге місце після простих фізіологічних потреб.

У сучасних умовах господарювання значна частина підприємств стає банкрутами в результаті прорахунків у фінансовому управлінні, невірному розподілі ресурсів та зусиль по їх використанню, прорахунків в планах та прогнозах. Актуальність теми полягає у тому, що рівень розвитку фінансової та економічної безпеки підприємств є одним з найважливіших факторів їх подальшого економічного розвитку та розвитку фінансової безпеки держави в цілому. Складність соціально-економічної ситуації в країні, стан постійних змін у законодавстві України – все це створює нові індикатори фінансової безпеки підприємства та примушує по-новому дивитися на принципи забезпечення безпеки.

Теоретичними дослідженнями у сфері фінансової безпеки держави та суб'єктів підприємництва, а також окремими теоретичними аспектами, необхідними для формування системи фінансової безпеки, займалися такі вчені, як: Е. Альтман, Дж. Аргенті, О.І. Барановський, В. Бівер, М.Д. Білик, І.А. Бланк, М.М. Єрмошенко, Г.П. Іванова, С.М. Ілляшенко, В.Г. Крижанівська, В.В.Коваленко, Т.М. Мельник, В.П. Москаленко, Б.А. Райзберг, Р. Таффлер, С.Я. Салига, О.І. Хитрін та багато інших.

Отже, для забезпечення фінансової безпеки, а в цілому і економічної, важливо, по-перше, визначитися у самому понятті – «фінансова безпека підприємства», щоб найефективніше цю безпеку організувати та підтримувати. Поняття фінансової безпеки так само широке, як, власне, і тлумачення фінансів як економічної категорії. На сьогодні відсутнє єдине усталене визначення поняття «фінансова безпека». Наявні формулювання відображають лише окремі аспекти фінансової безпеки і не можуть претендувати на її однозначне та виключне трактування.

Але можна роздивитися поняття «фінансова безпека» під різними кутами, зокрема:

– з позицій *ресурсно-функціонального підходу*, фінансова безпека підприємства це захищеність фінансових інтересів суб'єктів господарювання на усіх рівнях фінансових відносин; забезпеченість домашніх господарств, підприємств, організацій і установ фінансовими ресурсами, достатніми для задоволення їх потреб і виконання відповідних зобов'язань. З позицій *ресурсно-функціонального підходу* фінансову безпеку підприємства розглядають як процес найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів для уникнення загроз і забезпечення стабільного функціонування підприємства в поточно-

му і майбутньому періоді, управління економічними ризиками та адаптація до змін ринкової кон'юнктури;

– з погляду статистики, фінансова безпека – такий стан фінансової, грошово-кредитної, валютної, банківської, бюджетної, податкової, інвестиційної, митно-тарифної і фондової систем, які характеризуються збалансованістю, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних впливів, здатністю попередити зовнішню фінансову експансію, забезпечити ефективне економічне зростання;

– у контексті нормативно-правового регламентування фінансова безпека передбачає створення таких умов функціонування фінансової системи, за яких, по-перше, фактично відсутня можливість спрямовувати фінансові потоки в незакріплені законодавчими нормативними актами сфери їх використання і, по-друге, до мінімуму знижена можливість зловживання фінансовими ресурсами.

– з погляду індикаторів (порівняння фактичних значень показників фінансової безпеки з пороговими значеннями індикаторів її рівня). Порогові значення індикаторів фінансової безпеки – це граничні величини, недотримання яких призводить до формування негативних тенденцій (виникнення загроз) у сфері фінансової безпеки. За такого підходу найвищий рівень фінансової безпеки підприємства досягається при умові, що уся сукупність індикаторів знаходиться в межах порогових значень, а порогове значення кожного з індикаторів досягається не за рахунок інших. Цей підхід слід визнати правильним і виправданим. У той же час використання цього підходу залежить в основному від визначення порогових значень, котрі змінюються в залежності від стану зовнішнього середовища, на яке підприємство майже не може впливати, а тільки пристосовуватися до нього [1, с. 56].

Таким чином, з позицій різностороннього підходу, фінансову безпеку підприємства можна означити як захищеність фінансових інтересів підприємств на усіх рівнях фінансових відносин; певний рівень незалежності, стабільності і стійкості фінансової системи в умовах впливу на неї зовнішніх і внутрішніх дестабілізуючих факторів, що складають загрозу фінансовій безпеці; забезпеченість домашніх господарств, підприємств, організацій і установ фінансовими ресурсами, здатність фінансової системи забезпечити ефективне функціонування економічної системи та стале економічне зростання [2, с. 32].

Зважаючи на те, що фінансова безпека не є статичною (на систему безпеки впливає конкретна ситуація, що складається на певному етапі соціально-економічного і політичного розвитку суспільства), то механізм забезпечення фінансової безпеки підприємства включає такі елементи:

– об'єктивний і всебічний моніторинг економіки і фінансової сфери з метою виявлення і прогнозування внутрішніх і зовнішніх загроз інтересам об'єктів фінансової безпеки;

– розрахунок порогових граничнодопустимих значень фінансових та соціально-економічних показників (індикаторів), перевищення яких може проковувати фінансову нестабільність і фінансову кризу;

– діяльність держави щодо виявлення і попередження внутрішніх і зовнішніх загроз фінансовій безпеці.

Окремо можна зазначити, що фінансова безпека підприємств включає в себе забезпечення умов збереження комерційної таємниці, інтелектуальної

власності та інформації, здатність швидко реагувати на різноманітні зовнішні загрози і проводити фінансову стратегію відповідно до цілей загальної корпоративної стратегії в умовах невизначеного і конкурентного середовища.

Головна умова фінансової безпеки підприємства – здатність протистояти існуючим і виникаючим небезпекам і погрозам, що прагнуть завдати фінансової шкоди підприємству. Для забезпечення цієї умови підприємству треба підтримувати фінансову стійкість, рівновагу, забезпечувати достатню фінансову незалежність і гнучкість при прийнятті фінансових рішень.

Російський вчений Папехін Р.С. [3] зазначає, що фінансова безпека визначає граничний стан фінансової стійкості, у якому необхідно знаходитися підприємству для реалізації своєї стратегії, характеризується здатністю підприємства протистояти зовнішнім і внутрішнім погрозам. Заслуговує на увагу зв'язок понять «фінансової безпеки» і «фінансово-економічної стабільності функціонування підприємства», де стан «фінансової стабільності» розглядається як такий стан ресурсів підприємства, коли сукупні доходи перевищують сукупні витрати, структура фінансування активів раціональна (основні активи фінансуються за рахунок власних і довгострокових позикових засобів, оборотні – за рахунок короткострокових позик і власних засобів), обсяг реалізації не має негативної динаміки, сукупний ризик оптимальний і відповідає стратегії і стадії життєвого циклу підприємства.

У контексті вищезазначеного варто зауважити, що синхронний безпечний рівень життя громадян, функціонування підприємств, організацій і установ, розвиток регіонів і окремих секторів економіки, а також держави може бути забезпечений лише в ідеалі. Реально ж критеріальні вимоги до фінансової безпеки одних суб'єктів часто не збігаються з іншими. Тобто те, що на цей момент є вигідним і безпечним для пересічного громадянина, конкретного підприємства, регіону, сектору економіки, не завжди є таким для держави.

Я вважаю, що особливу важливість у сучасній економіці здобувають проблеми забезпечення фінансової безпеки і фінансової стійкості підприємств у взаємозв'язку. Наявність чіткого тлумачення категорії «Фінансова безпека підприємства» дасть можливість правильно ставити пріоритети в розвитку підприємства та економіки зокрема не тільки науковцям, але й керівникам владних структур, сприятиме підтримуванню фінансової безпеки держави на належному рівні, а це в свою чергу покращить як матеріальний стань громадян, так і міжнародні позиції країни у глобальному середовищі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Концепція економічної безпеки України / Ін-т. економ. прогнозування; кер. проекту В.М. Геєць. – К.: Логос, 1999.
2. Єрмошенко М.М. Фінансовий менеджмент: курс лекцій / Національна академія управління / Єрмошенко М.М., Єрохін С.А., Стороженко О.А., Плужников І.О., Горячева К.С. – К.: НАУ, 2004. – 506 с.
3. Папехин Р.С. Внешние и внутренние угрозы финансовой безопасности предприятия / Журнал «Финансы и кредит». – 2007. – № 16 (256).

Н. Тарасова,
студентка V курса
факультета экономики и менеджмента
Научный руководитель: **Т. Н. Банасько,**
кандидат экономических наук, доцент,
Международный гуманитарный университет

СИСТЕМА АНАЛИТИЧЕСКОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ

В связи с переходом экономики Украины в рыночные отношения на протяжении долгого времени экономической безопасности не уделялось должного внимания, мирно проходящая приватизация ведущих государственных предприятий повлекла за собой частичное, а со временем и полное разрушение устойчивой когда-то экономики. В последние годы руководители крупного и среднего бизнеса улучшали показатели конкурентоспособности своих «детищ», чтобы в итоге коррумпированные чиновники путём рейдерства забирали наработанные годами, отлаженные производства и предприятия.

Направленность на «западную модель» экономики происходила, да и происходит в настоящее время, увлеченность созданием на предприятиях служб безопасности и специализированных отделов с соответствующим персоналом. Рассмотрим для начала понятие экономической безопасности в макроэкономическом масштабе. Для страны *экономическая безопасность* – построение экономики таким образом, при котором обеспечивается высокий и устойчивый экономический рост. Происходит эффективное удовлетворение экономических потребностей; контроль государства за движением и использованием национальных ресурсов; защита экономических интересов страны на национальном и международном уровнях является составной частью национальной безопасности, ее фундаментом и материальной основой. Объектом экономической безопасности выступает как экономическая система, взятая в целом, так и ее составляющие элементы: природные богатства, производственные и непроизводственные средства, недвижимость, финансовые ресурсы, людские ресурсы, хозяйственные структуры, семья, личность.

Угрозы экономической безопасности – явления и процессы, оказывающие негативное воздействие на хозяйство страны, ущемляющие экономические интересы личности, общества и государства.

Показатели экономической безопасности – это наиболее значимые параметры, дающие общее представление о состоянии экономической системы в целом, ее устойчивости и мобильности: рост ВВП, уровень и качество жизни большинства населения, темпы инфляции, уровень безработицы, структура экономики, имущественное расслоение населения, криминализация экономики, состояние технической базы хозяйства, расходы на НИОКР, конкурентоспособность, импортная зависимость, открытость экономики, внутренний и внешний долг государства.

Меры обеспечения экономической безопасности – совокупность способов, осознанных действий, направленных на предотвращение внутренних и внешних угроз безопасности [3].

Плавно увеличивая масштаб понятия, обратимся к общепринятому термину обозначения «экономической безопасности предприятия»

Экономическая безопасность предприятия представляет собой совокупность факторов, отражающих состояние его защищенности от дестабилизации, пагубного влияния внешних и внутренних угроз, при котором обеспечивается стабильная реализация коммерческих целей и задач предпринимательской деятельности.

Для каждого предприятия «внутренние» и «внешние» угрозы сугубо индивидуальны. Вместе с тем, на наш взгляд, вышеназванные категории включают в себя отдельные элементы, которые присутствуют практически у всех субъектов хозяйственной деятельности.

К внешним угрозам можно отнести противоправную деятельность криминальных структур, конкурентов, фирм и наемных лиц, занимающихся промышленным шпионажем либо мошенничеством, несостоятельных деловых партнеров, ранее уволенных за различные проступки сотрудников предприятия, а также правонарушения со стороны коррумпированных элементов из числа представителей контролирующих и правоохранительных органов.

К внутренним угрозам относятся действия или бездействия (в том числе умышленные и неумышленные) сотрудников предприятия, противоречащие интересам его коммерческой деятельности. Последствия этих угроз могут быть в виде нанесения экономического ущерба компании. Утечка или утрата информационных ресурсов (в том числе сведений, составляющих коммерческую тайну и/или конфиденциальную информацию), подрыв делового имиджа в бизнес-кругах, возникновение проблем во взаимоотношениях с реальными и потенциальными партнерами, конфликтных ситуаций с представителями криминальной среды, конкурентами, контролируемыми и правоохранительными органами, производственный травматизм или гибель

Количественный и качественный анализ перечисленных выше угроз позволяет сделать вывод о том, что надежная защита экономики любой компании возможна только при комплексном и системном подходе к ее организации. В связи с этим появился термин «Система экономической безопасности» предприятия.

С моей точки зрения, **системой экономической безопасности предприятия** является комплекс организационно-управленческих, режимных, технических, профилактических и пропагандистских мер, направленных на качественную реализацию защиты интересов предприятия от внешних и внутренних угроз.

Экономическая безопасность предприятия как система, включающая множество элементов, таких как, защита коммерческой тайны и конфиденциальной информации, безопасность основных средств предприятия, безопасность связи и цифровых носителей, несёт в себе основу для информационно – аналитического обеспечения его деятельности.

Информационно-аналитическое обеспечение экономической безопасности предприятия представляет собой определенные службы, которые занимались бы накоплением, защитой и анализом информации. Целью этих служб является накопление всей необходимой информации, касающейся деятельности того или иного субъекта хозяйствования (информация, обо всех видах рынков, необходимая техническая информация, о тенденциях развития национальной и мировой экономики). После накопления полученные данные должны быть проанализированы, и результатом этого анализа должен стать прогноз тенденций развития научно-технических, экономических и политических процессов на предприятии [1, с. 548].

Основополагающим элементом при исследовании экономической безопасности предприятия является выбор ее критерия. Он предполагает признак или сумму признаков, на основании которых делается заключение о состоянии экономической безопасности предприятия.

Экономическую безопасность предприятия можно оценивать с помощью различных критериев [2]:

1. Организационная сторона – в этом случае предполагает сохранение как самого предприятия, так и ее организационной целостности, нормальное функционирование основных подразделений (отделов, служб и т.п.). Основные подразделения фирмы (например, отдел снабжения, производственный отдел, финансовый отдел или бухгалтерия, служба маркетинга) выполняют все свои функции для достижения основной цели предприятия.

2. Правовая сторона – имеется в виду постоянное обеспечение соответствия деятельности фирмы действующему законодательству, что выражается в отсутствии претензий со стороны правоохранительных органов (или контрагентов) к фирме. Кроме того, отсутствуют потери от сделок с внешними партнерами вследствие нарушения последними законодательства (умышленно либо неумышленно). Это обеспечивается юридической экспертизой всех осуществляемых операций и сделок, заключаемых договоров.

3. Информационная сторона – безопасность может быть оценена как сохранение состояния защищенности внутренней конфиденциальной информации от утечки или разглашения в различных формах.

4. Экономическая сторона – проявляется в стабильных или имеющих тенденцию к росту основных финансово-экономических показателей деятельности фирмы

Уровень экономической безопасности является одним из основных показателей инвестиционной привлекательности и надежности предприятия. Реально уровень экономической безопасности предприятия – это характеристика его жизнеспособности. А эта категория особенно существенна в тех отраслях, которые считаются «проблемными» или переживают кризис. Оценивая экономическую безопасность предприятия некоторые положения такой оценки, соответственно, будут пересекаться с определенными видами деятельности предприятия. В основном это затрагивает формирование стратегических интересов предприятия и соответственно их количественного толкования. Соответственно это затрагивает стратегическое управление предприятием.

ЛИТЕРАТУРА

1. Покропивный С. Ф. Экономика предприятия: учебник / под общ. ред. С. Ф. Покропивного. [пер. с укр.]. – [2-го перераб. и доп. изд.]. – К.: КНЭУ, 2002. – 548 с.
2. Бекряшев А. К., Белозеров И. П., Бекряшева Н. С., Леонов И. В. Теневая экономика и экономическая преступность / А. К. Бекряшев, И.П. Белозеров, Н. С. Бекряшева, И. В. Леонов [Электронный ресурс]. – Омск, 2001. – Режим доступа: www.osi.ru
3. Экономическая безопасность [Электронный ресурс] // Экономический словарь. – Режим доступа: <http://abc.informbureau.com>

*О. Шишкіна,
студентка IV курсу
Науковий керівник: О. П. Чукурна,
кандидат економічних наук, доцент,
Одеський національний політехнічний університет*

ТЕХНОЛОГІЇ БРЕНДІНГУ ТЕРИТОРІЙ

Проблема технологій брендінгу поставлена в українській практиці з особливою гостротою. Поняття брендінгу територій пов'язано в першу чергу з технологіями його просування та методами оцінки бренду. Проте, українське законодавство не відносить бренди до нематеріальних активів, через що виникає невизначеність обліку вартості бренду в фінансовій звітності та унеможлиблює розроблення єдиної технології просування бренду територій. Окрім даної проблеми, існує ряд проблем, пов'язаних з етапами створення бренду, відмінністю торгової марки від бренду та його управлінням в умовах української економіки та окремої території. Позначена проблематика, створює необхідність вивчення даного питання, оскільки в це є одним ключових питань маркетингу.

Проблемами оцінки, формування, управління та просування брендами займається ряд вчених, до яких відносять: Л.В. Балабанову, М.І. Белявцева, В.В. Вітілінського, Я.В. Літвіненко, Е.А. Уткіна, Н.В. Хохлова, А.Н. Цацуліна, Г.Н. Чубакова, Л.О. Шкварчука, О. Панкрухіна та інших авторів. Проте, вчені не дійшли до загального висновку щодо єдиної методології просування бренду територій та його управлінням. Це питання залишається дискусійним. Не дивлячись на значні теоретичні розробки учених в цій області, виникає необхідність визначення технології брендінгу територій та його позиціонування.

Метою тез є розробка шляхів вдосконалення існуючих методик технології брендінгу територій та управління їм в українській економіці.

В сьогоденні держави, регіони та окремі міста проводять масштабні проекти зі створення власних брендів. Досить хороші передумови для брендуння має ряд міст України. Розглянемо можливості одного з яскравих українських міст – Одеси. Потенційно Одеса має одні з кращих можливостей серед українських міст для просування технології брендінгу територій.

В такій ситуації на перший план виходить конкуренція міст за частку споживачів, туристів, інвестицій, поваги та уваги. Мегаполіси стають точками тяжіння і міжнародного суперництва в області капіталів, талантів, вражень і слави.

Брендинг території невіддільний від процесів підвищення його конкурентоспроможності, оскільки бренд за своєю природою є демонстрацією конкурентних переваг і, відповідно, більшої вартості. Брендувати – це означає додавати велику додаткову вартість [2].

Бренд території – це сукупність унікальних якостей, неминущих загальнолюдських цінностей, що відображають своєрідність, неповторні оригінальні споживчі характеристики даної території та спільноти, широко відомі, що отримали суспільне визнання і користуються стабільним попитом споживачів даних територій.

Теорія питання поки тільки формується. В основному в Україні йдеться в кращому випадку тільки про маркетинг на території, а в світі давно не новина маркетинг територій, причому самих різних рівнів управління – співтовариства держав, окремої країни, регіону. Якщо об'єктом уваги маркетингу всередині території є відносини з приводу конкретних товарів й послуг, які здійснюються в межах території, то для маркетингу території це – сама територія загалом, і він здійснюється як всередині, так й за її межами.

До числа основних суб'єктів маркетингу в будь-якій сфері діяльності відносяться виробники того чи іншого продукту, його споживачі та посередники. Брати участь у маркетингових відносинах і діях можуть органи управління, цілі сфери економіки, засоби масової інформації, навчальні та наукові установи, організації та їх системи. Найбільш активними учасниками маркетингових відносин традиційно виступають виробники продуктів, а суб'єктами, які користуються особливою увагою до себе, – споживачі. Цільові ринки, споживачі території можуть бути класифіковані по ряду ознак або критеріїв. Найбільш великі з них складають пари «резиденти – нерезиденти» (за критерієм територіальної приналежності, постійного проживання, розташування) та «фізичні особи – юридичні особи» (критерій юридичного статусу). Споживачі в маркетингу територій можуть бути зацікавлені в її просуванні.

Щоб ефективно просувати територію, необхідно знати наступне:

1. Які люди, організації залучені в процес прийняття рішення про вибір території та які їхні ролі?
2. Які критерії використовуються ними?
3. Які типові зразки, стереотипи, прийоми ініціювання, впливу та прийняття рішення щодо вибору території [2]?

Якщо говорити про враження, яке супроводжує Одесу, то можна сказати, що це фактично найяскравіший місто України. Це враження базується на творчому, культурному, курортному і торговому потенціалах міста.

Крім усього, бренд регіону є важливим елементом забезпечення соціальної стабільності. Це досягається за рахунок того, що бренд підвищує рівень самооцінки місцевих жителів, роблячи їх проживання більш комфортним і менш конфліктним. В сучасній Україні відносини між центральними та регіональними елітами носять неформальний, суб'єктивний характер й в цих умовах брендінг територій може стати потужним інструментом як захисту фінансових та інших інтересів регіону від центру, так і цивілізованого тиску на нього.

«Жемчужина у моря», «Південна Пальміра» мабуть, самі точні вирази враження про Одесу. При слові «Одеса» у багатьох відразу виникає багато бу-

рхливих приємних асоціацій і спогадів. В першу чергу, завдяки одеситам, яких знає увесь світ. Це – Анна Ахматова, Ісаак Бабель, Михайло Жванецький, Ілля Ільф, Євген Петров, Валентин Катаєв, Юрій Олеша, Шолом Алейхем та багато інших. А також – Леонід Утьосов, Роман Карцев, Ілля Мечников, Володимир Філатов, Давид Ойстрах, Кіра Муратова, Станіслав Говорухін, Лариса Доліна й багато інших. Навіть у Стівена Спілберга та Сильвестера Сталлоне – одеське коріння. Це не кажучи вже про те, що на честь Одеси називають міста в інших країнах. Наприклад, в США є Одеси: Odessa, Delaware; Odessa, Florida; Odessa, Gulf of Mexico; Odessa Michigan; Odessa Missouri; Odessa Nebraska; Odessa Texas; Odessa College; Odessa Virgin Islands; Odessa Washington. Ще є Одеси в Канаді і Бразилії [1].

Багато інструментів маркетингу територій застосовуються на всіх рівнях їх організації, тобто є загальнотериторіальними, – зрозуміло, з урахуванням специфіки конкуруючих рівнів і з урахуванням завдань, які стоять перед тими чи іншими територіями. Первинні дані про стан і динаміку, тенденції розвитку територій можна отримати за допомогою індикаторів, індексів, рейтингів.

Найважливішими серед інструментів маркетингового аналізу є методи, традиційні для маркетингу: SWOT – аналіз, аналіз цільових ринків і позиціонування територій.

SWOT – це аббревіатура чотирьох англomовних слів: strengths – сильні сторони, weaknesses – слабкі сторони, opportunities – можливості та threats – небезпеки, загрози. SWOT – аналіз передбачає в якості результату свого застосування створення матриці аналізу умов життєдіяльності системи, яку також називають матрицею аналізу наявних достоїнств / недоліків, майбутніх можливостей / погроз, в порівнянні з конкурентами. На її базі надається комплексна оцінка поточного стану території та її конкурентоспроможності. SWOT– аналіз, безумовно, повинен передувати будь-якого варіанту планування розвитку території, виступати його інформаційною базою.

Таким чином з усього вище сказаного, слід визнати необхідність брендингу Одеси, для покращення життя мешканців, залучення інвестицій, туристів й як важливого елемента в створенні позитивного іміджу України. Оскільки місто є найважливішим культурним і туристичним центром країни, брендинг дозволить підвищити престижність Одеси в очах не лише внутрішньої, а й зовнішньої аудиторії, що позитивно позначиться на розвитку, як даного регіону, так і всієї України.

Дослідження конкурентних переваг м. Одеси, дозволило зробити SWOT-аналіз м. Одеси (табл.1.).

Таблиця 1

SWOT – аналіз брендингу м. Одеси

Сильні сторони	Слабкі сторони
Багаторічна міжнародна популярність міста; Багата історико-культурна спадщина світового рівня; Великий творчий потенціал,	Слабка готельна інфраструктура; Відсутність цілеспрямованої інформаційної політики для туристів; Низька якість курортних послуг;

<p>в тому числі завдяки відомим подіям (Гуморина й т.ін.); Унікальні курортні можливості, завдяки природним і погодним умовам; Унікальний торговий потенціал, завдяки порту та ринку «7-й кілометр»; Туристична привабливість з можливостями морського порту та аеропорту; Інвестиційна привабливість; Лояльність населення до різних етносів і національностей, гостинність.</p>	<p>Знос інфраструктури в старій частині міста, проблеми з водою, каналізаційними стоками; Високий рівень наркоманії та ВІЛ-інфікованих; Хаотична забудова міста; Низька якість організації міських пляжів.</p>
Можливості	Загрози
<p>Значне розширення інвестиційних ресурсів; Транспортний вузол для морських, авіаційних, залізничних та автомобільних шляхів; Самий великий розважальний центр України; Найбільший торговий центр України; Місто-курорт, дитячий оздоровчий центр відпочинку.</p>	<p>Екологічні катастрофи – забруднення курортів; Транспортні проблеми, в першу чергу з морським портом; Знос комунікацій – аварії в каналізації, каналах комунікацій старих будинків; Негативний імідж Одеси; Інформація про загрозу для здоров'я відпочиваючих; Терористичні загрози для транспортних комунікацій.</p>

ЛІТЕРАТУРА

1. Одеський сайт [Електроний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.odessa.ua>
2. Кошеварова Э.Р. Маркетинг территорий [Електроний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/SND/Economics/6_koshevarova%20e.r..doc.htm

***О. Шишковая,**
магистр факультета экономики и менеджмента
Научный руководитель: **Н. А. Ботвина,**
кандидат экономических наук, профессор,
Международный гуманитарный университет*

ТАМОЖЕННАЯ ПОЛИТИКА И ЕЕ СУЩНОСТЬ

Таможенная политика – это система принципов и направлений деятельности государства в сфере обеспечения своих экономических интересов и безопасности с помощью таможенно-тарифных и нетарифных мер регулирования внешней торговли [1, с. 2–9].

Таможенная политика является одним из действенных инструментов государственного регулирования внешнеэкономических связей, в первую очередь –

защиты внутреннего рынка или стимулирование выхода отечественных товаров на международные рынки.

Понятие национальных интересов и национальной безопасности в данном случае выступает той главной категорией, по которой возможно определение эффективности и актуальности государственного влияния на сферу внешнеэкономических отношений.

Таможенная политика представляет собой определенный комплекс мероприятий, направленных на обеспечение эффективного функционирования таможенных границ и обеспечения защиты национальных интересов и национальной безопасности государства во внешнеэкономической сфере [2, с. 13–20].

Таможенная политика неразрывно связана с порядком перемещения товаров и транспортных средств через государственную границу, поскольку она, исходя из конкретных целей и задач, стоящих перед нашим государством, определяет главные цели и функции деятельности таможенных органов. К тому же, таможенная политика определяет роль таможенных органов конкретного государства в международном сотрудничестве по решению некоторых глобальных задач, стоящих перед мировым сообществом.

Соблюдение конкретных принципов формирования таможенной политики при определении главных национальных интересов и направлений государственной политики является крайне необходимым именно для молодого государства, каковым является Украина, поскольку она еще не имеет постоянной политической и правовой системы, которая должна обеспечить стабильность и преемственность ее развития.

Главной задачей таможенной политики является обеспечение защиты национальных интересов и национальной безопасности Украины в политической, экономической, социальной, экологической и других сферах. Таможенная политика базируется на определенных концептуальных основах (базовых национальных интересах и соответствующих аспектах государственной политики национальной безопасности) и осуществляется путем реализации соответствующих доктрин, стратегий, концепций и программ в различных сферах государственной деятельности, как внутренних, так и внешних, согласно действующему законодательству, международно правовых актов и сложившейся практики.

Правовые основы таможенной политики основываются на требованиях Конституции Украины. Так, ст. 2 Основного Закона провозглашает, что суверенитет Украины распространяется на всю ее территорию, которая в пределах существующей границы, является целостной и неприкосновенной. Согласно ч. 1. ст. 17 Конституции Украины, защита суверенитета и территориальной целостности Украины, обеспечение ее экономической и информационной безопасности являются важнейшими функциями государства, всего Украинского народа.

Ст. 13 Конституции Украины определяет, что внешнеполитическая деятельность Украины направлена на обеспечение ее национальных интересов и безопасности путем поддержания мирного и взаимовыгодного сотрудничества с членами международного сообщества по общепризнанным принципам и нормам международного права. Согласно требованиям ст. 9 Основного Закона Украины действующие международные договоры, согласие на обязательность которых предоставлено Верховной Радой Украины, являются частью национального законодате-

льства Украины. Указанные выше и другие конституционные положения определяют содержание и направленность таможенной политики Украины, эффективная реализация которой является неотъемлемым условием устойчивого экономического, политического и социального развития Украинского государства. К основным нормативным актам, раскрывающие цель, цели и задачи таможенной политики, можно отнести Таможенный кодекс Украины, Законы Украины «О внешнеэкономической деятельности», «О Таможенном тарифе Украины», другие законы и подзаконные нормативные акты, международные договоры Украины и т.п.

Учитывая комплексность принципов таможенной политики следует отметить, что они определяются на основе принципов обеспечения национальной безопасности, принципов внешнеэкономической деятельности, принципов регулирования и принципов деятельности таможенной службы Украины.

Таможенная политика является составной внутренней и внешней политики государства, с чем соглашается большинство ученых и практиков. Приоритетными направлениями таможенной политики во внутривнутриполитической сфере являются: обеспечение неукоснительного соблюдения прав и законных интересов хозяйствующих субъектов и граждан, защите интересов государства, модернизация таможенных органов Украины, обеспечение прозрачности в деятельности органов таможенной службы, принятии управленческих решений, информированности населения Украины по вопросам таможенного регулирования, укрепление на этой основе его доверия к должностным лицам таможенных органов; недопущение неконтролируемого ввоза в Украину экологически опасных технологий, веществ и материалов, противодействие таможенным правонарушениям [3, с. 45–60].

Основными направлениями таможенной политики во внешнеполитической сфере является проведение активной международной политики Украины с целью: создания благоприятных условий для прогрессивного экономического и социального развития Украины, обеспечение полноправного участия Украины в деятельности ВТО и других международных организациях, участие в мероприятиях связанных с противодействием распространению оружия, средств его доставки, военного снаряжения; углубления трансграничного сотрудничества; адаптация законодательства Украины в таможенной сфере к законодательству Европейского Союза.

Таможенная политика, выступая составной частью внутренней и внешней государственной политики, формируется и внедряется опираясь на объективный анализ и с учетом внутривнутриэкономических и внешнеэкономических факторов. В этом смысле таможенная политика фокусирует в себе интересы государства в внутривнутриэкономической, внешнеэкономической, финансовой, налоговой, валютной, кредитной сферах. Как такая таможенная политика не только является катализатором политики государства, но и служит своего рода заложником ее просчетов.

С другой стороны, таможенная политика имеет и субъективный характер, поскольку ее принципы, цели, функции определяются условиями развития конкретного государства в определенный исторический период ее существования, состоянием мировой общей и экономической ситуации. Кроме того, на нее существенно влияет политика отдельных политических сил, которые имеют реальную власть в государстве, государственные, общественные и бизнес институции как внутри государства, так и за ее пределами, одни из которых являются субъектами, а другие – объектами таможенной политики.

Таможенная политика должна способствовать обеспечению экономических интересов государства. Экономические интересы государства являются составной частью ее национальных интересов – жизненно важных материальных, интеллектуальных и духовных ценностей украинского народа как носителя суверенитета и единственного источника власти в Украине, определяющих потребностей общества и государства, реализация которых гарантирует государственный суверенитет Украины и ее прогрессивное развитие. Экономические интересы – это объективные побудительные мотивы экономической деятельности, связанные со стремлением людей к удовлетворению растущих материальных и духовных потребностей. Они выступают главной движущей силой прогресса экономики. Согласование личных, коллективных, общественных и государственных экономических интересов выступает основой построения эффективного хозяйственного механизма, стимулирует интенсивное развитие экономики [4, с. 11–20].

ЛИТЕРАТУРА

1. Курило Т. В. Митне право України: навч. пос. / Курило Т. В. – Львів: Новий світ-2000, 2007. – 240 с.
2. Таможенная политика и таможенное право в Украине. – Одесса: Юрид. л-ра, 2006. – 360 с. – (Антологія правової думки. Одеська школа права).
3. Дубовик О.Е., Оксаненко О.Т. Налоговая система Украины // Экономист. – 2002. – № 7. – С. 43–46.
4. Филиппов В., Папаика А., Белинский Е. Обязанность и ответственность плательщиков в системе налогообложения Украины // Экономика Украины. – 1994. – №10. – С. 11–20.

Н. Лебедева,

*кандидат технических наук, доцент кафедры менеджмента,
Международный гуманитарный университет*

К. Шкапова,

*студентка V курса
факультета экономики и менеджмента,
Международный гуманитарный университет*

А. Макарова,

*студентка V курса
факультета экономики и менеджмента,
Международный гуманитарный университет*

ОСОБЕННОСТИ И ОСНОВЫ ПРОВЕДЕНИЯ МАРКЕТИНГОВЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ ДЛЯ ОБОСНОВАНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ЭФФЕКТИВНОСТИ РАЗВИТИЯ МУЛЬТИМОДАЛЬНОЙ ТРАНСПОРТНОЙ СЕТИ УКРАИНЫ

Как известно, решение проблем комплексного, перспективного развития многовидовой (мультимодальной) транспортной сети Украины и ее регионов является сложной, многовариантной задачей существенно затрудняющей поиск конкретных эффективных решений на основных ее элементах. Как следствие, возникает необходимость декомпозиции структуры сети на основные ее

элементы, выполняющие функции транзитных международных перевозок – мультимодальные транспортные коридоры (МТК), которые состоят из мультимодальных транспортных звеньев (МТЗ) и мультимодальных транспортных узлов (МТУ). В свою очередь, совокупность МТК представляет собой мультимодальную транспортную сеть страны (МТС), перспективное развитие которой должно позволить Украине занять одно из лидирующих положений в организации транспортного моста «АТР – Европа» и «Север – Юг».

Для ускоренного развития МТС страны и ее регионов необходимо проводить комплексные маркетинговые исследования, позволяющие выявить основные элементы системы, от которых в первую очередь зависит ее эффективная работа, оценить их техническое состояние и наметить план мероприятий по ликвидации отказов и «узких мест» в работе элементов и системы в целом, что приведет к повышению привлекательности МТС Украины для транзита контейнеров и существенно снизит цену транспортных услуг.

Предварительный анализ работы МТС Украины показал, что наиболее важными ее элементами являются транспортные узлы, основу которых составляют морские торговые порты (например Одесский, Ильичевский, Южный), которые можно (как это предлагают некоторые исследователи) объединить в мультимодальный транспортный узел «Большая Одесса», с включением в него сортировочных и припортовых станций, автомобильных и железнодорожных подходов к ним.

Маркетинговые исследования структуры и мощности взаимодействующих в МТС элементов задача сложная, многовариантная для решения которой необходимо разработать методологию позволяющую на глобальном, стратегическом уровне готовить информационную основу для формирования концепции инвестиционного проекта развития транспортных узлов и звеньев МТС. Учитывая изложенное, в настоящей статье поставлена задача разработать методику проведения маркетинговых исследований структуры и мощности МТС для подготовки информационной основы формирования концепции инвестиционного проекта.

Организация и проведение комплексных маркетинговых исследований представляет собой сложную многовариантную задачу, решение которой возможно на основе специально разработанной для этих целей методологии базирующейся на рекомендациях, приведенных в [1; 2; 3; 4].

Проблемам проведения маркетинговых исследований на транспорте посвящено множество работ отечественных и зарубежных ученых, большинство которых направлено на совершенствование эксплуатационной работы отдельных видов транспорта с целью получения максимальной прибыли при реализации транспортных услуг. Анализ публикаций показал, что применительно к вопросам изменения структуры и мощности МТС за счет развития средств транспорта с учетом их взаимодействия в МТУ, исследований проводится недостаточно.

Вместе с тем в экономической литературе до сих пор не опубликована полная схема проведения маркетинговых исследований, учитывающая наиболее широко и подробно передовой маркетинговой инструментарий, подобное упущение, по мнению экспертов, может быть объяснено: значительной зависимостью алго-

ритма проведения маркетингового исследования от его целей и задач; сознательным упрощением схемы маркетинговых исследований исходя из практической целесообразности; постоянным пополнением приемов и методов проведения исследований новыми передовыми разработками.

Насущные потребности транспортных предприятий Украины, в особенности их рыночная деятельность, показывают необходимость разработки более обоснованной схемы планирования маркетинговых исследований. Таким образом, цель настоящей работы – обоснование и представление основных этапов схемы планирования маркетинговых исследований на предприятии.

Как известно, маркетинговое исследование – любая исследовательская деятельность, обеспечивающая потребности маркетинга, то есть система сбора, обработки, сводки, анализа и прогнозирования данных, необходимых для конкретной маркетинговой деятельности. Таким образом, маркетинговое исследование выступает как начало и логическое завершение любого цикла маркетинговой деятельности предприятия. Цель проведения подобного исследования – уменьшение неопределенности, сопутствующей принятию маркетинговых решений [2].

В литературе сложилось представление, что любое маркетинговое исследование предполагает наличие двух взаимосвязанных частей: исследование конкретного рынка и собственных возможностей фирмы для выхода и закрепления позиций на рынке транспортных услуг. Из этого следует, что исследование рынка транспортных услуг – часть комплексного маркетингового исследования. Обязательные элементы маркетингового исследования следующие [5]:

- исследования, для того, чтобы быть эффективными, должны носить системный характер;
- при осуществлении маркетинговых исследований должен соблюдаться научный подход, базирующийся на объективности и точности;
- маркетинговые исследования могут быть применены к любой стороне маркетинга, требующей информации для принятия решений;
- исследование – многоступенчатый процесс, включающий сбор данных, регистрацию и анализ данных;
- данные могут поступать от самой фирмы, нейтральной организации или специалистов-исследователей.

В маркетинговых исследованиях существуют три тенденции, которые заслуживают постоянного внимания и обсуждения: все большая доступность коммерческих баз данных; рост использования новых технологий; ухудшение образа опросов среди опрашиваемых. Эти тенденции предопределили разделение маркетинговых исследований на два направления: кабинетное и полевое.

Для проведения маркетинговых исследований по принятию решений формирования эффективной области альтернатив проектирования развития структуры и мощности мультимодальной транспортной системы страны или ее конкретных регионов, необходимо для лица, принимающего решение (ЛПР), разработать такую методологию подготовки исходной базы, которая позволяла бы оперативно, в приемлемые сроки с достаточной степенью надежности просматривать на основе конкретных критериев возможные альтернативы из их допустимого множества. Таким образом, речь идет о работе с допустимым множес-

твом альтернатив (ДМА) и при необходимости сужением их области, так как не смотря на формальное теоретическое построение исходного множества альтернатив (ИМА) и нахождение из него ДМА, количество их остается большим. Методологическая последовательность маркетинговых исследований для решения поставленной задачи выглядит следующим образом:

1. По сформированному ДМА проводятся расчеты пропускной и провозной способности с использованием существующей автоматизированной системы компьютерного анализа.

2. На основе одного из возможных оптимизационных методов выявляются «узкие места» по элементам МТС и сети в целом с учетом исходного плана перевозок и перспективных их значений.

3. В случае необходимости рассматриваются варианты усиления мощности элементов МТС и сети в целом в «узких местах».

4. Определяется влияние отказов элементов МТС на сроки доставки грузов и резервы их пропускной способности.

5. Определяются рациональные размеры перевозок на элементах МТС.

6. Рассматриваются варианты передачи грузопотоков на параллельные ходы.

7. Рассматриваются варианты увеличения грузопотоков до рационального их уровня соответствующего мощности элементов МТС.

8. Анализируются экономически и технически выгодные варианты ликвидации отказов.

9. Производится повторный, в случае необходимости, анализ возможных вариантов реконструкции элементов МТС.

10. Формируется множество альтернатив мероприятий проектирования развития структуры и мощности элементов МТС и сети в целом, строится доминирующая последовательность их реализации.

11. Проводится анализ результатов, принятие решений.

Реализация приведенной в настоящей статье методологии организации и проведения маркетинговых исследований, позволит формировать область эффективных альтернатив развития МТС Украины с учетом взаимодействия в ней различных видов транспорта.

ЛИТЕРАТУРА

1. Зозулев А. В., Солнцев С. А., Маркетинговые исследования: теория, методология, статистика / А. В. Зозулев, С. А. Солнцев. – М., 2008. – 643 с.
2. Аакер Д., Кумар В., Дэй Дж. Маркетинговые исследования / Д. Аакер, В. Кумар, Дж. Дей: пер с англ. – СПб.: Питер, 2004. – 848 с.
3. Котлер Ф. 300 ключевых вопросов маркетинга / отвечает Филип Котлер / пер. с англ. – М.: 2007. – 224 с.
4. Капон Н., Колчанов В., Макхалберт Дж. Управление маркетингом / Н. Капон, В. Колчанов, Дж. Макхалберт. – М., 2010. – 832 с.
5. Методологические основы проектирования этапного развития облика и мощности мультимодальной транспортной сети / [Гончарук С.М., Анисимов В.А., Лебедева Н.А., Нестерова Н.С.]: [монография]. – Хабаровск: изд-во Дальневосточного ун-та, 2012. – 227 с.

І. Щитко,
студентка IV курсу
факультету економіки та менеджменту
Науковий керівник: О. М. Назарук,
викладач,
Міжнародний гуманітарний університет

ДЕЯКІ АСПЕКТИ РЕГУЛЮВАННЯ ГРОШОВОГО ОБІГУ

Актуальність дослідження полягає в тому, що ринкову економіку неможливо уявити без розвинутої грошової системи з різноманітними механізмами регулювання грошового обігу, грошової маси та валютного регулювання. Проблема суті сучасних грошей набула особливої гостроти, бо без глибокого розуміння їх природи не можливо ні будувати сучасну грошову систему, ні ефективно регулювати її.

Основою життя суспільства є виробництво та обмін товарами. В процесі розвитку людства виникла необхідність впровадження еквівалентної форми, якою стали гроші.

Гроші – одне з найдавніших явищ у житті суспільства. Вони відіграють важливу роль у його економічному і соціальному розвитку. Дослідження суті грошей завжди привертали до себе пильну увагу науковців. Уже в працях Платона й Аристотеля є цікаві висловлювання про гроші. Часто згадується про них і в літописах періоду Київської Русі. Проте, систематичні дослідження грошей і формування наукових теорій пов'язаних із ними почалися з розвитком капіталізму. Вивчення грошей значною мірою визначило формування економічної теорії як науки [3, с. 25].

В останні десятиліття, з розвитком в нашій країні ринкових відносин, інтерес вчених до цієї проблеми зріс. З'явилися праці, в яких досліджується проблема грошей та грошового обігу. Серед них відзначимо праці таких вчених, як Макконнелл К.Р. та Брю С.Л., [1], Мочерний С.В. [2], Ніколенко Ю.В. [3], Прусова Л.Г. [4], Савлук М.І. [5], та ін.

Грошовий обіг займає провідне місце серед понять, що характеризують грошові відносини. Воно вживалось як у вітчизняній, так і у зарубіжній літературі для характеристики грошових відносин планової системи господарювання відносно до всіх економічних систем.

Рух грошей, при виконанні ними своїх функцій, у економічній літературі називають грошовим обігом. Гроші знаходяться в стані постійного руху між трьома групами суб'єктів економіки: фізичними особами, господарствами (фірмами), установами та органами державної влади [5, с. 12].

Об'єктивною основою грошового обігу є товарне виробництво, в якому товарний світ поділився на товари та гроші. Це зумовлює двоякий вираз руху сукупного валового продукту – натурально-речовий та грошовий. Рух вартості в цих двох виразах сукупного валового продукту в процесі відтворення проявляється як рух продуктів і рух грошей.

Стабільність грошового обігу в першу чергу залежить від стану економіки. В суспільстві, у якому спостерігаються збалансовані процеси відтворення в народному господарстві, підтримується і стабільний грошовий обіг.

У розвинутому ринковому господарстві грошовий обіг не може здійснюватись без участі і активної ролі банків. Банки стають посередниками у взаємних виплатах і розрахунках між підприємствами, організаціями, установами, фізичними особами. Вони цілеспрямовано регулюють грошові потоки в народному господарстві, справляють безпосередній вплив на масу і структуру грошей, що знаходяться в обігу [2; 4].

Гроші, що здійснюють обіг, виступають у двох формах – готівковій і безготівковій. Набуття грошима тієї чи іншої форми визначається характером економічних процесів, які вони обслуговують.

Всі касові операції оформлюються типовими документами. Видача готівкових грошей банком виконується за грошовим чеком стандартної форми. Одразу після відкриття рахунку в банку підприємство оформлює одержання спеціальної чекової книжки, яка складається з декількох десятків чеків. При виникненні необхідності одержання готівкових грошей в банк надається чек, заповнений згідно з правилами, і здійснюється видача готівкових грошей.

Значну частину грошового обороту складають платежі підприємств за товари, роботи, послуги, які здійснюються безготівковим шляхом. Сукупність цих платежів, що здійснюються без використання готівкових грошей, складає безготівковий грошовий оборот [3; 4].

Переваги безготівкових розрахунків полягають в наступному: по-перше, зменшуються затрати праці і відсотки, пов'язані з використанням готівкових грошей (карбування, друк, перевезення, зберігання, сортування); по-друге, сприяє безперервному кругообігу коштів. Між готівково-грошовим та безготівковим оборотом існує тісна взаємозалежність: гроші постійно переходять із однієї сфери в іншу, змінюючи форму готівкових грошових знаків на депозит в банку, та навпаки. Тому безготівковий платіжний оборот невід'ємний від обігу готівкових грошей і створює разом з ними єдиний грошовий оборот країни [5, с. 82].

Обіг грошей здійснюється на основі притаманних йому законів. Одним з найважливіших є закон, який визначає кількість грошей, необхідних для обігу. Сутність цього закону полягає в тому, що для обігу протягом окресленого періоду необхідна лише певна, об'єктивно обумовлена маса купівельних і платіжних засобів. Величина купівельних і платіжних засобів, що обслуговують потреби обігу, включає всі форми грошей і поширюється на всі його сфери – готівкову і безготівкову.

Кількість грошей, потрібних для виконання функції грошей як засобу обігу, можна визначити за формулою:

$$Q = P/V,$$

де Q – це кількість грошей, що необхідна для обігу товарів(послуг);

P – це сума цін товарів, що реалізуються за певний період;

V – це середня кількість обігів грошової одиниці за цей самий період.

При металевому обігу кількість грошей стихійно регулювалася функцією скарбу. Грошова маса збільшувалася чи зменшувалася, вільно пристосовуючись

до потреб товарного виробництва. Кількість грошей в такому разі завжди перебувала на потрібному рівні. Це забезпечувало сталість грошового обігу.

Інституцією, яка здійснює грошово-кредитне регулювання в Україні, є Національний Банк України (НБУ) – незалежний фінансово – економічний орган, який не підпорядкований ні Президенту, ні Кабінету Міністрів, ні Верховній Раді. НБУ проводить незалежну грошову (монетарну) політику. Постанови, положення та інші нормативні акти щодо регулювання грошового готівкового і безготівкового обігу приймає і затверджує Правління НБУ. Рішення Правління НБУ не потребують окремого затвердження в органах державної влади. НБУ координує діяльність банківської системи України в цілому [6, с. 56].

У формуванні в Україні ефективної і стимулюючої грошової системи потрібна не лише злагоджена і цілеспрямована взаємодія усіх ланок господарсько-управлінського механізму а й:

- глибокі знання, вміння і навички формування сучасних паперово-кредитних грошових систем і подолання інфляційних загроз;

- втілення у життя антизатратного і антиінфляційного механізму економічного зростання;

- аналіз форм і методів успішних грошових реформ і його використання в процесі наступного вдосконалення грошового обігу.

На нашу думку, слід створити таку грошово-кредитну систему, яка б застерігала від помилкових дій у сфері регулювання грошового обігу. При цьому історичний досвід грошового обігу в Україні і нинішнє державотворення мають прискорити остаточний вибір способу суспільного поступу і допомогти нашому суспільству остаточно обрати такий суспільно – політичний лад, у якому взаємодія суб'єктів господарського життя спиратиметься на засади добросовісної конкуренції, а гривня на повну потужність свого невичерпаного потенціалу запрацює на економіку і добробут громадян.

ЛІТЕРАТУРА

1. Макконнелл К.Р., Брю С.Л., Экономикс: принципы, проблемы и политика / К. Р. Макконнелл, С. Л. Брю; [перевод с английского 11-го изд.]. – К.: Хагар-Демос, 1993.
2. Мочерний С.В., Основи економічної теорії / С. В. Мочерний. – [в 2 кн.]. Кн. 1. – К.: Либидь, 1994.
3. Ніколенко Ю.В. та ін. Основи економічної теорії / Ю. В. Ніколенко. – Тернопіль: «Тарнекс», 1993.
4. Прусова Л.Г. Основы рыночной экономики / Л. Г. Прусова. – К., 1993.
5. Савлук М.І. Гроші та кредит / М. І. Савлук. – К., 1992.
6. Кривенко В.М. Користування валютно-фінансової та кредитної політики / В. М. Кривенко // Економіка України. – 1995. – № 8.

Розділ 4

Лінгвістика і викладання мов

*Е. Говорова,
студентка V курса
факультета лингвистики и перевода
Научный руководитель: В. Г. Таранец,
доктор филологических наук, профессор,
Международный гуманитарный университет*

ГЕРМАНСКОЕ ЯЗЫЧЕСТВО И ПОНЯТИЕ «БОГ»

Цель данной работы показать зарождение язычества древнего мира, пантеон богов Древнего Египта, Рима, Греции, а также славянских и германских народов; реалии жизни германцев, на которых основывались их верования, и существование богов согласно текстам поэтической «Старшей Эдды» и прозаической «Младшей Эдды» С. Стурлусона XII века н. э.

Славянское язычество – часть огромного общечеловеческого комплекса первобытных воззрений, верований, обрядов, идущих из глубин тысячелетий и послуживших основой всех позднейших мировых религий [1, с. 3].

Язычество – совокупность народных представлений о сверхъестественных силах, управляющих миром и людьми. На своем пути к истинному Богу русский народ неуклонно отвергал жестокие культы и обряды древних верований, отбирая среди них только то, что было близко его душе [1, с. 4].

В языческих божествах олицетворялись нравственные основы бытия. Язычество для наших предков – скорее духовно-нравственная культура, чем религия. В основе поклонения – всесоздающие силы природы, которые для русского человека суть благо, добро и красота [1, с. 4].

Согласно Б. А. Рыбакову мир языческих верований русского народа представляет собой: 1. Небесную сферу: Дажьбог – божество света, Солнца, податель благ, мифический родоначальник русских людей – «дажьбожьих внуков». Перун – бог грозы и молнии, покровитель воинов. 2. Земное пространство: Мокошь – «мать урожая», хозяйка символического рога изобилия. Одна из двух рожаниц. Лада – вторая рожаница, покровительница весенней яркой вегетативной силы и браков. Люди – хоровод мужчин и женщин, помещенных у подножия божеств. 3. Подземный мир: Велес (Волос) – доброжелательный бог Земли, в котором покоятся предки. Бережно держит на своих плечах плоскость земного пространства с людьми.

Русское слово «бог» (bogъ) имеет общеславянское происхождение и родственно иранскому *bagha* и санскритскому *bhagas* – «податель благ». С другой стороны, оно тесно связано с достаточно древней производной лексикой, обнаруживающей исходное значение «богатство» – *bogaty*, *ubogъ*, а через неё – с индоевропейской лексикой, обозначающей доля, делить, получать долю, надеяться. Люди всегда просят в своих молитвах благ как для себя, так и богатства духовного для души. И на заре культурного развития человечества люди молились своим языческим Богам и надеялись на них [4, с. 161].

Первоначально язычниками были дохристианские народы Северной Европы, которые жили тысячу и более лет назад в землях вокруг того, что сейчас

называют Северным морем. Это были народы англо-саксонской Англии, Скандинавии, Германии и Фризии.

Религия древних германцев называется язычеством, т. е. верой во множество богов. Так как древние германцы жили в суровых климатических условиях, образы богов были могучие и грозные. От них зависели смена дня и ночи, плодородие земли, дожди и ветра, бури и наводнения. Сильным порыв ветра, германцы считали пробуждением бога ветра и бури – главного божества северо-германского пантеона – могущественного и загадочного бога Вотана.

Германские язычники стремились построить добрые взаимоотношения со своими богами, предками, духами земли и другими существами, как с помощью священных ритуалов, так и посредством своей ежедневной деятельности.

Для язычников каждое божеством обладает различными чертами и талантами. Например, в то время как Тор известен вне языческих кругов как могущественный, искусно владеющий молотом бог грома, в эддической поэзии его называют Глубоким Мыслителем, Доброжелателем и Посвящающим, открывая более мягкую сторону его природы.

Кроме богов, германские язычники признают и устанавливают отношения с большим разнообразием потусторонних духов, или «существ».

Язычники также общаются с эльфами, домовыми, гномами. Они взаимодействуют с домашними существами, которые живут у них в домах, и земными духами, которые обитают в природе, таких как ручьи, горы, леса или поля. Самое главное для германского язычества – это было установить хорошие взаимоотношения с земными существами, духами и богами.

Храмов у германцев не было, они считали, что Богам не подобает быть заключенными в стенах. У каждого племени был свой священный лес или роща, который служил им в качестве места общественных жертвоприношений и различных обрядов, так же эти леса и болота служили им местом культа.

Германцы считали, что боги вездесущи, они определяют судьбу человека. И чтобы отразить беды, германцы взывали к их помощи. Изображений богов не было, но существовали грубые обрубки дерева, служивших идолами.

Германцы различали две группы божеств: асов – богов силы и ванов – божеств плодородия. В мифах, рассказывающих о долгой борьбе асов с ваннами, отразилась реальная история борьбы индоевропейских пришельцев с племенами, населявшими до них север Европы, в результате смешения с которыми и произошли германцы [2, с. 8].

Из-за северных климатических условия и тяжелого быта для древних германцев боги представлялись суровыми, мрачными, таинственными, как сама природа. Согласно мифам, божества постоянно боролись с силами мрака. Почти все они связаны с войной из-за вынужденных переселений, в поисках лучшей земли.

В германской мифологии основание мира показано в текстах поэтической «Старшей Эдды» и прозаической «Младшей Эдды» С. Стурлусона XII века н. э.

Вначале была чёрная бездна Гинунгагап, по оба края которой лежали царства: льда – Нифльхейм и огня – Муспелльхейм. В Нифльхейме был родник Хвергельмир и двенадцать мощных потоков (Эливагар) брали из него своё на-

чало. Мороз превращал воду в лёд, но источник бил не переставая, и ледяные глыбы продвигались к Муспелльхейму. Когда лёд подошел близко к царству огня, он стал таять, и искры, вылетевшие из Муспелльхейма, смешались с растаявшим льдом и произвели великана Имира и телицу Аудумлу. Из пота Имира родилась пара – мужчина и женщина, это были первые великаны

Корова Аудумла лизала покрытые инеем солёные камни, чтобы питать Имира молоком из своих сосцов, и от тепла ее языка и холода камней родился Бури. Его сын Бёр взял себе в жёны внучку Имира великаншу Бестлу, и она родила ему трёх сыновей-асов: Одина, Вили и Ве. Асы убили своего прадеда Имира, а из его тела сотворили Мидгард: из мяса – землю, из костей – горы, из волос – растения, из мозга – облака, из черепа – небосвод, каждый из четырёх углов которого они свернули в рог и посадили туда по ветру. Из ран Имира вытекло столько крови, что в ней утонули все инеистые великаны (и даже Аудумла). Спасся лишь Бергельмир со своей женой, и они положили начало новому роду grimтурсенов.

Сотворив мир, Один и его братья задумали его населить. На берегу моря они нашли два дерева: ясень и ольху (по другим источникам – иву). Из ясеня сделали мужчину, а из ольхи – женщину.

Затем Один вдохнул в них жизнь, Вили дал им разум, а Ве – кровь и румяные щеки. Так появились первые люди, и звали их: мужчину – Аск, а женщину – Эмбла (см. Аск и Эмбла).

За морем, к востоку от Мидгарда, асы создали страну Ётунхейм и отдали её во владение Бергельмиру и его потомкам.

Со временем асов стало больше, тогда они построили для себя страну высоко над землёй и назвали её Асгардом.

У германской мифологии существовала своя структура мира, основным источником сведений о ней являются тексты поэтической «Старшей Эдды» и прозаической «Младшей Эдды» С. Стурлусона XII века н. э.

Миры-страны: Асгард – страна богов-асов, находящаяся на небе. Ванахейм – мир, в котором живут ваны. Ётунхейм – мир йотунов-великанов, располагается восточнее Мидгарда (пространство за оградой). Утгард – трансцендентный мир, «внешний» по отношению к земному, материальному миру, называемому Мидгард, предполагается, что он располагается в Ётунхейме. Льесальвхейм – мир светлых альвов. Мидгард – срединный мир, населённый людьми (Земля). Муспелльхейм – огненная страна, у входа в которую сидит великан Сурт (Чёрный). Во время Рагнарёка «сыны Муспелля» поедут по Биврёсту и от их скачки он разрушится. Нифльхейм – мир вечного льда и мрака, существовавший в бездне ещё до начала творения. Свартальвхейм – подземная страна цвергов. Хельхейм – преисподняя, царство мёртвых, владения Хель.

Пространственная структура мира имеет «горизонтальную» и «вертикальную» составляющие. Горизонтальная проекция противопоставляет центральный мир населённый людьми (Мидгард-земля) окраинным землям (Ётунхейму на востоке, Нифльхейму на севере, Муспелльхейму на юге). Вокруг земли расположен Океан, где живёт мировой змей Ёрмунганд.

Основой вертикальной составляющей является Иггдрасиль, связывающий все миры между собой (Мидгард, Асгард, Муспелльхейм, Нифльхейм и др.). В

первой песне Старшей Эдды «Прорицание вельвы» описано девять миров, находящихся на Мировом древе [3, с. 2–43].

В целом наш анализ свидетельствует о постепенном **усложнении** понятия «бог» у германцев, начиная от наименования Водан, что значило «один», затем появлении парных богов и их тройственного существования в виде Водана, Вили и Ве. Все это в свою очередь отражает эволюцию человека и его мышления, нашедших четкое проявление в язычестве.

ЛИТЕРАТУРА

1. Рыбаков Б.А. Язычество древних славян / Б. А. Рыбаков. – М.: Наука, 1980. – С. 3-4.
2. Соловьева Л. Н. Древние германцы и их языки / Л. Н. Соловьева. – М., 1980. – С. 8.
3. Стурлусон С. Младшая Эдда / С. Стурлусон. – Л.: Наука, 1970. – С. 2–43.
4. Трубачев О.Н. Этимологический словарь славянских языков / Праславянский лексический фонд. – М.: Наука, 1999. – Вып. 25. – С. 161.

*Н. Горбик,
студентка V курса факультета лингвистики и перевода
Научный руководитель: И. В. Ступак,
доктор филологических наук, профессор,
Международный гуманитарный университет*

ОСОБЕННОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ГРАММАТИЧЕСКИХ ТРАНСФОРМАЦИЙ ПРИ ПЕРЕВОДЕ

Цель любого перевода – достижение адекватности, т. е. обеспечение прагматических задач переводческого акта на максимально возможном уровне эквивалентности, соблюдая жанрово-стилистические требования к текстам данного типа [1, с. 53]. Достижение адекватности при переводе возможно при использовании трансформаций.

Основными причинами использования переводческих трансформаций являются:

1. Расхождения в системах исходного и переводящего языков, которые могут быть следующими:

а) в одном из языков отсутствует категория, свойственная другому языку.

б) внутри одной и той же категории членения различны.

в) сопоставимые лингвистические категории не вполне совпадают по объёму значения.

2. Расхождения норм исходного и переводящего языков. С нарушением нормы мы сталкиваемся в тех случаях, когда смысл фразы понятен, однако вызывает представление о неправильности речи (нормативных отклонениях).

3. Несовпадение узуса, действующего в среде носителей исходного и переводящего языков.

Кроме того, использование грамматических трансформаций способствует компактному варианту перевода и воссоздает трудно передаваемую игру слов, образность.

Выделяют три типа переводческих трансформаций:

1. Грамматические трансформации – перестановки, опущения и добавления, замены частей речи и главных членов предложения, замены типа предложения, объединение предложений или их расчленения.

2. Лексические трансформации – замена и добавление, конкретизация и генерализация, а также опущение.

3. Лексико-грамматические трансформации. К данной категории можно отнести такие приемы, как синонимичные замены, антонимический перевод, экспликацию (описательный перевод), компенсацию и другие виды замен.

Перевод с одного языка на другой невозможен без грамматических трансформаций. Грамматические трансформации – это в первую очередь перестройка предложения (изменение его структуры) и всевозможные замены – как синтаксического, так и морфологического порядка.

Грамматические трансформации – это способ перевода, при котором грамматическая единица в оригинале преобразуется в единицу переводящего языка с иным грамматическим значением. Замена может подвергаться грамматическая единица исходного языка любого уровня: словоформа, часть речи, член предложения, предложение определенного типа. Понятно, что при переводе всегда происходит замена форм исходного языка на формы переводящего языка. Грамматическая замена как особый способ перевода подразумевает не просто употребление в переводе форм переводящего языка, а отказ от использования форм переводящего языка, аналогичных исходным, замену таких форм на иные, отличающиеся от них по выражаемому содержанию – грамматическому значению.

Грамматические трансформации заключаются в преобразовании структуры предложения в процессе перевода в соответствии с нормами переводного языка. Трансформация может быть полной или частичной в зависимости от того, изменяется ли структура предложения полностью или частично. Когда заменяются главные члены предложения, происходит полная трансформация, а если заменяются лишь второстепенные члены предложения – частичная. Кроме замен членов предложения могут заменяться и части речи. Чаще всего это происходит одновременно [2, с. 47].

К наиболее распространённым грамматическим трансформациям относятся:

1. Объединение предложений – способ перевода, при котором синтаксическая структура предложения в оригинале преобразуется путём соединения двух простых предложений в одно сложное.

2. Членение предложения – способ перевода, при котором синтаксическая структура предложения в оригинале преобразуется в две или более предикативные структуры переводящего языка.

3. Добавление грамматикализованных единиц, например, союзов, местоимений.

4. Опущение грамматикализованных элементов.

Таким образом, самая главная задача переводчика – достичь семантической эквивалентности исходного и переводного текстов. Для её достижения требуются разнообразные переводческие преобразования, в том числе и трансформации, затрагивающие грамматическую структуру высказывания. Причина,

вызывающая, грамматические трансформации кроется в том, что каждый язык имеет свою собственную, своеобразную структуру, и переводчик должен это учитывать. Именно различия в структурах исходного и переводящего языка вынуждают переводчика использовать различные трансформации. Именно поэтому так необходимо знать и уметь использовать переводческие трансформации, а именно грамматические при переводе.

ЛИТЕРАТУРА

1. Комиссаров В.Н. Теория перевода (лингвистические аспекты) / В.Н. Комиссаров. – М.: Высшая школа, 1990. – 253 с.
2. Рецкер Я.И. Теория перевода и переводческая практика / Я.И. Рецкер. – М.: Международные отношения, 1974. – 216 с.

С. Катрич,
студентка V курса факультета лингвистики и перевода
Научный руководитель: И. В. Ступак,
доктор филологических наук, профессор,
Международный гуманитарный университет

ДВОЙСТВЕННОЕ ЧИСЛО В АНГЛИЙСКОМ И АРАБСКОМ ЯЗЫКАХ

Числительное – класс однозначных слов обозначающих число, количество, меру и связанные с числом мыслительные категории порядка при счёте, кратности (повторяемости), совокупности. В соответствии с этими значениями выделяются различные виды числительных: количественные, порядковые, кратные, собирательные, разделительные, а также неопределённо-количественные, дробные.

Идея счета возникла в праиндоевропейский период, что доказывается представленностью в современных числительных корнеслова этой эпохи (*duo*, *penke*, *dek'mt-*, *tus-* и др.). А.А Реформатский подчеркивал: «Число и умение мыслить числами – одно из великих и древних достижений человечества» [5, с. 76].

В английском, как и в других западноевропейских языках, количественные числительные выражают категорию числа в абстрактном виде, которая в западноевропейских языках освобождена от предметности. Имена числительные в английском языке, в отличие от арабского не имеют ни форм рода, ни форм падежа. В английском языке числительное стоит перед именем исчисляемым, например: *five ships* «пять судов». В современном английском языке категория двойственного числа отсутствует [1, с. 27]. Единственный остаток двойственного числа в современном английском языке это местоимение *both* «оба».

Двойственность, в английском языке выражается лексически. «Лексическое» значение является основой для введения таких понятий как двойственное число: *a pair of ducks* «пара уток», *both ducks* «обе утки». Слова, выражающие понятия двойственного числа, относятся к разным частям речи, например: *adj.* – *double*; *verb* – *to double*; *pron.* – *both*; *noun.* – *brace*. Слова *brace*, *couple* и *pair* употребляю-

тся в английском языке для обозначения двойственного числа, четности, образуя синонимический ряд. Эти слова вступают в гипонимичные отношения с числительным *two*, который может взаимозаменяться с каждым из этих слов. Но счетные слова с семой четности ограничены в своей дистрибуции. Слово *brace* употребляется, в основном, для номинации числовых характеристик животных, слова *couple* и *pair* употребляются для обозначения числовых характеристик животных и людей, при этом они имеют широкий спектр функционирования. Для слова *couple* присуща омонимичность формы единственного множественного числа, например: англ. – *A twenty couple of dogs, a couple of eggs*. Слово *pair* выступает синонимом *couple* и номинирует определенное соответствие предметов. Понятие двойственного числа также выражается словосочетаниями – свободными и устойчивыми. К свободным словосочетаниям относятся языковые единицы следующих моделей: Pr + Noun, Adj. + Noun, V. + Adv., например: англ. – *Double love; both members; to read twice*. К устойчивым сочетаниям можно отнести единицы типа: *a brace of two, two minds are better than one, two by four*.

Что касается двойственного числа, например, в арабском языке, то оно является одним из свидетельств того, что сама грамматическая категория числа в своем отвлеченном значении вырабатывалась постепенно, в процессе своеобразного преодоления сопротивления конкретного лексического материала. Двойственное число предполагает наличие в языке особой морфологической формы, отличной от формы множественного числа и употребляющейся при обозначении двух предметов как явлений.

Анализируя двойственное число в арабском языке, Ш.З. Бабаханов пишет: «Сохранение категории двойственного числа арабским языком не может связываться с мыслью о какой-либо неполноценности или недоразвитости языка. Существование в арабском языке двойственного числа не мешает развитию более абстрактного множественного числа и связано со сложным комплексом культурно-исторических условий, способствующих сохранению до сегодняшнего дня канонических норм арабского литературного языка, сложившихся в VI-VII веках» [2, с. 19].

Известный ученый – арабист и семитолог, профессор Б.М. Гранде делает вывод об историческом происхождении двойственного числа: «Двойственное число имеет полное развитие лишь в арабском языке... Форма двойственного числа возникла, видимо, в самих семитских языках в весьма раннюю эпоху и первоначально употреблялась лишь для обозначения парных частей тела. Тенденция же к выработке особых форм для обозначения двойственного числа восходит, вероятно, еще к периоду до выделения семитских языков в качестве самостоятельных...» [3, с. 308]. Далее ученый отмечает, что «первоначально человек обозначал различные направления по соответствующим частям своего тела. Например, араб. *يَدَانِ* [*йадāни*] (2 руки) означало «направление руки» ... и так далее» [3, сс. 309-310].

Существование до сих пор двойственного числа в арабском языке связано с тем, что он является единственным из семитских языков, дающих непрерывную цепь развития от древнейших времен до наших дней. Подтверждением этому является Коран, который «за тысячу триста лет своей первой редакции не претерпел практически никаких изменений» [4, с. 10]. Арабский филолог

Д.В. Фролов отмечает, что «как целостное произведение словесности, имеющее фиксированный текст и строго определенную структуру, Коран в значительной мере является продуктом текстологической работы первых поколений арабских ученых. Именно здесь лежит один из истоков филологических интересов, которые возникают еще в рамках первоначальной синкретической арабо-мусульманской учености» [6, с. 185]. Наличие же двойственного числа в арабском языке, несомненно, подчеркивает важность пары в процессе земного развития.

Следует подчеркнуть, что каждый язык представляет собой сложную, но системную структуру. Несмотря на огромное многообразие языков в них отмечаются универсальные черты общие для всех языков, наряду с уникальными, свойственными только для отдельного конкретного языка. В арабском языке в отличие от английского двойственное число сохранилось. Это связано с тем, что арабский является единственным из семитских языков, дающих непрерывную цепь развития от древнейших времен до наших дней. Особое отношение арабов к категории числа проявляется и в специфических нестандартных формах исчисления. Для числительных характерны особые формы согласования с именами исчисляемыми.

ЛИТЕРАТУРА

1. Арутюнова Н. Д. Проблема числа / Н. Д. Арутюнова // Логический анализ языка. Квантификативный аспект языка – М.: Индрик, 2005. – С. 5–21.
2. Бабаханов Ш.З. Категория числа в арабском языке / Ш.З. Бабаханов // Автореф. дис. канд.филол.наук. – М., 1973. – 30 с.
3. Гранде Б.М. Курс арабской грамматики в сравнительно – историческом освещении / Б.М. Гранде. – [2-е изд.]. – М.: РАН, 1998. – 592 с.
4. Пороховой В. Коран / В. Пороховой // Перевод смыслов и комментарии. – Дамаск – Москва: Центр «Аль-Фуркан», 1995. – 815 с.
5. Реформатский А.А. Число и грамматика / Реформатский А.А. / Лингвистика и поэтика. М., 1987. – С. 76–87
6. Фролов Д.В. Арабская филология: грамматика, стихосложение, корановедение: статьи разных лет / Д.В. Фролов. – М.: Языки славянской культуры, 2006. – 440 с.

О. Мартынюк,
*кандидат филологических наук, доцент,
Международный гуманитарный университет*
Д. Дунаевская,
*студентка V курса факультета лингвистики и перевода,
Международный гуманитарный университет*

ЛИНГВИСТИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ЖАНРА ДИСТОПИИ

Дистопия – изображение вымышленной картины мира нежелательного, порочного устройства [1, с. 25]. Жанр литературной дистопии возник из жанра утопии и в течение продолжительного времени считалось, что дистопия является лишь разновидностью утопии.

Утопия – это изображение вымышленной картины идеального социального устройства [1, с. 24]. В переводе с греческого, утопия означает место, которого нет, или же, по другой версии – благословенная страна. Впервые модель утопии появляется еще в диалоге древнегреческого философа Платона «Государство». Широко известным данный термин стал в 1516 году с выходом в свет романа английского писателя Томаса Мора «Золотая книга, столь же полезная, как забавная, о наилучшем устройстве государства и о новом острове Утопии». Идея Мора получила развитие в произведении итальянского писателя Кампанеллы «Город солнца» (1623), а затем в произведении английского философа Ф. Бэкона «Новая Атлантида».

В утопических произведениях человек разумен, добр, ничто не пресекает его свободу. При этом человек стремится создать условия для достижения счастья и справедливости во всем, будь то политика, или социальные условия. На такой основе построено большинство произведений утопического характера.

Становление жанра дистопии происходило на рубеже XIX–XX столетий вместе с изменениями в науке, технике, политическом устройстве. Так, учение Дарвина изменило взгляд на природу человека, открытие Д.И. Менделеевым периодической системы элементов подтолкнуло на пересмотр представлений о материи [3, с. 20]. Появление технических устройств, таких как радио или телефон, новых средств передвижения изменило привычную жизнь людей того времени. Развитие техники позволило представить будущее, в котором подобные технологии являются совершенно обыденными, что с успехом продемонстрировал Жюль Верн в своих произведениях.

Одновременно с этим появляется настороженно-скептическое отношение к научно-техническому прогрессу, ведь он не является прогрессом духовного, социального или культурного развития. Как следствие, возникают идеи, в которых писатели пытаются предугадать, как именно технический прогресс повлияет на дальнейшую судьбу общества.

Переломным моментом в развитии жанра оказалась революция в России. Победившая социалистическая революция стала попыткой воплотить в жизнь утопическое сообщество, но сложившаяся действительность (культ личности, потеря самовыражения, репрессии) привела к критике и разрушила мечты о построении идеального сообщества. Все это нашло свое отражение в дистопических произведениях. Такие реалии являются неотъемлемой частью дистопии наравне с языковыми особенностями повествования. Рассмотрим такие особенности более детально на примере нескольких произведений.

Одним из самых известных произведений в жанре литературной дистопии является роман Джорджа Оруэлла «1984». Характерной особенностью данного романа является придуманный автором язык – Новояз («Newspeak»), придуманный для того, чтобы обслуживать идеологию англофа («Ingsoc» – English Socialism).

Джордж Оруэлл описал систему новояза в романе, а также в приложении к роману. Новояз состоял из трех словарей: словаря А, словаря В, словаря С. У каждого из этих словарей были свои особенности. Так, словарь А состоял из слов, необходимых в повседневной жизни, большая часть слов лексики английского языка, существенное различие составляла грамматика новояза. Так, во-первых,

любое слово языка могло использоваться в качестве глагола, имени существительного, прилагательного или же наречия. Никакой этимологический принцип тут не соблюдался [2, с. 201]. Можно было более свободно использовать суффиксы для образования слов, а приставку «не» можно было добавить к любому слову. Таким образом, в речи новояза не существовал глагол «cut», его заменяло слово «knife», сохранившее значение «нож» и получившее дополнительное значение «резать». Для образования прилагательного использовался суффикс «-ful», для наречий – «wise». К примеру, слово «быстрый»: вместо «rapid» в новоязе использовалось слово «speedful», а наречие «quickly», что на русский язык переводится как «быстро» звучало как «speedwise».

Кроме того, любое слово в новоязе могло получить отрицательное значение посредством добавления префикса «un-». К примеру, слово «темнота» в переводе на английский выглядит как «dark», но в новоязе это слово заменено на «unlight», образовавшееся от слова «light» (свет).

Во-вторых, еще одной отличительной чертой грамматики новояза была ее регулярность [2, с. 202]. Так, все слова имели множественное число, все прилагательные без исключения обладали степенью сравнения. Множественное число образовывалось при помощи окончаний «s», «es» в зависимости от случая, к примеру: life – lifes, man – mans, ox – oxes. Сравнительная степень образовывалась исключительно при помощи суффиксов «-er» и «-est» (good-gooder-goodest), а образование посредством «more» и «most» было отменено.

Словарь В включал в себя лишь те слова, которые были необходимыми для политических нужд. Слова данного словаря были составными и могли состоять из любых частей речи, соединенных в любом порядке.

Все слова словаря В являлись эвфемизмами, а также в словаре не было ни одного нейтрально окрашенного слова.

Словарь С – это словарь научных и технических терминов.

Помимо слов из новояза, в романе присутствовали слова и выражения, которые настолько покорили читателей, что укоренились в обычной речи. Так, благодаря этому в английский язык вошло такое выражение как «Большой Брат» (Big Brother, существует также перевод «Старший Брат»), которое стало синонимом личности или организации, устанавливающей тотальный контроль над людьми. Выражение «Комната 101» (Room 101), которая в книге была камерой пыток в Министерстве Любви, получила значение места, где происходят неприятные вещи.

Роман Энтони Берджесса «Заводной апельсин» обладает схожей особенностью. Для романа автор создал язык надцат («Nadsat»). Это смесь цыганского говора, русского, английского и американского сленга. Так вместо использования английского «friend», Энтони Берджесс заменил его словом «droog»: «There was me, that is Alex, and my three droogs, that is Pete, Georgie, and Dim». Слово «place» он заменил словом «mesto», словом «litso» он заменил английское «face», русское слово «cantora» было использовано вместо «office», в романе встречается слово «koshka», вместо английского «cat», а такое английское слово «gang» было заменено словом «shaika». Это далеко не все примеры использования русских слов в романе «Заводной апельсин». Автор в конце книги приводит словарь всех слов языка надцат.

Еще одним примером произведения в жанре дистопии является повесть Айн Рэнд «Гимн». Стиль написания, использование авторских приемов создает особую атмосферу в повести, позволяя представить себе мир, в котором происходят события. Текст будто бы написан в древние времена – так просто и лаконично звучат фразы. Предложения короткие и построены легко.

Главной особенностью повести является использование местоимения «мы» вместо местоимения «я». Стоит также обратить внимание на слово «alone». В обществе, где не существует такого понятия, как «Я», а люди осознают себя частью «великого Мы», слово «alone» подчеркивает обособленность действий главного героя.

And we have discovered it alone, and we are to know it. – Мы открыли ее в одиночку. Мы единственные, кто знает о ней.

Отдельное внимание заслуживает использование писательницей архаизмов, а именно «for» вместо «because» и «save» вместо слова «excerpt». Приведем примеры:

We know, for we have found a secret unknown to all our brothers. – Мы знаем, потому что мы поняли секрет, неизвестный братьям.

The sleeping halls were white and clean and bare of all things save one hundred beds. – Спальни были белые, чистые, там не было ничего, кроме сотни кроватей.

Помимо приведенных примеров, произведения в жанре дистопии содержат еще много разнообразных особенностей, делающих их необычайно интересными как для исследований, так и для обычного чтения.

ЛИТЕРАТУРА

1. Анищенко Г.А. Литературный справочник: учебное пособие / Г.А. Анищенко. – М.: ФОРУМ, 2012. – 176 с.
2. Оруэлл Дж. «1984» и эссе разных лет: пер. с англ. / сост. В. С. Муравьев; предисл. А. М. Зверева; коммент. В. А. Чаликовой. – М.: Прогресс, 1989. – 384 с.
3. Шишкина С.Г. Истоки и трансформации жанра литературной антиутопии в XX веке / С.Г. Шишкина; – Иваново: Иван. гос. хим.-технол. ун-т., 2009. – 230 с.

О. Мартынюк,

*кандидат филологических наук, доцент,
Международный гуманитарный университет*

С. Лёгкая,

*студентка V курса
факультета лингвистики и перевода,
Международный гуманитарный университет*

ОБРАЩЕНИЕ КАК СРЕДСТВО НОМИНАЦИИ

Темой данной работы является более тщательное изучение номинации как инструмента создания образа персонажа в художественном произведении, рассмотрение различных видов и средств номинации, а также особенностей обращения, как средства номинации. Обращение является одним из наиболее важ-

ных аспектов номинации, и по этой причине данная тема является весьма актуальной.

Очевидно, что номинация играет важную роль, как в повседневной жизни, так и в процессе создания любого художественного произведения, так как она позволяет не просто назвать присутствующих в произведении персонажей, но и создать целый мир, используя различные средства номинации. Таким образом, при использовании разных видов имен собственных автор позволяет читателю более точно почувствовать пространственно-временные рамки произведения. А наиболее важную роль в процессе номинации играет обращение.

Благодаря этому средству номинации можно получить представление не только об имени, возрастной категории, социальном статусе, физических или психологических характеристиках того, к кому обращаются, но и получить больше информации о говорящем, например, о его образованности, манере общения, особенностях характера, его личном отношении к объекту обращения, его настроении, в некоторых случаях социальном статусе, а также о наличии, либо отсутствии классового неравенства между персонажами.

Обращение в современной лингвистике рассматривается как лексическая единица, служащая целям языковой номинации [2]. Обращение – одно из главных средств универсального характера, выработанных языком для обслуживания человеческого общения, для установления связи между высказываниями и субъектами общения [3].

В лингвистике считается, что бывает две разновидности обращения: обращение, выполняющее основную, а именно, звательную функцию и обращение, несущее эмоционально-оценочную функцию. Первичная функция заключается в поддержании контакта с собеседником, привлечении его внимания, и по этой причине считается главной функцией.

В этом случае в качестве обращения используются зачастую нераспространенные (или же однословные) обращения, которые, как правило, выражены существительным (Господин, Графиня, Мистер, Миссис и т.д.), реже прилагательными (дорогая, милый и т.д.) или числительным (первый, второй и т.д.).

Многословные обращения, как правило, устойчивые кодифицированные словесные комплексы, целостные и неделимые в данном контексте словосочетания такие как: имя и отчество, либо имя и фамилия; словосочетания с приложением к обращению. (Товарищ Петров! Господин Морозов! Госпожа Афанасьева! и др.); название должности, ученого или воинского звания, духовного сана и т.п., в том числе с прилагательными дорогой, уважаемый и т.п. (Господин Президент! Товарищ генерал! Уважаемый Председатель совета! и др.); обращение к группам лиц (Дамы и господа! Товарищи студенты! Дорогие друзья! Уважаемые гости! и др.)

Для наименования лиц могут использоваться как имена собственные, так и нарицательные. Лица могут быть названы по имени, фамилии, роду деятельности, профессии, социальному статусу или положению и т.д. (здесь концентрируются обращения – номинации родства (отец, мать, сестра, брат и др.), профессий (учитель, доктор, президент), служебных и ролевых положений и т.д. В этом случае слово несет исключительно номинативную функцию, используется

в основном для привлечения внимания адресата, и, как правило, является стилистически нейтральным.

Вторичная функция обращения служит для того, чтобы показать отношение к адресату. Таким образом, по тому, как обращается один персонаж к другому, можно предположить в каких именно взаимоотношениях они могут находиться, как говорящий относится к адресату. Эмоциональная номинация и способы выражения эмоции в языке, последнее время привлекли особое внимание исследователей и теперь рассматриваются как часть общей проблемы языковой семантики [1]. Если нейтральная номинация – обобщенная, типизированная единица речи, то эмоциональная номинация представляет собой не только средство обозначения предмета, но и описания некоторых свойств и признаков. В связи с эмоциональной составляющей номинации появляется оценочная функция номинации, которая способствует улучшению восприятию органами чувств. Такой вид обращения содержит указание на тип отношений, создаёт определённую тональность – непринуждённую, дружескую, шутивную и т.д.: голубчик, дружок, солнышко и др. С помощью определенной лексики говорящий активно воздействует на общение, придавая ему нужный стиль [3].

Таким образом, мы видим, что обращение выполняет не одну, а сразу несколько функций. Главная из них – привлечь внимание собеседника. Поскольку в качестве обращений используются как собственные имена, так и названия людей по степени родства, по положению в обществе, по профессии, должности, по возрасту и полу, обращение также указывает на соответствующий признак. Н.И. Формановская замечает, что «для того, чтобы направить кому-либо слова, адресоваться к кому-либо, его необходимо позвать, а часто и назвать, то есть употребить ту номинацию, которая с точки зрения адресанта, наиболее соответствует социальному статусу и роли адресата (для незнакомого определяемые «на глаз», для знакомого известные, при этом избираемые из синонимического ряда как наиболее уместные в данной обстановке общения)», поэтому «суть обращения заключается в том, чтобы выделить из ряда лиц нужного человека, привлечь его внимание, установить с ним контакт в избранной тональности (соответственно обстановке, социальным ролям, отношениям и т.д.)» [5].

Одной из наиболее значимых общественных функций обращения является характеристика социальных позиций партнёров общения, их взаимоотношений. Контактно-устанавливающая и характеризующая функции «выступают в тесном переплетении друг с другом: характеристика лица по какому-то признаку может служить основой для установления контакта с этим лицом». Жесты, мимика и интонация могут придать большую экспрессивность обращению, а также точнее подчеркнуть отношение говорящего к адресату.

Также обращение может выполнять «этикетную функцию» в случае если мы говорим об обращении, протекающим по определенным правилам, сложившимся в конкретном обществе (или социальной группе), а также принятым нормам поведения, и само обращение является одной из таких соблюдаемых норм. Данная функция обращения способствует установлению межличностных контактов, управляет взаимоотношениями между говорящими в процессе общения. В этом случае обращение не только называет адресата речи, и подчер-

кивает отношение говорящего к нему, но и обозначает относительное положение адресанта и адресата относительно друг друга в обществе, либо конкретной социальной группе. Обращение может показать равенство, или неравенство положения, различия в возрасте, поле, показать степень их знакомства, уважение, либо неуважение со стороны адресанта. Данные факторы влияют на выбор вида обращения и могут варьироваться от подчеркнуто официальных до простых, фамильярных или даже интимных в зависимости от того, где и с какой целью было использовано обращение, и что именно оно должно было продемонстрировать.

По мнению некоторых специалистов, обращение является «индикатором социальных отношений между коммуникантами» [4]. Таким образом, оно часто отображает социальную роль того, к кому обращаются. На выбор вида обращения может повлиять как личное отношение, так и настроение говорящего в момент обращения, однако, учитывая, что обращение зачастую является социально маркированным, то не исключено, что на него могут оказывать влияние и события, происходящие в период радикальных социально-политических перемен.

Подводя итог, можно сделать вывод, что обращение играет в процессе номинации одну из важных ролей, так как оно не просто называет объект к которому обращается адресант, но также позволяет охарактеризовать адресата по различным социальным, физическим или психологическим признакам, выразить отношение адресанта к адресату, показать суть их взаимоотношений и многое другое. Обращение может выполнять множество различных функций, однако выбор функции в основном зависит от того с какой целью используется обращение и от личного отношения адресанта к адресату. Обращение является как неотъемлемой частью повседневной жизни, так и важным инструментом номинации при создании образа персонажа в художественном произведении.

ЛИТЕРАТУРА

1. Азнаурова Э.С. Принципы анализа стилистически маркированных производных как единиц сложной номинации: сб. науч. тр. // МГПИИШ им. М. Тореца. – 1980. – № 164. – с. 10–18.
2. Арутюнова Н.Д. Номинация и текст / Языковая номинация. (Виды наименования). – М.: Наука, 1977, с. 304–357.
3. Гольдин В.Е. К проблеме обращения как лексической категории / Язык и общество. – 1977. – Вып. 4. – С. 19–31.
4. Рыжова Л.П. Коммуникативные особенности обращения // Содержательные аспекты предложения и текста. – 1983. – Выпуск 3. – С. 112.
5. Формановская Н.И. Функциональные и категориальные сущности устойчивых формул обращения: дисс. д-ра филол. наук / Н. И. Формановская. – М., 1979. – 37 с.
6. Шмелев Д.Н. Очерки по семасиологии русского языка / Д. Н. Шмелев. – М.: Просвещение, 1964. – 244 с.

*О. Мартынюк,
кандидат филологических наук, доцент,
Международный гуманитарный университет
В. Логан,
студентка V курса
факультета лингвистики и перевода,
Международный гуманитарный университет*

ОСОБЕННОСТИ ПЕРЕДАЧИ КАТЕГОРИИ РОДА ПРИ ПЕРЕВОДЕ СКАЗОК

Немногие переводчики задумываются о важности передачи категории рода в художественных произведениях, а особенно в сказках, ведь чаще всего персонажами сказок являются неодушевленные предметы либо животные, а в связи с различиями в способах выражения категории рода в языках возникают сложности при её передаче в переводе. Многие переводчики игнорируют важность сохранения родовой принадлежности и вследствие этого меняют пол персонажа, оказывается, тем самым изменяя сам образ персонажа, что очень часто приводит к недопониманию некоторых ситуаций читателем.

В современном английском языке род существительного зависит исключительно от его одушевленности и его пола. Форма существительного, которая определяет род во многих других языках, не зависит от рода в английском языке (в сравнении с русским языком: книга – женского рода, стол – мужского рода).

То есть, собственно грамматической категории рода у английского существительного нет, поскольку нет соответствующих грамматических показателей (окончаний), однако в языке существует ряд лексических и словообразовательных способов указания родовой (чаще – просто половой) принадлежности, то есть категория рода выражена семантически [3, с. 11]. Как указывает Курилович Е. в своей работе «Очерки по лингвистике»: «В языках с семантической категорией рода, возможно образование от существительных со значением одушевленных существ мужского пола производных существительных со значением соответствующих существ женского пола, а также прилагательное и другие атрибутивные части речи несклоняемы или даже склоняются, но не обладают подвижностью» [6, с. 207]. К примеру: лексические способы – boy – girl, duck – drake, cock – hen, словообразовательные – woman-teacher, lioness, he-wolf, tom-cat.

В русском языке традиционно выделяют три основных принципа выражения грамматической категории рода: семантический, морфологический, синтаксический, что соответствует отражению категории рода на всех уровнях языковой системы [7, с. 106].

В каждом языке имеется группа существительных, род которых совпадает с биологическим полом. К примеру: мама – папа, брат – сестра, мальчик – девочка и так далее.

Морфологически род существительных определяется характером основы и окончания. Все имена существительные, за незначительным исключением, относятся к одному из трех родов: мужскому, женскому или среднему. Деление

всех существительных на слова мужского, женского и среднего рода не имеет последовательного содержательного объяснения. То есть, проще всего определить род слова, с помощью окончания.

Синтаксическим средством выражения рода имени существительного является форма согласуемого с ним слова: Весенний сад шумел листвою; Ласковое море играло на солнце; Узкая тропинка вела к дому; Он пил крепкий кофе.

Основным отличием категории рода в русском и английском языках является то, что в английском языке она выражена семантически, а в русском языке – грамматически. Если в английском языке, женский либо мужской род указывают на пол, то в русском языке каждое слово относится к мужскому, женскому либо среднему роду.

Как указывалось ранее, различие в выражении категории рода в языках является проблемой для переводчиков, так как в одном языке слово может быть одного рода, а в другом – совершенно другого. Казалось бы, это не является проблемой, но в сказках часто действующими персонажами являются животные либо неодушевленные предметы и в английском языке автор определяет родовой признак того или иного персонажа, используя соответствующие местоимения.

В качестве примера рассмотрим «Книгу Джунглей» Джозефа Редьярда Киплинга, а именно персонажа, имя которого Bagheera. В оригинале Bagheera мужского пола, он – одинокий воин, герой, которого противопоставляют Шер-Хану. К сожалению, в обоих доступных переводах (у Нины Дарузес и Евгении Чистяковой-Вэр), в связи с различием в выражении категории рода возник образ пантеры Багиры, которая воплощает собой саму женственность.

Everybody knew Bagheera, and nobody cared to cross his path; for he was as cunning as Tabaqui, as bold as the wild buffalo, and as reckless as the wounded elephant [1].
--

Все в джунглях знали Багиру, и никто не захотел бы становиться ей поперёк дороги, ибо она была хитра, как Табаки, отважна, как дикий буйвол, и бесстрашна, как раненый слон [5, с. 19].

Все знали Багиру и все боялись становиться ей поперёк дороги, потому что она была хитра, как Табаки, мужественна, как дикий буйвол, неудержима, как раненый слон [4, с. 15].
--

Вследствие такого перевода становятся непонятными некоторые описанные в произведении ситуации. Например, мужская дружба Маугли и Багиры становится чем-то вроде материнской опеки Багиры над Маугли в переводе.

Также сложной становится для понимания ситуация, когда Багира отправляется на свидание. Ее описала Мария Елиферова в статье «Багира сказала ...»:

«В оригинале Багира готовится к свиданию с самкой, и смысл вопроса Маугли (к лицу ли Багире резвиться и кататься кверху лапами?) совершенно очевиден: Маугли обвиняет Багиру в недостаточно мужественном поведении. Маугли испытывает и мальчишескую ревность – оттого что Багира, прямо-таки в соответствии с песней о Стеньке Разине, «на бабу променял» боевую мужскую дружбу, и, сам себе еще не отдавая в этом отчета, – зависть, так как обнаруживается, что у Багиры есть что-то, чего нет у него. В переводе из диалога Маугли и Багиры трудно извлечь какой-либо внятный смысл, кроме того, что Маугли почему-то недо-

волен. Само развитие событий в результате выпадения нескольких важных фрагментов утратило в «Весеннем беге» стройность и логику, так как выпала смысловая ось всей новеллы: Маугли считает, что боевые друзья предали его, увлекшись чем-то, с его точки зрения, недостойным мужчин» [3].

В той же статье, она предлагает свой вариант передачи родовой принадлежности Багиры:

«Если рассмотреть причины, по которым с Багирой произошло столь затянувшееся недоразумение, то на входе обнаружится опять-таки единственная сколько-нибудь основательная мотивировка: грамматический род русского слова «пантера». Средством преодоления гендерных затруднений является правильный подбор синонимов. О богатстве русского языка много и часто говорится, но на практике им не умеют и не хотят пользоваться. Если Багира мужского пола, то он леопард» [3].

Существует огромное количество других произведений, в переводах которых тот или иной образ подвергся изменениям, так как переводчик не учел важность передачи категории рода. К примеру: «Винни-Пух и все-все-все» Алана Милна, «Алиса в стране чудес» Льюиса Кэрролла, произведение «The Cat that Walked by Himself» Редьярда Киплинга, которое в переводе Чуковского звучит как «Кошка, которая гуляла сама по себе», а также сказка «Счастливый Принц» Оскара Уайльда. Передача категории рода является сложной задачей для переводчика, над которой необходимо задуматься.

Часто возникают ситуации, когда сложно сохранить пол персонажа в связи с различием в выражении категории рода в языках. Но часто изменение пола влияет на образ персонажа и понимание некоторых ситуаций в произведении. В качестве материала исследования мы использовали авторскую сказку, «Книга джунглей» Редьярда Киплинга, а также ее переводы на русский язык. На примере данного материала исследования, мы продемонстрировали, что в некоторых ситуациях является важным сохранить пол персонажа, для того чтобы избежать неадекватности восприятия произведения русскоязычным читателем.

ЛИТЕРАТУРА

1. Kipling R. The Jungle Book / R. Kipling [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.gutenberg.org/files/236/236-h/236-h.htm>
2. Гуревич В.В. Теоретическая грамматика английского языка. Сравнительная типология английского и русского языков: учебное пособие. – М.: Флинта: Наука, 2003. – 168 с.
3. Елиферова М. «Багира сказала...» / М. Елиферова // Вопросы литературы. – 2009. – № 2.
4. Киплинг Р. Книга джунглей / Р. Киплинг. Собрание сочинений. – [в 6 т.] / пер. Чистяковой-Вэр Е. М. – М.: ТЕРРА, 1996. Том 3. – 526 с.
5. Киплинг Р. Маугли / Р. Киплинг / пер. Дарузес Н. – М.: Азбука-Аттикус, Machaon, 2012. – 224 с.
6. Курилович Е. Очерки по лингвистике / Е. Курилович. – М.: Изд-во иностр. лит., 1962. – 456 с.
7. Нуруллина Г. М. К вопросу о происхождении и становлении категории рода в русском языке / Г. М. Нуруллина // Актуальные вопросы теории и практики филологических исследований: материалы III международной научно-практической конференции (25–26 марта 2013 г.) – Прага: Vědecko vydavatelské centrum «SociosféraCZ», 2013. с.106 – 108

О. Мартынюк,
кандидат филологических наук, доцент,
Международный гуманитарный университет
Ю. Разнотовская,
студентка V курса факультета лингвистики и перевода,
Международный гуманитарный университет

РЕАЛИИ В РОМАНЕ М.А. БУЛГАКОВА «МАСТЕР И МАРГАРИТА» И ТРУДНОСТИ ИХ ПЕРЕВОДА НА АНГЛИЙСКИЙ ЯЗЫК

Данная тема была выбрана исходя из актуальности, личного интереса и важности данного исследования в переводе. С проблемой адекватности перевода сталкиваются переводчики на протяжении долгого промежутка времени, а особенно непростым делом является перевод реалий, как несоответствующих единиц языка. В статье рассмотрены основные приёмы, используемые переводчиками, и неточности перевода романа «Мастер и Маргарита» на английский язык, затронуты основные понятия теории перевода, раскрыты термины «адекватность» и «эквивалентность» перевода, проанализирован перевод реалий в романе М. Булгакова.

Проблема верности перевода, давно изучавшаяся филологами, в настоящее время излагается в иных терминах, центральным из которых является термин «эквивалентность». Известный специалист в области теории перевода Вилен Наумович Комиссаров утверждает, что само понятие эквивалентности раскрывает важнейшие особенности перевода и является главным понятием современного переводоведения.

В своей работе «Сопоставительная стилистика французского и английского языков» (1958) переводчики Вине и Дарбельне употребляют термины *эквивалент* и *эквивалентность*, не только в привычном значении некой равнозначности и подобия сравниваемых форм выражения, предполагающих их взаимозаменяемость, но и как обозначение одного из приемов перевода.

Наряду с понятием «эквивалентность» часто используется термин «адекватность» перевода. Одни специалисты вкладывают в них разное содержание, другие же рассматривают их как синонимы.

Известный переводчик Р. Левицкий в своей статье «О принципе функциональной адекватности перевода» связывает термины «адекватность» и «эквивалентность». В качестве примера он приводит трактовку словосочетания «translation equivalence», выдвигаемого Дж. Кэтфордом, как «адекватность перевода».

Интересно, что термины «эквивалентность» и «адекватность» оказываются этимологически связанными, так как восходят к одной латинской форме *aequè* – *равно, одинаково, так же* [2, с. 289].

Термины «адекватность» и «адекватный» ориентированы на перевод как процесс, тогда как термины «эквивалентность» и «эквивалентный» имеют в виду отношение между исходным и конечным текстами, которые выполняют сходные коммуникативные функции в разных культурах. Данные термины являются ключевыми при переводе такого класса лексики, как реалии.

Немалое количество, если не сказать, что большинство, чужих реалий вводятся через переводы. Однако, необходимо отметить, что данное явление характерно для работ более современных переводчиков.

Известно, например, что старые переводчики нечасто транскрибировали реалии, а старались больше русифицировать текст. Раз, проникнув в язык или хотя бы в речь, реалия либо приживается, порой даже теряя колорит, либо уходит в историю [1, с. 70].

Сам термин «перевод реалий» является дважды условным: с одной стороны, реалия, как правило, непереводаема (в словарном порядке) и, с другой стороны, она передается (в контексте) не путем перевода. Поэтому известный переводчик И. Левый упоминает о реалиях как о «*crucis translatorum*», то есть как крестные муки переводчика [3, с. 149].

Существуют две основные трудности при переводе реалий: 1) отсутствие в языке перевода (ПЯ) соответствия (эквивалента, аналога) из-за отсутствия у носителей этого языка обозначаемого реалией объекта (референта) и 2) необходимость, наряду с предметным значением (семантикой) реалии, передать и колорит (коннотацию) – ее национальную и историческую окраску.

В данной статье представлены результаты анализа 50 реалий, содержащихся в романе «Мастер и Маргарита». Основываясь на классификации С. Влахова и С. Флорина, данные реалии были отнесены к следующим категориям:

географические

этнографические (быт, труд, искусство и культура, меры и деньги)

общественно-политические (органы и носители власти, политические организации и деятели, патриотические и общественные движения, звания, степени, титулы, обращения)

Анализ переводческих соответствий выбранных реалий показал, что в большинстве случаев переводчики использовали приём **транслитерации**. В основном они прибегали к данному методу, когда сталкивались с географическими реалиями, а именно: *Ялта, Суук-Су, Боровое, Цихидзири, Махинджаури, Шилка и Нерчинск, Перелыгино, Соловки*, которые в последствие в английском переводе звучали как: *Yalta, Suuk-Su, Borovoye, Tsikhidziri, Makhinjauri, Shilka and Nerchinsk, Perelygino, Solovki*. В данных случаях тяжело не согласиться, что вариант транслитерации является наиболее приемлемым. В своём переводе Ричард Пивер очень часто дополняет понятие комментарием для более лёгкого восприятия и понимания. Практически во всех случаях перевода топонимов переводчики использовали достаточно схожие варианты. Исключение составляет выбор эквивалентов для названий *Патриаршие пруды, Воробьёвы горы и Лысая гора*.

В случае с Патриаршими прудами все три переводчика выбирают приём калькирования, но Мирра Гинзбург решает добавить слово «*Park*», тем самым давая понять читателю, что это название не водоёма, а известного в Москве парка отдыха [6, с. 4]. При переводе понятия *Воробьёвы горы* лишь Гинзбург использовала обычное **калькирование**, в то время, как Гленни и Пивер прибегли к **калькированию «говорящей» внутренней формы**, которая привела к *Sparrow Hills* вместо *Vorobiev Hills*.

К данному виду калькирования также прибегают Гинзбург и Пивер при переводе словосочетания «*Лысая гора*», и только Глени делает акцент не на названии, на историческом значении, поэтому переводит его как *Mount Golgotha* [4, с. 18].

Интереснее обстоят дела с переводом понятий, относящихся к бытовой культуре. Можно отметить, что в некоторых случаях три переводчика использовали разные эквиваленты.

При переводе на английский слова «*Нарзан*» Пивер использует название аналогичной, достаточно распространённой минеральной воды в США под названием «*Seltzer*». [5, с. 9]. Можно сказать, что его перевод является самым адекватным, так как одно название уже даёт англоязычному читателю понять, о чём идёт дело. Гинзбург просто транслитерирует слово, а Гленни заменяет его на «*lemonade*», тем самым объясняя значение слова, но теряя «индивидуальность» названия.

Слово же «*водка*» за счёт широкого распространения и известности среди иностранцев, не нуждалось в поиске эквивалента, поэтому Гинзбург и Пивер просто транслитерировали его, а Гленни его и вовсе опустил, вкладывая в глагол «*to drink*» значение «*выпивать спиртное*» [6, с. 4]. Также все три переводчика перевели название лекарства «*Пирамидон*» известным и понятным для любого англоязычного человека названием «*aspirin*».

Не все переводчики смогли найти эквивалент русскому слову «*самокрутка*», поэтому в своём переводе Гленни и вовсе не перевёл данное понятие. Удачнее всего слово «*вытрезвитель*», достаточно популярное в СССР, перевёл Пивер. В его варианте оно звучит как «*sobering-up cell*» [5, с. 74]. В данном случае мы имеем дело с **разъяснительным переводом**, который удлиняет фразу, но в то же время проникает в сущность вещей и явлений.

В случае с переводом слова «*барышники*» лучше всего справился Пивер. Именно его вариант «*scalpers*» полностью передаёт значение этого слова, однако для передачи духа того времени необходимо было всё же сопроводить данное слово **переводческим комментарием**. Гленни при передаче слова «*барышники*» при помощи выражения «*leading lights*» допустил грубейшую ошибку. Ведь *leading light* – это ведущая фигура, тот на кого нужно равняться. То есть переводчик не до конца понял, кто такие барышники [4, с. 95].

В заключение можно отметить, что передача особенностей эпохи представляет значительные трудности для перевода. Ни один из перечисленных в данной статье способов перевода не является универсальным, и выбор того или иного способа определяется переводчиком на основе взвешенного решения соблюдения баланс между возможностью сохранения национального колорита, заложенного в реалиях, и обеспечения адекватного понимания читателем перевода.

ЛИТЕРАТУРА

1. Влахов С., Флорин С. Непереводимое в переводе / С. Влахов: [монография]. – М.: Высшая школа, 1986. – 340 с.
2. Гарбовский Н.К. Теория перевода / Н. К. Гарбовский. – М., 2007. – 544 с.
3. Левый И. Искусство перевода / И. Левый. – М., 1974. – 396 с.

4. The Master and Margarita Mikhail Bulgakov Translated from the Russian by Michael Glenny. Published by Collins and Harvill Press, London, 1967 From the archive section of The Master and Margarita: <http://www.masterandmargarita.eu>
5. The Master and Margarita Mikhail Bulgakov Complete text of the novel. Translated from Russian by Richard Pevear and Larissa Volokhonsky, 1997 From the archive section of The Master and Margarita <http://www.masterandmargarita.eu>
6. The Master and Margarita by Mikhail Bulgakov Translated from the Russian by Mirra Ginsburg Grove Press New York Copyright.1967 by Grove Press, Inc. Copyright renewed.1995 by Mirra Ginsburg

Е. Образцова,
доктор филологических наук, профессор,
Международный гуманитарный университет
А. Бурлака,
студентка V курса факультета лингвистики и перевода,
Международный гуманитарный университет

КЛАССИФИКАЦИЯ СЛОВ-РЕАЛИЙ В РОМАНЕ Т. КАПОТЕ «ЗАВТРАК У ТИФФАНИ»

Актуальность темы заключается в необходимости исследования и классифицирования слов-реалий с точки зрения их роли в художественном тексте (например, в романе Т.Капоте «Завтрак у Тиффани») с целью определения эффективности выбора переводческих решений при переводе романа.

Цель: проанализировать особенности употребления слов-реалий в романе Т.Капоте «Завтрак у Тиффани» и классифицировать их.

Задачи: на основе изучения и систематизации теоретической литературы дать определение реалии, рассмотреть предлагающиеся их классификации, а также в текстах оригинала и перевода романа выявить, проанализировать и расклассифицировать слова-реалии, определив их роль в художественном произведении, в частности, в создании художественного пространственно-временного образа Нью Йорка 60-х годов XX века.

Реалия (от лат. прилагательного во множ. ч. *realia* «вещественный», «действительный») определяется как «слова, обозначающие предметы, понятия или ситуации, не существующие в практическом опыте людей, говорящих на другом языке» [2, с. 95].

Термин «реалия» считается родовым, так как он относится к корреспондирующим объектам из трех сфер: к предметам/явлениям внеязыковой действительности, к соответствующим им культурным концептам (т.е. единицам ментальной сферы) и к языковым единицам (словам и фразеологизмам), обозначающим их в языке. Языковые реалии – это наименования предметов и явлений материальной и духовной культуры, отражающие образ жизни и специфику мировосприятия определенного культурно-языкового сообщества и отсутствующие в других языках.

В теории и практике перевода важным считается вопрос об отграничении языковых реалий от близких или пересекающихся с ними понятий, которые

иногда недостаточно дифференцируются или намеренно отождествляются с реалиями: «безэквивалентная лексика»; «экзотическая лексика», или «экзотизмы»; «варваризмы»; «фондовые слова» и «страноведческая лексика»; «коннотативная лексика»; «термины» [4, с. 124].

Так, термины лишены какой-либо национальной окраски и создаются искусственно, исключительно для наименования предмета или явления, с распространением которых и получает широкое применение [1, с. 48]. Реалии же неразрывно связаны с культурой определенного народа, являются общеупотребительными для языка этого народа и чуждыми для других языков. Поэтому их еще называют культурно-маркированными лексическими единицами. Также часто отождествляются понятия «реалии» и «лексика, содержащая фоновую информацию».

Вместе с тем, термин «безэквивалентная лексика» трактуется и как более широкое по своему содержанию понятие. Поэтому в ряде исследований культурно-маркированной лексики слова-реалии трактуются как отдельный разряд безэквивалентной лексики. Например, Я. И. Рецкер пишет о «безэквивалентной лексике, представляющей собой, прежде всего, обозначение реалий, характерных для страны исходного языка и чуждых другому языку иной действительности» [9, с. 58]. А выдающийся теоретик перевода Л.С. Бархударов выделяет следующие категории безэквивалентной лексики:

1. Имена собственные, географические наименования, названия учреждений, организаций, газет и пр., не имеющие постоянного соответствия в лексике другого языка.

2. Реалии-слова, обозначающие предметы, понятия и ситуации, не существующие в практическом опыте людей, говорящих на другом языке.

3. Случайные лакуны – единицы словаря одного из языков, которым по каким-то причинам нет соответствий в лексическом составе другого языка [2, с. 94].

Одновременно Л.С. Бархударов дает следующие пояснения по поводу отдельных видов реалий: бытовые реалии – слова, обозначающие одежду, уборы, обувь, пищу, напитки и т.д.; этнографические реалии – реалии, обозначающие транспорт, обычаи, праздники, этнические объекты, меры, деньги и т.д. [2, с. 86]. Географические названия (топонимы), особенно имеющие культурно-исторические ассоциации; антропонимы – имена исторических личностей, общественных деятелей, писателей, учёных, деятелей искусства, популярных спортсменов, персонажей художественной литературы и фольклора; названия произведений литературы и искусства, исторические факты и события в жизни страны, названия государственных общественных учреждений и многие другие Л. С. Бархударов относит к ономастическим реалиям [2, с. 85]. Выделяет лингвист и класс общественно-политических реалий – названий единиц административно-территориального устройства, органов власти, явления общественно – политической жизни страны, народа [2, с. 85].

Следует отметить, что на сегодняшний день нет единой классификации культурно-маркированных единиц, поскольку исследователи предлагают различные классификации реалий, основываясь на тех или иных принципах. Наиболее развернутая классификация слов-реалий предложена в монографии

С.Влахова и С. Флорина. В основу классификации положен предметный принцип. При этом выделяются следующие группы такой лексики:

1. бытовые реалии;
2. этнографические и мифологические реалии;
3. реалии мира природы;
4. реалии государственно-административного устройства и общественной жизни (актуальные и исторические);
5. ономастические реалии;
6. ассоциативные реалии (слова, значению которых присущ «культурный символизм» – анималистический цветовой, вегетативный или аллюзивность, т.е. способность «намекать» на известные ситуации, тексты, языковые выражения);
7. неологизмы и архаизмы, не имеющие равнозначных соответствий в языке перевода [3, с. 18].

Взяв за основу вышеизложенную классификацию, В.Н. Крупнов создает свою классификацию национально-маркированных слов. Она практически во всем совпадает с классификацией С.Влахова и С. Флорина и лишь дополнена группой рекламных реалий на том основании, что «не случайно считается, что существует особый «язык рекламы» [5, с. 152].

Характеристика реалий в теоретической литературе базируется на различных параметрах. Помимо предметного признака, на основе которого выделяются бытовые, географические, этнографические, общественно-политические разновидности, реалии подразделяются на *свои* и *чужие*, *внутренние* и *внешние*. Примером *чужих* реалий для русского языка будут слова *ковбой*, *бизнес*, для европейских языков – *sputnik*. *Свои* реалии могут быть национальными, локальными или микролокальными. Для пары исходного языка и языка перевода *внутренние* реалии принадлежат одному из данной пары языков, как, например, *фиорд* в паре русский – норвежский; реалии же *внешние* являются чужими для обоих языков данной пары.

В зависимости от степени освоенности реалии подразделяются также на *знакомые*, которые могут стать словарными в языке перевода, и *незнакомые*. В этой плоскости интерес представляет группа «модных» реалий. Они входят в чужой язык и быстро распространяются в нем в результате какого-то модного направления, а в дальнейшем либо осваиваются, либо забываются – в зависимости от характера и судьбы обозначаемых ими явлений. В русском языке к таким заимствованным реалиям относятся, к примеру, наименования модных музыкальных направлений или танцев: *суинг*, *твист*, *рок-н-ролл* [3, с. 20].

Таким образом, реалии можно классифицировать как: *бытовые*, *этнографические*, *ономастические*, *общественно-политические*, *бытовые*, *реалии мира природы*, *рекламные*, а также: *свои/ чужие*, *внутренние/ внешние*, *знакомые / незнакомые*.

Будучи носителями национального (локального) или исторического колорита, они, выступают как своего рода «хранители» и «носители» страноведческой информации, этим определяется их особая роль в художественном произведении.

Художественное произведение – объект, обладающий эстетической ценностью; материальный продукт художественного творчества (искусства), сознательной деятельности человека. Художественная литература в большинстве своём воспроизводит вымышленную реальность, где какие-то реалии действительности могут искажаться, изменяться или вовсе не изображаться. «Литература, – отмечает Д.С. Лихачев, – берёт только некоторые явления реальности и затем их условно расширяет или сокращает, создаёт собственную систему, систему внутренне замкнутую и обладающую собственными закономерностями» [7, с. 79].

Художественный текст – авторская выдумка, придуманный, несуществующий мир; но мы его воспринимаем как мир, гипотетически реально существующий или такой, который может существовать. Причиной этому является наличие в нём черточек, привязывающих текст к реальности. Одним из таких средств являются реалии, они «привязывают» выдуманный мир к реальному пространству и времени. Тем самым читатель, знакомясь с художественным текстом, «видит» стоящую за ним действительность, воспринимает определенную картину мира и формирует свое к ней отношение.

В рамках настоящей статьи рассмотрим употребленные в тексте романа Т.Капоте «Завтрак у Тиффани» реалии, выясним, какую же картину действительности они помогают нарисовать, определим, к каким пунктам классификации слов-реалий (по С. Влахову и С. Флорину) относятся реалии, использованные в тексте оригинала романа.

Трумен Капоте – американский писатель и драматург, его ранние работы находятся в русле «южной готической традиции». Т. Капоте писал в жанре «невывымышленного» романа и рассказа, или так называемой «новой журналистики». Первые произведения были опубликованы в 1940-е годы. Тогда внимание публики привлек рассказ «Мириам». После успеха в жанре короткой прозы Капоте начал писать свой первый роман «Другие голоса, другие комнаты». Его произведения многократно экранизировались, нередко снимался в кино и он сам.

Роман «Breakfast at Tiffany's» («Завтрак у Тиффани») (1958) считается вершиной мастерства Трумена Капоте; он известен всему миру, экранизирован (1961), а также переведён на различные языки. На русский язык роман переводили такие знаменитые переводчики, как Виктор Гольшев, Мария Гальперина, Дмитрий Усков и Юрий Живов, на украинский – В. Митрофанов.

Действие романа разворачивается в Нью-Йорке. Атмосфера большого города только подчёркивает одиночество и неприкаянность героини романа Холли Голлайтли, красивой девятнадцатилетней девушки, часто посещающей светские рауты в поисках успешных мужчин. Её одиночество, на первый взгляд, кажется вымышленным, ведь у неё есть верные друзья, люди, которые её любят. Только это не помогает. Она – представительница «потерянного поколения». Никакие друзья не спасут её от одиночества, пока она сама не найдёт ответ на главный вопрос – как и во имя чего стоит жить? Роман описывает однолетнюю (с осени 1943 по осень 1944 года) дружбу Холли Голайтли с безымянным рассказчиком – честолюбивым начинающим писателем, с которым Холи делится историей своей жизни и откровенными мнениями о Нью-Йорке.

Роман Т. Капоте «Завтрак у Тиффани» является источником слов-реалий самых различных типов. Являясь одним из средств создания культурного фона произведения, они играют большую роль в художественном тексте.

В романе автором использовано около 300 слов-реалий самых различных видов, которые можно расклассифицировать таким образом:

1. Бытовые реалии (48% от общего числа примеров):

– Жильё:

«For instance, there is a brownstone in the East Seventies» [11, с. 3].

«Есть, например, большое тёмное здание на одной из семидесятих улиц Ист-Сайда» [10, с. 11].

Brownstone – зажиточный, аристократический (adj.) [10, с. 76]. Здание, особняк [8, с. 202].

East Seventies – семидесятая улица Ист-Сайда (Нью-Йорк) [9, с. 232].

– Гостиницы:

«She lives at the «Winslow»» [11, с. 41].

«Она живёт в гостинице «Уинслоу» [10, с. 70].

«Winslow» – гостиница в Нью-Йорке (243 East 14th Street) [9, с. 412].

«Don't live «Barbizon»» [11, с. 41].

«Я живу в Барбизоне» [10, с. 70].

«Barbizon» – гостиница в Нью-Йорке (140 East 63rd Street) [9, с. 223].

– Магазины:

«The next day, Friday, I came home to find outside my door a grand-luxe Charles & Co basket with her card» [11, с. 25].

«На следующий день, в пятницу, я вернулся домой и нашёл у своей двери роскошную корзину от Чарльза и К с её карточкой» [10, с. 45].

Charles & Co – Чарльз и К, дорогой универсальный магазин Нью-Йорка [9, с. 225].

– Рестораны:

«Once a visiting relative took me to «21»» [11, с. 14].

«Однажды приезжий родственник пригласил меня в «21» [10, с. 27].

«21» – название модного шикарного нью-йоркского ресторана, где есть бар и даются эстрадные представления [9, с. 204].

– Транспорт:

«A girl was over the cobbles under the E1» [11, с. 14].

«И эта девушка порхала по булыжнику под сенью надземки» [10, с. 28].

E1 – elevated railway. Это воздушная железная дорога [9, с. 205].

2. Ономастические реалии (40%)

– Имена знаменитых людей, писателей, выдающихся личностей:

«How old is W. Somerset Maugham?» [11, с. 18].

«Сколько лет Сомерсету Моэму?» [10, с. 33].

W. Somerset Maugham – английский писатель, один из самых преуспевающих прозаиков 1930-х годов [9, с. 202].

– Названия улиц, авеню, районов города:

«As for Joe Bell, he ran a bar around the corner on Lexington Avenue» [11, с. 4].

«А Джо Белл держал бар за углом, на Лексингтон-авеню» [10, с. 12].

Lexington Avenue – протяжённая односторонняя улица в Ист-Сайде в боро Манхэттен, Нью-Йорк [9, с. 387].

3. Общественно-политические реалии (12%):

– Государственные служащие:

«Drop it if he don't want conversation with the vice boys» [11, с. 8].

«Оставь это, если не хочешь разговора с полицейскими» [10, с. 19].

Vice boys – парни из отдела в полиции, занимающегося борьбой с проституцией, торговлей наркотиками и т.д. [9, с. 208]. В данном случае представлен разговорный вариант (от vice-squads – отряд полиции нравов) [11, с. 19].

Выявив, проанализировав и расклассифицировав слова-реалии в романе Т.Капоте «Завтрак у Тиффани», мы можем утверждать, что главной их функцией является создание национально-культурного фона произведения, воссоздание временного колорита, в частности, создание художественного пространства временного образа послевоенного Нью-Йорка. Основной задачей слов-реалий, является то, что они играют важную роль не только для автора но и для читателя, поскольку несут ценную информацию о культуре и жизни США.

Анализ слов-реалий в романе Т.Капоте «Завтрак у Тиффани» и их классификация позволяет сделать следующие **выводы**:

1. Слова-реалии являются очень своеобразной и вместе с тем довольно сложной и неоднозначной категорией лексической системы любого языка.

2. Являясь одной из важнейших групп безэквивалентной лексики, реалии выступают как своего рода «хранители» и «носители» страноведческой информации, этим определяется их особая роль в художественном произведении.

3. Проблема единой классификации слов-реалий остается неразрешенной, однако в основу всех имеющихся классификаций положен предметный принцип. Как лингвистическое явление, реалии относятся к категории безэквивалентной лексики. Они являются частью фоновых знаний и представляют собой значительный интерес при исследовании взаимодействия языка и культуры.

В романе «Завтрак у Тиффани» Т. Капоте, широко используя не только специфические реалии южных штатов, но и общеамериканские, воссоздает в повествовании этнографические особенности жизни и быта героев и особый временной колорит. В тексте писатель использует бытовые, ономастические и общественно-политические реалии, самыми частотными из которых выявлены бытовые реалии (48%).

ЛИТЕРАТУРА

1. Алимов В.В. Художественный перевод. Практический курс перевода: учебное пособие [для студентов высших учебных заведений] / В.В. Алимов, Ю.В. Артемьева. – М.: Академия, 2010. – 256 с.
2. Бархударов Л.С. Язык и перевод. Вопросы общей и частной теории перевода / Л.С. Бархударов. – М.: Международные отношения, 1975. – 240 с.
3. Влахов С.И. Непереводимое в переводе / С.И. Влахов, С.П. Флорин. – [2-е изд., испр. и доп.]. – М.: Высшая школа, 1986. – 416 с.
4. Комиссаров В.Н. Текст и перевод / В.Н. Комиссаров, Л.А. Черняковская, Л.К. Латышев. – М.: Наука, 1988. – 165 с.
5. Крупнов В.Н. В творческой лаборатории переводчика: Очерки по профессиональному переводу / В.Н. Крупнов. – М.: Международные отношения, 1976. – 192 с.

6. Лихачев Д.С. Внутренний мир художественного произведения / Д.С. Лихачев. – М.: Правда, 1968. – 87 с.
7. Медникова Э. Послесловие. Комментарии // Capote T. The Grass Harp. Breakfast at Tiffany's. / Э. Медникова. – М.: Progress Publishers, 1974. – 223 с.
8. Рецкер Я.И. Теория перевода и переводческая практика: Очерки лингвистической теории перевода / Я.И. Рецкер. – М.: Международные отношения, 1974. – 216 с.
9. Томахин Г.Д. Лингвострановедческий словарь США / Г.Д. Томахин. – М.: Русский язык, 1999. – 576 с.
10. Капоте Т. Завтрак у Тиффани. Пер. с англ. В.Голышева / Капоте Т. – Санкт-Петербург: Азбука, 2012. – 159 с.
11. Truman C. Breakfast at Tiffany`s / Truman C. – England, New York: Penguin Books, 2012. – 158 с.

Е. Образцова,

доктор филологических наук, профессор,

Международный гуманитарный университет

А. Иовчева,

студентка V курса факультета лингвистики и перевода,

Международный гуманитарный университет

ПРОБЛЕМА ПЕРЕВОДИМОСТИ КАЛАМБУРА (ИГРЫ СЛОВ)

Зачастую переводчику приходится сталкиваться с такой проблемой, как лингвистическая игра слов, иначе говоря – каламбур. На первый взгляд, игра слов кажется непереводимой, однако, при особом подходе и методах можно добиться адекватного и приемлемого перевода каламбура. Практика же показывает, что, отказавшись от буквализма, подыскав адекватные замены и обыграв данную лингвистическую реалию, переводчику удастся так перевести каламбур, чтобы читатель мог проникнуться его атмосферой, чтобы не потускнели образность и юмор оригинала.

Данная работа посвящена изучению методов перевода лингвистической игры слов.

Актуальность данного исследования определяется необходимостью дальнейшей разработки одного из важнейших аспектов теории перевода – проблемы переводимости. В частности, актуальным является изучение и сравнение эффективности существующих принципов и методик передачи при переводе игры слов (каламбура) – стилистического приема, широко используемого в современной художественной литературе.

Целью исследования является изучение понятия лингвистической игры слов и рассмотрение предлагаемых в теоретической литературе путей передачи каламбура при переводе на другой язык.

Объект исследования: лингвостилистические особенности каламбура, а также предлагаемые пути решения проблемы непереводаемости этого стилистического приема.

Лингвистическую игру слов в художественных произведениях довольно сложно перевести так, чтобы как можно точнее передать смысл, поэтому пере-

вод каламбуров – сложная и интересная проблема, требующая не только отличного знания двух языков, индивидуального стиля автора оригинала, но и изобретательности в использовании образных средств языка перевода. Единого и единственно верного подхода к решению этой проблемы не существует: каждый переводчик при переводе авторской игры слов всегда стремится сохранить свой индивидуальный стиль.

Существует множество определений понятия «каламбур», взятых из различных словарей и наиболее четкой является следующая трактовка: «Каламбур – стилистический оборот речи или миниатюра определенного автора, основанные на комическом использовании одинакового звучания слов, имеющих разное значение, или сходно звучащих слов или групп слов, либо разных значений одного и того же слова и словосочетания». Остальные исследователи трактуют каламбур так:

Каламбур – остроумная шутка, основанная на использовании слов, сходных по звучанию, но разных по значению, или на использовании разных значений одного и того же слова; игра слов [9, с. 62–63].

Каламбур (фр. calembour) – игра слов, основанная на нарочитой или невольной двусмысленности, порожденной омонимией или сходством звучания и вызывающая комический эффект [3, с. 55].

Иными словами, каламбур – это, большей частью, игра, основанная на несоответствии между привычным звучанием и непривычным значением. При этом каламбуры создаются благодаря умелому использованию различных созвучий, полных и частичных омонимов, паронимов и таких языковых феноменов, как полисемия и видоизменение устойчивых лексических оборотов. Основная цель данного стилистического приема – создание комического эффекта.

Каламбур как игра слов и как особый стилистический прием является предметом исследования лингвистики и, следовательно, существует четкая система классификации игры слов. Как заявляют исследователи Влахов С.Н. и Флорин С.В., в теоретических работах встречаются разные классификации каламбуров, перевод же игры слов авторы рассматривают в общих чертах на трех уровнях: фонетическом, лексическом и фразеологическом [1, с. 292].

Данная классификация довольно полно охватывает все формы и типы каламбуров, дает возможность представить игру слов в определенном порядке, учитывая все особенности данного явления.

Для **фонетического каламбура** характерно преобладания звуковой стороны над смысловой. Элементы данного вида каламбура напоминают друг друга благодаря сходству; и в данном случае можно сказать, что речь идет не об игре словами, а об игре созвучиями. Использование фонетических каламбуров особенно характерно для рекламы, например: *ЧерезвыЧАЙно ЧАЙный ЧАЙ, В хорошем ЧАЕ души не ЧАЕм, ИзучАЯ. ВыруЧАЯ. СкуЧАЯ...*

Или: *How do you call a deer with no eyes? – No-eye deer.* (Что звучит идентично фразе *No idea*). В примере – *Did you hear about the sick poet who went from bed to verse* – можно наблюдать игру слов, основанную на созвучии *bad-bed* и *worse-verse* [4, с. 228].

К группе лексических каламбуров относят разные типы игры слов, базирующиеся, в основном, на обыгрывании целых слов или частей, многозначности и

омонимии. Часть слова далеко не всегда является значимой; нередко это случайный «кусочек» лексической единицы, лишенный связанного с ней значения. Например, в известном каламбуре: «*Когда садовник бывает предателем отечества? – Когда он **продает настурции***» – название цветка не составлено из морфем «нас» и «Турции». Шутки, в основе которых лежит обыгрывание омографов, – явление достаточно редкое, например: *Next time you get a lawyer a drink, give him **just-ice*** [1, с. 291] (В следующий раз, когда будете подавать коктейль юристу, предложите ему **просто лед**. Слово *justice* обозначает правосудие).

Фразеологические каламбуры Влахов С.Н. и Флорин С.В. склонны рассматривать как обыгрывание отдельных компонентов устойчивых сочетаний – наиболее характерный прием этой игры [1, с. 293], примером которой может послужить следующее предложение: *The man sits as many risks as he runs*. В данном случае многоплановость возникает из-за распада значения устойчивого выражения *to run a risk*, где возникает намёк на создание нового выражения *to sit a risk* и, соответственно, многоплановость получившегося в конечном счёте нового выражения. Или, например, фраза *One woman's poise is another woman's poison* (Не всякая женщина может стать покорной овечкой) – содержит аллюзию к идиоме: *One man's meat is another man's poison* (Что полезно одному, то вредно другому) [4, с. 228].

Любой человек, воссоздающий каламбур при переводе, подчиняется сверхзадаче, которую хорошо определил Н.М. Любимов: «Если каламбур имеет совершенно определенный социально-политический адрес, если он имеет идейное значение, то необходимо напрячь все усилия и передать его с художественной точностью. Там, где присутствует чисто звуковая игра, переводчик вправе отступить от буквы оригинала, если иначе ему не создать того самого комического эффекта, которого добивался автор». Это сложно, но по словам того же Н.М. Любимова «непереводимой игры слов» почти не существует. Дело мастера боится» [8, с. 245].

В подтверждение этих слов можно привести мнение по этому же вопросу Н.И. Галь, которая считает, что подстрочное примечание «непереводимая игра слов» – это «расписка в собственном бессилии». «Конечно, – пишет она дальше, – порой, ты и впрямь бессилён перед какой-то уж очень головоломной задачей. Тогда вернее совсем пожертвовать игрою слов здесь и, может быть, взамен сыграть в другом месте, где у автора ничего и нет, а переводчику что-то придумалось. Но чем меньше потерь, тем, понятно, лучше, и отступать без боя стыдно» [2, с. 291].

Передача каламбура в переводе – труднейшая лексико-стилистическая проблема, так как игра слов основывается на омонимии или близком созвучии, а совпадения такого рода в двух языках очень редки. Однако иногда игру слов можно сохранить. В таких случаях переводчику приходится прибегать к заменам, и тут от него требуется много находчивости и изобретательности [1, с. 120].

Буквального перевода (т.е. передачи не только содержания, но и формы), к которому переводчик стремится, как к идеалу при переводе каламбура, можно добиться, скорее, в виде исключения и, как правило, здесь не обходится без потерь. Вот почему перед переводчиком всегда стоит основной вопрос: чем пожертвовать? Можно передать содержание, отказавшись от игры слов, или же

сохранить каламбур за счет замены образа, отклонения от точного значения, затушевки идейного замысла, даже вообще сосредоточиться только на игре, полностью абстрагировавшись от содержания, надо только решить, что будет меньшим злом. Решение данной задачи зависит от ряда предпосылок, но, в первую очередь, от требований контекста, главным образом, широкого контекста, а нередко и всего произведения в целом. Жертвовать содержанием при переводе каламбура приходится не так уж редко. Это происходит, например, при целенаправленном обыгрывании звуковой формы, когда внимание читателя сосредотачивается на неожиданной или ожидаемой рифме, аллитерации или новых «звуковых эффектах» [5, с. 187].

Наиболее обоснованным приемом, которым зачастую пользуются переводчики, является замена по принципу компенсации. Компенсация – это замена переданного элемента подлинника аналогичным или каким-либо иным элементом, восполняющим потерю информации и способным оказать аналогичное (или подобное) воздействие на читателя.

При воссоздании каламбуров компенсация аналогичным приемом (полная компенсация) используется в другом месте перевода по отношению к позиции этого приема в оригинале и наиболее полно обеспечивает эквивалентность перевода. Компенсация иными приемами (частичная компенсация) чаще применяется на месте не переданного приема подлинника и восполняет потерю лишь частично. В частичной компенсации наиболее часто используется рифма, аллитерация и графическое выделение.

В качестве удачного случая создания каламбура при помощи метода компенсации можно привести отрывок из перевода пьесы Шекспира «Двенадцатая ночь», выполненного Э. Линецкой:

«*He's as tall as any's in Illyria. – What's that to th' purpose?*» – «Таких молодых не много сыщешь в Иллирии – Ну, он **почище** многих в Иллирии. Ну, так что? – Нам-то что от его **чистоты**?»

Заменив некаламбурные реплики персонажей синонимичными, переводчица создала компенсирующий каламбур, практически не затронув содержания отрывка [10, с. 105].

Другой способ передачи словообразовательного значения слова оригинала заключается в воспроизведении значений составляющих морфем в виде отдельных слов в переводе. Это дает возможность передать необходимую информацию, которая отсутствует в прямом соответствии английскому слову. В романе Дж. Голсуорси «Белая обезьяна» персонаж Майкл Монт разговаривает с человеком, которого он хочет устроить на работу к себе в издательство:

«*Do you know anything about books?*» «*Yes, sir, I'm a good **bookkeeper**.*» «*Holy Moses! Our job is **getting rid** of them. My firm are **publishers**.*» (J. Galsworthy).

Обычное соответствие слову *bookkeeper* – счетовод не содержит в себе морфемы со значением книга, и поэтому использование такого соответствия в переводе сделает бессмысленным ответ Майкла. Наибольшая степень эквивалентности может быть достигнута переводом каждой части английского слова в отдельности:

– *Вы что-нибудь смыслите в книгах?* – *Да, сэръ, я умею вести конторские книги.* – *Ах ты, боже мой! Да у нас надо не вести книги, а избавляться от них. Ведь у нас издательство* (Пер. Р. Райт-Ковалевой).

Как видно из приведенных примеров, передача этого компонента значения слова часто связана с определенными потерями [6, с. 90–91].

Значительно меньшая степень эквивалентности достигается в тех случаях, когда соответствующее слово в языке перевода не обладает необходимой многозначностью. При этом приходится либо отказаться от воспроизведения этого компонента, либо воспроизводить его в семантике иного слова, т.е. за счет менее точной передачи других компонентов содержания оригинала. В стремлении добиваться, по возможности, большей эквивалентности при переводе художественных произведений переводчики часто прибегают именно к данному способу. В.Н. Комиссаров иллюстрирует это на примере перевода каламбура из произведения (какого?) М. Твена:

He said he had come for me, and informed me that he was a page. «Go 'long,» I said, «you ain't more than a paragraph.» (М. Twain).

Русское слово *паж* не имеет значений (или омонима), связанных с названием какой-либо части книги. Поэтому единственный способ передать игру слов оригинала заключается в использовании в переводе иного слова, которое можно было бы отнести и к мальчику-пажу, и к части книги. Вот как разрешил эту задачу переводчик Н. Чуковский:

Он сказал, что послан за мною и что он глава пажей. – *Какая ты глава, ты одна строчка!* – *сказал я ему* [6, с. 93].

Исходя из вышеперечисленных теоретических положений и приведенных в качестве иллюстрации примеров, можно сказать, что, взвесив внимательно все возможности передачи каламбура, переводчик должен остановиться на той, которая предоставляет наибольшие преимущества, независимо от формы и места данного стилистического приема в авторском тексте-оригинале. Когда передать каламбур нужно во что бы то ни стало, а текст не поддается, то можно постараться отыскать рифму, сочетать ее с антонимическим употреблением (если этого требует оригинал). Или даже ограничиться рифмой, но хоть как-нибудь подсказать читателю каламбурную сущность подлинника.

Выводы.

1. Игра слов (каламбур) – это стилистический прием, основанный на столкновении привычного звучания с непривычным и неожиданным значением, а также нарочитой двусмысленности.

2. Каламбур – один из наиболее сложных для перевода элементов текста оригинала, который невозможно просто перевести с сохранением структуры и лексики оригинала.

3. Для полноценной передачи игры слов предлагается прибегать к трансформационным преобразованиям данного фрагмента текста оригинала, с помощью которых смысл каламбура компенсируется в переводимом тексте уже другими средствами.

4. Перевод каламбура – сложная, но интересная задача, которую можно и необходимо решить.

ЛИТЕРАТУРА

1. Влахов С. Н. Непереводимое в переводе / С. Н. Влахов, С. В. Флорин. – М.: Высш. шк., 1986. – 416 с.
2. Галь Н. Слово живое и мертвое / Н. Галь. – М.: Междунар. отношения, 2001. – 368 с.
3. Демурова Н. М. Льюис Кэрролл: Очерк жизни и творчества / Н. М. Демурова. – М.: Наука, 1981. – 148 с.
4. Иванов С. С. Игра слов и способы ее создания: смысловая и звуко-смысловая игра слов / С. С. Иванов // Вестник Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского. – 2009. – № 6 (2). – С. 227–231
5. Кодухов В. И. Контекст, как лингвистическое понятие / В. И. Кодухов // Языковые единицы и контекст. – Л., 1983. – 290 с.
6. Коммисаров, В. Н. Теория перевода / В. Н. Коммисаров. – М.: Высшая школа, 1990. – 252 с.
7. Левицкая Т. Р. Теория и практика перевода с английского языка на русский / Т. Р. Левицкая, А. М. Фитерман. – М.: Издательство лит-ры на ин. языках, 1963. – 125 с.
8. Любимов Н. М. Перевод – искусство / Н. М. Любимов. // Мастерство перевода – М.: Изд-во Советский писатель, 1964. – 134 с.
9. Потапова И. А. Пособие по переводу английского литературного текста / И. А. Потапова. – М.: Высшая школа, 1985. – 128 с.
10. Щербина, А. А. Сущность и искусство словесной остроты (каламбура) / А. А. Щербина. – Киев: Лира, 2008. – 340 с.

Е. Образцова,

*доктор филологических наук, профессор,
Международный гуманитарный университет*

И. Степанюк,

*студентка V курса факультета лингвистики и перевода,
Международный гуманитарный университет*

АНГЛИЙСКИЕ ФРАЗЕОЛОГИЗМЫ С ЭЛЕМЕНТОМ ЦВЕТОБОЗНАЧЕНИЯ: ПРОБЛЕМАТИКА ПЕРЕВОДА

В «шкале непереводаемости» или «труднопереводимости» фразеологизмы, или фразеологические единицы занимают едва ли не первое место: «непереводимость» фразеологии отмечается всеми специалистами в числе характерных признаков устойчивых единиц; на нее неизменно ссылаются сторонники «теории непереводаемости»; с трудностью перевода фразеологических единиц на каждом шагу сталкивается переводчик-практик, на ней почтительно останавливается теоретик перевода. Фразеологизмы обладают всеми качествами, которые могут представить затруднения для переводчика уже с первых шагов: это и раздельно-оформленность, и характер компонентов, большей частью не отличающихся от обычных слов, и ничем не заметная, за немногими исключениями, связь между ними и контекстом.

Данное исследование посвящено изучению методов перевода фразеологизмов с элементом цветообозначения.

Актуальность данной темы заключается в том, что довольно часто в процессе перевода мы встречаемся с фразеологизмами, которые не всегда совпадают

с русскими вариантами. Это относится и к фразеологизмам с элементом цветообозначения. В процессе данного исследования, мы постараемся понять, как облегчить себе задачу перевода таких фразеологических единиц.

Целью исследования является изучение понятия фразеологической единицы и рассмотрение предлагаемых в теоретической литературе путей передачи фразеологизмов, содержащих в себе элемент цветообозначения, при переводе на другой язык. Также выяснить, соблюдается ли символизм оригинала в переводе фразеологизмов с элементами цветообозначения.

Объект исследования: фразеологизмы с лексемами, называющими цвет, а также предлагаемые пути перевода этого лингвистического явления.

Цвет имеет большое значение в жизни любого человека. В основном именно от цвета напрямую зависит настроение, эмоции и даже физическое самочувствие людей. Способность различать цвета составляет существенную часть возможностей зрительного восприятия человека. Благодаря тому, что мы видим цвета предметов, мы оказываемся в состоянии лучше различать предметы. Различение цветов является для нас и источником эстетических переживаний; общее эмоционально положительное отношение к многообразию цветов нашло себе выражение и в обычном для нас отождествлении в речи «содержательного», «приятного» с «красочным». Представление о цвете как свойстве объектов окружающей действительности формируется у человека на основе многолетнего личного зрительного опыта [6, с. 76].

Существует единый набор из 11 базовых цветов (белый, черный, красный, зеленый, желтый, синий, коричневый, фиолетовый, розовый, оранжевый, серый). Каждый из вышеупомянутых цветов несет в себе определенное значение и воспринимается каждым человеком по-разному.

Работа В.С. Мухиной показала, что, следуя задаче, нарисовать нечто «красивое», «приятное», «хорошее» люди, чаще всего используют светлые, яркие краски – желтую, красную, оранжевую, голубую, изумрудно-зеленую. Как указывает В.С. Мухина: «цветовое решение красивого у людей всех стран сходно: цвета в большинстве случаев теплые и уж обязательно чистые, локальные». Проведенный сравнительный анализ использования «неподражательных» цветов людьми разных стран показал удивительное постоянство в выборе цвета для изображения красивого и некрасивого.

Во многих культурах различные цвета воспринимаются одинаково. Начнем рассматривать примеры перевода фразеологизмов и постараемся выяснить, соблюдается ли символизм оригинала в переводе фразеологизмов. Для начала рассмотрим фразеологизмы, содержащие в себе красный цвет. Если говорить о красном в значении «праздник», «радость», то стоит упомянуть идиому «paint the town red», что означает «предаваться веселью», «кутить» (дословно – выкрасить город в красный цвет). Так же существуют «красные» идиомы с обобщенным значением «ярость». Например, фразеологизм «like a red rag to a bull» обозначает «как красная тряпка на быка», т.е. злить, раздражать.

Из фразеологизмов, основанных на розовом цвете, стоит упомянуть только идиому «to look at something through rose-colored glasses» (смотреть сквозь розовые очки), которая точно отражает сущность розового цвета.

Зеленый цвет во фразеологизмах часто ассоциируется с природой. Таким образом, «to have green fingers», дословно означающий иметь зеленые пальцы», переводится как «любить природу», а выражением «the green belt» называют санитарную зону, лесополосу вокруг городов. Значение же «свобода» выражает идиома «the green light» (свобода действий).

Английская культура накопила большое количество «синих» идиом с общим компонентом «печаль». Здесь приведен список таких идиом: «the blues» («меланхолия», «хандра»), «to give someone blue» («опечалить кого-либо»), «dark blue» («подавленный»), «blue devils» («уныние»).

Идиома «a black sheep» («черная овца») выражает значение черного цвета «несчастье», «смерть». Дело в том, что по старинному английскому поверью черных овец считали знаком дьявола, а, следовательно, предзнаменованием всяческих несчастий. Если же принимать за значение черного цвета бесконечность, то стоит упомянуть идиому «a black hole».

Серый цвет во фразеологизмах обозначает в основном таинственность, неопределенность. Так выражение «grey area» обозначает область неопределенных знаний, а «grey eminence» (серый кардинал) – человека, находящегося в тени, но который обладает фактической властью в той или иной сфере [10, с. 409].

Таким образом, мы видим, что знание значений отдельных цветов может помочь нам при переводе фразеологических единиц. Однако в процессе работы оказалось, что не всегда значение цвета, помогает лучше понять значение идиомы. Фразеология – чрезвычайно сложное явление, изучение которого требует своего метода исследования, а также использования данных других наук – лексикологии, грамматики, стилистики, фонетики, истории языка, истории, филологии, логики и страноведения [9, с. 57].

При переводе фразеологизмов, в первую очередь, необходимо распознать устойчивые сочетания в тексте подлинника. Чтобы в теоретическом плане говорить о приемах перевода фразеологических единиц, нужно всю фразеологию данного языка расклассифицировать по какому-то обоснованному критерию на группы, в границах которых наблюдался бы как преобладающий тот или иной прием, тот или иной подход к передаче фразеологических единиц на язык перевода. Многие авторы в качестве исходной точки берут лингвистические классификации, построенные в основном на критерии неразложимости фразеологизма, слитности его компонентов, в зависимости от которой и от ряда дополнительных признаков – мотивировки значения, метафоричности – определяется место фразеологических единиц в одном из следующих трех (четырех) разделов: фразеологические сращения (идиомы), фразеологические единства (метафорические единицы), фразеологические сочетания и фразеологические выражения (Ш. Балли, В. В. Виноградов, Б. А. Ларин, Н. М. Шанский) [7, с. 151].

Возможности предоставления полноценного перевода фразеологических единиц, зависит в основном от соотношения фразеологизмов и в исходном языке и в языке перевода. С точки зрения идентичности или соответствия, рассматриваемые нами фразеологические единицы можно разбить на три основных группы:

1) фразеологические единицы имеют в языке перевода точное, не зависящее от контекста полноценное соответствие;

2) фразеологические единицы можно передать на языке перевода тем или иным соответствием, обычно с некоторыми отступлениями от полноценного перевода, переводится вариантом (аналогом);

3) фразеологические единицы не имеют в языке перевода ни эквивалентов, ни аналогов [4, с. 196].

Так, к первой группе будут относиться полные эквиваленты, то есть фразеологические единицы, имеющие одно значение, одну и ту же стилистическую окраску и внутреннюю форму.

Например:

The purple prose – витиеватая проза, витиеватый стиль, яркое место в литературном произведении;

White crow – белая ворона;

Black ingratitude – черная неблагодарность;

Turn white – побледнеть, побелеть;

As red as a lobster – красный, как рак;

Like a red rag to a bull – как красная тряпка на быка;

Blue blood – голубая кровь;

Black in the face – багровый;

Yellow press – желтая пресса;

Приведенные выше примеры – фразеологические эквиваленты, то есть фразеологизмы на языке перевода, по всем показателям равноценные переводимым единицам.

Теперь рассмотрим фразеологические единицы, которые относятся ко второй группе. Вторую группу фразеологизмов составляют в основном неполные, или частичные, эквиваленты. Это такие фразеологические единицы, которые обладают сходным значением, но иным характером образности внутренней формы. Они отличаются от исходной фразеологической единицы по какому-либо из показателей: другие, часто синонимические компоненты, небольшие изменения формы, изменение синтаксического построения, иные морфологическая отнесенность, сочетаемость. В остальном они являются полноценными соответствиями переводимых фразеологических единиц, «относительность» которых скрадывается контекстом [8, с. 123].

Например:

Paint a black picture – в черном цвете;

To be in a black book – черная книга/ черные списки;

Yellow belly – желторотый птенец;

Brown sugar – желтый сахарный песок;

To mark with a white stone – отметить какой-либо день как особо счастливый;

To turn grey – поседеть;

White hope – перспективный человек;

Blue-sky ideas – голубые мечты;

Green wound – свежая, незажившая рана;

To be redwood – быть взбешенным, в ярости;

White lie – невинная ложь, ложь во спасение;

To know black from white – понимать что к чему, быть себе на уме;

Green with envy – готовый лопнуть от зависти;

Things look blue – дела плохи;

Однако нужно помнить, что при использовании данного метода необходимо учитывать эмоционально-экспрессивную окраску фразеологизма [4, с. 165].

Наконец, к третьей, самой многочисленной, группе относятся безэквивалентные фразеологизмы. Для их передачи на другой язык предлагают использовать нефразеологические способы перевода.

Нефразеологический перевод, как показывает само название, передает данную фразеологическую единицу при помощи лексических, а не фразеологических средств языка перевода. К нему прибегают обычно, лишь убедившись, что ни одним из фразеологических эквивалентов или аналогов воспользоваться нельзя. Такой перевод, учитывая даже компенсационные возможности контекста, трудно назвать полноценным: всегда есть некоторые потери (образность, экспрессивность, коннотации, афористичность, оттенки значений), что и заставляет переводчиков обращаться к нему только в случае крайней необходимости [1, с. 84].

Описательный перевод фразеологической единицы сводится, по сути дела, к переводу не самого фразеологизма, а его толкования, как это часто бывает вообще с единицами, не имеющими эквивалентов в языке перевода. Это могут быть объяснения, сравнения, описания, толкования – все средства, передающие в максимально ясной и краткой форме содержание фразеологической единицы.

Например:

Be in the black – быть в прибыли;

Be in the red – быть в убытке;

To be in smb's black book – быть у кого либо в немилости;

Red-eye flight – ночной полет;

Red-streak – девушка, румяная как яблоко;

Blue devils – меланхолия, хандра;

Red coat – лицо, организующее развлечения в лагерях отдыха;

Paint the town red – предаваться веселью, кутить;

Blue collars – это работники, занятые физическим трудом;

Bluestocking – образованная женщина, интересующаяся только серьезными предметами;

Be in the pink – выглядеть здоровым;

Blue chips – акции компании, выплачивающей высокие дивиденды;

Have a yellow streak – быть трусливым, робким человеком [4, с. 165].

Исходя из вышеперечисленных теоретических положений и приведенных в качестве иллюстрации примеров, можно сказать, что, при выборе способа перевода, учитываются все показатели исходной фразеологической единицы и, не в последнюю очередь, ее стиль и колорит; иногда именно стилистическое несоответствие или наличие колорита не допускает в перевод, казалось бы самую подходящую единицу [3, с. 221].

Выводы.

1. Ознакомившись с трудами лингвистов, пытаясь выяснить основные способы и виды перевода фразеологических единиц, становится очевидным, что однозначного и стандартного, одного на все случаи жизни, решения и вида пе-

ревода для фразеологизмов нет и быть не может. В различных ситуациях может потребоваться разный подход.

2. Представление о цвете как свойстве объектов окружающей действительности формируется у человека на основе многолетнего личного зрительного опыта. Однако, несмотря на данный факт, во многих культурах различные цвета воспринимаются одинаково. С помощью идиом, как и с помощью различных оттенков цвета, информационный аспект языка дополняется чувственно-интуитивным описанием нашего мира, нашей жизни. Проанализировав перевод различных фразеологизмов, включающих элементы цветообозначения, можно сделать вывод, что символизм оригинала в переводе, несомненно, соблюдается.

3. Фразеологизмы – одни из наиболее сложных для перевода элементов текста оригинала, и их почти никогда невозможно просто перевести с сохранением структуры и лексики оригинала. Возможности предоставления полноценного перевода фразеологических единиц, зависят, в основном, от соотношения типа и значения фразеологизмов в исходном языке и в языке перевода.

ЛИТЕРАТУРА

1. Амосова Н.Н. Основы английской фразеологии / Н.Н. Амосова. – Л.: Наука, 1963. – 238с.
2. Арсентьева, Е. Ф. Сопоставительный анализ фразеологических единиц / Е.Ф. Арсентьева. – М.: Издательство казанского университета, 1989. – 125 с.
3. Виноградов В.В. Введение в переводоведение / В.В. Виноградов. – М.: Издательство института общего среднего образования РАО, 2001. – 224 с.
4. Виноградов, В.В. Избранные труды. Лексикология и лексикография / В.В. Виноградов. – М.: Высш. шк., 1977. – 220 с.
5. Влахов С. Н. Непереводимое в переводе / С. Н. Влахов, С. В. Флорин. – М.: Высш. шк., 1986. – 416 с.
6. Жуков В.П. Семантика фразеологических оборотов / В.П. Жуков. – М.: Просвещение, 1978. – 159 с.
7. Казакова Т.А. Практические основы перевода / Т.А. Казакова. – СПб.: «Издательство Союз», 2000. – 320 с.
8. Кунин А.В. Курс фразеологии современного английского языка / А.В. Кунин. – М.: Высшая школа, 1972. – 287 с.
9. Ларин Б.А. Очерки по фразеологии / Б.А. Ларин. // Очерки по лексикологии, фразеологии и стилистике: учебн. зап. ЛГУ. – Л., 1956. – 198 с.
10. Никитин М.В. Курс лингвистической семантики / М.В. Никитин. – СПб.: РГПУ им. А.И.Герцена, 2007. – 819 с.

*А. Степанцова,
студентка V курса факультета лингвистики и перевода
Научный руководитель: О. А. Мартынюк,
кандидат филологических наук, доцент,
Международный гуманитарный университет*

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ПАРАДОКСА КАК ЛИТЕРАТУРНОГО ПРИЕМА

Интерес к литературной категории парадокса в современной науке высок и продолжает расти. В большей степени это связано с тем, что постмодернистская эстетика, оформившаяся в отечественной культуре, искусстве, науке лишь на рубеже XX-XXI веков, тяготеет к игре смыслами. Парадокс, по природе своей нарушающий правила, освобождающий от стереотипов и клише, направленный на пересмотр ценностных иерархий и общепринятых концептов и представлений, прекрасно вписывается в контекст современной деконструктивистской картины мира. Для современных литературоведов он привлекателен тем, что предполагает внимание к способу и технике выражения и изображения, тем самым отвечая одной из основных тенденций в исследованиях последних десятилетий [7].

В связи с возросшей актуальностью вопроса о парадоксе как художественном приеме в эстетике постмодерна изучение его в рамках современной науки становится все более активным. Внимание ученых направлено на исследование природы парадокса, его традиции в национальных литературах, особенности его функционирования внутри различных литературных направлений или в творчестве конкретных авторов. Наука собирает материал для обобщения по этому вопросу: изучению парадоксальности в литературе посвящаются диссертационные исследования и научные конференции.

Изучение парадокса как способа организации художественного текста началось давно. Пройденный учеными, предоставляет плодотворную почву для размышления и многое из накопленного опыта объясняет некоторые трудности в применении традиционного понимания парадокса в современном литературоведческом исследовании.

Парадокс, в специальном значении, – это два противоположных, несовместимых утверждения, для каждого из которых существуют аргументы, которые кажутся убедительными. Наиболее резкая форма парадокса – антиномия – это рассуждение, доказывающее эквивалентность двух утверждений, одно из которых является отрицанием другого [1, с. 28].

Антиномия (от греч *anti* – против и *nomos* – закон; буквально – противоречие в законе) – это противоречие между двумя положениями, каждое из которых можно доказать одинаково логично. Родоначальник немецкой классической философии, Кант, впервые показал, что антиномия порождается особенностями процесса познания, в частности постоянными попытками разума выйти за пределы опыта, познать «вещь в себе», а поскольку, по Канту, это невозможно, каждый такой выход и приводит к антиномии. В кантовском учении об антиномии выражена глубокая мысль о противоречиях процесса познания, зависимости результатов познания от форм познавательной деятельности и вме-

сте с тем о безграничности самого познания; эта мысль, однако, подрывается характерным для Канта агностицизмом и отрицанием противоречивости самой действительности [4, с. 52].

Один из первых и, безусловно, образцовых парадоксов был записан Эвбулидом – греческим поэтом и философом, критянином. Парадокс носит название «Лжец». К нам этот парадокс пришел в таком виде: «Эпименид утверждает, что все критяне – лжецы. Если он говорит правду, то он лжет. Врет он или говорит правду?». Этот парадокс именуется «королем логических парадоксов». Решить его до настоящего времени еще не удалось никому. Суть этого парадокса заключается в том, что когда человек говорит: «Я лгу», он не врет и не говорит правду, а, точнее, совершает одновременно оба действия. Иными словами, если предположить, что человек говорит правду, значит, что он на самом деле врет, а если он врет, значит, раньше он сказал правду. Здесь утверждаются оба противоречивых факта. По закону «исключенного третьего» это невозможно, однако именно поэтому этот парадокс и получил столь высокий «титул» [1, с. 40–42].

Практическое значение парадокса заключается в том, что он заставляет взглянуть на основы старой теории и построить новую, более совершенную теорию, а иногда и новую науку.

Парадокс активно изучается в литературоведении, где исследователи ставят своей целью анализ роли парадоксов в раскрытии идеи художественного произведения, подчеркивают значение парадокса для понимания характеров героев, акцентируют интеллектуальное и эмоциональное воздействие парадокса на читателя [3].

Общепринятое определение парадокса («неожиданное, необычное, странное выражение, которое резко расходится с общепринятым мнением, с господствующим убеждением или даже со здравым смыслом, хотя логически оно является правильным») [2] и работы многих исследователей логики (Артамонов М., Базаров Б.Д. и др.), убеждают, что этот термин означает не направленность вывода, а соединение верных, но противоположных мнений в единую структуру [3].

Противоположной точки зрения по вопросу о логичности парадокса придерживаются исследователи феномена в лингвистике (Ганеев Б.Т., Денисов А.К., Семен Г.Я.). Они считают, что основной характерной чертой парадокса является присутствующий в нем алогизм. Алогизм – понятие более широкое, чем отдельные стилистические приемы, в которых наблюдается алогичность. Каждый парадокс – это формальный алогизм, однако далеко не каждый алогизм можно назвать парадоксом. Существуют методы, основанные на алогизме, и приемы, в которых может использоваться алогизм, но не быть при этом основным элементом. Последние могут допускать элемент алогичности [5].

Довольно часто в филологических исследованиях рассматривается вопрос о парадоксе как стилистической фигуре с точки зрения теории и психологии языка. Среди таких работ можно назвать диссертационные исследования Г.Я. Семена «Лингвистическая природа и функционирование стилистического приема парадокса (на материале английского языка)» и А.В. Бересневой «Структурно – функциональные особенности парадоксальных высказываний в немецком языке» [7]. В них речь идет о структуре и функционировании пара-

докса. При этом чаще всего отдельно взятая парадоксальная единица речи в материале исследования не превышает объема предложения. Проблема классификации литературного парадокса с точки зрения его функционирования разрабатывается Е.А. Яшиной в работе «Типология парадоксов в художественном тексте». Автор выделяет философский, исторический, характерологический, сюжетный и иронический парадоксы, называя их «главными типами в рамках художественного контекста» [7].

Парадоксу присущи определенные характерные черты. Детальное изучение парадокса позволяет выделить следующие инвариантные характеристики феномена:

- 1) наличие алогизма;
- 2) противоречивость, соединение противоречивых понятий;
- 3) одновременная реализация отношений контраста и тождества;
- 4) обобщенность;
- 5) неожиданная, необычная трактовка известного и привычного.

В качестве дифференцирующих признаков литературного парадокса, которые позволяют отличать его от других художественных приемов, можно назвать следующие:

1. В парадоксе выражено диалектическое взаимодействие противоположностей. В отличие от других способов противопоставления – антитезы, оксюморона, катахрезы – в своем функционировании он выходит за пределы художественной риторики.

2. В противоречии парадокса всегда вскрывается истина. Этим парадокс отличается от приема абсурда, в котором противоречие самодостаточно и не ведет к воссозданию целостной картины мира.

3. Жизненное противоречие, обнаруживаемое парадоксом, всегда неожиданно. В этом его отличие от антитезы. Последняя реализует противоречия мира, которые не являются открытием для читателя (*добро-зло, свет-тьма, ненависть-любовь*), тогда как парадокс представляет противоречащие понятия, которые изначально не представляются таковыми. Художественному парадоксу свойственна именно неожиданность противопоставления, призванная заострить внимание читателя на выявленной оригинальным мышлением автора проблеме, заставить его размышлять над ней.

Для соотнесения художественного приема с категорией парадокса необходим каждый из трех признаков, при этом ни один не обладает дифференцирующими свойствами только в комплексе с остальными двумя.

При рассмотрении парадокса важна роль контекста, роль ситуации. В контексте происходит прямое отрицание денотативного аспекта значения слова и приписывание ему диаметрально противоположных признаков.

Противоречие, наблюдаемое в парадоксе, разрешается в контексте. Это может быть микроконтекст, макроконтекст, контекст ситуации и текст. Так, например, утверждение *captivity is liberty* противоречиво, но противоречие снимается в микроконтексте следующего афоризма: «*Captivity that comes with honor is true liberty*» [6, с. 257].

Среди средств создания приема парадокса, прежде всего, выделяются антонимы, образующие одномерную оппозицию. Оппозиции, наблюдаемые в па-

радоксе, бывают двух видов: имплицитные и эксплицитные. Имплицитная оппозиция образуется между логической нормой высказывания и словом или группой слов, использование которых превращает его в парадокс. Логично правильные высказывания и общепринятые положения, на которые направлен парадокс и с которыми читатель всегда соотносит парадоксальное утверждение, выражаются имплицитно. Эксплицитной является оппозиция, которая наблюдается в самом принципе высказывания между двумя частями одного предположения [3].

Одним из средств создания парадокса является изменение устойчивых фраз. Фразеологическое единство может участвовать в создании парадокса также в том случае, если все его компоненты остаются без изменения. Вместе с тем возможны изменения в структуре фразеологизма.

Писатели часто используют для создания парадокса фразеологическое единство (ФЕ) в преобразованном виде (внутренние стилистические приемы). Наиболее распространенным способом создания парадокса путем преобразования ФЕ является антонимичная замена одного из компонентов:

Lord Henry had not come in. He was always late on principle, His principle that punctuality is the thief of time [4, с. 65].

Лорд Генри еще не вернулся. Он как всегда опаздывал, исходя из принципа, что пунктуальность – это вор времени [4, с. 65].

Парадокс выполняет такие функции как создание интеллектуализации высказывания, отражение противоречивой сущности явлений окружающей действительности, создание афористичности высказывания, создание юмористического и сатирического эффектов.

Также одной из функций парадокса является доказательность. Парадокс служит «доказательством от противного». Доказательность и создает определенную негативную направленность парадокса. С помощью парадокса можно доказывать как верные, так и ошибочные мнения. Использование парадокса – это и избежание проблемы, и хитрость, а в некоторых случаях еще и цинизм. Подобного рода примеры встречаются в творчестве Оскара Уайльда, а также в произведениях Бернарда Шоу.

Функция доказательности, выполняемой парадоксом, тесно связана с функцией убеждения. Убеждение посредством парадокса обладает своеобразием, потому что оно происходит не напрямую, а через противоположность, которая используется для передачи определенного мнения.

Рассмотрев явление парадокса, можно сделать некоторые обобщающие выводы относительно его статуса в лингвистике. Прежде всего, парадокс строится согласно ограниченному набору моделей. Кроме того, можно выделить языковые способы, формирующие парадоксальные высказывания. Локализация парадокса в контексте никогда не бывает случайной.

Парадокс в литературно-художественном произведении обладает выделительной и конструирующей функциями. Первая реализуется через парадоксальное высказывание (парадокс как фигура речи), вторая – проявляется в художественном целом произведения как принцип структурирования текста. Особенно важным расширительное толкование парадокса становится при рас-

смотрении творчества авторов, чей стиль и художественное сознание целиком базируются на парадоксальности.

ЛИТЕРАТУРА

1. Быченков В. М. Английская литература и русская философия / В. М. Быченков // Английская литература в контексте мирового литературного процесса. – Киров, 1996.
2. Иванова Н.В. Парадокс как объект изучения в лингвистике: научно-аналитический обзор / Н. В. Иванова // Социальные и гуманитарные науки: отечественная и зарубежная литература: реферативный журнал. Серия 6: Языкознание. – 1998. – №3. – с. 174–182.
3. Жирмунский В. М. Вопросы теории литературы: статьи 1916–1926 / В. М. Жирмунский. – Л., 1928.
4. Соколянский М. Г. Оскар Уайльд. Очерк творчества / М. Г. Соколянский. – Киев, 1990. – С. 62–75.
5. Тумбина Ольга Владимировна – Контраст и парадокс в повествовательной прозе Оскара Уайльда: К характеристике творческого метода писателя [Электронный ресурс]. – Режим доступа: – <http://www.dissercat.com/content/kontrast-i-paradoks-v-povestvovatelnoi-proze-oskara-uailda-k-kharakteristike-tvorcheskogo-metoda-pisatelya>. – Дата обращения: 29.03. 2014 г.
6. Парадоксы и проблематика романа «Портрет Дориана Грея» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: – <http://schooltask.ru/paradoksy-i-problematika-romana-portret-doriana-greya/>. – Дата обращения: 29.03.2014 г.
7. Федосеева Т.В., Ершова Г.И. – К вопросу о литературном парадоксе [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://psibook.com/literatura/k-voprosu-o-literaturnom-paradokse.html>. – Дата обращения: 29.03.2014 г.

*А. Ткач,
студентка V курса факультета лингвистики и перевода
Научный руководитель: И. В. Ступак,
доктор филологических наук, профессор,
Международный гуманитарный университет*

КАУЗАТИВНЫЕ ГЛАГОЛЫ

Последние десятилетия лингвистика характеризуется значительным углублением и расширением исследований, посвящённых взаимосвязи лексики и грамматики. Каузативные глаголы представляют в этом отношении особый интерес. Этот класс глаголов обладает целым рядом особенностей, как с формальной, так и с семантической стороны. Категория каузативности охватывает значительное число глаголов, поэтому их изучение способствует более чёткому представлению об иерархии глагольной лексики.

Сегодня каузативность является одной из самых актуальных тем в лингвистике. Она относится к универсальным понятийным категориям и находит выражение в различных языках. Понятие каузативности связывается с выражением причинно-следственных отношений в языке, когда одно действие становится причиной возникновения другого действия или состояния. Как функционально-семантическая категория каузативность находит выражение на разных уровнях языковой системы.

Каузативные глаголы – номинативные единицы, имеющие сложную семантическую структуру. В данной структуре их семой является сема воздействия, присуща только каузативным глаголам. Каузативная семантика глагола – это значение побуждения, направленное субъектом действия на объект с тем, чтобы изменить действие субъекта на состояние или качественный глагольный признак объекта.

Каузативные глаголы содержат компонент «воздействовать», например: *сломать* – «оказать такое воздействие, чтобы что-либо сломалось. Значение воздействия в семантике каузативного глагола является сильной стороной в его идентификации, как каузативного глагола.

Значение волевого воздействия передается только небольшой группой глаголов, значение которых связано только с выражением волевого воздействия. В русском языке к ним относятся глаголы: *дать, позволить, заставить, приказать, велеть, просить, принуждать* и др.

Семантическая бинарность каузативности обусловлена наличием двухчленной оппозиции «причина – следствие». В силу этого семантика каузативности предполагает две пропозиции: одну – с субъектом-каузатором и предикатом «каузирует» вторую – с каузируемым субъектом и любым предикатом. Это указание на продуцируемое действие или следствие выражается некаузативным коррелятом. Именно поэтому вслед за Е. Я. Гордон считается, что каузативный глагол должен иметь некаузативный коррелят [1]. Парность глагола по каузативности/некаузативности является обязательным признаком каузативного глагола, т.к. именно некаузативным коррелятом выражается значение следствия.

Каузативность является связующим звеном между глаголом действия и глаголом состояния: как правило, результатом воздействия субъекта становится состояние каузируемого объекта.

Каузативный глагол обозначает причину, а некаузативный – следствие. Исходя из этого, каждый каузативный глагол должен рассматриваться только в бинарной оппозиции – каузативный глагол/некаузативный глагол.

Следовательно, в каузативную ситуацию входят четыре обязательных элемента:

- 1) отношение каузации, которое делает ситуацию каузативной;
- 2) каузатор;
- 3) объект каузации
- 4) состояние объекта каузации.

Каузативность – это разновидность реляционного типа значения, свойственного глагольным предикатам. Категория каузативности – семантический различительный признак глагола, который важен для всей системы глагольного гнезда. Именно этот признак отличает каузативные глаголы от других классов глаголов.

Среди глагольных лексем существует автокаузативная группа. К ним относятся :

- 1) глаголы с собственно-возвратным значением, действие которых направлено на субъект, затрагивающее его внешность, части тела: *бриться, одеваться, краситься, стричься, пудриться* и т.д.

2) глаголы взаимно-возвратного значения, действие которых производится двумя или несколькими субъектами и направляется от одного субъекта к другому, так что субъекты действия являются одновременно его производителями и объектами: *обниматься, мириться, ругаться, встречаться, перебрасываться, схватываться* и т.д.

3) глаголы общевозвратной семантики – со значением эмоционального переживания, снутренного состояния или со значением перемещения, изменения положения в пространстве субъекта: *веселиться, радоваться, продвигаться, возвращаться, удаляться* и т.д. [2, с. 69].

Автокаузативные глаголы содержат в себе сему каузации. Отличие автокаузативных глаголов от обычных каузативных глаголов состоит лишь в том, что субъект воздействия в автокаузативных глаголах одновременно является и его объектом. Главное, что в их смысловой структуре присутствует сема воздействия. Она позволяет отнести автокаузативные глаголы к функционально-семантической категории каузации.

В зависимости от средств выражения семантики каузативности различают лексический и грамматический каузатив.

Лексический каузатив – это глаголы, в семантическую структуру которых инкорпорирован компонент «каузировать»: *разбить, построить, разрушить* и др.

Грамматический каузатив – это морфологический и синтаксический каузативы. Морфологический каузатив – это морфологически производные каузативные глаголы. При синтаксическом каузативе смысл каузации выражен вспомогательным глаголом с категориальным значением «побуждение к действию или состоянию». Синтаксический каузатив – это каузативные конструкции, образованные при помощи аналитических глаголов типа *заставить, велеть*.

Независимо от типа каузатива, грамматического или лексического, центральное место в нем занимает глагол. Поэтому каузативность – исключительно глагольная категория. Каузативность характеризуется как «сильная» категория, требующая при переводе с одного языка на другой своей обязательной передачи. Потеря семы каузации при переводе влечет за собой утрату важнейшей части семантики слова и его дистрибутивного контекста и, следовательно, её искажение.

ЛИТЕРАТУРА

1. Гордон Е.Я. Каузативные глаголы в современном русском языке / Е.Я Гордон. – Автореф.дис. ...канд.филол.наук – М.,1981
2. Кильдибекова Т.А. Глаголы действия в современном русском языке / Т.А. Кильдибекова. – Саратов: Издательство Саратов.ун-та,1985. – 160 с.

*А. Шевченко,
студентка V курса факультета лингвистики и перевода
Научный руководитель: И. В. Ступак,
доктор филологических наук, профессор,
Международный гуманитарный университет*

УПОТРЕБЛЕНИЕ ГЕРУНДИЯ В РАЗЛИЧНЫХ ФУНКЦИЯХ

В процессе перевода иностранной литературы часто возникают проблемы адекватной передачи грамматических форм, в частности, герундия. Подобно причастию, он образуется от инфинитива с помощью суффикса – *ing*, но при этом объединяет в себе, наряду с глагольными признаками, признаки существительного. Название «герундий» (*Gerund*) произошло от латинского глагола «*gerere*» – действовать. Оно указывает на то, что с помощью герундия можно выразить выполнение, совершение действия либо его процесс. Герундий позволяет избегать больших придаточных предложений и облегчает создание кратких и сжатых оборотов речи. Герундий – одна из безличных форм глагола имеющихся во многих языках, таких как английский, испанский, французский, латинский и др. Но в отличие от других частей речи, не имеет прямого аналога в русском языке. На русский язык герундий может быть переведен как глагол, инфинитив, деепричастие, существительное, а значит, что перевод герундия должен осуществляться только с привязкой к контексту.

Первоначально форма, оканчивающаяся на – *ing*, была самостоятельной категорией со всеми признаками существительного. Постепенно, в течение средне- и новоанглийского периода развития языка, появилась тенденция образовывать существительные с окончанием – *ing* от глаголов, причем эти отглагольные существительные, сохранили и некоторые глагольные свойства. Так сложилась в языке, что новая образовавшаяся форма, промежуточная между существительным и глаголом – герундий [1, с. 352].

Обладая свойствами глагола и существительного, герундий может употребляться в функции любого члена предложения: подлежащего, именной части составного сказуемого, части составного глагольного сказуемого, прямого дополнения, определения, обстоятельства, единственную функцию, которую герундий не может выполнять – это функцию сказуемого. Не выражая лица и числа, герундий не может согласовываться с подлежащим и поэтому самостоятельно никогда не выступает в функции простого сказуемого [3, с. 170].

Как и существительное, герундий может сочетаться с предлогами и определяться притяжательным местоимением или существительным в притяжательном падеже. Наиболее часто герундий употребляется после предлогов. После предлогов герундий употребляется в функции определения, обстоятельства и именной части сказуемого. Без предлога герундий употребляется как часть составного глагольного сказуемого, подлежащего и прямого дополнения [4, с. 286].

Герундий может выступать в предложении в роли подлежащего в связи с тем, что он обладает свойствами существительного, называет не действие, а лишь процесс действия или название. Как часть составного именного сказуе-

мого герундий играет роль смысловой части сказуемого, следуя за глаголом-связкой *to be*. При этом подлежащее должно обозначать предмет, который сам не может осуществлять действие, выраженное тем глаголом, от которого образован герундий. В случае если подлежащее может выполнять действия, выраженные – *ing* формой глагола, то это не герундий, а хорошо известная форма глагола во времени – *Continuous*. Модель ее образования точно такая же: *to be + V (ing)*, на пример: *He is searching for the information* [3, с. 180].

Герундий в роли части составного глагольного сказуемого употребляется чаще всего после глаголов, выражающих начало, конец или продолжение действия: *to begin, to start* – *начинать*, *to continue, to go on* – *продолжать*, *to finish* – *заканчивать*, *to stop* – *прекращать*.

Также наиболее часто герундий может выступать в роли прямого дополнения, то есть без предшествующего предлога, или предложного косвенного дополнения. На русский язык может переводиться существительным, неопределенной формой глагола или сказуемым в придаточном предложении [2, с. 57].

В роли определения герундий обычно стоит после поясняемого существительного с различными предлогами, чаще с *of*, реже с *for, in, at, about* и *to*. Герундий в таком случае поясняет любой член предложения, выраженный существительным и отвечает на вопросы: *какой?, какая?, какое?, чей?, который?*

В роли обстоятельства времени герундию обязательно должны предшествовать предлоги *after, before, on*, в функции обстоятельства образа действия или сопутствующего действия с предлогами *by, without, instead of, besides*. Герундий в функции обстоятельства времени с предлогами времени *after, before, on* употребляется чаще в литературе; в разговорной речи употребляются придаточные предложения времени с соответствующими союзами.

Герундий как часть сказуемого употребляется после глаголов *to stop* прекращать, *to finish* кончать, *to continue, to go on, to keep on* продолжать, *to begin, to start* начинать [5, с. 214].

Герундий образовывается путем прибавления окончания – *ing* к форме *Infinitive*, таким образом, он полностью совпадает по форме с причастием первым (*Participle I*). Так же вызывает сложность тот факт, что окончание – *ing* характерно и для третьей грамматической категории – отглагольного существительного. Такая грамматическая схожесть иногда затрудняет процесс правильного определения функции формы с окончанием – *ing* в предложении. В некоторых случаях довольно сложно отличить существительное на – *ing* от причастия настоящего времени.

Глагольная форма с окончанием – *ing* является герундием, а не причастием, если перед ней стоит предлог, существительное в притяжательном падеже или притяжательное местоимение.

Герундий отличается от причастия по синтаксическим функциям: он может выполнять в предложении не только функции определения и обстоятельства, но и подлежащего, и дополнения. Следовательно, глагольная форма с окончанием – *ing* является герундием, если она выполняет функцию подлежащего или дополнения. В случае если функции герундия и причастия совпадают, то перед герундием стоит предлог [3, с. 184].

Не следует путать герундий с отглагольным существительным, который образуется, так же как и герундий, при помощи добавления окончания – ing. В отличие от существительного, герундий не употребляется с артиклем и не имеет формы множественного числа, не определяется прилагательным, указательным или неопределенным местоимением [3, с. 185].

ЛИТЕРАТУРА

1. Бонк Н.А. и др. Учебник английского языка / Бонк Н.А., Лукьянова Н.А., Памухина Л.Г. – М.: Деконт – ГИС, 2003. – 511 с.
3. Блох М.Я. Грамматика английского языка: учеб. пособие / Гл. ред. Блох М.Я. – М.: Астрель, 2006. – 71 с.
4. Дроздова Т.Ю., Берестова А.И., Маилова В.Г. English Grammar/ Reference and Practice: учебное пособие. – [издание десятое, исправленное и дополненное]. – СПб.: Антология, 2008. – 464 с.
5. Каушанская В.Л. Грамматика английского языка / В.Л. Каушанская и др. – Киев: Фирма «ИНКОС», 2009. – 320 с.
6. Крылова И. П., Гордон Е. М. Грамматика современного английского языка / И.П. Крылова. – [12-е изд.]. – М.: Астрель, 2008., 220 с.

*Д. Шумакова,
студентка V курса факультета лингвистики и перевода
Научный руководитель: И. В. Ступак,
доктор филологических наук, профессор,
Международный гуманитарный университет*

ОСОБЕННОСТИ ДИАЛЕКТОВ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА

Совокупность диалектов, сложившихся на Британских островах, возникших в результате расширения Британской империи и, после второй мировой войны, влияния Соединённых Штатов по всему земному шару. Два наиболее распространенных стандартизированных диалекта английского языка – основанный на южном британском диалекте «британский (королевский) английский» и основанный на среднезападном американском диалекте «американский (общий американский) английский».

Помимо них существуют и другие региональные варианты английского, которые в свою очередь включают в себя множество поддиалектов и говоров, таких как кокни, скауз и джорди в Великобритании; ньюфаундледский английский в Канаде или афроамериканский и южно американский английский в США [1, с. 7].

Целью нашей работы является определение основных различий диалектной лексики английского языка среди молодежи.

Основные особенности диалектов затрагивают все системы языка. На фонетическом уровне это проявляется в произношении, например: слово schedule в британском варианте начинается со звука [ʃ], а в американском – в начале слова звучит [sk].

В словах *either* и *neither* первые две буквы могут означать либо длительный звук [i:], либо дифтонг [ai] [6, с. 36]. Считается, что первый вариант более американский, второй – более британский.

Во многих словах неанглийского происхождения (часто имена и названия), например, *Mafia*, *Natasha*, англичане произносят ударный звук как [æ], а американцы – как [a].

Фонетические различия определяют принадлежность языка к тому или иному наречию. Например, слово «shop» -магазин, англичане произносят как [ʃɒp], а американцы – [ʃɑ:p]. Если у англичан **любовь (love)** – [lʌv], то у ирландцев – [lɪv], **день (day)** у англичан звучит как [deɪ], а вот у австралийцев – [daɪ].

На лексическом уровне различия произносятся в способах словообразования. Например суффикс –ward(s) в британском диалекте обычно используется в виде «-wards», -forwards, towards, rightwards и т.д., а в американском как прилагательное с таким суффиксом никогда не имеет окончания -s, сравните: *The lift went downward(s).* – *Лифт пошел вниз. Но: The downward movement of the lift... — Движение лифта (какое?) вниз...* [4, с. 76].

В орфографии также наблюдаются отличия в написании. Так, слова, оканчивающиеся в британском языке на –our, американцы немного сократили, и у них они оканчиваются на –or: labor, color, favor вместо labour, colour, favour. Британские слова apologise, paralyse в американском пишутся как apologize, paralyze [6, с. 41]. Некоторые слова французского происхождения, оканчивавшиеся на –ge, в американском варианте оканчиваются на –er: center, theater вместо centre, theatre [6:39]. Слово «серый» в британском написании выглядит как grey, а в американском – gray [6, с. 40].

Часто для одних и тех же понятий американцы и британцы используют разные слова. Например, туалет американец назовёт не *toilet*, а исключительно *bathroom*. Точка (та, что ставится в конце предложения) по-британски будет *full spot*, а по-американски – *period* [7].

British English	American English	Перевод
anti-clockwise	counter-clockwise	против часовой стрелки
articulated lorry	trailer truck	грузовик с прицепом
autumn	autumn, fall	осень
barrister	attorney	адвокат
bill	bill, check	счёт (в ресторане)
biscuits	cookies	печенье
block of flats	apartment building	многоквартирный дом
bonnet	hat	дамская шляпа
bonnet	hood	капот
boot	trunk	багажник
bumper	bumper, fender	бампер
caravan	trailer	фургон
car park	parking lot	автостоянка
chemist's shop	drugstore, pharmacy	аптека

chest of drawers	dresser, chest of drawers, bureau	комод
chips	fries, french fries	картофель фри
the cinema	the movies	кино (кинотеатр)
clothes peg	Clothespin	прищепка
coffin	coffin, casket	гроб
crisps	potato chips	чипсы
crossroads	intersection; crossroads	перекрёсток
cupboard	cupboard (на кухне); closet (для одежды)	шкаф
diversion	Detour	объезд

Грамматическая структура английского и американского вариантов также значительно различна.

В американском английском существительные, обозначающие группу людей (army, government, committee, team, band), обычно имеют единственное число. Британцы же могут использовать эти слова как в единственном, так и во множественном числе, в зависимости от того, хотят ли подчеркнуть множество людей или их единство. Если название коллектива имеет множественное число, то в любом случае следует употребить множественное число. The Beatles are a well-known band [2, с. 314].

Существует разница в употреблении неправильных глаголов в Великобритании и США. Так, глаголы learn, spoil, spell, dream, smell, spill, burn, leap и некоторые другие в британском варианте могут являться как правильными, так и неправильными, имея окончания [ed] или [t] соответственно. Отличием американского английского является редкое употребление неправильных форм глагола, кроме burnt и leapt. Глагол spit в британском английском имеет форму spat, а в американском может быть и spat и spit, причём первое чаще употребляется в переносном смысле в значении «выплюнуть» (фразу) или «выплюнуть какой-то предмет». В Америке причастие прошедшего времени от слова get может иметь форму gotten, от forget – forgotten, а от prove – proven [5, с. 34–35].

Британцы чаще используют прошедшее совершенное время (I have just arrived home), а американцы предпочитают простое (I just arrived home), особенно во фразах со словами already, just, yet.

В Британском варианте чаще используются формы «I have got» (владение) и «I have got to» (необходимость) в разговорной речи, а выражения «I have» и «I have to» звучат более официально. В Америке чаще всего используются «I have» и «I have to», а в неформальном общении можно употребить «I got» и «I got to» соответственно. Последнее выражение, как известно, в последнее время мутировало в «I gotta» [5, с. 37].

Американцы в устной речи могут строить условные предложения следующим образом: «If you'd leave now, you'd be on time.» Литературный аналог будет звучать как «If you left now you'd be on time.» В письме первый вариант даже американцы стараются не использовать.

В сослагательном наклонении для Америки более характерны конструкции вида «They suggested that he apply for the job», а для британского – «They suggested that he should apply for the job».

В современных молодежных комедиях множество диалектов. Например, в них редко кто обращается друг к другу по имени – никаких ребят, приятелей, только «чуваки» (*dudes*), а в британском варианте «парни» (*blokes*). Слово «guys» (ребята, люди) в американском английском относится как к мужчинам, так и к женщинам, но в британском английском языке оно используется только в отношении мужчин.. Слово «Pissed» американцы используют как синоним к выражениям «выйти из себя», «разозлиться», «потерять терпение». Англичане говорят «pissed» про того, кто пьян в стельку. «Pavement» в Англии так называют тротуар. В США тротуар будет «sidewalk». По-английски «футбол» так и будет – «football». А вот по-американски «футбол» – это «soccer». А слово «football» у них обозначает «американский футбол» [3, с. 170].

Несмотря на то, что английский и американский варианты являются составляющими английского языка, различия прослеживаются на всех языковых уровнях.

ЛИТЕРАТУРА

1. Аванесов Р.И. Лингвистическая география и структура языка / Р.И. Аванесов // Вопросы теории лингвистической географии. – М.: Изд-во АН СССР, 1962. – С. 7–21.
2. Баранникова Л.И. К проблеме социальной и структурной изменчивости диалекта /Л.И. Баранникова // Вопросы социальной лингвистики. – Л.: Наука, 1970. – 314–343 с.
3. Баранникова Л.И. О разграничении языка и диалекта // Язык и общество. – М.: Наука, 1968. – С. 170–180.
4. Бубенникова О.А. Актуальные проблемы исторической диалектологии английского языка / О.А. Бубенникова: автореф. дис. д-ра филол. наук. – М., 1996. – 76 с.
5. Калнынь Л.Э. Диалектологический аспект проблемы «язык и диалект» / Л.Э. Калнынь. – Изв. АН СССР. Т. 35: Серия лит-ры и языка. – 1976. – № 1. – С. 34–37.
6. Маковский М.М. Английская диалектология: Современные английские территориальные диалекты Великобритании / М.М. Маковский. – М.: Высшая школа 1980. – 191 с.
7. Ядров М.С. Особенности американского сленга // Соизучение языков и культур. Лингвистическое (языковое) образование в вузе [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://econf.rae.ru/article/4670> (дата обращения: 15.02.2014).

Б. Яковлев,
студент V курсу факультету лінгвістики і перекладу
Науковий керівник: В. Г. Таранець,
доктор філологічних наук, професор,
Міжнародний гуманітарний університет

КРАЇНОЗНАВЧИЙ АСПЕКТ У НІМЕЦЬКИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМАХ

Мета даної роботи: розглянути німецькі фразеологізми у країнознавчому спектрі, а саме: простежити, в чому і як виявляється національно-культурна своєрідність фразеологічних одиниць німецької мови.

Завдання:

1. розглянути німецькі фразеологізми як мовний засіб відображення національної культури;
2. розглянути тематичні класифікації німецьких фразеологізмів і простежити, в яких з них національна специфіка виявляється найбільш яскраво.

Об'єктом дослідження є культура німецького народу, а *предметом* дослідження – фразеологічні одиниці, відібрані методом суцільної вибірки з фразеологічних словників німецької мови.

Актуальність роботи визначається наступним: в дослідженнях фразеологічного складу мови останнього десятиліття позначилися нові підходи і нові концепції, орієнтовані на вивчення фразеології в рамках загальнонаукових проблем «мова і культура», «людина і мова», «мова і нація».

Практична значущість дослідження полягає в можливості використання його результатів у курсах з лексикології і спецкурсах з фразеології і лінгвокраїнознавству.

Фразеологія як мовне явище.

Всім відомо, що мова на будь-якій мові складається з висловлювань або фраз – мінімальних відрізків, що мають відносну самостійність і єдність структури, лексичне наповнення і певну інтонацію. Існує багато коротких, влучних, дотепних і образних виразів. Такі вирази називаються фразеологізмами, а розділ мовознавства, що вивчає їх, – фразеологія.

Основна сфера фразеологічного складу мови характеризується:

- відтворюваністю (фразеологізми є відносно постійними компонентами мовної системи, відтворюваними як єдність, без новоутворень);
- стійкістю (фразеологізми представляють собою відносно мовну цілісність, їх видозміну можливе лише в незначній мірі);
- лексикалізацією (фразеологізми, в порівнянні з вільною синтагмою, утворюють нову семантичну єдність; конституенти фразеологізму можуть втрачати свою самостійність частково, або повністю);
- ідіоматичністю (значення фразеологізму не може бути витлумачено за значенням його конститuentів) [5].

Фразеологія ж досліджує природу фразеологізмів та їх категоріальних ознак, виявляє закономірності функціонування їх у мові. Вона вивчає специфіку фразеологізмів як знаків вторинного утворення, особливості знакової функції фразеологізмів, їх значення, структурно – семантичну специфіку, досліджує

природу лексичних компонентів фразеологізмів, їх синтаксичну і морфологічну будову, характер синтаксичних зв'язків з іншими одиницями мови та форми реалізації в мові. Одним із завдань фразеології є також вивчення процесів побудови фрази в її номінативному та комунікативно-функціональному аспектах, а також опис фразеологічної деривації – утворення нових значень слів на базі значень фразеологізму.

Класифікація фразеологізмів.

У дослідників фразеологічного складу досліджуваних мов є безліч думок про те, що таке фразеологізми і за якими категоріями їх можна класифікувати.

1. Розрізняються фразеологізми з повністю переосмисленим складом і немотивованим значенням – **фразеологічні зрощення**. Це семантично неподільний фразеологічний зворот, в якому його цілісне значення зовсім не співвідносне зі значеннями його компонентів [3; 4].

2. Фразеологізми з мотивованим значенням – **фразеологічні єдності**. «Це семантично неподільний і цілісний фразеологічний зворот, значення якого мотивовано значеннями складових його слів» [4].

3. **Фразеологічні сполучення** – «це фразеологічний зворот, в якому є слова як із вільним значенням, так із фразеологічно пов'язаним. 4. **Фразеологічні вирази** – «це стійкий у своєму складі і вживанні фразеологічний зворот, які не тільки є семантично членимими, але і складаються цілком із слів з вільним значенням» [3; 4].

Для даного дослідження найбільш цікавими є фразеологічні вирази, тому що до них відносяться прислів'я і приказки, які становлять народний, або розмовний фонд мови і найбільш повно відображають побут народу.

Місце прислів'їв і приказок у системі фразеологізмів. **Прислів'я** в узагальненому вигляді констатує властивості людей і явищ, дає їм оцінку або наказує образ дій. Обов'язкова наявність узагальнення і дуже часте оціночно-наказує зміст утворюють характерний для прислів'їв повчальний сенс, наприклад: а) констатація явищ або властивостей; б) їх оцінка; в) припис.

Прислів'я найчастіше вживаються в абсолютно конкретній ситуації, але не позначають її окремих елементів, а ставлять всю ситуацію в зв'язок з якою-небудь загальновідомою закономірністю, яку вони, власне, і виражають.

Для всіх прислів'їв характерним є типовий узагальнюючий характер змісту, а також властиве їм емоційно-експресивне забарвлення. Фактичний зміст прислів'я більшою чи меншою мірою відрізняється від його компонентного значення. Це означає, що прислів'я ідіоматичні. Значення прислів'я настільки ж стійко, як і її форма. Проте прислів'я часто виступають не лише в абстрактному узагальнено-переносному значенні, а в якомусь вузчому сенсі. Інакше кажучи, ступінь фактичного узагальнення в прислів'ях може бути різною.

А що ж собою являють приказки? **Приказки** – це літературно-розмовні, побутово-розмовні і просторічні всебічно стійкі фрази, здатні висловлювати лише приватний сенс. Приказки не містять узагальнень про закономірності дійсності, як прислів'я, і застосовуються лише в одиничних, конкретних ситуаціях [2]. Але ситуації ці настільки типові, що кожна приказка може без змін використовуватися безліччю людей в подібних випадках багатократно. Однак на відміну від регулярних фраз, приказки не допускають вільної заміни слів-

компонентів і перетворення граматичної структури. Це означає, наприклад, що оповідальна приказка не може бути перетворена в питальну або спонукальну, і навпаки.

У приказках думка виражена не прямо, а ідіоматично, з тим чи іншим відхиленням від стандартного компонентного значення фрази – через образ, гіперболу, іронію, непрямий умовивід, недомовленість (усічення) або «зайві» елементи тощо.

Приватний сенс, властивий приказкам, проявляється в тому, що в мові приказка завжди конкретна, завжди використовується мовцем для оціночної характеристики одиничної, конкретної ситуації. Приказкам в цілому властива підвищена експресивність, а більшість їх вимовляється з певною, незмінною окличною інтонацією. Підвищена експресивність пов'язана з безпосередньою з моментальною реакцією мовця на події або слова співрозмовника.

Фразеологізми як дзеркало культурної спадщини народу.

Краєзнавча специфіка фразеологізмів стає останнім часом традиційною темою досліджень у фразеології. Важливо відзначити, що фразеологізми є національно-специфічні одиниці мови, що передають з покоління в покоління культурний потенціал народу [1]. У них виявляються особливості будь-якої національної мови і, таким чином, простежується своєрідність нації.

Зв'язок історії і культури народу з мовою особливо яскраво проявляється саме на фразеологічному рівні. Велике число фразеологізмів відображає специфічні національні риси, які корінням своїми відходять в історію народу, його побут, звичаї, традиції.

Перш за все, в лексиці відображаються фрагменти соціального досвіду, обумовленого основною діяльністю даного народу. Існування тих чи інших лексичних одиниць пояснюється практичними потребами.

Можна простежити національно-культурну специфіку фразеологізмів на трьох рівнях:

1) у сукупному фразеологічному значенні. Краєзнавча специфіка фразеологізмів в сукупному фразеологічному значенні пов'язана з безеквівалентними фразеологічними одиницями. Концепти таких фразеологічних одиниць присутні в мовній картині світу даного народу, тому образ, на основі якого побудований фразеологізм вихідної мови, зрозумілий повною мірою тільки самим носіям мови. Кажучи простіше: у кожного народу є свої унікальні фразеологізми, які не мають аналогів в інших культурах.

2) у відображенні національної культури одиницями свого складу. Маркування національної специфіки створюється наявністю специфічних для даного народу слів, що входять до складу фразеологізмів, або для позначення будь-яких реалій, відомих тільки носіям однієї нації або декільком, пов'язаним спільністю культури чи релігії, а також своєрідні топоніми, антропоніми, гідроніми, характерні для якоїсь країни.

3) У відображенні національної культури своїми прототипами. Національна специфіка фразеології може також відобразити історію народу і його своєрідні традиції, звичаї, його характер, спочатку закладені в його прототипі.

У той же час не можна перебільшувати роль національно-культурного компонента у фразеологічній картині світу. У фразеологічній системі німець-

кої мов існує значна кількість інтернаціоналізмів, а також фразеологізмів, пов'язаних із загальнолюдським знанням про властивості реального світу.

Розкриття і опис специфіки німецьких фразеологізмів тісно змикається з проблемами дослідження людської свідомості, сприйняття світу і шляхів його усвідомлення, відображених у мові. Все, що говорить людина, проходить когнітивну обробку – інтерпретацію через систему етнолінгвістичної інформації. Погляд на світ здійснюється через знаки культури, її стереотипи, символи, встановлені еталони: значення мовного знака тим самим співвідноситься з культурно-національною системою світобачення, втіленої в знаках культури.

Розгляд фразеологізмів німецької мови з точки зору країнознавства відкриває нові горизонти у вивченні даної іноземної мови. Спроба поглянути на мову як на сховище і засіб передачі позамовного колективного досвіду на тлі історичного, економічного, політичного і культурного розвитку країни забезпечує більш глибоке проникнення в суть цих одиниць, більш глибоке розуміння образу, який ліг в основу численних фразеологізмів, на матеріалі яких простежуються особливості природно-географічних умов країни, її історії, політики, культури, побуту, звичаїв народу.

Оволодіти фразеологією іноземної мови – значить домогтися високого ступеня володіння мовою, так як фразеологія є одним з найбільш складних аспектів вивчення мови, що вимагає подальших досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мальцева Д. Г. Немецкий язык. Страноведение через фразеологизмы / Д. Г. Мальцева. – М.: Высшая Школа, 1991. – 172 с.
2. Мокиенко В.М. Вглубь поговорки / В. М. Мокиенко. – М.: Авалон, 2005. – 256 с.
3. Чернышева И.И. Принципы систематизации фразеологического материала немецкого языка / И. И. Чернышева / Язык и стиль. – М.: 1993. С. 26–31.
4. Шанский Н.М. Фразеология современного русского языка / Н. М. Шанский. – М.: Наука, 1985. – 149 с.
5. Paul H. Prinzipien der Sprachgeschichte. – Halle, 1977. – 143 S.

Розділ 5

Медицина та фармація

*М. Деревенська, В. Морозова, О. Бондар, Л. Дробик,
студенти II курсу
Одеського медичного інституту
Науковий керівник: В. О. Колоденко,
доктор медичних наук, професор,
Міжнародний гуманітарний університет*

ІМУНОМОДУЛЯТОРИ В СИСТЕМІ ЛІКУВАННЯ ТА ПРОФІЛАКТИКИ АТОПІЧНОГО ДЕРМАТИТУ

Вступ. Атопічний дерматит відноситься до генетично детермінованих хронічних рецидивуючих дерматозів з тенденцією до збільшення частоти випадків в усьому світі [1, с. 415–422; 2, с. 84 – 90; 3, с. 1–2]. Незважаючи на багаточисленні дослідження, ще не розроблені чіткі критерії ранньої діагностики проявів запалення шкіри при атопічному дерматиті на імунологічному рівні. З урахуванням того, що в патогенезі реакцій гіперчутливості, яка розвивається у пацієнтів, приймає участь велика кількість як імунокомпетентних, так і неімунокомпетентних клітин, виникає необхідність вивчення біосполук, які б могли стати «об'єднуючим» критерієм, що характеризує ступінь запалення, викликаного різними медіаторами [4, с. 30–37]. У цьому зв'язку актуальною задачею практичної дерматології є впровадження нових методів імунотерапії атопічного дерматиту [5, с. 93–94; 6, с. 272; 7, с. 39–40], у тому числі за допомогою препаратів переважно рослинного походження.

Робота є фрагментом комплексної НДР Одеського медичного інституту Міжнародного гуманітарного університету та Запорізького державного медичного університету (номер державної реєстрації – 0107U005122).

Мета дослідження – розробка та обґрунтування комплексного методу лікування хворих атопічним дерматитом з використанням імуномодуючої терапії (фітопрепарат інмунофлам).

Матеріали та методи дослідження. Під наглядом знаходилось 70 хворих атопічним дерматитом, осіб чоловічої статі 30, жіночої – 40 у віці від 17 до 45 років.

У всіх хворих відмічався свербіж шкіри, різноманітні порушення психофізіологічного стану, розлади сну. Еритематозно-сквамозна форма перебігу дерматозу виявлена у 17 (24,3%) хворих, у 23 (32,8%) – еритематозно-сквамозна форма з ліхеніфікацією, у 24 (34,3%) – ліхеноїдна, у 6 (8,6%) – прурігінозна. Крім цих «основних» проявів атопічного дерматиту спостерігались і т. з. «додаєткові»: «атопічне обличчя» – у 23 (32,8%); фолікулярний кератоз – у 40 (57,1); 3), іхтіоз або ксероз – у 15 (21,4%); сухість шкіри – у 70 (100%). У 28 (40%) хворих процес ускладнювався розвитком стафіло– чи стрептодермій, у 3 (4,3%) – виявлялися ознаки периорального кандидозу.

Результати та їх обговорення. В залежності від методу лікування хворі були розподілені на II репрезентативні групи: I група (30 осіб), лікована стандартним методом (порівняльна), II група – лікована комплексно з використанням інмунофламу (основна). Хворим першої групи призначалась терапія у відповідності до розроблених в Україні стандартів: гіпоалергенна дієта, дотри-

мання режиму, усунення бактеріальної та паразитарної сенсibiliзації; гіпосенсибилізуєчі, антигістамінні, седативні, імуномодулюєчі (натрію нуклеїнат – по 1 порошку 3 рази на добу) препарати, вітаміни. Топічна терапія проводилась у залежності від стадії захворювання і характеру висипки.

Хворі II групи отримували таке ж лікування, але замість натрію нуклеїнату їм призначався інмунофлам. Цей препарат випускається в капсулах. Одна капсула лікарського засобу містить діючу речовину – 90 мг ліофілізованого сухого екстракту ункарії томентози та допоміжні речовини – мальтодекстрин, тальк, кремнію діоксид водний, магнію стеарат. Ункарія томентоза – деревоподібна ліана, яка росте в лісах на території Перу. У європейській медицині застосовують ліофілізований екстракт із кори ліани, який містить усі біологічно активні речовини рослини: тетра- та пентациклічні оксііндольні алкалоїди, феноли та поліфеноли, глікозиди хінної кислоти, тритерпени та стероїди.

Оксиіндольні алкалоїди із ункарії томентоза мітрафілін, птероподин, ринхофілін, ункарин, спеціофілін тощо) мають виразну імуностимулюєчу, проти-запальну, гіпохолестеринемічну дію, здатні також інгібувати моноаміноксидазу, здійснюють вазодилатуючий вплив. Фенольна фракція представлена катехінами (ідентифіковані як (-) епікатехіни) та проантоціанідинами. Епікатехіни мають Р-вітамінну та антиоксидантну дію. Лейкоантоціаніди та епікатехіни чинять антигістамінну та антикоагуляційну дію. Глікозиди хінної кислоти та тритерпенові сапоніни володіють антибактеріальним та антисклеротичним впливом, стигмастерол і кампестрол мають антибактеріальну дію.

Інмунофлам призначали зранку за 30 хв. до їжі внутрішньо по 1 капсулі 1 раз на день, запиваючи 0,5-1 склянкою води. Курс лікування складав 30 днів. Через тиждень хворим призначали другий курс прийому інмунофламу (без одночасного прийому інших лікарських засобів для внутрішнього застосування). У разі потреби також через тижневу перерву рекомендувався 3-й курс прийому інмунофламу. Заздалегідь, за 2-3 місяці до періодів найбільш частих можливих рецидивів захворювання (індивідуально кожному пацієнту) з профілактичною метою, препарат застосовували по 1 капсулі через день протягом 2 – 3 місяців (з тижневою перервою після кожного з курсів профілактики). Всі пацієнти курси лікування та профілактики інмунофламом переносили добре, побічних дій препарату не відмічалось.

У порівнянні з хворими першої групи, в достовірно менші терміни у пацієнтів другої групи зникала сверблячка шкіри, що сприяло більш ранньому регресу висипних елементів. У віддаленому періоді спостереження (на протязі року) в першій групі хворих відсутність рецидивів спостерігалось у 8 з 30 (26,7%), в другій групі відповідно у 19 з 40 (47,5%), менша частота та менший ступінь проявів рецидивів, відповідно у 6 (20%) та у 15 (37,5%).

Висновки. Використання в системі комплексної терапії та вторинної профілактики атопічного дерматиту інмунофламу забезпечує скорочення термінів регресу сверблячки шкіри, а в подальшому і висипки на шкірі; у віддаленому періоді спостереження у 85% пацієнтів рецидиви захворювання не наступали або зменшувалась їх частота та ступінь проявів. Перспективою подальших досліджень може стати з'ясування можливості потенціювання дії інмунофламу при одночасному використанні його з іншими лікарськими препаратами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мавров И. И. Основы диагностики и лечения в дерматологии и венерологии / И. И. Мавров, Л. А. Болотная, И. М. Сербина. – Харьков: Факт, 2007. – 792 с.
2. Солошенко Э. Н. Распространенность аллергодерматозов в современных условиях / Э. Н. Солошенко // Дерматология и венерология. – 2000. – № 1. – С. 84–90.
3. Білозоров О. П. Циркуючі імунні комплекси і дослідження антигенного впливу при аллергодерматозах, псоріазі і хламідіозах / О. П. Білозоров // Автореф. дис. ... д-ра мед. наук: 07.00.03 – Медицина (14.01.20 – шкірні та венеричні хвороби). – Національний медичний університет ім. О. О. Богомольця. – Київ, 2003. – 40 с.
4. Иммуномодулирующая и противовирусная терапия атопического дерматита / П. А. Скрипкин, Е. В. Матушевская, В. С. Григорьев, Е. В. Свирщевская // Российский журнал кожных и венерических болезней. – 2008. – № 2. – С. 30–37.
5. Багірян І. О. Можливості імунокорекції у дітей дошкільного та шкільного віку / І. О. Багірян, Т. О. Воронцова, Я. В. Олійник // Клінічна імунологія. Алергологія. Інфектологія. – 2007. – № 2 (07). – С. 93–94.
6. Болотна Л. А. Сучасний метод лікування атопічного дерматиту препаратами метаболічної дії / Л. А. Болотна, Ю. В. Качук, О. І. Саріан // Дерматовенерология. Косметология. Сексопатология. – 2008. – № 1-2 (11). – С. 272.
7. Буянова О. В. Комплексне лікування атопічного дерматиту з використанням мазі кремген / О. В. Буянова, Л. О. Хімейчук // Український журнал дерматології, венерології, косметології. – 2002. – № 3 (6). – С. 39–40.

*Ю. Морозюк, О. Шестакова, І. Хуторнова,
студенти II курсу
Одеського медичного інституту,
Міжнародний гуманітарний університет*
*К. Меньшикова,
студентка I курсу
Одеського медичного інституту,
Міжнародний гуманітарний університет;
Наукові керівники:
Л. П. Зубкова,
доктор медичних наук, професор
В. А. Бочаров,
доктор медичних наук, професор,
Міжнародний гуманітарний університет*

ОСОБЛИВОСТІ КАНДИДОЗУ СЛИЗОВИХ ОБОЛОНОК РОТУ ТА ШКІРИ З НАЯВНІСТЮ ЛЕВУРИДІВ

Вступ. Кандидозна інфекція слизових оболонок порожнини рота та шкіри в сучасний період є не тільки розповсюдженим захворюванням, але й має певні особливості. Це, перш за все, залежить від поширеності станів вторинних імунодефіцитів та недостатньо обґрунтованим використанням антибактеріальних засобів. Особливу увагу звертає на себе проблема мікогенної сенсibiliзації організму, що формується як при стертих формах поверхневих мікозів, так і при виражених їх проявах. Однією з ознак сенсibiliзації є сверблячка шкіри. Окрім сверблячки, також можуть мати місце висипка на шкірі та слизових оболонках алергічного характеру [1, с. 209–210; 2, с. 23–28].

Після впливу різних екзо– та ендогенних факторів відбувається не тільки формування алергидів, при наявності основного осередку грибового ураження, але й загострення вторинної алергічної висипки. При цьому гіперергічна реакція формування імунітету не завершується, та, по мірі зростання сенсibiliзації до збудника захворювання, виникає специфічна гіперергія, що супроводжується вторинною висипкою, при цьому процес набуває хронічного рецидивуючого характеру [3, с. 98–105].

Дана робота є фрагментом комплексної НДР і виконана на підставі аналізу амбулаторного прийому хворих співробітниками Одеського медичного інституту Міжнародного гуманітарного університету.

Відомо, що характер алергічних зрушень в організмі при поверхневих мікозах може залежати від видового складу збудників. В той же час при кандидозній інфекції умови інфікування та еволюції мають особливості: попадання *Candida* на шкіру та слизові оболонки відбувається в ранньому дитинстві; незважаючи на тривалий контакт організму з *Candida*, часто клінічних змін не відбувається, що призводить до тривалого міконосійства; «пусковий» фактор (специфічний або неспецифічний) призводить не тільки до розвитку специфічного патологічного процесу, але й алергічних його проявів [4, с. 22–94; 5, с. 37–38].

Алергічні прояви кандидозу дуже різноманітні; різною також може бути і тяжкість ушкодження. Висловлюється думка, що для їх появи необхідним є існування в організмі хворого сенсibiliзуючого осередку у внутрішніх органах, на слизових оболонках або шкірі. До факторів ризику виникнення алергічних станів при кандидозах відносять також генетично детерміновану схильність, ендокринопатії, хронічні соматичні захворювання, нераціональна антибактеріальна терапія, дистрофічні процеси, порушення імунологічного статусу. Слід також враховувати, що гриби роду *Candida* можуть виконувати роль допоміжних алергенів (з іншою інфекцією, ліками, параспецифічними факторами). Тобто, кандидозна інфекція може або попередньо створювати сенсibiliзацію організму, або доповнювати та посилювати алергічні стани. Деякі автори взагалі пропонують назвати цей стан «алергічним синдромом», причому ступінь його тяжкості у хворих на кандидоз може перевищувати основне захворювання (розвиток алергічного васкуліту, тромбофлебиту, мікотичної екземи та ін.). Не виключно, що в ряді випадків має місце і т. з. вторинна сенсibiliзація, тобто *Candida* сприяє сенсibiliзуючому впливу на організм різних мікроорганізмів (стрептококи, мікобактерії туберкульозу), ліків та інших факторів. Виникнення алергічного синдрому може суттєво вплинути як на клінічні симптоми кандидозу та первинної патології, на фоні яких він розвинувся, так і на ускладнений перебіг основного та супутніх захворювань.

Мета дослідження. Порівняти клініко-анамнестичні дані у хворих на кандидози шкіри з– та без наявності алергічних проявів; оцінити стан психофізіологічного стану (ПФС) пацієнтів у залежності від виду левурідів.

Матеріали та методи. Під спостереженням знаходилось 80 хворих на поверхневі кандидози шкіри, чоловіків – 35, жінок – 45, віком від 20 до 50 років. Всі хворі були розподілені на три репрезентативні (за статтю, віком, давністю захворювання) групи: I, хворі на кандидоз, у яких не було жодних проявів алергічних реакцій як на шкірі, так і з боку інших органів та систем – 30; II, хворі на кандидоз, у яких єдиним проявом алергічної реакції була сверблячка шкіри – 20; III, хворі на кандидоз, у яких проявами алергічної реакції одночасно з сверблячкою була алергічна мономорфна чи поліморфна висипка – 30.

Результати дослідження та їх обговорення. У хворих II групи, де сверблячка шкіри була єдиним проявом сенсibiliзації, вона у 18 з 20 (90,0%) пацієнтів спостерігалась у вогнищі ушкодження, у 12 (60,0%) – перифокально, у 8 (40,0%) – також на віддалених від основного осередку ушкодження місцях. У разі використання місцевих антикандидозних препаратів сверблячка шкіри зменшувалась в значній мірі у 13 з 20 (65,0%), ступінь її не зменшувався у 3 (15,0%), дещо посилювався – у 4 (20,0%).

В III групі, де окрім сверблячки шкіри виявлялась алергічна висипка, вплив місцевого лікування на зміни ступеню видів сверблячки (місцева, перифокальна, віддалена) був приблизно таким як і у II, відповідно – у 19 з 30 (63,3%), 5 (16,7%) та 6 (20,0%) пацієнтів.

На рисунку наведені дані про види алергічної висипки у хворих III групи.

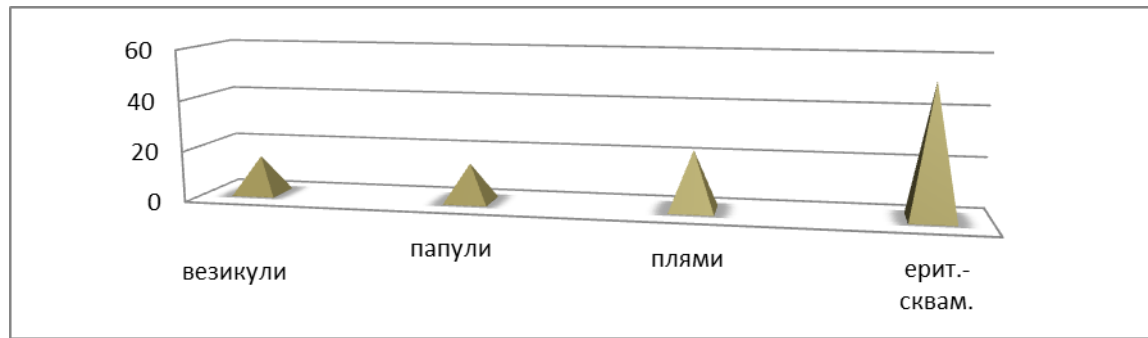

Рис. 1. Види алергічної висипки при кандидозах шкіри (у відсотках)

Як свідчать дані, наведені на рисунку, у хворих на кандидози достовірно ($p < 0,01-0,001$) частіше спостерігалися еритематозно-сквамозні алергічні прояви на шкірі.

Висновки. Таким чином, у хворих на кандидози шкіри клінічні прояви сенсибілізації організму можуть існувати у вигляді або тільки сверблячки, або сверблячки одночасно з алергічною висипкою. При цьому сверблячка шкіри зустрічається 3-х видів: безпосередньо у вогнищі ушкодження, перифокально і на віддалених ділянках. Серед її видів переважала висипка еритематозно-сквамозного характеру та у вигляді плям, але зустрічались також і везикули та папули. Перспективою подальших досліджень може стати з'ясування корелятивних зв'язків між впливом лікування та появою сверблячки і алергічної висипки на шкірі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Солошенко Е. М. Диференційна діагностика істинних та псевдоалергічних реакцій на лікарські засоби у хворих на поширені та тяжкі дерматози / Е. М. Солошенко // Дерматовенерология. Косметология. Сексопатология. – 2004. – № 1–2 (7). – С. 209–210.
2. Кубась В. Г. Некоторые аспекты патогенеза кандидоза / В. Г. Кубась, В. П. Федотов // Дерматовенерология. Косметология. Сексопатология. – 2002. – № 1–2 (5). – С. 23–28.
3. Светлова Е. Б. Грибковые заболевания и патология желудочно-кишечного тракта / Е. Б. Светлова // Журнал дерматовенерологии та косметологии ім. М.О. Торсуєва. – 2006. – № 1–2 (12). – С. 98–105.
4. Сергеев А. Ю. Кандидоз. Природа инфекции, механизмы агрессии и защиты / А. Ю. Сергеев, Ю. В. Сергеев // Лабораторная диагностика, клиника и лечение. – Москва: Три-ада, 2000. – 471 с.
5. Королева Ж. В. Лечение кандидоза кожи и разноцветного лишая / Ж. В. Королева, И. Н. Бондаренко // Розробка молодих вчених дерматовенерологів післядипломної освіти: матеріали наук.-практ. конф. – Київ, 2007. – С. 37–38.

*О. Ошовська, О. Кавдерко, К. Орлова,
студенти II курсу
Одеського медичного інституту,
Міжнародний гуманітарний університет*
*Т. Калова,
студентка I курсу
Одеського медичного інституту,
Міжнародний гуманітарний університет*
*Наукові керівники:
В. А. Бочаров,
доктор медичних наук, професор
Г. П. Пекліна,
доктор медичних наук, професор,
Міжнародний гуманітарний університет*

ХРОНОТЕРАПІЯ В ДЕРМАТОЛОГІЇ ТА КОСМЕТОЛОГІЇ

Вступ. Незважаючи на багаторічні дослідження патогензу алергічних дерматозів, використання новітніх технологій в галузі сучасної дерматології та косметології залишається ще багато відкритих питань, що потребують більш детального та поглибленого вивчення. Актуальним також є удосконалення та розробка нових, більш ефективних методів лікування цих захворювань [1, с. 77–79; 2, с. 39–41; 3, с. 547–551].

Відмічається зростання частоти сенсibiliзації організму до самих різноманітних харчових продуктів поряд із розширенням арсеналу т. з. «алергенної їжі» (що зумовлено переважно порушеннями технологій приготування та досить частим використанням інгредієнтів «сумнівної» якості, включення консервантів, барвників та інших хімічних сполук, які найчастіше й стають причиною як виникнення, так і загострення вже наявної підвищеної чутливості організму). Не дивлячись на насиченість фармацевтичного ринку великою кількістю (у тому числі досить нових) лікарських засобів, розробок провідних вітчизняних та закордонних фірм щодо лікування алергодерматозів, та з урахуванням вищезазначених їх особливостей, проблема етіології, механізмів розвитку, терапії цих захворювань залишається таки бути актуальною і потребує продовження досліджень [4, с. 102–107; 5, с. 38–105]. Особливу увагу слід приділяти немедикаментозним методам лікування, до яких відноситься і фітотерапія.

Ця робота є фрагментом комплексних науково-дослідних робіт Одеського медичного інституту Міжнародного гуманітарного університету та Донецького національного медичного університету ім. М. Горького з номером державної реєстрації 0208U004249.

Мета роботи – з'ясувати механізми впливу препарату рослинного походження (екстракт шоломниці байкальської) в системі комплексного лікування хворих на алергодерматози (з– та без урахування фізіологічних біоритмів).

Матеріали та методи дослідження. Під спостереженням знаходилось 60 хворих на алергодерматози (чоловіків – 25, жінок – 35 у віці від 18 до 50 років), які були розподілені на 2 репрезентативних (за основними ознаками – статтю,

віком, клінічною симптоматикою, давністю та тяжкістю перебігу) групи. Діагноз встановлювався згідно критеріїв та рекомендацій МОЗ України. 20 хворих (перша група), отримували стандартну терапію (згідно протоколів надання медичної допомоги дерматовенерологічним хворим, затверджених МОЗ України), яка включала призначення: гіпоалергенних дієти та режиму, гіпосенсибілізуючих, антигістамінних, седативних препаратів, вітамінів; зовнішньо (у відповідності з клінічними проявами на шкірі): примочки 0,25-1% розчином таніну, протизапальні збовтувані суміші, мазь елоком. 40 хворих (друга група), на фоні стандартної терапії отримували екстракт шоломниці байкальської: підгрупа А: 20 пацієнтів – по 25 крапель 3 рази на добу (згідно інструкції); підгрупа Б: 20 пацієнтів – по 30 крапель вранці та 30 крапель вдень (без вечірнього прийому – фітохронотерапія).

Результати та їх обговорення. Порівняльна характеристика результатів лікування хворих на алергодерматози різними методами наведена на рисунку 1.

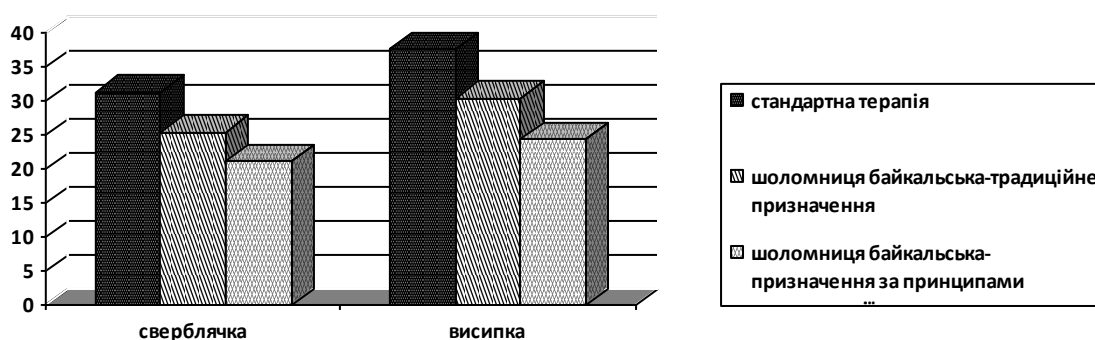

Рис. 1. Динаміка основних клінічних ознак алергодерматозів (в днях)

Як свідчать дані, наведені на рисунку 1, призначення стандартного лікування з фітотерапією, особливо – з урахуванням прийому шоломниці байкальської, у відповідності з фізіологічним біоритмом «секреції гормонів кори надниркових залоз», достовірно ($p < 0,05-0,01$) покращує найближчі результати лікування хворих на алергодерматози (з урахуванням протизапального, антиалергічного, антиоксидантного та седативного ефектів шоломниці байкальської).

За усіма пацієнтами проводився диспансерний нагляд. З метою порівняльного аналізу методів лікування у віддалених періодах спостереження, напередодні найбільш ймовірних періодів загострень та рецидивів алергодерматозів (навесні та восени), проводили заходи, які рекомендовані стандартами МОЗ України (дієта, режим і т. п.), а в другій групі хворих призначалась шоломниця байкальська протягом місяця за схемою, як і в період основного курсу лікування.

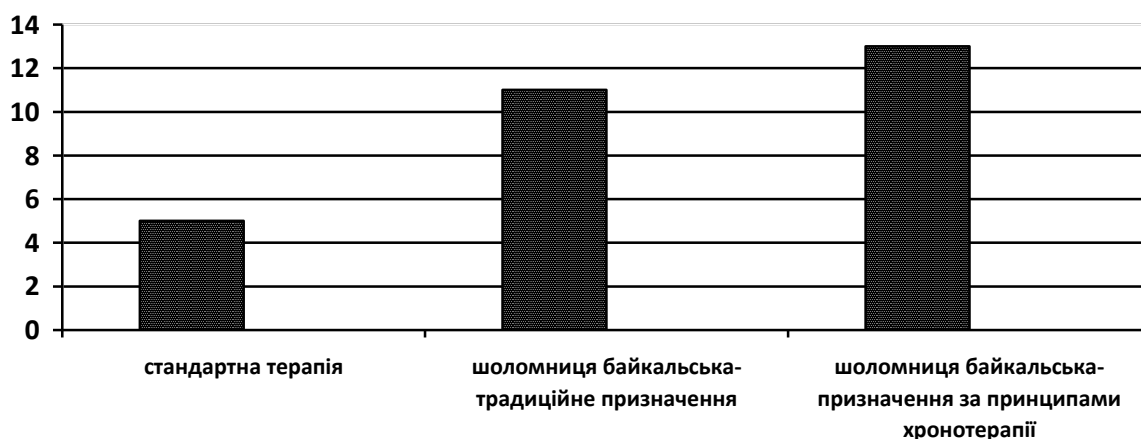

Рис. 2. Кількість хворих на алергодерматози з позитивними результатами лікування (клінічне одужання + значне поліпшення)

Як свідчать дані, наведені на рисунку 2, найбільш виразний клінічний результат у віддалених наслідках спостереження відмічався у разі проведення лікування та вторинної профілактики алергодерматозів з дотриманням фізіологічних біоритмів. При цьому слід зазначити, що в розробленій методиці враховувались два види біоритмів: циркадіанний («секреції гормонів кори надниркових залоз») та сезонний (профілактичні курси навесні та восени).

Висновки. Комплексне лікування та вторинна профілактика хворих на алергодерматози з використанням екстракту шоломниці байкальської (особливо – за принципами хронотерапії) забезпечують достовірно ($p < 0,05$) більш виразні (у порівнянні зі стандартною терапією) клінічні найближчі та віддалені ефекти. Потребує подальшого дослідження з'ясування механізмів дії фітохронотерапії в дерматології та косметології.

ЛІТЕРАТУРА

1. Рыжко П. П. Современные аспекты лечения аллергодерматозов / П. П. Рыжко, Л. В. Рощенюк // Журнал дерматовенерологии та косметологии ім. М. О. Торсуева. – 2009. – № 1–2 (18). – С. 77–79.
2. Рыжко П. П. Применение антигистаминных препаратов в лечении различных дерматозов / П. П. Рыжко // Український журнал дерматології, венерології, косметології. – 2002. – № 1 (4). – С. 39–41.
3. Белоусова Т. А. Современные принципы наружной терапии воспалительных дерматозов / Т. А. Белоусова // Русский медицинский журнал. – 2008. – № 8. – С. 547–551.
4. Потекаев Н. С. Экзема: аспекты истории и современные представления / Н. С. Потекаев // Клиническая дерматология и венерология. – 2006. – № 4. – С. 102–107.
5. Самура Б. А. Фармакотерапия / Б. А. Самура, Л. Т. Малая, А. Д. Визир [и др.]. – Харьков: Прапор, 2000. Т. 2. – С. 38–105.

*О. Степанова, А. Селеверстова, О. Розумна,
студенти II курсу
Одеського медичного інституту,
Міжнародний гуманітарний університет
Т. Грибовська,
студентка I курсу
Одеського медичного інституту,
Міжнародний гуманітарний університет
Науковий керівник: В. А. Бочаров,
доктор медичних наук, професор,
Міжнародний гуманітарний університет*

ДИФЕРЕНЦІЙОВАНИЙ ПІДХІД ДО ПРОБЛЕМИ ЛІКУВАННЯ ДЕМОДЕКОЗІВ

Вступ. Демодекоз займає суттєве місце серед хронічних дерматозів людини [1, с. 33–38]. У пацієнтів, що страждають на демодекоз, виявляють рожеві вугрі [2, с. 29–33]. Ушкоджуючи переважно шкіру обличчя, ці хвороби спричиняють відчутний дискомфорт для хворих, насамперед через косметичний дефект. Торпідність перебігу, повільні позитивні зміни на краще під час лікування, часті загострення після нетривалих ремісій, пригнічення настрою, що супроводжують захворювання – усе це позначається на працездатності пацієнтів [3, с. 58–61].

Незважаючи на те, що на сьогодні є вивченими чимало з етіопатогенетичних чинників цих захворювань, відсутня загальна концепція яка б охоплювала та пояснювала якомога більше положень проблеми. Терапія розацеа дотепер залишається недостатньо ефективною [4, с. 39–43; 5, с. 37–38]. Розробка нових ліків для місцевого використання набуває важливого значення для терапії етіологічно й патогенетично пов'язаних дерматозів, як розацеа, демодекоз та дерматит періоральний. Таким вимогам може відповідати запропонована відносно недавно серія препаратів «Stop demodex» (мило, бальзам, шампунь, гель, краплі), яка розрахована для лікування як розацеозів, так і вульгарних вугрів.

Робота є фрагментом комплексної НДР Одеського медичного інституту Міжнародного гуманітарного університету.

Мета дослідження – підвищення ефективності лікування хворих демодекозом та вульгарними вуграми шляхом застосування препаратів серії «Stop demodex».

Матеріали та методи. Під наглядом знаходилось 60 хворих (30 демодекозом, 30 – вульгарними вуграми); чоловіків – 19 (31,7%), жінок – 41 (68,3%). Аналіз захворюваності за статтю та віком свідчить про те, що частіше хворіють вульгарними вуграми в молодому віці, демодекозом – в більш старшому; жінки страждають цими захворюваннями частіше ніж чоловіки. Всі пацієнти тривалий час лікувались у відповідності з діагнозом стандартними методами, але захворювання у них часто рецидивувало.

При кількісній оцінці ступеню тяжкості проявів рожевих вугрів ми використовували методику, яка адаптована до оцінки вульгарних вугрів і вра-

ховували: характер та кількість акне, ознаки запалення шкіри навколо них, наявність рубців, ступінь порушень психофізіологічного стану (ПФС); характер та кількість акне (кількісна та якісна характеристика елементів висипки на шкірі). Зі скарг, на які вказували хворі, найчастішими були: підвищення сальності шкіри – у 12 (40%) при вульгарних вуграх та у 9 (30%) при демодекозах; підвищена пітливість долоней та підошв – відповідно, у 20 (66,6%) та у 7 (23,3%); розлади ПФС – відповідно, у 20 (66,6%) та у 25 (83,3%); дискомфортні симптоми з боку органів ШКТ – відповідно, у 10 (33,3%) та у 21 (70%).

Результати та їх обговорення. Із 30 хворих на демодекози, у яких виявлялись лабораторно кліщі *Demodex*, у 10 – відмічалась клінічна картина (безсимптомної форми демодекозу). Більша частина цих хворих скарг не пред'являла, кожен другий пацієнт «не переносив» миття обличчя з милом і навіть – звичайною водою. У 20 хворих демодекозами були присутні клінічні ознаки у вигляді поліморфного дерматозу з еритематосквамозним процесом, який нагадував вульгарні чи червоні вугри, себорейний екзематоз, початкові симптоми червоного вівчаку. У пацієнтів відмічались папульозні та пустульозні елементи невеликих розмірів на еритематозному фоні, пігментація, сухість, відчуття стягування шкіри, фолікулярне лущення. Використання кількісної методики оцінки ступеня тяжкості захворювання при обстеженні 30 хворих вульгарними вуграми виявило «середньо важку» форму, у 21 (3-8 у.б.), «тяжку» – у 9 пацієнтів (9-13 у.б.).

Пацієнтам з «безсимптомною формою демодекоза» призначалось мило «*Stop demodex*», хворим з наявністю клінічних ознак демодекозу та вульгарними вуграми – послідовно: мило та бальзам «*Stop demodex*» (у відповідності з рекомендаціями виробника). «*Stop demodex*» мило, що містить такі компоненти як ефірне масло чайного дерева, гідрогенізоване касторове масло, пропіленгліколь, даїзолідиніл мочевину та ін., здійснює такий вплив: безпосередньо діє на «*Demodex folliculorum*», блокує на клітинному рівні запалення, що спровоковано *P. acnes*, знімає подразнення, регулює виробку шкірного сала, зменшує пори, освіжає колір обличчя.

У разі діагностики клінічних ознак демодекозу або вульгарних вугрів після такого мила використовують бальзам «*Stop demodex*», який містить 27 активних компонентів (метронідазол, дьоготь березовий, екстракти ромашки, кори білої верби, календули, дуба, листя яблуні та рози, D-пантенол та н.) і забезпечує пряму антипаразитарну дію, протизапальний та інші ефекти.

Серія препаратів «*Stop demodex*» передбачає використання шампуня (при випаданні волосся), гелю для повік, а також – крапель «*Stop demodex*» (з розчинних екстрактів та мінералів). Отже, використання препаратів «*Stop demodex*» достовірно здійснює більш виразний позитивний ефект у порівнянні зі стандартним методом лікування при обох нозологічних формах.

Висновки. При знаходженні в шкірі хворих кліщів *Demodex* з клінічними ознаками демодекозу відмічаються більш тяжкі ступені перебігу дерматозу, але це не підтверджується достовірно ($p > 0,05$). Розроблена кількісна оцінка ступеня тяжкості демодекозів дозволяє достовірно оцінити як ступінь провів, так і перебіг цих захворювань та може бути рекомендована в косметологічній прак-

тиці в якості об'єктивного критерію діагностики та ефективності лікування. При лікуванні хворих на демодекози слід дотримуватися диференційованої підходу, а саме – послідовно чи одночасно призначати препарати серії «Stop demodex» (у залежності від ступеня тяжкості дерматозу). Розроблена методика терапії демодекозу, у порівнянні зі стандартним лікуванням, достовірно знижує ступінь тяжкості перебігу захворювання ($p < 0,05-0,01$).

Перспективою подальших досліджень буде вивчення конкретних молекулярних механізмів дії препаратів «Stop demodex» на клітинні системи, що приймають участь в розвитку запально-репаративного процесу при демодекозах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Коган Б. Г. Порухення імунного статусу організму хворих на розацеа, демодемоз і періоральний дерматит з урахуванням патогенетичного значення інвазії шкіри кліщами демодіцидами / Б. Г. Коган, В. І. Степаненко // Укр. журн. дерматології, венерології, косметології. – 2005. – №1. – С. 33–38.
2. Калюжна Л. Д. Хронічні дерматози у жінок перименопаузального періоду/ Л. Д. Калюжна // Дерматологія та венерологія. – 2004. – № 4 (26). – С. 29–33.
3. Огурцова Г. М. Лікування вугрової хвороби, ускладненої інвазією антропофільного кліща роду Demodex / Г. М. Огурцова // Дерматологія та венерологія. – 2004. – №4 (26). – С. 58–61.
4. Проценко Т. В. Особливості біохімічного гомеостазу у хворих на рожеві вугри / Т. В. Проценко, О. В. Чубар, О. Д. Якубенко // Дерматологія та венерологія. – 2006. – № 2 (32). – С. 39–43.
5. Gotz H. Gramnegative Folliculitis. Komplikation der Antibiotikatherapie der Acne vulgaris, Folge 1: Krankheitsbild und Klassifikation-Solderform: Whirlpool-Dermatitis / H. Gotz, G. Plewig // Fortschr. Med. – 1997. – V. 115 (3). – P. 37–38.

В. Тешук,

кандидат медичних наук, начальник ангіоневрологічного відділення клініки нейрохірургії та неврології Військово-медичного клінічного Центру Південного регіону України

Н. Тешук,

студент IV курсу I медичного факультету Одеський національний медичний університет

ПАТОФІЗІОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕБІГУ ГОСТРИХ ПОРУШЕНЬ МОЗКОВОГО КРОВООБІГУ

Щорічно в умовах ангіоневрологічного відділення (АНВ) клініки нейрохірургії та неврології (КНН) Військово-медичного клінічного центру (ВМКЦ) Південного регіону (ПР) проходять стаціонарне лікування понад 400 пацієнтів з гострими порушеннями мозкового кровообігу (ГПМК). ГПМК-це клінічний синдром, котрий характеризується миттєвою появою вогнищевої неврологічної симптоматики та загальнономозкових порушень, які супроводжуються осередковими структурними змінами речовини головного мозку. На протязі останніх 20-и років, завдяки застосуванню сучасних методів нейровізуалізації (магніт-

но-резонансної томографії – МРТ) та комп'ютерної томографії (КТ) головного мозку), досліджень судинної системи головного мозку (транскраніальної доплерографії (ТКДГ) та ультразвукової доплерографії (УЗДГ) екстракраніальних судин), біохімічних методів і т.д., з'явилися нові дані про патофізіологію ГПМК, котрі змінили погляди на стратегію та тактику ведення хворих з мозковим інсультом (МІ). Найбільший вплив здійснила концепція «ішемічної напівтіні – пенумбри» та можливостей «терапевтичного вікна». Переважна більшість наших пацієнтів – це хворі з ішемічним інсультом (ІІ). Дослідження кінця минулого століття вказують на те, що в результаті оклюзії судини або гіперперфузії тканини мозку на протязі декількох хвилин відбувається некротична смерть клітин [1; 2; 3]. Але навколо зони інфаркту утворюється зона «пенумбри», в межах котрої нейрони ще не загинули, однак спостерігається значне зниження мозкового кровотоку [3]. Ця зона може трансформуватися в інфаркт в результаті вторинних нейрональних ушкоджень [3]. В основному, формування інфаркту мозку відбувається на протязі 3-6 годин [3]. Цей проміжок часу отримав назву «терапевтичного вікна». Завдяки цьому було змінено відношення до ГПМК, вони були віднесені до невідкладних станів, котрі вимагають екстреної медичної допомоги в перші хвилини, часи з моменту розвитку інсультів. «Вік» інсульту стрімко молодшає, і на сьогоднішній день біля 8% випадків ГПМК виявлено у осіб до 40 років [3; 4; 5; 6]. Існуючі рекомендації, що базуються на основах доказової медицини, не дозволяють відповісти на широке коло клінічних запитань [6]. Тому кожна країна, кожна клініка, кожне відділення повинні відпрацьовувати свої локальні стандарти та протоколи ведення пацієнтів, котрі базуються на положеннях рекомендацій, на особливостях організації системи охорони здоров'я (включаючи наявність та вид страхової медицини), на особливостях фінансування медичних закладів МОУ, на власному досвіді; виходять з оснащення відділення, клініки; особливостей госпіталізованих пацієнтів [7]. Порівнювати ефективність стандартів, котрі використовуються в різноманітних клініках, по звітності лікувальних закладів є достатньо складним завданням [7].

Метою нашого дослідження була порівняльна оцінка результатів лікування пацієнтів, котрі знаходилися на стаціонарному лікуванні у ВМКЦ ПР в період з 2000 року до 2013 року включно, та створити певні рекомендації, щодо створення патогенетично-обґрунтованих методів лікування ГПМК.

Матеріали та методи дослідження

Матеріалом нашого дослідження були історії хвороб пацієнтів з ГПМК, котрі знаходилися на стаціонарному лікуванні у ВМКЦ ПР з 2000 р. до 2013р. Всі пацієнти обов'язково оглядалися неврологом, котрий оцінював об'єктивний та неврологічний статус, вітальні функції, адекватність оксигенації, рівень АТ, наявність судом, пароксизмів втрати свідомості, супутніх травматичних ушкоджень; оцінку свідомості проводили за шкалою Глазго; важкість мозкового інсульту оцінювали за допомогою шкали NIH SS; нейровізуалізацію уражень головного мозку проводили з допомогою МРТ ГМ та КТГМ; оцінку механізмів розвитку ГПМК ми проводили з допомогою УЗДГ та ТКДГ; проводилися загальні та біохімічні обстеження крові, тощо. Проведено аналіз

1873 історій хвороб з метою визначення рівня ураження судин головного мозку та комплексної оцінки гемодинаміки мозку .

Результати дослідження та їх обговорення

Серед 1873 пацієнтів, що перебували на стаціонарному лікуванні в умовах ВМКЦ ПР за вказаний період було 1417 чоловіків (75,65%) та 456 жінок (24,35%). За віком ці пацієнти розподілилися наступним чином: від 21 до 30 років -3 пацієнтів (0,2%); від 31 до 40 років – 29 (1,6%); від 41 до 50 років-96 (5,1%); від 51 до 60 років – 319 (17,0%); від 61 до 70 років-687 хворих (36,7%); від 71 до 80 років – 344 (18,4%); від 81 до 90 років-378 (20,2 %); від 91 до 100 років -15(0,8%); понад 100 років -2 пацієнта (0,1%).

У 1592 пацієнтів (85%) був зафіксований інфаркт мозку; у 189 пацієнтів (10,1%)– внутрішньо-мозковий крововилив; у 92 хворих (4,9%)– був субарахноїдальний крововилив. У пацієнтів котрі перенесли ішемічний інсульт відмічено 87 летальних випадків (5,46%); у пацієнтів з геморагічним інсультом – 63 (33,3%); серед пацієнтів із субарахноїдальним крововиливом відмічено – 22 летальні випадки (23,9%). Загальна летальність серед вищевказаних пацієнтів складала – 172 випадки (9,18%).

ГПМК можуть проявлятися у вигляді крововиливу, тромбозу або емболії. Такий схематичний поділ не завжди був чітким: нерідко, за нашими спостереженнями, за артеріальної гіпертензії крововилив в головний мозок поєднувався з енцефаломаліцією в іншій півкулі головного мозку. За детального патоморфологічного дослідження головного мозку визначалося поєднання осередків червоного та білого розм'якшення, за тромбозу середньої мозкової артерії розм'якшення в півкулі інколи поєднується з дрібними крововиливами у варолієвому мосту, при емболії на 5-7-у добу розвивається тромбоз в закупореній судині, при емболії проксимального відділу великої артерії виникають дрібні капілярні крововиливи в дистальних відділах тієї ж артерії.

На протязі I-ї доби крововиливи відбувалися при розриві судини або в результаті виразного еритродіapedезу. Розрив судинної стінки буває не часто. Виникненню розриву сприяли патологічні зміни артерій (некроз судинної стінки, аневризма з витонченою стінкою) та різкі коливання артеріального тиску. При розриві артерій, як правило, відбувалися обширні крововиливи в мозок, котрі призводили до збільшення об'єму мозку, нерідко до прориву крові в шлуночкову систему мозку, зміщення стовбура головного мозку, порушення циркуляції спинномозкової рідини. Очевидно відмічалася певна ступінчастість судинних реакцій: при слабких подразниках збуджувалися розширювачі судин та відбувалося розширення судин, прискорення кровоплину та посилення кровопостачання; за більш сильних подразників збуджуються звужувачі судин та відбувається звуження артерій і сповільнення кровоплину в капілярах та венах; за ще більш інтенсивного подразнення вазомоторів виникає закриття дрібних артерій та капілярів; зупинка кровоплину у венах; надзвичайні подразники викликають розширення судин в результаті парезу судинної стінки із сповільненням та зупинкою кровоплину, тобто утворення стазів крові. Таким чином, динаміка судинних реакцій показує, що гіперемія змінюється анемією, а спазм призводить до стазів. За цього має значення не тільки інтенсивність подразнення, але й готовність судин в зв'язку з особливими патологічними умовами

до парадоксальних реакцій (розширення замість звуження). Саме ця особливість відіграє визначальну роль під час першої доби захворювання та призводить до миттєвої смерті. Крім того, слід враховувати, що дистальні гілочки артерій реагують при подразненні проксимальних. Наприклад, за спазму проксимального відділу артерій відбувається ангіопарез в капілярно-венозному відділі, тобто в дистальних відділах виникає сповільнення кровоплину; в капілярах з'являються стази, а потім діapedезні крововиливи.

У 412 пацієнтів (25,87%) з ГПМК за ішемічним типом, інсульт розвивався за кардіоеMBOLІчним механізмом. Частіше всього кардіоеMBOLІчний інсульт (КІ) розвивався за рахунок тромботичних мас в лівому передсерді, лівому шлуночку на клапанах, котрі й були джерелом кардіоеMBOLІї. Причиною КІ ми відмічали обширні кіркові та підкіркові інфаркти. Дебют захворювання носив раптовий характер з появою неврологічної симптоматики в активного пацієнта. Неврологічний дефіцит максимально був виражений в дебюті захворювання. Характерною є наявність загально мозкових симптомів (втрата свідомості, епілептичні напади). Частіше за все страждає зона васкуляризації середніх мозкових артерій. На користь кардіогенної емболії вказує одночасний або послідовний розвиток інфарктів в різноманітних судинних басейнах (часто виникає інсульт-інфарктний синдром). У частини пацієнтів (старечий вік, високий артеріальний тиск, великі розміри вогнища інсульту) відмічається геморагічна трансформація інфаркту мозку (на фоні прийому варфарину, як правило, на 5-6-у добу після початку ГПМК за ішемічним типом). На протязі 5-7-ї діб в судинах головного мозку виникає спазм, розвивається гіпоксія та відбувається ішемія мозкової тканини. У відповідь на гіпоксію сповільнюється кровоплин, утворюються стази, збільшується проникність капілярів, порушується трофіка судинної стінки та відбувається еритродіapedез з утворенням дрібних крововиливів, особливо в місцях переходу капілярів у вени. Діapedезні крововиливи виникають навколо судини, де відбувається некробіоз судинної стінки. Дрібні крововиливи, зливаючись утворюють обширне вогнище крововиливу. Відбувається трансформація ішемічного інсульту в геморагічний. Деструкція мозкової тканини відбувається в результаті припинення нормального кровопостачання та порушення хімізму нервової тканини (збільшення кислотності сприяє некрозу). В пацієнтів з кардіоеMBOLІчним інсультом, як правило, відмічається супутня кардіологічна патологія (джерела емболії) та відсутні грубі атеросклеротичні ураження судин проксимально по відношенню до закупорки інтракраніальної артерії. З детального опитування пацієнтів та їх родичів відомо, що в багатьох з них в анамнезі відмічалися тромбоеMBOLІї інших органів.

Наступне підвищення летальності відмічено на протязі 10-ї та 11-ї діб стаціонарного лікування. Зіставлення клінічних та патоморфологічних даних свідчить про те, що в цей період перебіг ГПМК ускладнювався виникненням інфаркту міокарда, котрий був серйозним, інколи і фатальним ускладненням. Велике значення при ГПМК мають розлади серцевої діяльності. Нерідко відмічається коронарно-церебральний синдром, тобто одночасні прояви порушень коронарного та мозкового кровообігу. При інфаркті міокарда в головному мозку виникають дрібні крововиливи, набряк та розм'якшення в мозковому стовбурі та корі (апоплектиформний синдром при інфаркті міокарда). При ослабленні

діяльності серця та різкому падінні артеріального тиску порушується гемодинаміка в головному мозку та розвивається обширна ішемія мозкової речовини.

Патологоанатомічне дослідження завжди отримує основний фактичний матеріал про структурні зміни при ГПМК та супутніх захворюваннях шляхом розтину трупів пацієнтів, за нього детально описуються знайдені зміни, та проводяться зіставлення з прижиттєвими спостереженнями. В подальшому проводиться систематизація цих даних. З допомогою розтину встановлюється причина смерті пацієнтів, особливості перебігу ГПМК в кожному конкретному випадку, розробляється точна статистика смертності та летальності, виявляється ефективність застосування тих чи інших нових медикаментозних засобів тощо. Під час розтину ми отримуємо уявлення про найбільш цікаві для лікаря початкові морфологічні прояви ГПМК, час їх виникнення, також ми маємо можливість при розтині звертати увагу на зміни в інших органах та системах, котрі здаються не враженими патологічним процесом, які прижиттєво не завжди можна розпізнати [8]. Динаміку ж порушень мозкового кровообігу можуть характеризувати наступні патофізіологічні періоди: період, котрий передує ГПМК, коли готується ґрунт для виникнення інсульту і в якості передвісників з'являється головний біль та запаморочення; гострий період порушення мозкового кровообігу з різноманітною симптоматикою в залежності від характеру процесу, локалізації та величини осередку, повторності ГПМК, загального стану пацієнта та його коморбідності; період відновлення порушених функцій, котрий починається за благоприємного перебігу через 5-15 діб; та продовжується 2-4 місяці; період залишкових явищ після інсульту, котрий настає через 2-5 місяців після виникнення ГПМК. Визначення періодів порушення мозкового кровообігу може бути гіпотетично засновано на даних І.П. Павлова по експериментальним ушкодженням головного мозку. В гострому періоді у відповідь на місцеве ушкодження (крововилив, інфаркт мозку) у пацієнта виникає дифузне, розлите гальмування в корі великих півкуль та розвивається діашиз (своєрідний церебральний шок). Тривалість гальмування в корі великих півкуль та в підкірці залежить від величини та локалізації осередку ураження, від загального стану пацієнта. В гострому періоді часто може розвиватися коматозний стан, обумовлений розладами кровопостачання, набряком та набубнявінням головного мозку за порушення окисно-відновних та біохімічних процесів та виразним гальмуванням в корі та підкірці. У цьому періоді визначаються симптоми пригнічення рефлекторної діяльності: квола геміплегія з пониженням тону м'язів та сухожилкових відрухів, порушення дихання, ковтання, серцево-судинної діяльності та функції тазових органів. В цей період пацієнтам, з метою попередження вітальних порушень, рекомендовано проводити консервативні заходи загального характеру (алгоритм базисної терапії: підтримання серцево-судинної діяльності, корекція метаболічних та волемічних порушень, артеріального тиску. Постановка назогастрального зонду, в перші 48 годин, за порушень ковтання – клас II, рівень B) [9]. Необхідним є також застосування антигіпертензивних засобів (лікування артеріальної гіпертензії призводить до зниження ризику повторного інсульту на 30-40% (Sacco R.L. et al., 2006)– клас I, рівень A [9]. Антикоагулянтна терапія низькомолекулярним гепарином, за цього в малих дозах або середніх дозах не має доказаної ефектив-

ності і не рекомендується (клас I, рівень A). Використання прямих антикоагулянтів є лікуванням вибору при тромбозі церебральних венозних синусів, з кардіальним джерелом емболії та високим ризиком повторної емболії, розшаруванням артерій (клас I, рівень A) [9]. Пацієнтам з ревматичним ураженням мітрального клапана призначають варфарин з цільовим МНВ 2,5 (2,0– 3,0); зі штучними серцевими клапанами – терапія варфарином з цільовим МНВ 3,0 (2,5-3,5) (клас II, рівень B) [9]. Для антитромбоцитарної терапії з некардіоеMBOLІЧНИМ ішемічним інсультом або ТІА рекомендуються антиагреганти: монотерапія ацетилсаліцилової кислоти (АСК) (50-325 мг/добу), комбінація АСК + діпірідамола, клопідогрель, тіклопідін (клас I, рівень A) [9]. В рекомендаціях Європейської ініціативи по боротьбі з інсультом (ЄССО, 2008) відмічено, що цитіколін (цераксон) – єдиний з усіх нейропротекторів, котрий сприяє зменшенню важкості симптомів інсульту та зменшенню розмірів осередку, та призначається по 1000-2000 мг / добу в/венно крапельно в перші години після розвитку ГПМК та в послідувачі 10-14 діб (клас I, рівень B) [9]. Ефективний захист від дії вільних радикалів, активації мікроглії та апоптозу здійснює актовегін по 1000 мг в/венно крапельно на протязі 10-и діб, доведено також ефективність комплексного застосування актовегіну та цераксону (клас III, рівень C) [9]. З протинабряковою метою ми застосовували осмотичний діуретик – манітолу гексанітрат в дозі 0,5– 1,5 г/кг маси тіла на добу (200 мл 15-20 % розчину) на протязі 5-и діб в/венно крапельно (клас III, рівень C) [9]. Після манітолу призначали по необхідності фуросемід 2,0 мл в/венно крапельно (клас III, рівень C) [9]. Ми призначали також гіпертонічні 2-3% розчини натрію хлориду, L- лізину есцинату 0,1% розчину 10,0 мл на 100,0 мл фізіологічного розчину, що призводило до попередження вітальних порушень у вказані терміни лікування. При виникненні ранніх епілептичних нападів ми призначали короткі курси іміностільбенів та бензодіазепінів, що також призводило до попередження вітальних порушень. З метою попередження розвитку повторних ішемічних інсультів ми призначали статини (клас I, рівень B) [9].

Період відновлення порушених функцій при ГПМК характеризувався ослабленням процесів гальмування в корі головного мозку, розгальмуванням підкірково-стовбурових центрів та розвитком компенсаторних функцій, котрі здійснюються непошкодженими відділами нервової системи та всього організму в цілому. Компенсація порушених функцій відбувається за рахунок периферичних відділів кіркового аналізатора та за рахунок інших аналізаторів. Має також велике значення процес реваскуляризації в осередку некрозу та відновлення порушеної провідності імпульсів, що підтверджується ЕЕГ дослідженнями у наших пацієнтів. В цей період проходить відновлення тону м'язів, підвищення раніше пригнічених сухожилкових відрухів, поява співдружних та невимушених рухів. До покращення цих процесів призводить застосування резонансної магніто-квантової терапії за багаторівневою методикою в комплексному лікуванні наших пацієнтів [10].

Чергове збільшення летальних випадків відмічено нами на протязі 15-16-ї доби від початку виникнення ГПМК, що обумовлено геморагічною трансформацією (іноді безсимптомною). З метою попередження даної ситуації ми за-

стосовували нейропротекторну (цераксон) та антиоксидантну (актовегін) терапію в/венно крапельно (клас III, рівень C) [11].

В подальшому кількість летальних випадків прогресивно зменшується, що обумовлено переходом в період відновлення порушених функцій після ГПМК, симптоматика якого в більшому ступені залежить від можливостей ліквідації ушкоджень (здатність до розвитку колатерального кровообігу, тощо), відновлення функцій за рахунок неушкоджених відділів нервової системи та компенсацій за рахунок інших аналізаторів. За цього велике значення мають загальний стан організму та ефективність лікування, особливо лікувальної фізичної культури. Найбільш важкі симптоми, котрі залишаються після ГПМК, це геміплегія та афазія. Вони виникають за порушення рухового та мовного аналізаторів та є залишковими явищами після мозкової катастрофи, володіючи різноманітністю в залежності від локалізації осередку ураження та характеру патологічного процесу.

Висновки

Таким чином, надання спеціалізованої ангіоневрологічної допомоги хворим на інсульти має проводитися в ангіоневрологічних відділеннях, пацієнти мають доставлятися туди як найшвидше, бажано в межах «терапевтичного вікна». Для оптимізації надання допомоги хворим з ГПМК в Україні необхідно створити достатню мережу спеціалізованих інсультних відділень, оснащених апаратами КТ або МРТ, що працюють в цілодобовому режимі. Зокрема необхідно організувати чергову службу у відділенні комп'ютерної томографії ВМКЦ ПР, щоб забезпечити проведення КТГМ всім пацієнтам з ГПМК, котрі поступили на стаціонарне лікування У ВМКЦ ПР на протязі двох годин. Необхідно організувати цілодобові чергування мультидисциплінарної бригади з обов'язковою участю невролога, нейрохірурга, кардіолога, реабілітолога. Дозвіл на транспортування пацієнта з ГПМК має надавати кваліфікований ангіоневролог, який потім буде займатися лікуванням даного пацієнта, а не лікар-організатор, або представник адміністрації. Реалізація вказаних заходів призведе до зростання госпіталізації хворих на інсульти до спеціалізованого відділення, зниження лікарняної летальності, зменшення кількості хворих з глибокими неврологічними порушеннями, збільшення числа пацієнтів з мінімальними наслідками ГПМК, скорочення термінів перебування хворих в стаціонарі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Полищук Н.Е., Рассказов С.Ю. Принципы ведения больного в неотложной неврологии и нейрохирургии.– Киев, ИВЦ «Деловой контакт» и Независимое агенство научной медицинской информации, 1998.– 82 с.
2. Руденко А.Ю., Лущик У.Б., Руденко А.А. Клініко-інструментальна характеристика ранніх форм судинної патології головного мозку // Сучасні проблеми клінічної та військової неврології (Збірник праць науково-практичної конференції з міжнародною участю, присвяченої 100-річчю заснування клініки неврології Головного військового клінічного госпіталю). – Київ. – 1999. – С. 48-50.
3. Виничук С.М., Черенько Т.М. Ишемический инсульт: эволюция взглядов на стратегию лечения. – К., 2003.– 120 с.
4. Грэм Дж. Хэнки. Инсульт (ответы на Ваши вопросы).– Будапешт. – 2005.– 381 с.
5. Матеріали www.ukrstat.gov.ua

7. Скворцова В.И. Снижение заболеваемости, смертности и инвалидности от инсультов в Российской Федерации. М.: Литерра.– 2008.– 192 с.
8. Тещук В.Й., Мурзін В.М., Медвідь Н.А., Тещук Н.В. Гістологічна картина уражень головного мозку при гострих порушеннях мозкового кровообігу за ішемічним типом //Актуальні проблеми транспортної медицини .– 2011.– №3 (25).– С. 101-104.
9. Тещук В.Й., Тещук Н.В. Патологоанатомічні особливості перебігу гострих порушень Мозкового кровообігу // Актуальні проблеми транспортної медицини .– 2013.– №2 (32).– С. 144-149.
10. Наказ МОЗ від 03.08.2012р. № 602 « Реабілітація, профілактика та лікування ускладнень та планування виписки при ішемічному інсульті ».
11. V.V. Teshchuk, V.I. Teshchuk, S.P. Skochko The Impact of Magnetic and Laser Therapy on Lipid Metabolism in Complex Treatment of Patients with Ischemic Stroke in Acute Period//Actual problems of transport medicine.-№4(26).-2011.-P.84-89.
12. Уніфікований клінічний протокол екстреної, первинної, вторинної (спеціалізованої), третинної (високоспеціалізованої) медичної допомоги та медичної реабілітації. Геморагічний інсульт (внутрішньомозкова гематома, аневризмальний субарахноїдальний крововилив) // Новости медицины и фармации.– № 469 (Неврология).-2013.– С.15-34.

В. Новосядлий, Т. Лунько, А. Гайдоржи
студенти II курсу
Одеського медичного інституту,
Міжнародний гуманітарний університет
Л. Філатова,
студентка IV курсу
Одеського медичного інституту,
Міжнародний гуманітарний університет
Наукові керівники:
В. А. Бочаров,
доктор медичних наук, професор
Г. П. Пекліна,
доктор медичних наук, професор,
Міжнародний гуманітарний університет

АЛЬФА-ЛІПОЄВА КИСЛОТА В СИСТЕМІ КОМПЛЕКСНОГО ЛІКУВАННЯ ХВОРИХ НА ВУГРОВУ ХВОРОБУ

Вступ. Вугрова хвороба відноситься до одного з найпоширеніших захворювань в структурі дерматологічної патології, насамперед – у осіб молодого віку, частота серед яких коливається в межах від 60 до 80% [1, с. 348–359; 2, р. S.1–S.37]. Актуальність даного захворювання обумовлена, окрім великого відсотку випадків, передусім, наявністю косметологічного дефекту шкіри на її відкритих ділянках, що нерідко призводить до змін з боку психофізіологічного стану таких пацієнтів. Незважаючи на велику кількість наукових досліджень проблеми вугрової хвороби до цього часу існує складність в розумінні причини виникнення та особливостей перебігу дерматозу. Як відомо, його відносять до поліетіологічних захворювань, при якому велике значення мають такі фактори, як порушення складу та продукції шкірного сала, кератинізації фолікулярного

апарату, активізація діяльності *Propionbacterium acnes* та перифолікулярне запалення [3, с. 14–18; 4, р. 375–379]. Не менш важливими в розвитку даного захворювання є й порушення з боку гормонального статусу та зміни в діяльності імунної системи організму [1, с. 348-359]. Акцентується увага й на змінах як кількісного так і якісного складу мікробіоти шкіри в бік коагулазопозитивних стафілококів [5, с. 142-147].

Застосування протягом останніх десятиліть великої кількості різноманітних лікарських засобів [6, с. 61-63], а також процедур косметологічного характеру [7, с. 39-41] досить часто не забезпечують бажаного стійкого результату і потребують більш комплексного диференційованого підходу до призначення лікувальних заходів хворим на вугрову хворобу. З цією метою слід також приділяти увагу засобам, які, окрім впливу на діяльність сальних залоз, органів ендокринної системи, могли б здійснювати «адекватну модуляцію» регуляторних молекулярних систем (зокрема – цитокінів), які є одними з основних «диригентів» запального компонента, що розвивається в шкірі при вугровій хворобі. До таких засобів можна віднести і препарати альфа-ліпоевої кислоти (еспаліпон, тіоктацид, берлітін, альфа-ліпон, тіогамма), призначення яких може підвищити ефективність лікування таких хворих.

Робота виконана в рамках комплексної НДР Одеського медичного інституту Міжнародного гуманітарного університету.

Мета роботи – визначити ефективність застосування в системі комплексного лікування хворих на вугрову хворобу альфа-ліпоевої кислоти (Еспа-ліпон® 600).

Матеріали та методи. Під спостереженням знаходилось 30 хворих на вугрову хворобу, чоловіків – 7, жінок – 23. Критеріями включення були: діагноз вугрової хвороби середньотяжкого ступеня, вік пацієнтів від 17 до 30 років; критеріями виключення – тяжкий ступінь перебігу вугрової хвороби, ендокринна патологія, проведення протягом останніх двох місяців курсу традиційного лікування за загальноприйнятими стандартами та прийом будь-яких імуноотропних засобів.

Хворі розподілялись на дві репрезентативні (за основними ознаками) групи, по 15 осіб в кожній. Хворим першої (порівняльної) групи призначали традиційне лікування [8, с. 197-199], що включало: дієту з обмеженням солодоців, солоних, копчених, гострих страв, екстрактивних речовин; внутрішньо – антибактеріальні засоби доксициклін (Юнідокс Солютаб), вітаміни (Мульти-табс® Класичний), адаптогени (настоянка китайського лимонника); зовнішньо – азелайнова кислота (Скінорен) у вигляді крему чи гелю (у залежності від клінічних особливостей перебігу захворювання). Хворим другої (основної) групи на фоні стандартної терапії додатково призначали альфа-ліпоеву кислоту (Еспа-ліпон® 600) по одній таблетці ранком до прийому їжі. Ефективність проведеної терапії оцінювали традиційно за регресом клінічної симптоматики захворювання.

Результати та їх обговорення. У всіх хворих діагностовано вугрову хворобу середнього ступеня важкості на підставі загальноприйнятих діагностичних критеріїв даного дерматозу [9, с. 124-127].

Терапію всі хворі перенесли добре. В результаті лікування клінічні прояви захворювання (вугрової висипка на шкірі обличчя, грудей, спини) регресувало достовірно ($p < 0,05$) швидше у хворих другої (основної) групи – рисунок.

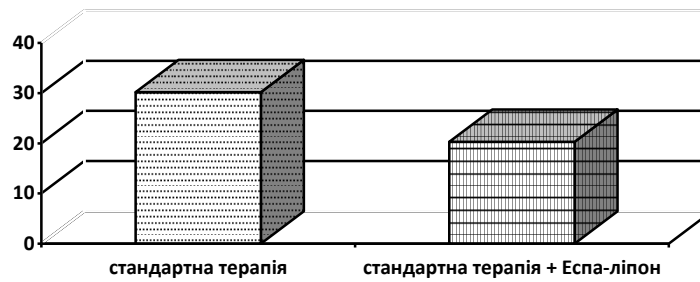

Рис. Терміни регресу висипки на шкірі у хворих на вугрову хворобу (у середньому, в днях)

Отже, згідно даних рисунку, найбільш добрих клінічних результатів у хворих на вугрову хворобу вдалося досягти з додатковим призначенням в систему комплексного лікування альфа-ліпоєвої кислоти (Еспа-ліпон® 600). Слід зазначити, що така дія цього препарату обумовлена кількома особливостями даного лікарського засобу (альфа-ліпоєва кислота відноситься до фармакологічної групи препаратів, що впливають на метаболічні процеси і систему травлення).

Так, дана кислота є повністю природним продуктом, а її молекули присутні в кожній клітині нашого організму. Вона є також ендogenous антиоксидантом (за рахунок здатності зв'язувати в організмі вільні радикали в будь-якій частині клітини, і навіть проникати в міжклітинний простір і захищати ДНК). За рахунок того, що альфа-ліпоєва кислота здатна підвищувати метаболізм клітин, вона тим самим сприяє більш швидкому відновленню ушкоджених клітин (за рахунок підвищення продукції енергії), зокрема і при запаленні, що характерно для т. з. «вугрової шкіри». До того ж, слід зазначити, що позитивний ефект лікування при включенні її в терапію хворих на вугрову хворобу зумовлено також і тим, що вона перешкоджає (упереджує) появу прозапальних цитокінів, які пошкоджують клітини.

До спектру впливу функціонального характеру альфа-ліпоєвої кислоти належить її здатність знижувати рівень глюкози, стимулювати обмін холестерину, покращувати функцію печінки, зміни функціонального характеру з боку якої реєструються при вугровій хворобі також досить часто. Обґрунтованість її призначення обумовлена й тим, що альфа-ліпоєва кислота посилює терапевтичну дію вітамінів (зокрема, вітамінів С та Е), тобто – є «синергістом» у відношенні до вітамінотерапії [10, р. 570-577].

Проти запальний вплив даного препарату обумовлений здатністю інгібувати експресію прозапальних цитокінів (насамперед – IL-1 та TNF α), а також, що не менш важливо – здатністю інгібувати експресію молекул адгезії, запобігати адгезії лімфоцитів до ендотелію судин, що й дозволяє в результаті його призначення у хворих на вугрову хворобу більш швидко ліквідувати запальний компонент та забезпечити профілактику ускладнень. Важливим є й те, що альфа-ліпоєва кислота здатна також позитивно впливати ще й на аксональний транспорт та здійснювати дезінтоксикаційну дію, що є також суттєвим фактором щодо

ліквідації «легкого інтоксикаційного фону», що, як правило, має місце у пацієнтів з вугровою хворобою [11, р. 1125-1135].

Висновки. Перспектива подальших досліджень. Призначення в системі комплексного лікування хворих на вугрову хворобу альфа-ліпоєвої кислоти (Еспа-ліпон® 600) дозволяє скоротити терміни їх лікування (достовірно більш швидкий регрес клінічних проявів захворювання), впливаючи, насамперед, як «інгібітор прозапального каскаду реакцій», що відбуваються в шкірі, забезпечуючи також профілактику розвитку ускладнень. Все це дає підстави до обґрунтованого включення даного засобу в систему терапевтичних заходів при вугровій хворобі.

Перспективою подальших досліджень може стати можливість використання альфа-ліпоєвої кислоти у вигляді засобу для зовнішнього застосування пацієнтам з вугровою хворобою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Степаненко В. І. Себорея, вугрова хвороба (акне) й акнеформні захворювання / В. І. Степаненко, М. М. Шупенько, О. О. Сизон [та ін.] // Дерматологія, венерологія: Підручник / ред. проф. В. І. Степаненко. – К.: КИМ, 2012. – С. 348-359.
2. Gollnick H. Management of acne: a report from a global alliance to improve outcomes in acne / H. Gollnick, W. Cunliffe, D. Berson [et al.] // J. Am. Acad. Dermatol. – 2003. – V. 49 (Suppl). – P. S1–S37.
3. Майорова А. В. Угревая болезнь в практике врача-дерматокосметолога / А. В. Майорова, В. С. Шаповалов, С. Н. Ахтямов. – Москва: ООО «Фирма КЛАВЕЛЬ», 2005. – С. 14-18.
4. Vojar R. A. Acne and Propionibacterium acnes / R. A. Vojar, K. T. Holland // Clin. Dermatol. – 2004. – V. 22. – P. 375–379.
5. Куц Л. В. Ад'ювантні механізми імунотропної терапії хронічних дерматозів / Л. В. Куц, В. В. Бочарова // Науковий огляд. – 2014. – № 1, Т. 2. – С 142-147.
6. Молочков В. А. Комплексное лечение вульгарных угрей / В. А. Молочков, М. В. Шишкова, Л. В. Корнева // Российский журнал кожных и венерических болезней. – 2004. – № 2. – С. 61-63.
7. Ваисов А. Ш. Использование химического пилинга в комплексной терапии угревой болезни / А. Ш. Ваисов, В. А. Абрамова // Новости дерматовенерологии и репродуктивного здоровья. – 2006. – № 3. – С. 39-41.
8. Айзятюлов Р. Ф. Стандарты диагностики и лечения в дерматовенерологии: Иллюстрированное руководство / Р. Ф. Айзятюлов. – Донецк: Каштан, 2010. – С. 197-199.
9. Рациональна діагностика та лікування в дерматології та венерології / ред. І. І. Мавров // Довідник лікаря Дерматолог. Венеролог. – К.: Доктор-Медіа, 2007. – С. 124-127.
10. Bilaska L. Lipoic acid – the drug or the future? / L. Bilaska, L. Wtodek // Pharm. Reports. – 2005. – V. 57. P. 570-577.
11. Byun C. H. Alpha-lipoic acid inhibits TNF-alpha-induced apoptosis in human bone marrow stromal cells / C. H. Byun, J. M. Koh, D. K. Kim [et al.] // J. Bone Miner. Res. – 2005. – V. 20. – P. 1125-1135.

Наукове видання

**НАУКОВІ ЗАПИСКИ
МІЖНАРОДНОГО
ГУМАНІТАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

ЗБІРНИК

Видається з 2004 року

Випуск 22

Видання та друк – Видавничий дім «Гельветика»
73034, м. Херсон, вул. Паровозна, 46-а, офіс 105.

Телефон: +38 0552 399580

E-mail: mailbox@helvetica.com.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи

ДК № 4392 від 20.08.2012 р.

Підписано до друку 05.05.2014 р. Формат 60x84/16.

Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.

Ум.-друк. арк. 31,39. Тираж 100. Замовлення № 0505-14.

Ціна договірна. Віддруковано з готового оригінал-макета.